
VE RI
TAS

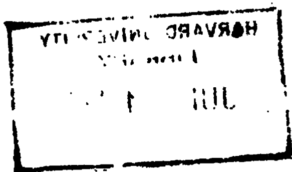

Josefa Kajetána Tyla

OBRAZY, POVĚSTI A POVÍDK

Druhé vydání.

V Praze.
Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober.
1880.

Národní knihtiskárna: I. L. Kober v Praze.

Růže z keře nízkého.

Obraz z dějin domácích.

(Psáno roku 1844.)

1.

Bylo o poledni před štědrým večerem. Mlhovitý závoj pokrýval věže Pražské a sychravo bylo po ulicích. Strakaté hemžení lidu panovalo na Staroměstském náměstí, kdežto před chrámem Panny Marie a pak celou délkou až k starobylé radnici rozmanité kotce a krámy stály, chovajíce ve svém lůně plechové nádobí, řezbářské výrobky, dětské hračky, hrubě malované obrázky, pekařské pamlsky a jiné rozmanité dary k štědrému večeru a toužebně očekávané koledě.

Zde povážlivě obcházely domácí hospodyně, vybíraly a smlouvaly; onde se hašteřily děvečky, jinde obskakovali veselí kluci, a tamto stály městské dcerky, hledíce dychtivě po zboží přespolního klenotníka, na jehož krámci tenké zlaté řetízky a šňůrky ohnivých granátů se leskly. Mezi tuto rozmanitou směs vrážela někdy tlupa rozpustilých študentů se vší svou nevázaností, pro kteroužto za časů Václava IV. mládež na vysokých školách vůbec rozhlášena byla.

Podobný roj dovádivých mladíků obklopil také osamělý krámeček, na němžto uměleji než jinde zhotovené řezbářské věci stály, a u něhož mladá, spanilá dívka seděla. Na chatrném stolku bylo tu viděti celé jesle — Rodičku Boží, ctihodného pěstouna a malé Jezulátko, tak hezké a úhledné, jakoby na celý svět se usmívalo. Vedle toho dýchal poctivý oslík s dobromyslným volečkem, a dále tsáli dobráci pastýřové — ten s beránkem, onen s plným košem a jiný s mošnou. Ještě dále páslo se celé stádo ovcí v nejrozmanitějších postavách.

Avšak toto všecko nezajímalo veselé soudruhy tak velice, jako sama prodavačka. Bylať útlé poupátko a v prodeji, jakož vůbec v životě veřejném ještě nezběhlá. Neumělať kupujících pobízeti a na mimojdoucí pokřikovati; nýbrž seděla tu ve svém chudobném oděvu zimou zkřehlá skoro pořád s očima sklopenýma, a jenom když někdo na cenu toho neb onoho kousku se poptal, poněkud je pozdvihla. Plamenným ruměncem polily se tváře její, an ji nyní hejno študentů obklopilo.

„Přisám Bůh!“ ozval se jeden mezi nimi — „ta naše česká země je předce kus divotvorné prsti! Tuhle květe růže u prostřed zimy. Podívejte se, jak se červená.“

„Kdyby bylo již o masopustě,“ prohlásil se jiný, „řekl bych, že si s námi nějaká hvězda z královského dvoru zahrává a v tuto podobu se ukrývá.“

„Hvězda?“ zasmál se mu třetí. „Ano, kdyby to byla hvězda s koštětem — ta by s tebou snad zahrála; jiná ti ale nedaruje ani paprsku.“

„Dáváš, panenko, svým kupcům trochu milostného úsměvu nádavkem?“ ptal se nyní čtvrtý, hodně blízko k dívce přistoupiv.

„Prosím vás, drazí pánové!“ jala se tato jemnými slovy mluviti — „nechtějte se mnou daremné žerty tropiti — a ustupte na stranu. Vy ničeho nekoupíte, a já bych dnes ráda ještě něco stržila.“

„Že nekoupíme?“ ozval se mladík, nejblíže u ní stojící. „Kdož to povídá? Jen kdybysi měla také něco jiného na prodej, nežli dřevěné panáčky. Co ti dám ku příkladu, rozkošná prodavačko, když na mne hodně přívětivě svou hubičku vyšpoulíš?“

Přitom ji sáhl na bradu a nazvedl sklopenou hlavu její.

„Pane!“ zvolala dívka a rychle ruku jeho odhodivši, hněvivě se svého sedadla se vzchopila. Tváře jí opět zahořely a v očích se jí leskly slze. — „Pane, jdi svou cestou a ukryj se v temnou brlohu, nevíš-li v tento svatý den nic jiného co počíti, nežli z ubohých lidí posměch si tropiti a poctivou živnost jim kaziti.“

Ostatní se dali do hřmotného smíchu.

„I ty pichlavá růžičko!" zkřikl mladík, rozmrzený nenadálým odporem i posměchem svých soudruhů. — „Víš-li pak, na koho své trní vystrkuješ?"

„Dle chování myslila bych, že jsi školák, kterýž před časem učitelově metle uklouznul."

Smělou odpovědí se mladý dotíravec poněkud zarazil — i soudruhům jeho nezdálo se již býti do smíchu; tím hlučněji vypukl ale houf zvědavých, kterýž je byl kolem obstoupil a jemuž se dívčí neohroženost líbila.

Mladík se hněvivě zarděl a plamenné zraky jeho byly by rády smělé poupě zničily; ale náhlým přikročením nové osoby nabyl celý výjev jiné tvářnosti.

Byl to statečný jinoch v panském oděvu. Již dříve, nežli se roj študentů okolo krámce nahrnul, padly mimochodem oči jeho na dívku vedle chatrného stolku. I zastavil se opodál a hledě na ni s neobyčejným zalíbením i srdce pohnutím, stal se očitým svědkem malého nesváru. Nyní kvapně přistoupil a vkročil mezi dívku a študenta.

„Co žádáš, milá panenko, za všechno své zboží?" ptal se jí hlasem líbezným, k rozpustilému školáku zádama se obrátiv.

Dívka se té otázky ulekla i nemohla hned cenu pojmenovati; ale v pohledu na nenadálého spasitele v této nesnázi jevila se úplná její důvěra.

„Je toho dost?" ptal se jinoch dále, tiskna jí do hrsti skoro půl sáčku stříbrných peněz. — „Nelekej se a neděkuj; nesmlouvámť a nekupuji od tebe nic jiného, nežli úhledné zboží tvé, a přeji ti radostný štědrý večer."

Mezi tím byli študenti na sebe pohlédali, očima i napolo prohozenými slovy se umlouvajíce, co by měli počíti. Mladík zahanbený měl velikou chuť do rozbroje, a skřípaje zuby sahal po meči; někteří byli s ním ovšem jednoho mínění, jiným ale zdálo se předce nerádno, o takovém dni začínati krvavé různice a dávati veřejné pohoršení.

„I nechte neokřesaného berana!“ ozval se mladík nejveselejší — „kterýž právě některému školometu z ruky vypadl a ještě neví, co je dovolený žert.“

„Co je podle vašich pravidel dovolený žert, to nevím,“ odpověděl jinoch, neohroženě k študentům se obrátiv; „ale co je podle všeobecných zákonů nedovolená nestydatost — to poznávám a mohu vám to červeně na bílém dosvědčiti.“

Přitom uhodil na svůj meč a metal před sebe tak ohnivé zraky, jakoby jimi všecku neřest vypáliti chtěl.

„I pusťte mu tedy žilou, ať má do čeho namočiti, chce-li se mu červeného písma!“ ozval se hlas mezi študenty, a v okamžení zableskl se mu nad hlavou obnažený ocel. Po něm zařičely také jiné v povětří — a mladému šlechtici nezbývalo tedy nic jiného, nežli chovati se mírou podobnou a mysliti na svou obranu.

Mžikem vyletěl meč jeho z pošvy, a on sám vrhnul se hněvivě v to klubko dráždivých a rozdrážděných mladíků. I povstal hřmot a náramný povyk, rostoucí dílem mezi bojujícími, dílem mezi množstvím, kteréž je hlučněji a hlučněji obstupovalo. „Kacíři — kacíři! zabte je!“ křičeli jedni. „Hus na ně — Hus!“ křičeli druzí. V tom se ale ozval hlas, kterýž celý ten šumot přezvučel, a na študenty uvrhnul se člověk, z něhož vycházela hrůza.

Byla to nevelká sice, ale složitá, ramenatá postava v oděvu zbrojnošském, s obhroublou hlavou a s dlouhýma rukama. V hlavě, nad širokými ústy a vydulými tvářemi blýskaly se mu dvě divé oči, a ve svalovité ruce kmital se ohromný meč, létaje kolem jako smrti kosa. Kam padl, otevřela se hluboká rána a vyskočil krvavý pramen.

Do rozpustilých mladíků vletělo zděšení. Takového konce nebyli se nadáli. Viděliť, že tu se zdravými oudy nevyváznou, pakli je útěkem nezachovají. A protož učinili podle tohoto uznání a rychle mezi množství diváků se tisknouce, na vše strany se rozptýlili.

V malé chvíli stál panský jinoch se svým pomocníkem na bojišti samoten, a zvědavý kolem zástup smál se

prchajícím študentům a přál štěstí vítězům — ačkoliv by snad naopak byl učinil, kdyby se vítězství na jinou stranu bylo sklonilo.

„Není-li pravda, Kotouči! — té práce byl bysi o štědrém dnu se nenadál?“ promluvil nyní panský jinoch k zbrojnoši.

„I aby ty papírové panáky boží blesk až do kořene rozštípnul!“ bručel tento, meč do pošvy zarážeje — „nemají-li v těle kusa úcty před svatými dny. Škoda, že to byly jen plevy, jež vítr hned do všech končin roznesl; já bych jim byl rád něco na pamětnou vlepil.“

Na to se obrátili oba zase ku krámci, jakoby je stejná péče o dívku pudila. Ta však byla zatím zboží své tak pokojně do malé truhlice skládala, jakoby pražádného nebezpečenství na blízku nebylo.

„Měla jsi tak pevnou víru, že strana tvoje zvítězí?“ ptal se jí mladík libě překvapený.

„Já se naučila věřiti, že nemůže nepravost nad právem nikdy zvítězit, byť je i na čas utlačovala,“ řekla dívka hlasem srdečným a pozvedla důvěrně očí svých.

„Krásná jest víra tvoje — a nedej Bůh, aby kdy byla zklamána. Nech toho skládání, milé děvče! Já tvého zboží nepotřebuji, a byl bych rád, kdybys je na památku dnešního dne tady vůkol rozdala. Můj Kotouč tě doprovodí k domovu, aby tě na cestě nic nepříjemného nepotkalo. Buď o božích svátcích veselé mysli a vyřiď rodičům pozdravení mé.“

Na to promluvil šeptavými slovy ještě k svému zbrojnoši a pak zmizel mezi davem kupujících. Veselé pokřikování mládeže, kteráž se teď rytířovým slovem na nějaký dárek z dívčího krámce těšila, provázelo jej po hlučném náměstí.

2.

V malé chvíli na to ubírali se ramenatý zbrojnoš a outlá dívka dlouhou třídou k černé brance, a tou se

pustili v nejzadnější díl Nového, zde ještě jen porůznu vyrůstajícího města.

Zbrojnoš nesl na rameně malý stolek a sedátko, v ruce malou truhlici. Dívka šla vedle něho beze všeho břemene, a radost jevila se jí ve tvářích i v pohybování.

Z průvodce jejího byla všeliká zuřivost zmizela, a celá bytost jeho proměnila se v jadrnou prostosrdečnost. V masité jeho tváře ulehalo si chvílemi šklebivé usmívání, a oči jeho mhouřily se jakousi rozkoší, kdykoli pohledl na dívku, kteráž vedle jeho rázných kroků tak spokojeně a radostně pobíhala, jakoby ji starý známý provázel. Zdáloť se, že obhroublý zbrojnoš nemalé zalíbení v té květoucí, ačkoli jen chatrným šatem nehodně zahalené postavě nachází, a že to uznává býti věcí docela přirozenou, že mu jeho mladý rytíř to spanilé poupátko v obzvláštní péči odevzdal. To jediné činilo mu jakýsi nepokoj, že se chvílkami na čele dívčím malý mráček vyskytal, při čemž dívka na svého průvodce vždy tak zvědavě pohlédla, jako by na něm něco vypátrati chtěla.

„Tvoji rodiče, milá panenko, budou asi oči otvírati, že máš tak brzy po trhu," promluvil k ní prostě, ale srdečně se usmívaje.

„Ba, milý příteli!" řekla dívka — „takové podivení snese můj ubohý otec rád, i kdyby častěji přicházelo. Matinka se ale již ničemu nediví — tu nemám."

„Zemřela ti již?"

„Já byla skoro ještě pouhé dítě, když ji nebeský otec k sobě povolal."

„A proč jmenuješ svého otce ubohým? Jste tak tuze chudobni?"

„Chudoba není největší lidské neštěstí, a dá lehko unesti se, kde život vedle vůle Páně a dobré svědomí nositi pomáhají; ale otce mého klíčí neduh, který je nejhorší břemeno života vezdejšího — těžká *slepota*, a proto jsem ho nazvala ubohým."

„Otec tvůj je tedy slepý?" podivil se zbrojnoš. „A ty jsi při něm v chudobném hospodářství sama jediná?"

„Sama jediná,“ dosvědčila dívka. „Jindy to bývalo arci jinak — dokud bratr doma byl; ale nyní se musím při otci sama starati.“

„Nu — a kam pak se bratr poděl? Zaběhl snad do světa? Či opustil vás nevděčně?“

„Ach, milý příteli! neobviňuj bratra mého z nevděčnosti,“ řekla dívka, hlavou vrtíc. „Vděčnějšího syna nemůže ani být; ale on nás musel opustit — otec mu to sám poručil.“

„Jak to?“

„Vidíš, milý příteli,“ jala se dívka důvěrně povídati. „Bratr je řezbářem jako sám otec můj, a jevil hned za pacholetských let velikou chuť i schopnost k tomuto umění. Ale otec říkal, že ho nemůže dokonale vycvičit, ačkoli byl v městech Pražských prvním mistrem toho způsobu — neboť musíš věděti, že dříve z rukou jeho ty nejkrásnější věci vycházely, až se jim i znamenití a učení pánové divili; proto však předce dotvrzoval, že mu ještě mnoho schází, aby vrcholku umění svého dostihl, a že ani bratr dále nedospěje, nebude-li žákem mistra většího. Ale jakž to bylo možno býti žákem takovým, an se tu nad otce většího mistra nenacházelo? Nezbylo tedy nic jiného, nežli poslati bratra do světa. Slyšel jsi někdy o Římě?“

„To věřím!“ zasmál se Kotouč plným hrdlem. „Já také zkusil, jak se v něm život vede.“

„Ty?“ podivila se dívka.

„Nu, ano, ano já, zlatá hrdličko! Či myslíš, panenko, že je člověk ze dřeva kůl, který jakživ za zápraží otcovského domu se nepohnul? I já jsem byl za těmi velikánskými horami, mezi tím zpropadeným vlaským národem, v tom slavném Římě, do něhož by se naše Praha vešla, jako tvoje ručinka do mé rukavice.“

„Ale ty, milý člověče!“ radovala se dívka, že někoho nalezla, kterýž také v Římě byl, „jak pak jsi tam přišel? — a co pak jsi tam dělal?“

„Právě to, co zde. Sloužil jsem svému rytíři.“

„Jak?" zvolala dívka s rostoucí radostí. „I tvůj rytíř byl v Římě?"

„Dozajista; ale to nebyl můj rytíř nynější. Tenkráte jsem měl pána staršího."

„Tedy u svého nynějšího ještě dlouho nesloužíš?"

„Nu — abych řekl — jako teď u něho jsem, tak mu dlouho nesloužím. Ale mnohem déle ho již znám. Když jsme byli v Římě, sedal panáček ještě na školních lavicích."

„Škoda!" prohodila dívka jako pro sebe, a pohřížila se v podivné myšlénky. — „Kdyby se byl také do Říma podíval, byl by tam snad bratra poznal a nám nějakou zprávu přinesl."

„Oho, má hrdličko!" zasmál se jí zbrojnoš. „V Římě se nedá tak snadno někdo poznati; to je ti množství lidí, žeby tě tou strakatinou oči bolely, a samým hlukem dostala bysi hlavy loupání. Já viděl předce hezký kus našeho milého světa, a Prahy tak snadno žádné město nedostihne: ale Řím, zlatá dušinko! — to zůstane člověku rozum stát! to je pravý Babylon."

„Vím to, vím," posvědčila dívka. „Otec je člověk zkušený a umí dobře vypravovati; potom nám také bratr v prvních časech listy posílal, kdež bylo zřetelné toho krásného města popsání."

„Nu — a teď vám již nepíše?"

„Již déle než rok nevíme o něm ani slova. Přes čtyry leta je z domova. Já byla skoro ještě pouhé dítě, když odešel. Tři léta měl býti v cizině a pak se navrátit. Na ten čas jej otec také všemi potřebami opatřil. Mezi tím potkala však otce těžká nehoda, že se před ním jasný den uzavřel — a od té chvíle přistěhovala se k nám starost a chudoba. Museliť jsme prodávati, kde co zbývalo, a právě dnes odbyla jsem jesle, kteréž mi byl bratr zhotovil, nežli do světa odešel."

„Ale což pak jste ho museli tak daleko poslati? Jáť bych řekl, že trochu blíže lidé také něco dovedou."

„Tomu ty, milý příteli, nerozumíš," poučovala ho dívka nevinně. „Pravá kolébka našeho umění je země

vlaská se svými nádhernými městy — říkává otec, a tam se musel bratr odebrat, mělo-li být z něho něco řádného. Mimo to hodila se tenkráte pěkná příležitost do Říma, protože tam král poselstvím k svatému otci jistého pána vyslal, kteréhož otec dobře znal, a kterýž bratra na cestě mezi svou družinu vzíti přislíbil.“

„Ale Matko Boží!“ zvolal náhle zbrojnoš, podivením oči vypouliv a v chůzi se zastaviv — „o kom pak to děvče mluvíš? — Já byl také s pánem v Římě, jenž tam byl od krále vyslán.“

„Ty?“ ptala se dívka, jako radostným podivením ruce spínajíc. „Aj, totě snad bratra mého znáš!“

„Jak se jmenoval pán, v jehož družině bratr odejel?“ tázal se zbrojnoš, a sundav stolek s ramena, postavil jej u prostřed cesty před sebe. Potom se přes něj přehnul a oběma loktema se opíraje, hleděl zvědavě na dívku.

„Pan Pětipeský!“

„Tu to máme!“ zkřikl Kotouč, těžkou pěstí radostně na stůl udeřiv. „Já tam byl také s panem Pětipeským a musím tedy bratra tvého znát.“

„O hodný, dobrý člověče!“ zvolala dívka, dětinsky rukama tleskajíc. „Tedy povídej — vypravuj... ale ne, tady nikoli! pojď, o pojď se mnou a potěš mého ubohého otce!“

3.

V nejzadnějším koutě odlehlé Novoměstské osady, kteráž křížovníkům s červenou hvězdou patřila, stál skrovný domek řezbáře Šlechty. Bylo to malé, nízké, ale úhledné staveníčko. On sám utíkaje před hlukem městským, byl je za časů šťastnějších vyvedl a mnohé utěšené doby v lůně jeho ztrávil; nyní ovšem byly holé jeho zdi jedinou majetností nešťastného slepce, na nějž potřeby života již tak doléhati začínaly, že svůj domek, to jediné

věno, které jednou dceři své zůstaviti mohl, zadlužiti anebo prodati zamýšlel.

Šlechta byl vysoké postavy, asi padesátiletý, ale hlava jeho byla následkem vytrpělých strastí duševních i tělesných již hustě šedinami pokryta. Výraz a tahy tváře jeho nebylo viděti, jelikož tmavozelené stínidlo na očích velikou část jeho obličeje zakrývalo. Mužně urostlé, ačkoli nedostatkem sklíčené tělo jeho vězelo v dlouhém hnědém kabátě, kterýž byl okolo boku černým řemenem přepásán, a útlá bílá pravice jeho, na níž říkaje každou žilku viděti bylo, držela černou berlu, o kterou se chodě opíral.

Tato berla spočívala nyní vedle něho na široké, pohodlné židli s velkým vycpaným lenochem, kteráž byla denním útočištěm slepotou poraženého a nejlepším kusem nábytku v celé chudobné světnici. Také nyní byl se Šlechta k této tiché družce svých denních starostí uchýlil, avšak ona sama nemohla mu podati úlevu. Nevznášelť se okolo něho milostiplný anděl, kterýž jindy všeliké trní s cest jeho uklízel a jemnou rukou temnostmi života ho prováděl — nebylať při něm Eliška. Ta se byla z nouze, kterouž ubohý slepec zapuditi nemohl, v hlučnou veřejnost odvážila, nedbajíc na nebezpečenství, v kteréž tam uběhnouti mohla.

Avšak nejen trapnou starostí o dceru a její budoucnost, ale i zpomínkami na vzdáleného syna byla duše jeho bolestně sevřena, a náramné hoře, že musel na umělecké dráze bez dosažení cíle ustati, leželo na srdci jeho jako drtící břemeno.

Nyní seděl na své židli v onom stavu ochabnutí, kteréž obyčejně po napnutí všech duševních mocí následuje. Seděl tu sám, v příbytku uzavřeném, pozbaviv se konečně všeho rozvažování, kteréž bylo dlouhou chvíli mysl jeho trápilo a přece k žádnému cíli nevedlo.

Najednou jej z tohoto stavu mezi vědomím a pouhým živótěním vytrhly temné hlasy, povstávající před obydlím jako rojení včel. Byl to zástup menších kluků i větších výrostků, kteří v této postranní čtvrti den marným

pobíháním ukrádajíce, náhodou se shlukli a k ukrácení chvíle na dvéře i okna řezbářova příbytku bouřiti začali.

Býváť to obyčejný osud lidí neobyčejných, že na sebe zřetel jiných obracejí a v oněch, kteří pro jich výsost sami v sobě žádné míry nemají, jakousi hořkost a kyselost budí. — Tak se dělo i Šlechtovi. Jeho nepřístupnost i za oněch časů, když okolnosti jeho ještě květly, jeho samota, neustálá vážnost a jiné zvláštnosti poskytovaly okolním obyvatelům, nejvíce nižší třídy, hojného předmětu k rozličným povídkám, a tak se přihodilo, že na vzdor svému šlechetnému srdci ve svém okolí spíše více nepřátel, nežli příznivců měl. Veřejně mu toto projeviti ovšem si nikdo netroufal, zvláště an se pozorovalo, že čas po čase dosti znamenité osoby k němu docházejí; když byl ale statný syn jeho odešel a posléze i slepota ho sklíčila: pak arci mnohá nehodná ústa časem ledaco prohodila, co by nešťastného slepce snad bylo bolelo, kdyby srdce jeho nebylo ryzí zlato bývalo.

Takto hlučila dnes mladá sběř a křičela: „Hejsa, krtku, vystrč rohy!“ — jiní zpívali posměšnou koledu, bubnujíce při tom na dvéře, a jiní opět vyskakovali k oknu a podivně se šklebíce, volali na osamotnělého starce, aby jim vyřezal jesličky.

Šlechta byl se vzchopil a pojav svou berlu, přešel několikráte po jizbě. Znaltě již podobné sběhy rozpustilé mládeže a srdce jeho trnulo velikým pohnutím.

„Učiň, Pane! aby zvěděli o proroku Elizeovi!“ zvolal z nejhlubší vnitřnosti — „ale nezachvať je ve svém hněvu k vůli nejnižšímu sluhovi; nýbrž otevři oči jejich, aby poznali cesty tvé a stali se plniteli rozkazů tvých. Já rád stanu se terčem, o nějžto se přelomí šípy hříchů jejich.“

A když byl takto povzdychnul, proměnilo se dovádivé jásání před obydlím náhle v pronikavý křik, jenžto se na vše strany rozletěl.

Z nenadání byl se totiž za houfem mladých, nešetrných rozpustilců vyskytnul hřmotný Kotouč, a zvěděv

krátkými slovy od Elišky, co se tady děje, odstaviv stůl i truhlici, padl poběhlíkům s plochým mečem na záda; toho popadl za vlasy, tomu naložil modřinu, a v okamžení bylo před obydlím prázdno. Mládež se rozprchla, jakoby byl vítr do plev zafičel.

„Utíkej — utíkej, chamradino!“ křičel za nimi starý zbrojnoš naschvál tak hlasitě, že to bylo v celém okolí slyšeti — „a vyřiď starému roští, že najde stejné koledy, bude-li se chtít u tohoto poctivého muže ohlásit. To jim vzkazuje Kotouč, dobře známý u královského dvora — a nechtějí-li mu na pouhé slovo věřiti: napíšu jim to ostrým ocelem na hnáty, nebo plamenem na střechu. Já vás naučím pořádek v Čechách držeti!“

Mezi tím byla Eliška otevřela dům, vešla do něho a pospíšila k otci. Slepec poznal její krok.

„Jsy ty to, milé dítě?“ ptal se puzen velikou starostí. „Rozprchla se před tebou hejna Filištínských?“

„Hospodin seslal pomoc,“ řekla dívka, „že se rozptýlili nepřátelé ve strachu a hrůze.“

„Tak časně jsem tě neočekával.“

„Mně pomohla divná příhoda k rychlému prodeji.“

„Nenazývej nic příhodou, milé dítě,“ řekl slepec hlasem, v němžto se laskavá rada i přísné napomenutí mísilo. „Sečtěny jsou vlasy na hlavách našich a bez vůle nejvyšší nespadne s nich ani jeden. Pověz, dítě, jakou pomoc ti nebe seslalo?“

„Pojď, milý otče,“ odpověděla dívka s dětinskou pokorou — „posaď se, a já ti povím, jakou cestou nás otec nebeský k svatým dnům navštívil.“

„Nepřišla jsi ale, tuším, sama?“ prohodil ještě slepec, bystrým sluchem zvuk Kotoučových slov postihnuv. „Kdož je ten statečný bojovník před prahem?“

„On patří k nástroji, jejž nebe k mé ochraně poslalo,“ řekla dívka, vedouc jej k sedadlu.

V tom vešel pádným krokem zbrojnoš do jizby a postavil stůl i truhlici jako lehké hračky do kouta. Potom hodil okem po světnici, nezdálo se ale, že na chatrném

nábytku velkého potěšení nalezal, a konečně zastavil se u Šlechty. Toho si krátkým, ale bystrým pohledem přeměřil, a potěšiv se jaksi jeho důstojnou, byť i sklíčenou postavou, srdečně ho pozdravil.

„Budiž mi vítán ve jmenu Páně, kterýž vede kroky mé!“ řekl slepec, outlou ruku mu podávaje. Kdo jsi, pane? — a co tě vede pod chudobnou střechu mou?“

Nežli ale Kotouč odpověděti mohl, přejala řeč dívka, a pověděla otci krátkými slovy, co ji bylo na velkém náměstí potkalo.

Šlechta se zděsil.

„Mstiteli nad hvězdami — co se to děje pod tvýma očima!“ zvolal, ruce na prsou spínaje. „Nejsou-li stokráte horší a hroznější slepotou poraženi ti, kteří se nestrachují před večerem příští tvého den takto zneuctívati? — A kdož medle byl, ubohé dítě! jenžto se tebe tak šlechetně a statně ujal?“

„Jmeno rytířovo ještě nevím,“ řekla dívka s malým uzarděním a srdce jí počalo živěji tlouci, an konečně zvěděti doufala, po čem byla na celé cestě již dychtila — „jméno rytířovo nevím; ale se mnou přišel státečný zbrojnoš jeho, kterýž byl zástup rozpustilců jako mrštný blesk rozplašil — ten ti může pověděti, čí jmeno u vděčné paměti chovati máme.“

„Ano, ano — pověz, příteli!“ doložil nyní slepec horlivěji. „Jak se nazývá, nebo kdo je rytíř tvůj?“

„Já sice nevím“ — odpovídal Kotouč váhavě, jaksi v nesnázích se při tom za ušima škrábaje.

„Co nevíš?“

„Bude-li to milé pánu mému, aby se jmeno jeho jmenovalo při činu, jemuž dozajista žádné jiné ceny nepřičítá, nežli že byl několika rozpustilým školákům hubu přejel; ale myslím si, že to nebude za marnou chloubu držeti, když ho před vámi prozradím. Můj pán je mladý Pětipeský.“

„Pětipeský!“ zvolali otec i dcera jako jedním hrdlem. „To jmeno je vám povědomo — není-liž pravdu?“

„Pětipeský?“ opakoval slepec. „Měl Hanuš Pětipeský nějakého syna?“

„To není syn pana Hanuše, nýbrž bratra jeho,“ řekl Kotouč. „Já v rodině Pětipeských říkaje vyrostl, a sloužím nyní u mladého pana Zdeňka, jako jsem sloužíval u jeho strýce.“

Slepec ale neposlouchal další slova jeho.

„Divné — tajemné řízení!“ mluvil temným pološeptem pro sebe. „Toť se zdá, jakoby se starý úvazek ani přetrhnouti nemohl — jakoby se novými pouty vždy úžeji a pevněji upevniti měl.“

„Tento dobrý muž jel s panem Pětipeským do Říma, když se tam náš Božetěch ubíral,“ prohodila nyní dívka, chtíc myšlénkám otcovým jiný běh vykázati.

„Jakže? — ty příteli viděl jsi mého syna?“ rozehřál se nešťastný řezbář jemnou radostí, a napnul obě ruce po Kotoučovi. „O pověz, povídej — co o mém Božetěchu víš?“

„Mnoho pověděti nemohu,“ odpovídal Kotouč velmi váhavě — „a kdyby se tvým hlasem a tvou tváří obraz jeho na mysli mé neoživoval: ani bych skoro nevěděl, kterýž to byl mezi mládenci, jižto při panu Hanuši nejblíže stáli, dílem panošské, dílem písařské služby zastávajíce. Na celé cestě jsem neslyšel, že by se byl mezi nimi mladý řezbář nacházel.“

„To vím — to vím!“ dosvědčoval slepec, vypravování zbrojnošovo pozorně poslouchaje. „Tak to bylo mezi panem Pětipeským a mnou vyjednáno, abychom všemu zbytečnému dotazování a odpovídání se vyhnuli.“

„A tudy se jen pamatuji,“ mluvil zbrojnoš dále, „že náš pán s obzvláštní laskavostí s mladým člověkem jednával, jejž nyní v duchu za tvého syna držím a kteréhož bych poznal, kdybych ho mezi tisíci jiných tváří zahlídl.“

„Ale co víš dále?“ ptal se otec dychtivě. „Jak se mu pak vedlo v Římě?“

„Toho jsem nevědomý, jakobych dnes byl s oblak spadl,“ pokrčil zbrojnoš rameny. „My zbrojnošové hleděli

si prací svých a nedbali hrubě o jiné. To jediné mohu za pravdu prodati, že jsem tvého syna i potom ještě u pana Hanuše vídal, když jsme již v Římě meškali — a to sice do poslední chvíle, když nám pán mimo vše nadání honem koně sedlati a na zpáteční cestu chystati se poručil."

„Ano, ano, slyšeli jsme o tom rychlém návratu a ústa lidská roztrušovala podivné pověsti," doložil slepec. „Nevíš ty, příteli, proč pan Hanuš tak na kvap Řím opustil?"

„To nevím."

„A nenapadlo ti nikdy na to mysliti, proč právě tak rychle i Prahu potom opustil a odejel, aniž posud kdo ví, kam se byl odebral?"

Kotouč krčil rameny.

„To je těžká — zamotaná věc!" řekl po krátkém rozmýšlení. „My si nalámali hlavy až do bolení, ale to nic nepomohlo. Pan Hanuš byl ten tam — a my tu stáli ve službě bez pána. Já musel na to dle zvláštní vůle strýcovy k mladému Pětipeskému."

„A tento neví také, kde se pan Hanuš tak dlouho a tajně zdržuje?"

„Pochybuji; sice by sám tak toužebně po nějaké zprávě o něm nedychtil."

V krátké, ale sladké naději své sklamaný slepec si oddechnul.

„Tedy žádné zprávy!" řekl zase polotemně pro sebe a zabíral se v trudné myšlení. . . . „Ale snad mi přinesou roztržený šat jeho, abych zaplakal nad synem, v jehož prsa lité šelmy pazoury své zaťaly."

4.

Radostně slavili Pražané štědrý večer. Hojná, chutná jídla přinášela se po celodenním postě a po nábožné modlitbě na stůl, kdežto říkaje vedle každého talíře vosková svíčka hořela.

Děti prohlížely ještě rozmanité dárky, jakýchž jim byl Ježíšek nadělil. Při tom se těšily na vařené ovoce. Bylo mnoho řečí a veselých tváří.

Ale tiše vypadalo to v chudobném příbytku řezbáře Šlechty. Eliška mohlať arci šlechetným darem mladého Pětipeského otci krmičku připraviti, jakovouž jindy toho dne jídával, ačkoli na ni dnes nepomyslil; teď ale bylo nuzné nádobíčko i se zbytky jídla již opět uklizeno, a dívka seděla u stolu, majíc před sebou tlustou, širokolistou knihu. Byla to sbírka pobožných písní, modliteb, rozjímání a zlomků svatého písma, jež byl za minulých let starý Šlechta umělou rukou sám snesl a později také syn rozmnožil.

„Čti, milá dcero, čti!“ řekl Šlechta. „Neměl bych tě sice vedle slibu svého k tomu přidržovati, nýbrž každým slovem tě napomínati, abysi šetřila zraku svého; ale dnes je den radosti, a tuť bych rád ducha svého na perutěch nábožného slova povznesl, a připravil v něm stánek přicházejícího Vykupitele dostojný.“

Eliška na to četla, a slepec poslouchal; potom spojili hlasy své a začali Boha zpěvem velebiti.

V tu dobu přibližovaly se po tiché, liduprázdné ulici k odlehlému domku dvě osoby, až po tvář zahaleny velikými širokými pláštěmi. První, o mnoho hřmotnější, zdálo se, že druhou vede.

„To je proklatý kus cesty!“ bručel onen, když byl již po desáte o kamení nebo jinou hrbolinu ve tmách klopýtnul. „Nebylo by divu, kdyby vedla přímo do nebe — jakož jsem to slýchal od nábožných mužů popisovati. — Řekněte mi, pane rytíři — u všech všudy kropáčů!“ obrátil se pak na polo k svému soudruhovi — „co vám to napadlo, právě teď se do těchto končin vydati? Nemohli jsme si to nechat, až by nám bylo sluněčko na cestu posvítilo?“

Ale soudruh neodpovídal. Myšlénky jeho poletovaly ku předu, a srdce jeho nepokojně tlouklo. Byl to mladý Pětipeský.

Teprva po chvíli zdálo se mu, že se ho byl průvodce jeho na něco ptal, a otázka zazněla jako poznovu v uších jeho.

„Kdybych chtěl, aby jasný den kroky mé viděl,“ řekl nyní — „nebyl bych vyšel za času nočního. Rozumíš?“

„Rozumím — i nerozumím dle svého sprostého rozumu,“ odpověděl druhý. „Že nechcete, aby vás tady oko lidské poznalo — tomu rozumím; proč to ale nechcete — tomu nerozumím, to nepochopuji. Ale vysvětlení si budu muset vyžádat až po druhé. Neboť zde jsme u cíle.“

Při tom se zastavil a okázal na řezbářův domek. Malou skulinou v zavřených okenicích dral se paprslek z hořící lampy. Kolem spočívalo hrobové ticho. Ani kročeje nočních poutníků teď nezaznívaly. Jenom ze vnitř, z nuzné jizby povznášel se nábožný zpěv až pod šírá nebesa.

Pětipeský přistoupil až k samé okenici a poslouchal se srdcem nepokojně tlukoucím. Rozeznávalť stříbrozvuký hlas Elišky, a jednotlivé částky jeho padaly jako čarodějný déšť do prsou jeho.

Také soudruh jeho, hřmotný Kotouč, přitlačil se ke zdi a napájel ucho i duši, jak se zdálo, líbezným zpěvem spanilé dívky. Po chvíli začal hlavou kývati, pak bručeti a přizvukovati, a byl by snad i sám do zpěvu se pustil, kdyby mu nebyl rytíř notný štilec zasadil.

„Drž hubu!“ pošeptal mu přitom hlasem káravým. „Nepřislíť jsme učiniti výtržku v domácí modlitbě lidí nábožných. Nechciť ani, aby nejmenší myšlénkou na to pomyslili, že je někdo poslouchá.“

„Vždyť je dobře!“ bručel druhý slovy temnými. „Ale ďas aby udržel jazyk za zuby a neotevřel chřtán ku zpěvu, když slyší anděla zpívati. — Když ale myslíte... tedy dovedu být němý jako leklý kapr, aby nás nikdo nezaslechl a kroky naše nevyčíhal.“

Ale opatrnost nočního soudruha byla marná. Na druhé straně domku stály totiž, ukryty noční temností, dvě osoby,

jichžto zřetel neodvratně na Pětipeského a jeho zbrojnoše byl upnut.

Tyto dvě osoby byly za prvního soumraku vešly do bran městských. Těla jejich byla ukryta hrubým, temným šatem poutnickým, ruce jejich ozbrojeny dlouhými holemi a tváře zastíněny širokými klobouky. Kroky jejich byly statečné, buďto že se cele do tohoto oděvu nehodily, a nebo že je povznášela radost ze šťastného návratu z dalekých končin.

Bralyť se tichnoucími ulicemi k mostu, k tomu nádhernému pomníku otcovského panovníka, a přes něj pustili se do vrchu k chrámu sv. Víta. I přišli až k jeho dveřím a pokleknuvše na kamenný práh, pohřížili se do hlubokých modliteb.

Zvláště jeden těchto poutníků a sice starší zdál se, že chce všechno tělesné se sebe setřásti a plamennými, z nejtajnějších hlubin srdce plynoucími slovy duši svou jako očistěnou bytost k nebesům povznesti. Modlil se dlouho; ale každým slovem přicházela útěcha do prsou jeho.

Konečně vstal, z hluboka si oddechl, potom se několik kroků vzdálil od prahu pod šírá nebesa. Tu sejmul klobouk a pozvednuv oči k výsostem, ježto šedivým závojem sychravých mlh zastřeny nad ním se pnuly jako nepřehledná věčnost, vztáhl ruce a milozvučným, silným hlasem řekl: „Děkuji ti, Pane! žes mi dal opět spatřiti kolébku mou!“

Byla to půvabná, letem věku mužského již dávno dozralá hlava, vysokého, poněkud lysého čela, osmahlých, hustě zarostlých tváří. Dlouhé vlasy vinuly se mu v těžkých kotoučích až na krk.

Stáltě zde v jakémsi blahém zanícení, až ho konečně mladší soudruh jeho zase do koleje vezdejší skutečnosti uvedl.

Byl po něm vstal, a přiblíživ se pak vážným krokem až k boku jeho, promluvil k němu po chvíli: „Půjdeme nyní, bratře milý?“

Poutník hleděl na několik okamžení před sebe a

neodpovídal; potom přikryl hlavu svou, a zmocniv jakési lehké zachvění, jež oudy jeho přelítlo, řekl: „Půjdeme.“

Na to vraceli se po zámeckých schodech, po mostě, klikatými ulicemi starého města, a pustili se k Poříči. Kroky jejich byly zdlouhavé a ústa zavřena. Obadva, zdálo se, byli přeplněni různými city a myšlénkami, jež nyní ještě jako pořádati se snažili.

Noc byla již dávno svým tmavým pláštěm celé okolí zakryla, když se konečně k domku řezbáře Šlechty dostali. Mladší poutník zostřil kroky své, sotva se nízké staveníčko jako temná kupa před nimi černati začalo, a brzo stáli obadva u domovních dveří.

V tom ho pojal starší za ruku.

„Nebuř ještě na fortnu blaženosti své,“ řekl k němu, chopiv ho za ruku. „Zastav ještě na okamžik proud své blahosti. Já potřebuji ještě oddechu a rozmyslu. Duše má se leká hlasu otce tvého — já se musím ještě zotaviti.“

„Ach, nedej se, pane a bratře můj! marnými strašidly děsiti!“ řekl druhý prosebně. „Otec můj zapláče radostí a zapomene v prvním okamžení na celou minulost.“

„Ne, ne!“ namítal starší. „Popřej mi ještě jen malé chvílky. Já si nerozumím. S pevným, dávno ustáleným úmyslem, s ulehčenou duší se navracuji — a teď se ostýchám člověka přítele jako nemilosrdného soudce.“

Přitom pojal mladšího za ruku a pokročil s ním za roh, kdežto se usadili na kamenné sedadlo, ježto dal stavitel domku na třech stranách k vůli rozličným výhlídkám obezditi. I neseděli tady dlouho, pološeptavými slovy na příští výstupy v příbytku se připravujíce, an tu náhle blížící se kroky a hlasy zaslechli

Byl to Pětipeský se svým Kotoučem.

Zřetel poutníků obrátil se nyní na neznámé příchozí; zvláště mladší vzchopil se zvědavě, ačkoli se přitom i chránil, aby žádného hřmotu nezpůsobil. Stáltě ve hlubokém stínu a nemohl od příchozích viděn býti.

„Ti lidé chtějí, tuším, k tvému otci?“ promluvil nyní starší poutník šeptem.

„Tak se mi zdá," odpověděl první taktéž, „ačkoliv pochopiti nemohu, co by touto dobou u něho pohledávali. Co otce znám, slavíval narození nebeského Spasitele vždy bez cizích svědků, jen mezi svými. — Tato návštěva je mi trochu podezřelá."

„Tím požehnanější tedy příchod náš," řekl zase první. „Snad jsme přišli právě v čas, abychom překazili věci nepříjemné pro domov tvůj."

Zatím se byl mladý rytíř se svým Kotoučem k domku přiblížil a poslouchal píseň jeho obyvatelů. Chvílemi vedli spolu tichou rozprávku — tak ale, že bedliví poutníci ani slova z ní neporozuměli.

Konečně zdálo se, že Kotouči něco nového napadlo, a sice něco takového, že to jím živěji pohnulo, a on zapomenuv se hlasitěji promluvil.

„Ale ať si to kozel trkne!" řekl — „proč pak nejdeme do vnitřku a zde pod šírým nebem civíme? Ten starý slepec nebude se hněvat, když jej ochránce holky jeho navštíví — vždyť zná bez toho celý váš dům: a holka sama nebude se také škaredit, když tak hezounkého panáčka zase uvidí — na to bych chtěl umřít."

„Drž hubu, tlachale!" okřikl jej Pětipeský hlasem dušeným, propukující hněv drže na uzdě.

S hltavou dychtivostí byl mladší poutník slova Kotoučova vyslechnul, a celý proud posavadních jeho myšlének dostal jimi jiný běh.

„Osvěť nás Všemohoucí!" řekl potichu, ale kvapně k svému soudruhu — „mně se zdá, že zde otec již nebydlí. Člověk tento mluví o nějakém slepci jakož o hospodáři. Nejlépe tedy bude hned vpstoupiti a pravé vědomosti nabyti."

Ale soudruh ho chopil silně za ruku. — „Sečkej," pravil přitom rovněž tak dušeným hlasem — „zdá se mi, že poznávám dle řeči člověka, s nímž bych se nerad sešel, dokud se neůstanoví mysl má."

„Zůstaň, pane, ve tmách," odpovídal zase taktéž první; „neprozradím tvou přítomnost. Vyzvím jen, zdali otec můj dům svůj opustil a kam se vystěhoval."

S těmi slovy se mu vymknul z ruky a poněkud ho ještě do tmavého stínu postrčiv, přiblížil se k Pětipeskému a jeho zbrojnoši. Ti se právě chystali zase odejít.

„Ve jmenu Páně, jehož velebím," promluvil k nim vážně — „povězte mi, přátelé, jste-li známi s lidmi, jež pod touto střechou bydlejí?"

Na tato slova pozastavil se Kotouč — ale ruka jeho spočívala ještě na rukověti meče, jehož se byla při prvních zvucích chopila. Pětipeský bral se rychlým krokem dále.

„A kdo jsi, člověče," prohlásil se Kotouč, s podivením náhlé objevení se poutníkovo bystrýma očima stíhaje, „že se touto hodinou lidí vyptáváš, kteří chuti nemají odpovídati nočním hostům, třeba je tak ctihodné roucho krylo, jako tebe."

„Já mám svatého práva poptávati se po lidech, kteří jednou v tomto domě bydleli — a na pokojnou otázku může se mi, tušim, dáti pokojná odpověď."

„To může," dosvědčil zbrojnoš na slova poutníkova," „a protož ti pravím, že lidi pod touto střechou znám."

„Znáš je dávno?"

„Moje známost není starší nežli dnešní den."

„Prvé jsi mluvil se svým druhem o nějakém — slepci?" ptal se poutník dychtivě a se srdcem tlukoucím.

„To je právě můj známý," odpověděl Kotouč.

„Nebeské mocnosti, co se to dělo?" řekl poutník v duchu sám k sobě. „Proč opustil otec mnoholetý svůj příbytek? — to dějiště tolika utěšených hodin?... čili by byl snad — zemřel?"

I zděsil se této myšlénky, a rychle se jí chtěje pozbaviti, obrátil se opět s otázkou k zbrojnošovi."

„A kam se poděl obyvatel prvnější?"

„Já ho neznal."

„A nevědí o něm lidé, jižto nyní pod touto střechou bydlí?"

„Nevím — ale pochybuji; neboť duch jejich jest obrácen toliko na sebe a nevšímá si světa vůkol sebe.

Ostatně ale — chceš-li zvěděti, kam se bývalí obyvatelé poděli, vyptávej se za bílého dne a neruš pobožnost lidí, jichžto celé utěšení a bohatství v nábožné modlitbě záleží.“

„Já musím rychle vědět, kam kroků svých obrátit,“ řekl poutník; „a myslím, že mi to pobožní obyvatelé za zlé vykládati nebudou, když se jich na to i času nočního vyptám.“

„Já ti ale pravím,“ ozval se nyní Kotouč hlasitěji, „abysi přestal na vůli.“

A s těmi slovy postavil se před něho tak, že mu cestu ke dveřím zabránil. Nevěřilť člověku neznámému, tak neobyčejnou hodinou a v tak podivném zakuklení obcházejícímu.

Poutník nevěděl co počít; v tom ale vykročil ze stínu soudruh jeho, jakoby mu chtěl raditi anebo se alespoň s ním umlouvati. Tento k němu tedy rychle pokročil a oba se na několik kroků vzdálili.

„Ahá, sovy začínají vylézat!“ bručel Kotouč, jemuž ani jediné pohnutí neušlo. „Nyní to počíná být zamotanější. Habit vyzvědacký není tu samoten. Nu co škodí! Čím víc, tim líp — alespoň se zahřeji,“ doložil oušklebně a vytasil meč, jakoby se již již chystal k obraně. „Mrazík počíná beztoho ďábelsky profukovati. — Rytíř najde cestu i beze mne — a mne ponůcka ani o štědrém večeru neuškodí.“

5.

„Nech toho nyní — nech toho, bratře!“ mluvil starší poutník k mladšímu, odváděje ho dále od řezbářova stavení. „Jak jsem pravil — nerad bych se potkal s člověkem, jenžto ti nedůvěrně cestu zastupuje. Jeť mi se čemu diviti, že tebe ještě nepoznal a povyk neučinil.“

„Myslíš, pane, že mě zná?“

„Vždyť je to jeden člověk z mé čeledi, kterýž mě provázel do Říma.“

„Bezpochyby, že si mě na oné cestě tuze nepovšimnul a nebo že mě dle hlasu ani nezná. Já však myslím, že bychom se předce tak nakvap vzdalovati neměli, nežli se dovíme, kde otec nyní přebývá.“

„Toho se dovíme také na jiných místech,“ řekl poutník, nechtěje kroků svých zastaviti. — „Dlouho-li pak máme do jitřní? — a tam nám dozajista někdo o tvém otci poví. Noc není tak chladná, abychom se i pod šírem nebem hodiny nedočkali, až počnou u sv. Petra zvoniti....“

Mezi touto rozprávkou byli se tak daleko vzdálili, že již ani ten nejmenší ohlas kroků nebo slov jejich k ostražitému Kotouči nedolétal.

Noc byla tmavá a vítr přinášel chvilkami mlhovitou pršku. Poutníci ukryli širokými kápěmi hlavy své a brali se mlčky ku kostelu křižovnické osady. Tam si usedli za sloup, kterýž je poněkud před sychravým větrem chránil.

Kolem bylo ještě všecko v hluboké tichosti pohřbeno. Jenom chvilkami šuměla jim nad hlavami hladová Meluzina a nebo si zaštěkal opodál bedlivý pes. Poutníci tu seděli v rozmanitých myšlénkách.

„Víš-li pak ještě, jak nám bylo, kdyžto jsme takhle u chrámu velkého apoštola v Římě seděli, čekajíce na první denní zábřesk?“ ozval se nyní polotajeným hlasem poutník starší.

„Jakž bych mohl na tu hodinu zapomenuti!“ řekl druhý. „Tmy noční ležely ještě okolo nás — jenom nad námi pnula se zlatotkaná opona vlaských nebes; ale přede mnou, před očima ducha mého, prostíral se celý nový svět v nevídané jasnosti a kráse. Tušení moje letělo přede mnou a otvíralo mi krajiny, do nichžto jsme později měli vstoupiti.“

„A když se pak začalo rozbřeskovati,“ přejal mu řeč poutník starší — „a v prvním lesku vycházejícího slunce všechny ty pahorky — ta posvátná místa, ty drahé památky veliké minulosti, jako v růžovém jezeře se topily; tu se rozedmulo srdce naše a kolena sklesla ve

prach a ruce povznesly se vzhůru k ranním nebesům, aby velebily Pána.... Potom jsme vešli do chrámu..."

Oba opět umlkli. Zabrali se v duchu do dnů nedávno minulých, pořádajíce na mysli ještě jednou všechny obrazy, kteréž jim byly za těch dob v hlubinách duše utkvěly. —

„Co asi řekne otec tvůj?" promluvil konečně zase poutník starší. „S jakou tváří nás uvítá? Já se vedral v otcovské právo jeho a učinil tě synem neposlušným, a jakož byl dříve jazyk můj ohebný, aby tě vyvedl z tiché dílny a přemluvil k daleké pouti: takž je nyní dřevěný, maje krok tvůj před otcem ospravedlniti a v pravém světle okázati."

„Nemluv, pane, jako bojácná dívka," řekl na to soudruh mladší. „Já to cítím a cítil jsem hned v prvním okamžení, že to bylo boží vedení, an jsi mne za svého bratrů zvolil, podav mi příležitost, abych jedenkráte své skrovné umění k oslavě Nejvyššího obrátil. To můj otec zajisté pováží — a byl-li nějakou úzkostí sklíčen, rád na ni pro cíl zapomene, jakýž mě na čas do světa bez jeho vůle odvedl — a to ani nepřipomínám, že vděčné srdce jeho okřeje, až tebe, pane, uvidí. Teď bych jen rád věděl, proč dům svůj opustil a v cizích rukou jej zůstavil. Nemohuť se při tom pomyšlení jakési bázně zbaviti."

„Bázeň je tu daremná. Bezpochyby vidělo se otci tvému býti potřeba, při své zrůstající pověsti a množící se práci dále, do prostřed města, se odstěhovati, aby byl přátelům umění svého hned při ruce."

„Já se těšil na dnešní večer — jako jsem za let pacholetských číníval," vzdychnul si poutník mladší. „Měltť jsem to za dobré znamení, že právě dnes otcovský práh políbím... ale naděje lidská má sypké základy a pojednou se vyviklá."

Mezi tím přišli zvoníci a počali na jitřní vyzváněti.

S radostným tlukotem srdce ssál do sebe mladší poutník povědomé zvuky a prsa jeho dmula se sladkou rozkoší. Bylit to první hlasové, ježto k němu po několikaleté

vzdálenosti povědomým jazykem mluvili, jako staří známí ho vítajíce. A celá minulost mladistvých let stála před ním v živých obrazích!

Slavně zněly zvony — a on se viděl s mladší sestrou ruku v ruce po boku otcově kráčeti do kostela; smutně zněly zvony — a on se viděl s outlinkou sestrou na matčině hrobě klečeti.

Myšlénky jeho shromáždily se nyní okolo sestry. Ona byla teprva z dětinských let vyrůstala, když domov opouštěl... jakž byla mezi tím asi dospěla? I cítil nyní, že bylo několik let mezi ně vstoupilo, a že mu scházela míra, dle kteréž by měl svou lásku k ní měřiti. S jemnou radostí zpomínal si na dítě... ale srdce mu pravilo, že toto dítě více nespatří. —

Mezi tím začínalo se tiché okolí oživovati, an se nábožné duše před kostelem již scházely. Největší část mezi nimi byly ovšem staré ženy, kteréž buď z návyku anebo z dychtivosti po událostech dnešního dne a večera se byly shlukly, aby si těžkému, přeplněnému srdci ulehčily, nežli se kostel otevře. Nejdříve počala nočními temnostmi jednotlivá pozdravování proskakovati; pak se k tomu přiměsovaly poptávky a odpovědi, až z toho konečně hučivý hovor vzrostl.

Poutníci se byli vzchopili a přistoupili blíže: ale ze všech slov před nimi znějících nepřišla jim ani ta nejmenší vědomost, po které toužili. Konečně ale dal se na blízku chřestot klíčů slyšeti a za ním vyjevil se letitý kostelník. Mladší poutník ho poznal při slabé záři před větrem ukrývané světlošky, a odhodlal se u něho potřebné zprávy hledati.

Veliký klíč zarachotil v zámku, a pilné navštěvovatelky domu božího vhrnuly se na předsíň. Tu vystoupili i poutníci z tmavého stínu a brali se za nimi. Na prahu vnitřním vykonali krátkou modlitbu. Potom šli za kostelníkem a zastihli jej před sakristií.

„Velebeno budiž jmeno Páně, kterýžto nám dnes milého syna svého posílá!“ pozdravil ho poutník mladší.

„Až na věky věkův, amen!“ poděkoval starý kostelník, s nemalou zvědavostí na neobyčejné hosti pohlížeje.

„Nechtěl bysi, příteli v Kristu, odpověděti na otázku člověka, kterýž je tu neznámý?“ ptal se zase poutník.

„I jakž bych nechtěl, muži nábožný? — Nestojí-li psáno: Co učiníte nejmenšímu z mých, jako byste učinili mně? A ty zajisté nejsi přede tváří Páně nejmenší.“

„Neznal jsi člověka, jehož jmeno bylo Šlechta, a jejž Pán schopným učinil v pěkném umění řezbářskóm.“

„Znal jsem ho — znal.“

„Bydlel prý tu někde na blízku...?“

„Bydlí tu dosavad.“

„Že bydlí? — O mluv tedy, příteli — kde bydlí?“ ptal se poutník snad živěji, nežli se s rouchem jeho snášelo.

„Nu, bydlí pořád ve svém domku, jejž byl před lety sám vystavěl.“

„Ve svém domku?“ opakoval poutník jako pro sebe... „A já slyšel předce o slepci mluviti...

„Právě dobře, muži nábožný!“ řekl kostelník. „Nebeský náš otec posílá dle své moudrosti i na své nejmilejší časem přetěžké zkoušení. Takž navštívil i starého Šlechtu a zkouší srdce jeho slepotou.“

„Světice boží!“ zkřikl poutník hlasem pronikavým, a přikryv rychle tvář svou oběma rukama, jakoby chtěl zraku svého ochránit, vydal hluboké, srdceryvé vzdechnutí.

Také na druhém poutníku bylo vidět veliké pohnutí. Třesoucími se ústy ptal se ještě jednou, je-li Šlechta skutečně oslepl

„I Pán Bůh ví dobře, koho má potrestat,“ ozval se tu chraptivý hlas mezi ženami, jež byla zvědavost z obyčejného jich stanoviště, u dveří za poutníky ku předu pohnala. „Vždyť ten starý jaktěživ nevěděl, jak má pýchou ten svůj nos vypínat! Já se jen divila, že si už dávno ty své rohy někde neotrkal — a to mi, lidičky, věřte, kdyby v tom nebylo samo nebe prostředek učinilo, že by je byl ten nadutec i na samého Pána Boha vystrčil.“

„Aj, aj — co pak ti napadá, sousedko?“ začal ji kostelník mírně kárati, „já nepozoroval nikdy, že by se rozšafný Šlechta byl kdy nadýmal.“

„To věřím — tys to nepozoroval,“ odsekla mu žena, zapomínajíc na jakém místě se nachází. „Ty máš bohumilejší práci na starosti. Ale našinec musí koukati po světě — našinec mnoho prohlídne.“

„Co jsi prohlídla, ženo jedovatá?“ zvolal nyní poutník, jejž byla hanebná lež o nešťastném otci ještě bolestněji dojala, nežli zpráva o jeho slepotě. „Co jsi prohlídla na tom muži, co by nebylo dle slov Páně? Jaká jsi to zúmyslná hříšnice, že se neostýcháš na místě posvátném, přede tváří věčného soudce, v této chvíli o člověku zlolajicně mluviti, jehož kroky od jakživa dle cest božích běžely? Co víš o něm zlého — mluv!“

„I podívejte se mi na toho vlka v kůži beránčí!“ ozvala se žena, obě ruce o boky si opřevši a k ostatním tovaryškám se obrátivši. „On mi bude ještě zdravé oči upírat! On bude myslit, že neumím černé od bílého rozeznat! že nevím, co je zdravé a co nahnilé. Ne, ne, můj zlatý příteli v té boží kukli!“ mluvila pak zase k poutníkovi, slova ze rtů říkaje sypajíc — „já nejsem slepá, a pravím ještě jednou, že Bůh ví, koho má navštívit.“

„Pomalu — pomalu, sousedko!“ vskočil ji kostelník do řeči hlasem káravým. „Nezapomínej, kde stojíš a co mluvíš!“

„Co v tom starém pokrytci vězí,“ mluvila žena jedním tokem, napomenutím kostelníkovým ani dost málo zmásti se nedadouc — „co v tom starém pokrytci vězí, dokázal na svých dětátkách. Kluk se mu zatoulal, že prý ho lidské oko více nespatří — a dceruška... nu, na té se dočká pravé radosti! Ta mu těch několik starých let jak náleží osladí.“

Poslední tato slova provázela hořkým, jedovatým úsměchem.

„Co je? — co se stalo? — co se děje?“ ptalo se okolo ní zvědavě několik hlasů najednou.

„I co se děje!“ horlila žena beze všeho ostýchání dále. „Dceruška si něco vyhlídla... Bože mi rač těžké hříchy odpustit!... něco hezky vysoustrovaného, panáčka z panské krve, a nestydí se za bílého dne s ním zahrávat... až boží dopuštění!“

„Ha, proklatá utrhačko!“ zkřikl nyní poutník, a náramným hořem i hněvem uchvácen vztáhl po ní ruku. Ale starší soudruh ho uchytil. — „Zpamatuj se, bratře!“ šeptal mu do ucha, křečovitě drže jeho pravici. „Zde není místa k takovému vyjednávání. Pojď — pojď! abychom nedali příčinu k zlému pohoršení.“

S těmi slovy odváděl ho násilně z posvátného místa, kdežto již přicházejícím lidem hlučněji býti a zde onde hlasité rozmrzení ozývati se začínalo. Rychlým krokem hleděli se zase pod šíré nebe dostati; předce ale nemohli tak rychle uniknouti, aby nebyli zaslechli ženu ještě jednou ústa otvírající.

„A já vám, lidé, povídám, že to bude pravá Sodoma!“ sekala žena jazykem, s celým zástupem se zase ke dveřím navracujíc a za poutníky pospíchajíc. „Já to viděla na své oči, jak ta poctivá panenka plný sáček dostala a potom se vyprovázet dala. Teď bude dozajista doma samá veselost... o tam je pěkné hospodářství! Otec byl slepý se zdravýma očima, neřkuli teď, když ho Pán Bůh skutečnou slepotou porazil...“

Proud jejích slov byl ještě delší, ale poutníci stáli zatím již venku, pod mlhošedou oblohou, a tak se jich střely jedovatého jazyka již nedotkly.

Rychlými kroky spěchali oba v místa osamělejší, až pak oba najednou, jako tajným srozuměním, se opět zastavili.

„O můj drahý pane!“ jal se nyní mladší mluviti, a hlas jeho třásl se náramnou bolestí... „co jsme to slyšeli?... a co ještě spatříme?“

„Opásej se důvěrou v prozřetelnost Páně,“ odpovídal druhý, ačkoli sám prsa náramným hořem sklíčená měl. „Stalo-li se něco z toho všeho, co nám právě duši

poděsilo — stalo se zajisté dle nebeské moudrosti, a otec tvůj bude i u prostřed pobouřených vln osudu státi pevně jako křišťálová skála, o nížto jsme na moři slyšeli.'

„Co máme nyní začíti?“ ptal se zase první. „Máme počkati do bílého dne... a nebo ještě v této chvíli překročiti práh domu nešťastného?“

„Jděmež hned,“ řekl druhý. „Srdce otce tvého bude v bázni boží připraveno jako čekající nevěsta a vždy pohotově uvítati ženicha.“

6.

Nešťastný Šlechta a dcera jeho seděli v tichém příbytečku ještě u stolu, netušíce ani dost málo, co se bylo zatím nedaleko nich zběhlo a o nich mluvilo.

Sladká rozkoš pohrávala žilami mladistvé dívky, vidoucí, že se byl neobyčejný mír po celé bytosti otcově rozestřel, a že po dlouhém trudném čase paprslek jakého utěšení z tváří jeho vysvítal.

Srdce jeho bylo se modlitbou a zpěvem povzneslo. Nechav celou minulost za sebou ležeti, oddával se jen přítomnosti, a necítil se v té chvíli býti chudobným, nehodou sklíčeným...

„Půjdeme také na jitřní,“ řekl nyní. „Srdce mé jest plno, a já je musím otevříti přede tváří Nejvyššího v tu chvíli, kdyžto nám hříšným svého syna posílá. Snad to bude dobrá hodina k vroucí modlitbě, aby i mně syna poslal.“

Eliška mu neodmlouvala. Bylať by arci raději viděla, kdyby se byl otec na lože uchýlil; ale mysl její byla při vší starosti o churavého muže předce tuze nábožná, aby ho byla z noční návštěvy chrámu Páně zrazovala.

Nějaký čas trávili ještě v pobožném rozjímání, pak začal starý dívce minulé věky vykládati a dívka opakovala ještě jednou dnešní svou příhodu.

„Zejtra se musíme poptat, kde mladý Pětipeský bydlí,“ řekl starý, „abych mu slova vděčnosti projevil.

Jesti to statečný kmen rodu panského — a jak se podobá, vrhne se mladý cele po starém.“

V uších Eliščiných zněla tato slova jako líbezná hudba, a mladistvá ňádra její dmula se blahým tušením.

„Snad nám bude moci šlechetný mladík také něco o starém pánu pověděti,“ mluvil slepec dále. „Duše moje prahne již dávnou touhou po nějaké zprávě o tomto drahém příteli a příznivci. Důležitá byla zajisté příčina, že se ukryl před světskýma očima; ale synu bratrovu neutajil snad kroků svých.“

„To myslím také,“ odvážila se dívka podotknouti — „a mladý rytíř tě zajisté nezklame. Zbožná duše hledí mu z očí a ušlechtilost mu sídlí na čele.“

Nyní zavzněly první zvuky zvonu svatopeterského, donášeny nočním větrem k řezbářovu obydlí, a obyvatelé jeho počali se chystat na cestu do kostela. Otce zahalila dívka chatrným krátkým pláštěm a vtiskla mu teplou čepici hluboko do čela. Sama hodila na sebe vlněnou sukni, přes hlavu veliký šátek, aby se ukryla před zimou i před marnými diváky, a tak vyvedla starého z domu. Za levou ho vedla, pravou se opíral o svou berlu.

Pevně zalehly za nimi domovní dvéře, a oni šli volným krokem na boží služby.

Kostel se byl již naplnil a na předsíni bylo skoro těsno. Až dosaváde stály zde totiž kupy žvatlavých žen a přibývajícími jazyky přibývalo i hučivého hluku. V snému jejich rokovalo se ještě o slepém řezbáři, o neznámých tulácích, o světsky se chovající dívce, o ranním výjevu na staroměstském náměstí, a zvláště pak o ranách, jež byl neohrabaný zbrojnoš přede dveřmi slepého rozpustilým mláďatům rozdával.

„Jak vám povídám — Sodoma bude z toho pelechu!“ rozkládala tu žena, kteráž byla před chvílí oba poutníky svými hanebnými lžemi vystrašila. „Nebude tu pro poctivé lidi pokoje — a jestli tomu slepému krtku brzo neokážeme, že pěsti máme, bude se i se svou čeládkou o nás otírati. Co tomu říkáte? Dnes dal mému Lacíčkovi

vypráskat, až mu naskočily modřiny. A proč? — proto že si před jeho dveřmi s několika dětmi hrál.“

Posluchačky trnuly nad tou zlovolí a srdce jejich se rozpalovala hněvivým plamenem.

„Ten znamenaný! — hříšník! — lidotepec!“ ozývalo se z několika úst najednou... a v tom vešel Šlechta s Eliškou na předsíň.

„Tu je! — tu ho máte!“ šeptaly honem první, které ho zahlídly, a jako blesk projela ta zpráva celým zástupem.

„Kde je — kde?“ zkřikla hlavní řečnice hlasitěji, a vztýčila hubený krk a postavila se na prsty. „Kde je ten přechovavač hříšníků? Kde je ten pokušitel poctivých lidí?“

Tichým krokem bral se Šlechta ku předu, neb ačkoli byl neobyčejná v těchto místech slova zaslechl, předce nemohl se u veliké nevinnosti srdce svého nadíti, že by se toto pokřikování jeho osoby týkalo. Před jiným pomyšlením chránila ho slepota.

Jinak ale dělo se při tom Elišce. Ta slyšela slova hanlivá, a vidouc mluvícím do tváří, poznala, koho se týkala, koho špínou a jedem svým zakáleti měla. I lekla se tak náramně, že se na okamžik zastavila a z místa nemohla. Oči její točily se teskně po hrozivém zástupu.

„Co je ti? — proč se zastavuješ?“ ptal se jí otec, poznávaje, že ho dále nevede.

„Pojďme domů!“ obrátila se k němu dívka rychle, a tulíc se k němu prosila hlasem polotajeným: „Já se bojím.“

„Co že pravíš, dítě?“ zvolal slepec poděšený. „Čeho se bojíš na místě posvátném? Co by ti mohlo hroziti u prostřed zástupu pravověřících?“

„Jen dále, nábožní křesťané!“ ozval se nyní hlas mezi zástupem — „jen dál! — jen hezky do prostřed božího kostela; tam padněte na hříšné tváře a posypejte hlavy popelem, aby vám Bůh učinil milosrdenství.“

„Kdo je ta žena, ježto zde hlasu pozdvihuje, jako bohumilý kazatel a starostlivý pastýř pravého ovčince?“ divil se Šlechta, k dceři se obrátiv. „Co se tu děje? Co tu od nás chtějí?“

„Abysi pokání činil anebo mezi nábožný lid nepřicházel, slepý hříšníku!“ zaječela žena. „Zůstaň ve svém hříšném pelechu, a mrskej sebe i svou dcerušku, aby z ní vyšly smylné myšlénky a tělo její nesloužilo k pohoršení ženám poctivým.“

„Pojď — pojď, milý otče, domů — ti lidé pozbyli rozumu!“ úpěla dívka, a namáhala se otce na zpáteční cestu obrátit. Ale tento se utrhnul a zkřikl vysokým hlasem: „Stůj!“

„Kdo se opovažuje zastavovati kroky mé?“ mluvil na to dále, obrácen k zástupu, a tělo jeho se hrdě vztyčilo a hlava se nebojácně pozvedla. „Kdo se opovažuje nespravedlivě posuzovati činy mé a jedovatým jazykem hanobiti jmeno dcery mé? Mlč, pomatený, zaslepený zástupe! a nezastavuj cesty naše, nežli tě pomsta zasáhne!“

„Co že, plesnivý hříšníku?“ rozkřikla se žena. „Ty mi budeš vyhrožovati? Mně, poctivé, nábožné osobě... ty... podívejte se na něho, křesťanské duše!... on nám vyhrožuje!“

„On nám vyhrožuje!“ opakoval zástup kolem a počal se naň tísniti. Lidu napořád přibývalo, hluk se množil, dav se začal sem tam hýbati.

„Kdo nám vyhrožuje? — Zacpete mu hubu! — Ven s ním!“ tak proskakovali teď hlasové mezi rozjitřeným množstvím, a nejsmělejší, nejlítější mezi ním začali dívku pošťuchovati. „Vary odsud, strakatá ještěrko! Pryč s tebou z místa svatého!“

„Pojď — pojď, otče!“ úpěla zastrašená dívka, a ouzkostně zkřiknuvši, tulila se k otci a namáhala se, jej odvesti.... „Pojď — oni mě usmrtí!“

„Zpátky!“ zkřikl nyní Šlechta, kterýž dotíravé, tísnící se množství již okolo sebe cítil, a uchvátiv jednou rukou dceru, druhou pozvedl. Berla jeho vznesla se nad hlavami zástupu.

„Zpátky!“ zkřikl hlasem hněvivým — „anebo si krvavou cestu proklestím!“

Berly jeho se zástup v prvním okamžení ulekl; i vykřikl a začal ustupovati. Tím ale byli do předsíně vcházející nazpět tisknuti — a tak se množilo pohnutí a reptání. V druhém okamžiku vrhli se ale nejbližší na sklíčeného Šlechtu jako podrážděné šelmy a začali se naň sápati. On ale držel pevně berlu svou i ohnal se jí ve svém rozhorlení a někoho zasáhl.

Tato rána byla jako znamení k náramnému pokřiku a všeobecnému zbouření. Silné, svalovité ruce uchvátily nešťastného řezbáře i dceru jeho, a dávajíce jim cítit, že mají těžké pěsti, snažily se z přeplněného síńce je vyvleknout.

„Ukamenujte je!“ volalo se se všech stran. „Zneuctění svatého místa! Běžte pro dráby! Svažte je! Upalte je!“

A v několika okamženích stáli tiší, pokojní obyvatelé osamělého domku pod širým nebem u prostřed velikého množství, ježto povykem přivábeno kolem se bylo nastavělo. Byliť malomocní proti tomu násilí, a dali se od hrubých rukou trpělivě držeti.

„Což tu není žádný, kdož by rozumného hlasu poslechl!“ pokoušel se ještě slepec hlasu pozdvihnouti. „Není tu nikdo, kdož by poctivým a pobožným lidem přispěl a proti nápadu šílených šelem je obránil?“

Ale slova jeho brzy umlkla, aniž byla daleko donikla. Nejblíže stojící je přehlušili. Takéť se tu žádný zástupce nenalezl. Nemohloť se vůbec jinak mysliti, nežli že byl slepec a dívka důležitou příčinu k obecnému pohoršení podali, jelikož proti nim tolik hlasů svědčilo. I pozdvihli se již hlasové, kteří otce i dceru hned k pokutě odsuzovali, a v malé chvíli na to vlekl je zástup luzy, samovolného práva užívaje, do nejbližší vrátnice, kdežto městská ponůcka pochytané tuláky nebo jiné přestupníky schovávala, nežli je pak za bílého dne před soud dostavila.

7.

Chutě byl se jadrný a statečný Kotouč na stráž ku dveřím osamělého domku postavil. Brzy bylo však vůkol všechno utichlo, a statnému zbrojnoši začalo se na osamělém stojišti posteskovati. Raději byl by viděl, kdyby se bylo se všech stran nebezpečí hrnulo.

„To byli také jen hladoví, ale bojácní krkavci!“ bručel nyni, zpomínaje na poutníky. „Takovou drůbež zažene člověk pouhým zkřiknutím a nepotřebuje ocel noční mlhou kaziti.“

Přitom zarazil pádný meč svůj do pošvy.

„Ale rád bych věděl,“ mluvil dále sám k sobě, „co ty strašidla zde pohledávala. Na loupež — na kořist — do této skrýše chudoby a nouze?... to by za to nestálo. Anebo se byli snad v hnízdě zmýlili a chtěli se jinde se svými pazoury usadit?... Mohl jsem předce rozumějí s nimi promluvit...“

Studeně zahvízdnul sychravý vítr, přinášeje s sebou drobnou metelici.

„Aha, vánoční muzika začíná,“ řekl Kotouč, „jen že se při ní špatně tancuje. Musíme si koutešek za větrem vyhlídnout. Nebo bychom měli domů na kutě...? Aha, zpěváci umlkli, teď budou večerní modlitbu odříkávat a potom uloží hlavu, aby ji zejtra k nové bídě pozvedli.... Snad bych mohl odejít! Což je mi vlastně také do těch lidí.... Budeš držet hubu, nestydatý chlape!“ okřikl najednou sám sebe a pleskl se na ústa. „Do těch lidí je ti hodně mnoho, a jen si už radši nějaké místečko vyhledej, kdebysi ještě asi hodinu poseděl a pozor dáti mohl, aby se tu nic zlého nevyvádělo.“

Po těch slovech uhnul se za roh stavení, kterýž ho chránil před větrem a poněkud i před dotěravým, chvílemi zavívajícím sněžiskem.

Zde natáhl na kamenném sedadle hřmotné své oudy, podepřel se širokými zády o zeď, a zemdlen denním

trmácením, jakož i dnešního večera hustěji užitým nápojem přemožen, začal dřímati — až i pevně usnul.

Najednou se mu zdálo, jakoby byl v panském čeledníku — všickni vespolek o štědrém večeru při plných mísách a žbánech, z kterých nic neubývalo — a najednou jakoby se na ně dobývali vrahové. Hřmotné rány padaly na dvéře a na okenice. Kotouč sebou trhnul a — procitnul. Skutečné tlučení na dvéře osamělého domku bylo jej zbudilo.

Oba poutníci byli se totiž ze své krátké a nešťastné výpravy do svatopetrského kostela již opět vrátili, a stáli nyní plni svíravé, teskné zvědavosti před řezbářovým obydlím.

Poslouchali — všecko bylo ticho. Mladší začal na okenici klepati. Ruka se mu třásla.

U vnitř nebylo ani hlasu, ani hnutí slyšeti. Poutníka přepadala bázeň, jakoby klepal na prázdnou rakev.

„Budou v pevném spaní," ozval se poutník starší. „Musíme klepat silněji."

A ruka jeho padla několikráte silnou ranou na domovní dvéře. Temně ozýval se ohlas po prázdné předsíni.

„Tak pevně nemohou spáti!" řekl nyní mladší s rostoucí úzkostí. „Buďto nejsou doma — anebo se přihodilo nějaké neštěstí."

Hlučně a rychle po sobě počaly se při těch slovech rány na dvéře i okenice sypati, a probudily Kotouče.

„Což pak bije hrom o vánocích?" mumlal polo ospale. Potom se vzchopil, protřel si oči — a teprva se zpamatoval. Rychle se otočil okolo rohu a spatřil zase postavy, pro kteréž tu byl zůstal na stráži.

„I ty rohatý pokušiteli!" zkřikl hlasitě, a v okamžení zaleskl se mu pádný ocel v pravici. „Posíláš je zase — ty své noční tovaryše? Zpátky! . . . co zde pohledáváte? Nemyslete, že bude váš lov tak snadný . . ."

I přičinil se co možná, ty své pohrůžky na kvap a důrazně ze sebe dostati — a v skutku také zněly

v ústech jeho dosti hrozivě: ale poutníky tím tenkráte nezastrašil ani nezahnal.

„Ušetři prsou svých, horlivý příteli!“ promluvil mladší poutník s názvukem netrpělivosti — „a pověz nám raději mírně, proč se nám do cesty stavíš — anebo proč se tyto dvéře před námi neotvírají?“

„Bezpochyby že tam nohy vaše vstoupiti nemají, a že moudří obyvatelé vlka podle křiku poznávají.“

„Jsi na omylu, příteli! Kdyby obyvatelé věděli, že stojíme u prahu jich domova: již by se otevřely dvéře do kořan, tak jako se nám srdce jejich otevrou. Ale zdá se, jakoby nikdo u vnitř nebyl.“

„To se ti jen zdá, příteli v tom nábožném kuklení! Lidé za tímto prahem nejsou ale dle toho, aby na takové hosti až do půlnoci bdíce čekali, a já nebudu trpěti, aby se jich pokojné spaní déle rušilo.“

„A kdo jsi, člověče, jenžto se tak opatrným hlídačem lidí okazuješ, k nimžto nikdo na dalekém světě tak svatého práva nemá jako já?“

„Jako ty? Ah, to je dobrá novina! Škoda, že se svým právem tak pozdě na noc přicházíš.“

„Nu, tedy nám pověz,“ ptal se nyní poutník s propukávající nedočkavostí a mrzutostí — „nepřebývá-li zde poctivý muž, jmenem Šlechta a umění svého řezbář?“

„To zůstává,“ posvědčil zbrojnoš. „Padli jste na pravé hnízdo.“

„Znáš ho?“

„Znám.“

„Tedy mi také pověz, je-li pravdivá truchlivá pověst o jeho... slepotě?“

„Slepý je... bohužel!“

„Nuže, tedy mi pomoz bouřiti na dvéře domu jeho, aby se potěšil příchodem mým!“ zvolal poutník s nově rozčilenou bolestí. „Pomoz mi ho zbuditi, aby alespoň paprsek utěšujícího světla do temnosti jeho padl!“

„Pověz dříve, kdo jsi?“ namítal ještě Kotouč, a zamezoval mu cestu ke dveřím.

„I vezmi tedy rozum do ruky, tvrdohlavý člověče!“ ozval se nyní poutník starší — „a nezabraňuj synovi cestu k srdci otcovskému.“

Milozvučně, ale spolu rázně zazněla tato slova a dojala Kotouče jako zvuky čarovné.

„Pane na výsostech!“ vyrazil ze sebe tak podivně dojatý zbrojnoš, a hleděl na staršího poutníka jako u vyjevení. Meč se mu třásl v svalovité pravici.... „Pane na výsostech! — mám to uši — nebo nemám? Jsem to ve spaní — anebo tu stojím jistotně, a slyším a vidím svého milostivého pána... rytíře Pětipeského?“

„Ani sluch ani zrak tě naklame!“ odpověděl poutník. „Učiň již ale také, ať i ostatních smyslů nabudeš, a nezabraňuj nám cestu k příteli řezbáři!“

„O já ji otevru — vymýtím, aby na ní kamínku nezůstalo, o kteréž by noha vaše zavaditi mohla!“ plesal Kotouč, a uhnuv se rychle ode dveří, přitočil se k Pětipeskému, a uchvátiv ho za ruku tiskl na ni ústa svá. — „Já byl nevidomý, jako mladý, neumělý pes... ale hned svou vinu napravím. Zatlučeme na dvéře, až se stěny radostně otřesou! Zatlučeme na ně, a kdyby obyvatelé v nejhlubších základech tohoto domku spali, musejí se probudit a vesele nás uvítat.... He, šlechetný muži!“ volal dále, a rány pěstí jeho sypaly se na dvéře jako malé hromobití — „umělý vyřezavači rozkošných věcí! — spanilá prodavačko!... He, ty růžinko ze staroměstského náměstí!... Lidičky! Zlatí přátelé!...“

I namáhal se ještě jinak, aby Šlechtu nebo dceru jeho přivolal; ale všecko namáhání jeho bylo marné. Domek zůstal tichý jako hrob.

„Ale u všech rohatých pokušitelů — co pak se to děje?“ ptal se nyní s rostoucím úžasem Kotouč obou poutníků, v nichžto ovšem nepokoj také pořád přibýval. „Proč pak se nikdo neozývá?“

„Jakž to máme věděti my, jižto nyní přicházíme, a vůbec nevíme, co se tu bylo za posledních časů zběhlo?“ řekl Pětipeský. — „Snadže tu ani nepřebývá, koho hledáme?“

„Hledáš-li pane, se svým nábožným soudruhem slepého řezbáře Šlechtu," řekl zbrojnoš, „tedy jsi na pravém místě — a já slyšel ještě před nedlouhou chvílí otce i dceru, an pobožným zpěvem Boha chválili. A to se dělo také, když jste tu byli ponejprv."

„A jsi od té chvíle na stráži?" ptal se mladší poutník zvědavě.

„Jsem," posvědčil zbrojnoš — „jen že jsem na chvíli pozdřimnul.

„Ah — tedy bezpochyby mezi tím časem odešli," řekl Pětipeský.

„Kam by vycházel otec slepotou sklíčený?" namítal mladší soudruh.

„Slepota tělesná nezastínila zajisté ducha jeho, a protož myslím, že vedle dávného zvyku na jitřní služby boží odešel."

Na to se usnesli vespolek, zde čekati, až se radostné obřady kostelní ukončí a starý Šlechta se navrátí. Kotouč musel vypravovati, jak se byl s nešťastným řezbářem seznámil — a při té příležitosti dověděli se příchozí, co bylo zlé ženě příčinu k pohanění počestné dívky a poctivého otce jejího poskytlo.

8.

Nešťastný Šlechta seděl zatím s dcerou v temné vrátnici. Byla to studená, nepřívětivá jizba, v kteréž měly nábožné duše trpkou noc nevinně ztráviti.

Vrátný a biřic byl člověk ve svém úřadě sestárlý, škaredých tváří a ledovou kůrou pokrytého srdce. Obcování jeho s vyvrhelem lidské společnosti učinilo jej takovým.

„I bodejž to blesky boží popálily!" bručel nad míru nevrle, když byli samodělní drábové ubohého slepce a dceru jeho k vrátnici dovlekli.... „Což není ani v této svaté noci pokoje?"

A oči jeho padly zuřivě na starce a dívku.

„Jsou to rouhači!“ oznamoval houfek, jenž je byl přivedl. „Jsou to prznići božího kostela. Prohřešili se na místě posvátném a dali veliké pohoršení. Těžká musí býti jejich pokuta.“

A staré, pod visutým obočím ukryté oči biřicovy byly by starce a dívku rády probodly. Mumlaje a přezdívaje uvedl a uzavřel je strážník do tmavé jizby.

„O počkej — a dovol promluviti, milý pane!“ prosila ho dívka, odvážlivě se jeho těžké, svalovité ruky chápajíc. „My jsme nevinni — učiň milosrdenství —“

„To je obyčejná píseň takové čeládky,“ utrhnul se žalářník; a člověk by musel míti srdce jako houbu, kdyby měl každou slzu do sebe vsáknouti. Na štěstí jsou ale moje prsa jako síto — plač jen, plač! — ono tam nic neuvázne.“

„A chceš se, příteli, takovýmito prsami honositi?“ ozval se nyní Šlechta. „Mně se zdá, že stojí psáno: Buďte milosrdni — a: Co učiníte nejmenšímu z mých, jakobyste učinili mně.“

„Co že, starý tuláku?“ osopil se nyní biřic a obrátiv se po řezbáři, svítil si naň svým blykavým kahancem.

„Otec můj není žádný tulák,“ řekla nyní dívka hrdě — „podívej se lépe, milý pane! A cokoliv ti hanební lidé, jižto nás sem odvlekli, zlého o nás namluvili, všecko je lež a sveze se konečně na hlavu jejich. Ty pak, milý pane, ušetříš pánům svým, snad našim soudcům, práce i studu, když nás propustíš. Jsmeť lidé poctiví.“

„Že jste?“ ušklebil se vrátný, pichlavým vzhledem ji stíhaje. „Kdyby se to dalo zlatým zoubkem dokázati, neměl bych již o tom žádné pochybnosti; zde se to ale osvědčuje jiným způsobem — a o ten se postarají moudří a spravedliví pánové.“

S těmi slovy chtěl nevrle chladnou jizbu opustit. Ale Eliška vstoupila mu odhodlaně do cesty.

„Odpusť, milý pane! — odpusť, jestli tě nerozumná dívka ve své bolesti pohoršila,“ jala se prositi, ruce spínajíc — „ale my jsme v skutku lidé nevinní — jenom

na otce pohledni — jmeno jeho je váženo a ctěno u všech poctivých, ale proti nesmyslné zlobě pobouřené luzy je těžko vésti boj lidem mírumilovným. Otec můj je člověk poctivý — umění svého řezbář, měšťan usedlý a jmenuje se Šlechta. Snad jsi sám již o něm slýchával."

„Řezbář Šlechta?" zabručel vrátný u velikém podivení, a začal si naň znova svítit. „Zdá se mi, že jsem to jmeno již někdy slyšel —"

„A zajisté vždy ve spolku dobré pověsti!" řekla kvapně Eliška.

„Kroky moje leží přede tváří světa," doložil Šlechta, „a nikdy jsem jeho soudu se neštítil."

„Ano — ano, již vím!" kýval nyní vrátný hlavou — „již vím, odkud jmeno tvoje znám. Nezhotovil jsi velikou podobu Spasitele našeho na kříži, kteráž visí ve veliké síni novoměstské radnice?"

„Dobře pravíš, příteli!" řekl Šlechta s lahodným, ale vždy skromným vědomím — „mou rukou zdařil se onen obraz Syna božího, jehož narození tuto noc slavíme."

„O té slavnosti z tvé strany, milý pane, nemohl bych říci tuze mnoho pěkného," zabručel vrátný. „Světice boží! — jak pak jsi přišel v tato místa?"

A Eliška jala se vypravovati celou příhodu, jak se byla udála, i vysvětlovala nehodu jejich dle ostrovtipu, kterýmž pohlaví ženské často i nejspletenější události pojímá.

„Pařené metly na ně! — Kopu ran! — Daremná čeládka!" prohazoval mezi tím vrátný hlasem bručivým. — „Ale já vám nemohu pomoci. Já jsem hlídač zvěře, kterouž péče o veřejný pořádek do mých tenat vežene — já ji nesmím o své vůli propustit."

„Ale nenech nás v pusté samotě," prosila dívka — „nenech nás o holé zemi! Dovol mi, ať domů pro teplou pokrývku a podušku mému otci doskočím."

Biřic potřásal hlavou. — „Ne, ne, panenko! to nejde — já o své vůli nesmím žádného propustit... ale pokrývku mohu tvému otci opatřit. Ostatně není tmavá

noc duším pobožným tak dlouhá nebo traplivá. Jen se obraťte v duchu k nebesům."

„Ale zejtra," ptala se Eliška, „zejtra se vrátíme zase k domovu; není-li pravda, milý příteli?"

„Zejtra? — nevím; je boží hod — a pánové naši nepočínají o takových dnech vyslýchání lidu, kterýž mi vběhne do rukou. Na domov nemůžeš, panenko, pomyslit až po svátcích, leda by někdo za otce tvého rukojemství podal."

„Což ti není on sám dosti dobrým rukojemstvím? Neznáš ho?"

„Znám — ale nesmím."

„Ale odkud se má rukojemství vzíti, když nikoho požádati — k nikomu se uteci nemůžem?"

Vrátný mumlaje krčil rameny.

„Zde o svátcích!" bědovala dívka. „Celé město bude se veseliti — a my zde jako ohavní zlosynové, jako přestupníci v samém zármutku!"

„Aj, kdož pak ti praví, že jsem zarmoucen — a kdo ti velí, abysi sama se rmoutila?" ozval se otec řezbář. „I my se budeme veseliti — a duše naše bude u Pána. Děj se vůle jeho."

„Děj se vůle jeho!" opakoval strážník, zalíbení nalezaje v silné Šlechtově důvěře. „Jen v jeho milosrdenství doufejte. Nevinným nedá ruka jeho zahynout."

„To je pravda!" řekla dívka s nábožným zanícením. „Ale pramen všeho milosrdenství nemůže se k vůli každému, jenž po něm touží, na zemi vypryskovati; proto jsou tu lidé — proto mluví hlas Páně k srdcím jejím, aby ho uposlechli a učinili dle slov jeho — aby vztáhli ruce a pomohli těm, kdož nábožné mysli a čistého srdce v Pána doufají. V činech lidských objevuje se milost Páně. O dosvědč i ty, milý příteli, že jsi uslyšel slovo boží a ve svém srdci místa mu vykázal."

„Mlč, mlč!" bránil se vrátný slovům jejím, svalovitou rukou ji povolna nazpět strkaje. „Co víš ty, holátko,

o srdci starého co povídat? Ulehni s Pánem Bohem a čekej důvěrně, co ti boží svátky nadělí."

Nato dal, k nemalému ustrnutí svého pochopa, otep čisté slámy přinesti, sám došel pro tlustou houni a zavřel konečně oba podivné vězně do tmavé jizby.

Sám se chystal starý nevrlec také na lože. Bylo přes půlnoci — ale zdálo se, jakoby neměl ještě odpočinutí naleznout. Poprvé za jeho dlouhého úřadování byli se mu takovíto lidé do rukou dostali. Navzdor jeho zatvrzelosti bylo jej zjevení neobyčejných vězňů dojalo, a libě znící, důvěrná slova dívčí, jakož i mužná mysl nešťastného slepce byla jeho obyčejnou úřadní ledovost rozehřála.

Pamatovalť se ještě, že slýchal o řezbáři, zvláště za dnů, když byl krásný obraz Umučeného zhotovil, i vznešené pány s jakousi úctou mluviti — a když si teď napreti tomu nehodu jeho na mysl uvedl, když si na jeho něžnou, spanilou dcerušku zpomněl, jak před ním stála prosící: tu se mu v zatvrdlých prsou něco ozývalo — co neuměl pojmenovati, co se v něm ještě nikdy nebylo hýbalo.

Jaksi nespokojeně a nevrle uvrhnul se posléz na lože.

„Čert aby hlídal vězně, kteří z obyčejných vězňů ani žilky nemají!" mumlal v podivných myšlénkách. „Raději deset chlapů pro šibenici dozralých. Člověk alespoň ví, jak se jich uchopit — třeba je to trochu bolelo."

9.

Na druhý den ráno, sotva že se byl novoměstský radní Polhart z měkkého pohodlného lůžka pozvedl a vklouznuv do teplého, širokého domácího oděvu, u pěkně vykládaného stolu šálek vinné polívky dojídal: touto neobyčejnou hodinou dal se u statného a vzácného člena nové rady vrátný Borcš ohlásit, žádaje snažně, aby byl přede tvář vysoce váženého a opatrného pána předpuštěn.

Radní Polhart byl asi padesátník, malá útlá postava, úzce přikrojených tváří, černých, velmi pohyblivých očí. Okolo úst hrálo mu neustále usmívání, slova jeho zněla sladce — ke každému byl přívětiv, každému přisvědčil: předce ale činil jen, co se mu líbilo, a duše jeho byla v mnohých věcech docela jiná nežli hladký její povrch, to útlé tělo.

„Vrátný Boreš?" opakoval radní s lehounkým úsměvem milostivého příznivce, když byl svého sluhu vyslechl. „Co pak chce ten dobrý človíček tak neobyčejnou hodinu? — a dnes! — přihodilo se něco důležitého?"

Sluha krčil rameny.

„Nechť vejde!" zakýval opatrný pán. „Snad to bude něco bohumilého — a tím sluší den svatý počíti."

Starý Boreš vešel. V kroku i pohledu jeho ležela jakási jistota, že se zde cíle svého nemine, kteráž se buď na vědomí jeho dlouholetého úřadování, nebo na dobré pověsti radního zakládala.

Mumlaje a neohebné tělo jakžtakž k pokloně ohýbaje pronesl ranní pozdravení.

„Co jest?" ptal se pan Polhart, když byl vlídným pokynutím hlavy poděkoval. „Co tě vede o božím hodě z tvého doupěte? Dnes ještě není koleda."

„Zaplať Pán Bůh napřed, vzácný pane!" řekl vrátný. „Koleda dnes není — ale předce je to jakási koleda, co mne sem dnes přivádí. Jenom že nepřicházím pro sebe."

„Ne pro sebe? — Snad ne pro některého ptáčka, jižto do tvé klece létají?" usmál se radní.

Boreš pokýval hlavou. — „Jsou to ale zvláštní ptáčkové, vysoce vážený — a já bych rád nalezl pána při dobré vůli. Je to poprvé, co za všechna dlouhá léta přicházím — i doufám, že se mi to tak brzo zas nestane."

„Aj, totě musí být v skutku něco podivného, že jsi se k vůli tomu ze své skořepiny vyloupl a milé svěřence své opustil."

„Ba, je to věru věc podivná" — mumlal biřic. „Vždyť jsem nemohl k vůli ní dříve ani oka zamhouřit,

až jsem si umínil, že dnes s vysoce váženým pánem promluvím. — Vzácný pán zná beztoho řezbáře Šlechtu? — toho, který obraz Umučeného..."

„Znám, znám!" přetrhnul mu Polhart další výklad velmi živě. „Co je? — co se děje s tím člověkem?"

„Sedí u mne."

„Slepý Šlechta?" zvolal radní a rychle se vzchopil. Tváře jeho se živě pohnuly, jen že nebylo rozeznati, jestli žalostným úžasem, radostným překvapením anebo pouhou nedůvěrou. „Slepý Šlechta — řezbář Šlechta že je u tebe? v tvé vrátnici?"

A Boreš jal se vypravovat, jakým způsobem se byli vězňové k němu dostali.

Pozorně, jakoby mu na každé slabice záleželo, poslouchal ho radní.

„Víš to dozajista," ptal se konečně — „že se vše takto událo?"

„Já nebyl při tom," krčil Boreš rameny — „a povídám jen vzácnému pánu, co jsem od vězňů slyšel. Myslím ale, že tomu člověk věřiti může; alespoň to umí děvče povídat, že to nezní jako lež, nebo dušování se pořádných darebáků — a sama při tom vypadá, jakoby to ze svatého písma četla."

„Dcera řezbářova?" ptal se radní, jakoby tou okolností celá věc ještě většího půvabu nabývala.

Vrátný posvědčil.

„Mladá?" ptal se Polhart dále, a oči jeho spočinuly na tváři jeho po straně s velkou zvědavostí.

„Nu — co bych tak řekl — asi šest-, nanejvýš osmnáctileté drobátko," odpovídal Boreš. „Ale jak jsem člověk, kterýž neví, co děti jsou — takový kvíteček bych si přál míti doma i choval bych ho pečlivě. Za jedno má na sobě cosi tak pobožného, že bych se jí mohl celý čas do očí jako na jasná nebesa dívati — a za druhé je to kousek těla, že by mohlo v nejvzácnějších šatech vězeti a rytířskými šperky se zdobiti."

„Aj, aj, starý člověče!“ usmál se Polhart, a z každého pohnutí tváří jeho bylo viděti, že mu usmání z celé duše vychází.... „Tyť mluvíš jako mládenec, kterýž si byl u panny křídla popálil. Kam pak jsi dal rozum?“

„Rozum?“ ptal se vrátný, oči své trochu hbitě na radního upíraje, protože mu docela nerozuměl.... „Vysoce vážený pane, já myslím, že ho mám pohromadě.“

„To ti také radím,“ řekl Polhart v dobrém rozmaru, „sice bys mohl při svém úřadě kousek vyvesti, kterýž by třeba celé obci veselé svátky pokazil.“

„To bych nerad,“ bručel mnoholetý strážník temného doupěte... „a také nevím, aby se mi bylo něco podobného již někdy přihodilo. Toť bych neměl ani dobrého svědomí, vzácnému pánu svou prosbu přednesti.“

„Jakou prosbu?“

„Za příčinou, v které jsem vlastně tak časně — a v tak veliký svátek na opatrného pána přilezl.“

„A co chceš?“

„Aby vysoce vážený pán ze staré a jakž doufám i dobré známosti se starým řezbářem — neboť se pamatuji, že vzácný pán tenkráte stran obrazu Ukřižovaného se Šlechtou sám vyjednával a tudíž ho také dobře poznal — aby tedy vedle své přirozené milosti rychleji ubohým zajatým k právu pomohl.“

„Jak to? — k jakému právu?“

„Myslím, že jsou nevinní — a v mé vrátnici svátky tráviti, to by ani vycvičeným lotrům nechutnalo — neřku-li osobám, o nichž myslím, že se Boha bojí. Snad by se mohli dříve vyslechnout a pak propustit — anebo by se mohli hned propustit a teprva po svátcích do výslechu vzít... kdyby vzácný pán za ně rukojemství...“

„Zbláznil jsi se, dobrý muži?“ přejal mu řeč Polhart s úsměvem — „anebo jsi včera večer tuze hluboko do žbánu nahlídnul, a ještě jsi se nevyspal?... Já rukojemství za lidi, ježto se v noci potulují a pak lapeni do vazby padají?“

„Ale, vzácný pane!“ mumlal vrátný, s nemalým podivením na něho oči vyvaliv, „vždyť je řeč o slepém člověku, kterýž obraz Spasitele...“

„Však je dobře!“ kýval Polhart hlavou, a zabrav se do myšlének, přeložil ruce křížem na záda, sklonil hlavu a začal se po komnatě procházet.

Mezi ním a Šlechtou panoval zvláštní poměr, o němž vrátný arci nevěděl. Tomuto bylo jen povědomo, že měl Polhart s umělcem stran objednaného díla co jednati — jakýž ale konec toto jednání bylo vzalo? — to nevěděl nikdo.

Polhartovi tanula nyní tato událost na mysli a duše jeho nemohla přitom zůstati pokojná.

Rada Novoměstská byla totiž váženému umělci slušnou odměnu dáti se uvolila, kladouc v to jakousi chloubu, že skoro ze samých cizozemců sestávajíc, české umění podporovala. Ale radní Polhart myslil, že by dobré této vůle celého sboru také použiti a k svému prospěchu obrátiti mohl. I začal tedy Šlechtu přemlouvati, aby mnohem více požadoval, nežli poctivý umělec kdy v úmyslu měl; ale Šlechta opovrhnul tímto podáním, zanevřel hněvem na nevěrného úda městské rady — a učinil si nepřítelem člověka, kterýž ho chtěl v tajné pletichy zapřísti.

Rychleji začal Polhart přecházeti, když si nyní slova umělcova v paměť uváděl.

„Pyšně stál jsi přede mnou,“ mluvil sám k sobě; „ale nyní jsi dán v ruce mé, a já tě mohu ponížit... ha, ha! — také se o to pokusím. Uvidíme, mnoho-li ta česká pýcha vydrží!“

Starý hlídač vězňů stál tu zatím u velikých rozpacích. Mrzel se, vida, že mu naděje a zámysly celé noci rušiti se začínají.

„A jak se chová starý řezbář ve svém novém příbytku?“ ptal se ho konečně Polhart, kroky své před ním zastaviv.

„Tuším, jako se na křesťana sluší, kterýž nevinně do rukou spravedlnosti upadl,“ řekl biřič. „Doufá v Boha a oddává se pokorně v ruce a do vůle jeho.“

„Aj, totě velmi chvalitebné a přinese mu žádaného ovoce,“ usmál se Polhart velmi laskavě. „Nábožná mysl nalezne všude Pána svého, a takž mu tedy i ve vrátnici svátek boží vesele uplyne.“

„Jak?“ ptal se vrátný bručivě a nemile překvapen na krok ustoupil. „Mají tedy ti dobří lidičky skutečně tyto radostné dny u mne ztrávit?“

„Mohu já veřejný pořádek porušit anebo zákony předělat?“ namítal radní s vlídně potutelným úsměvem. „Boží hod nemůžeme vyslýcháním přestupníků zneuctívati.“

„Já bych ale myslil, vzácný pane!“ dodal si Boreš smělosti — „že by se neporušily, kdybych je dnes propustil a po svátcích zase před soud postavil.“

„Nic, nic — tak to nejde!“ řekl Polhart kvapně a mimo svůj obyčej prudce hlavou potřásl.

„Kdybych to byl věděl“ — mumlal vrátný — „bylbych si cesty ušetřil: Byla to první za tolik let...“

„Počkej!“ zastavil radní kroky jeho, a přešel zase několikráte komnatu, jakoby stíhal dozrávající úmysl. Pak se opět zastavil. — „K vůli tobě učiní něco měkké srdce mé, o čem ale hlava radního věděti nesmí. Ale dřív se musím přesvědčeti, zdali toho vězňové tvoji zasluhují, aby k vůli nim člověk oko zamhouřil. Dříve musím vinu nebo nevinu jejich poznati. — Přivediž tedy dceru řezbářovu přede mne, abych z úst jejích uslyšel, jak se celá věc udála.“

Povděčně usmál se biřic při tomto nenadálém úmyslu radního, a vydav bručivé, nesrozumitelné hlasy, políbil mu ruku.

S jasnou a jaksi vítěznou tváří vrátil se domů a vešel brzy na to do tmavé, chladné jízby k zatknutým. Tito byli ještě dlouho do noci na modlitbách ztrávili, a potom klidně vedle sebe usnuli. Ranní hodina je zbudila z tichého spánku, a sotva že byli rozmluvu s Otcem, kterýž na důkaz nesmírné lásky své minulou noc jednorozeného syna svého světu poslal, na duchu se posilnili a k příštímu dnu připravili, pozdravil je opatrný hlídač.

„Honem, panenko — připrav se!“ řekl k Elišce. „Půjdeme spolu k pánovi, jehož přičiněním dnes toto místo opustíte.“

„O posle nebeský!“ zvolala dívka, a celý vzhled její se rozzářil viditelnou rozkoší. „Co to povídáš? Komu se mám k nohoum uvrhnouti, aby se mohl dobrý můj otec k tichému domovu navrátit?“

„Nic k nohoum,“ vrtěl Boroš hlavou — „jen pravdu pověděti, jako jsi, doufám, učinila přede mnou. Ucho pánovo je jí náchylné a srdce přístupné. Jen se vzchop!“

„A kam hodláš dítě moje vésti, příteli?“ ozval se nyní Šlechta, slyše vrátného dívku pobízeti. „Jaké to máš úmysly a naděje?“

„Ty nejlepší,“ řekl vrátný — „jen ty se nestarej. Než mine hodina, jste zas venku na čerstvém povětří. Jen ale honem — honem! Škoda každé chvíle. Ty, milý příteli, musíš se prozatím o samotě vyrážet.“

Eliška byla zatím šat na sobě docela usrovnala a vyšla nyní za Borešem z jizby.

„Stáhni si loktušku hezky přes oči, děvečko!“ řekl k ní nenadálý zástupce — „a jdi na tři — čtyry kroky za mnou. Lidé mají hloupý zvyk, že si člověka prohlížejí, kterého vodívám. Nemusejí ale všecko vědět.“

Eliška učinila podle šetrné rady jeho, a brala se několik kroků za ním s hlavou sklopenou, že jí takořka žádný mimojdoucí do tváře podívat se nemohl. Toliko jedna osoba se nad ní pozastavila a přicházejíc proti ní, upřela na ni zpytavě oči. I když ji byla minula, hleděla za ní ještě pátravě a vrtěla hlavou.... Byl to Kotouč.

10.

V domě Polhartově uvítala vrátného stará hospodyně. Byla to zkušená opatrovnice jeho domácnosti, zasvěcená v mnohé tajnosti, kteréž by radní pán nerad byl na denní světlo propustil.

„Vzácný pán není doma,“ řekla po prvním pozdravení; „má-li ale panenka s ním co jednati, může na něho v mé komůrce počkati — pán se brzo navrátí. Ty milý příteli, můžeš se mezi tím po své práci ohlídnout — a pak zase pro děvečku přijít. U mne je dobře schována.“

Boreš nevěděl, k čemu se odhodlati. Nerad by byl dívku s očí pustil — to mu velela jeho svědomitost v povolání; a s druhé strany byl by dívce rád pomohl — k tomu ho ponoukal jakýsi hlas v prsou, kterého byl u jiné příležitosti ještě nezaslechl, a kterýž tedy v něm tím živěji se ozýval. I odhodlal se konečně dívku v dobrých rukou zanechati, mezi tím po svém zaměstnání se ohlédnouti a pak zase pro dívku přijíti.

Hospodyně uvedla Elišku do malé, ale úpravné, vším pohodlím opatřené komnaty. Líbezné teplo projelo oudy její. Tu byl kulatý dubový stůl — na něm hojné přípravy k bohaté snídani, hebké pečivo z bílé mouky, pamlsky a víno; kolem stály pohodlné vycpávané židle; podle stěny široká almara, na druhé straně veliká truhla. Všecko se jen lesklo.

„Posaď se, dceruško!“ promluvila stará hospodyně k hostu svému — „a posnídej. Venku je ostrý vítr — ten silně tráví. Dělej jako doma.“

Eliška se divila. Až posud nebyla na jídlo ani zpomněla; ale pohled na pochoutky před ní prostřené vzbudil v ní malou chuť. V nesnázích pohledla s hospodyně na stůl a se stolu na hospodyni, nemohouc nijak do svého stavu se vmysliti. Byla přišla jako prosebnice — a nyní zde měla býti jako vítaný host poctěna.

„Jen se neostýchej, dceruško!“ řekla domácí spoluvládkyně — „a použí svého pohodlí. Já se podívám jen do kuchyně.“

S těmi slovy odešla, a nežli se Eliška nadála, stála v komnatě samotna. Lekla se toho poněkud; ale srdce její bylo plno čistoty a plno důvěry, umínila si tedy další běh věci tiše očekávati.

Posadila se, neboť cítila, že se pod ní nohy třesou — a myšlénky její obrátily se od věcí okolních do světa vnitřního. Zpomněla si na otce, a jemná slza vstoupila jí do očí. Ten bohabojný, tělesnou nehodou sklíčený muž seděl nyní v studené jízbě, v doupěti pochytaných tuláků — ona pak meškala v líbezné komnatě, u prostřed všeho pohodlí.

„O můj drahý otče!“ vzdychla si hluboce a jaksi ouzkostně povstala. Bezděky sepnula ruce a hleděla oknem na jasnou zimní oblohu. „Kýž mohu naše místa proměnit a ubohou hlavu tvou mezi vonné květy položit!... Jak asi vypadne tato cesta má?... Proč mě tu nechávají o samotě?“

Bezděky přistoupila ke dveřím, jako by se po někom ohlédnouti chtěla; ale dvéře byly z venku zavřeny. Eliška nevěřila očím. Zděšená sáhla ještě jednou zprudka po klice — ale dvéře se neotvíraly.

„Milosrdný Bože!“ zvolala dívka, a bledost polila tváře její. Zdáloť se jí v té chvíli, že byla hořké potměšilé usmívání na hubené tváři hospodyně pozorovala, a úzkost projela duši její. „Co je to?... Co to se mnou obmýšlejí?... Proč mě odtrhují od otce... od toho nešťastného...?“

A jako meč pronikla bolest srdce její. Dala se do hlasitého pláče. V tom se otevřely dvéře, tajně zadělané na protější stěně, a do komnaty vešel Polhart. Nebyl již v ranním domácím obleku, nýbrž v rouchu ozdobném, bohatém a pečlivě zvoleném.

Uchvácena němým úžasem hleděla na něho Eliška chvíli, ani zpamatovati se nemohouc. Onať byla něco docela jiného očekávala, než co jí tady od prvního kroku potkávalo. V prvním okamžení se nemohla také naditi, že by v této světácky vyfintěné postavě člověk vězel, kterýž měl toho dne otci jejímu dle úřadu svého milost učiniti. Onať se pamatovala, že v takovémto vystrojení mladé hejsky po ulici větřiti vídala; o možném pánu byla si docela jiný obraz na mysli utvořila.

Také Polhart zdál se býti zjevením dívky překvapen. Zastavilť se u tajného vchodu a oči jeho zahořely divou rozkoší nad půvabem květoucího poupěte. Po letité tváři jeho, kterouž byl vším strojířským uměním omladil, rozletělo se líbezné usmívání.

„Aj, jaká to nebešťanka snesla se s výsosti a navštívila můj sprostý příbytek?“ promluvil konečně a snažil se hlasem i chodem dvořivě se přiblížiti.

„Račiž, vzácný pane, prominout,“ omlouvala se dívka, bojácně ustupujíc — „jestli jsem přišla v místa nepravá. Byla jsem uvedena bez vůle — a hledám vlastně dobrotivého ochránce...“

„Tedy přijmi ochranu mou!“ řekl Polhart co nejvlídněji se usmívaje a ruku jí podávaje.

Ale dívka nevztáhla ruku svou, nýbrž ještě o krok ustoupila.

„Pojď — sedni si, miloušku — požívej, co ti ze srdce přáno, a pověz mi, jaké příhodě mám díky vzdáti, že tě pod mou střechu přivedla.“ S těmi slovy postavil Polhart dvě židle blíže ke stolu, nutě Elišku, aby se posadila.

„Já nepřišla hodovat a tělo drahými pochoutkami napájet,“ zdráhala se dívka. „Duše má je pohřížena v žalosti a hledá úlevy. I bylo mi řečeno, že ji tady naleznu.“

„Nalezneš ji — nalezneš!“ ujišťoval ji Polhart hlasem co možná lahodným. „Shoď jenom všecku nedůvěru a otevři srdce své. Pojď, pojď a pověz upřímně, jaké úlevy hledáš.“

I byl ji konečně chopil za ruku a na židli ji stáhnuv ztěsna vedle ní se usadil. Hltavými zraky pásl se na spanilosti dívky nesnázemi sklíčené.

Nevěděla nyní, jak se zachovati. Chvěla se a tváře jí hořely plamenem. Ale zpomněla na otce — duše její zotavila se novou silou, a po krátkém zamlčení pověděla zběžnými slovy, co bylo minulou noc otce jejího potkalo.

Polhart ji poslouchal s patrnou rozkoší: zdáloť se, jako by se kochal v nesnázech nevinného děvčete.

„To je arci nemilá, trudná příhoda,“ jal se konečně, hlavou potřásaje mluviti — „zákony jsou přísné; ale dobré slovo najde dobrého místa — a když ukápne ze rtů tvých, rozplyne se jako med v duši člověka, kterýž může pomoci.“

„O tedy nech ať k němu přistoupím!“ ozvala se dívka horlivě a rychle povstala. „Nech, pane, ať k němu promluvím a úzkost srdce svého mu předložím. Doufám v Boha, že mi pravá slova na jazyk položí, aby pronikla srdce jeho.“

„To se již stalo, zlatoušku!“ řekl Polhart, a chopiv ji za obě ruce, stáhnul ji opět na židli. „Člověk, mohoucí tobě i otci přispěti, již lahodná slova tvoje slyšel a rád pomůže.“

„Je-li možná?“ podivila se dívka. — „Ty, pane, sám . . .?“

„Já sám,“ usmíval se Polhart, pořád blíže k dívce přisedaje, „a když mi tvoje malinová ústa slíbí, že laskavou službičku laskavě odplatíš —“

„Jakž bych mohla já ubohá —?“ ptala se dívka, bázlivě od Polharta se odtahujíc a palčivým pohledům se vyhýbajíc. „Já jsem nepatrné děvče před pánem.“

„Aj co pravíš o nepatrnosti?“ řekl Polhart. „Tys bohatá ozdobami, kterýmiž tě nebe nad sta jiných povýšilo a po nichžto se mé srdce s utěšením otáčí.“

Eliška se zděsila zvuků těchto slov. Nemohla živou mocí pochopiti, co Polhart obmýšlí, neboť až posud nebyla nic podobného slyšela.

„Nežertuj, pane! s ubohou dívkou,“ prosila tedy; „a můžeš-li skutečně učiniti, aby se směl otec domů navrátit — o tedy se dej mými prosbami obměkčit, a učiň, abychom svaté dny v božím pokoji ztrávili.“

„O — radostně je ztrávíš, holoubku!“ usmál se Polhart a osmělil se ruku svou okolo dívčího těla položit.

V tom okamžení bylo ale dívce, jakoby ji byl náhlý blesk oslonil a celou útrobu její pronikl. Nikdy nepocítěné tušení projelo duší její a uvedlo jí na pamět slova, jež byla často z otcových úst slýchala, aby totiž nevěřila

vlkům v rouně beránčím, vůkol chodícím a hledajícím, koho by pozřeli.

Prudce tedy povstala a kvapně od Palharta odstoupivši, upřela na něho zraky, v nichžto se bázeň a hrůza jevily. Nemohla však promluviti; rozmeteno bylo pásmo jejích myšlének.

„Aj, co tě poděsilo, holubičko?“ usmál se Polhart i vzchopil se, chtěje za ní pokročiti.

„Ustup, vlku!“ zkřikla Eliška, v nížto rostoucím nebezpečím i jasnější a určitější myšlénky vznikaly, pak i větší odhodlanost se budila. — „Ustup — a nevztahuj po mně své dravé pařáty! Co jsem ti učinila, já ubohá děvka, že se chceš pokáleti krví mou? O pohledni na ouzkost mou a pustiž mne ven k ubohému otci, kterýž bude po mně ruce spínati a toužebně volati: Kde jsi, dcero má?“

„Tys bláhové dítě,“ jal se Polhart dívku přemlouvati; „hlavinka tvá je plna divých obrazů, jimiž tě nehoda dnešní noci poděsila. Pohledni jen! Zde stojí tvůj přítel, kterýž bude pečovati o tebe i otce tvého.“

„Tedy osvědč rychle slova svoje,“ zvolala dívka s plamennou tváří — „a učiň, aby propustili otce mého. Člověk, kterýž mě sem přivedl, ujišťoval mne, že to můžeš učiniti.“

„To mohu — mohu!“ dotvrzoval radní s přívětivým, spolu také jaksi vítězným tónem. — „Jediný já mohu otce tvého vazby zbaviti. Osud jeho je v rukou mých jako vosk, jejž utvářiti mohu vedle libosti — a jenom na tobě záleží, jaké podoby nabyti má.“

„Nikoli na mně — ne!“ zkřikla dívka, podivným zanícením uchvácena. „Neboť kdybych i kolena tvoje objala a prach s obuvi tvé slzami spláchla: předce bysi neučinil podle prosby mé — to vidím a cítím v hlubinách sklíčené duše své. Osud otce mého záleží toliko na tobě — s ním chceš svévolně zahrávati. Já sice nevidím — nepoznávám, jak? — ale strážní andělové létají okolo mne a šeptají mi varovným hlasem, abych se tě střežila.“

„Tak — tak?“ ozval se radní, když byla dívka umlkla, a potřásal hlavou. — „Nu, tedy dobře pro tebe, máš-li okolo sebe takových varovníků — po druhé dej tedy lepší pozor na hlasy jejich, abysi v podobnou tíseň neupadla, v kteréž nyní vězíš. Anebo se nyní obrať k nim, aby ti pomohli!“

S těmi slovy bral se opět ke dveřím, jimižto byl vstoupil.

„Pro rány Ukřižovaného!“ zvolala dívka v náramné ouzkosti za ním pospíchajíc. „S jakou odpovědí propouštíš od sebe prosící služebnici svou?“

„Aj, kdož pak mluví o služebnici, kdež by řeč býti mohla o panovnici?“ usmál se Polhart ještě jednou velmi laskavě. „Ale ty nemáš rozumu a nechceš dáti přístupu k srdci svému!“

Přitom vztáhl ruku a chtěl ji vzíti za bradu. Ale dotknutí jeho projelo ji jako vanutí ledového mrazu. Zachvěla se — obrátila se a oběma dlaněma tváře si ukrývajíc, stála tu sklíčená velikou, nevýslovnou žalostí.

Polhart pohlédl na ni ještě jednou, jakoby říci chtěl: Však mi neujdeš! — a odešel tajnými dvířkami.

11.

Půl hodiny na to stál novoměstský radní, docela v jiném obleku, zahalen pláštěm proti dotíravému mrazu a zvědavým zrakům, v Borešově vrátnici. Starý hlídač temného doupěte sprásknul podivením ruce; ale tvář jeho se radostně vyjasnila, neboť měl příchod Polhartův za příznivé znamení.

„Kde je tvůj vězeň?“ zeptal se ho radní krátce — a ochotný sluha spravedlnosti chopil se honem klíče, aby mu učinil po vůli. Byl by se ho arci rád zeptal, kde dívka zůstala; domýšleje se ale, že vlídný soudce z vypravování jejího k dobrému přesvědčení přišel, a že nyní snad jenom poslední cestu k úplnému vyskoumání pravdy

váží: podržel všelikou otázku pro sebe a vedl jej přímo k Šlechtovi.

Polhart se poněkud otřásl, když vešel do temné, chladné, dušné jízby. V druhém okamžení ale, když totiž oko jeho na jatém slepci utkvělo, projela tajná radost prsa jeho. Na to pokynul Borešovi, aby se vzdálil. Vrátný ochotně odešel — a nyní stál Polhart sám a sám proti Šlechtovi, kterýž poslouchal, co se děje.

„Přivádíš mi dítě nazpět, milý příteli?“ ptal se zvědavě — ale nadarmo.

Polhart mlčel a hleděl na starce okem tak pronikavě upřeným, jakoby se na jeho utrpení libostně pásl.

„Nu, proč neodpovídáš, příteli?“ ptal se zase Šlechta, hlavu nahýbaje, jakoby se snažil odpověd lépe pojmouti. „Neostýchej se, pakli nemilou zprávu přinášíš. Dny moje sečetl Hospodin a já jsem uchystán ke všemu.“

„Jsi na omylu, člověče!“ jal se nyní Polhart mluviti — „vedeš-li řeč se svým hlídačem. Nyní stojí někdo jiný před tebou, aby vyšetřil vinu tvou a učinil podle práva.“

Dychtivě poslouchal slepec tato slova. Zvuk jejich zdál se nemilou zpomínku v něm buditi, a bledá tvář jeho zplanula lehýnkým červánkem. — Chvíli trvalo s obou stran mlčení.

„Neznáš mě již, umělý řezbáři?“ ptal se pak radní dále, a okolo úst jeho pohrávalo jedovaté usmívání radujícího se škůdce. — „To je běh osudů lidských, že nám časem obraz i těch lidí z paměti vypadá, kteří chtěli našimi nejlepšími přátely býti — a nebo že někde na svých cestách klopýtneme a tak hluboko padneme, že nám pak z temné propasti nelze oči k té výši pozdvihnouti, kde bychom příznivců svých poznali.“

„O však já tě znám!“ zvolal Šlechta a rychle se vzchopil. „Zvukové hlasu tvého nevymřeli ještě v sluchu mém a památka naší poslední rozmluvy je uchována v prsou mých. Co hledáš ale v těchto místech? Zde není tvoje loviště! Zde není stůl, u něhož bysi mohl právo dle míry své přistřihovati.“

„Myslíš, moudrý člověče?“ usmál se Polhart. — „Já posud myslil, že je k udělení milosti každé místo příhodné a k vyřknutí práva nad vinníkem každý čas příslušný. A proto jsem přišel, abych poznal vinu tvou a učinil podle práva a zákonů — dle našeho starého přátelství.“

„Ty jsi zlý člověk, pane!“ řekl Šlechta s velikou mírností, usedaje opět na hrubou, k stěně přibitou lavici — „že si vedeš posměch z neštěstí člověka, kterýž ti ničím neublížil, ale vždy věrně a poctivě obci sloužil, kteráž tě mezi opatrovníky práv svých počítá. Co mluvíš o přátelství, kteréhož mezi námi nikdy nebylo?“

„Ale býti mohlo — a sice k tvému prospěchu!“ odpověděl Polhart. „Před pěti lety jsi ovšem se nenadál, že bysi jednou v těchto místech a v této postavě přede mnou seděl — sice bysi býval rozumnější a uposlechl hlasu, kterýž tě vedl k prospěchu. Také nyní přišel jsem, abych nadlehčil přestupku tvému —“

„Já se ničeho nedopustil,“ řekl řezbář pevně, „k vůli čemu bych nějakého nadlehčení potřeboval. Ano, mně se děje křivda, a já budu práva proti svým škůdcům hledati.“

„To učiníš docela podle své moudrosti — jenom hleď, abysi mohl brzy cestu za právem svým nastoupiti — anebo kdyby ti nenadálá překážka do cesty padla, abysi dceru svou vyslal, aby kamení odvalovala a cestu rovnala.“

„Jak to? — co víš ty o dceři mé?“

„Slyšel jsem, že je hezká — a k vůli hezkému děvčeti zamhouří leckterý soudce oči, třeba již váhu spravedlnosti v rukou držel.“

„Co to myslíš?“ zvolal nyní slepec, trna šlechetným hněvem na celém těle, povstal i pokročil poněkud ku předu. „Co to má býti s mým dítětem? — Kde jest dítě mé?“

„Jsem já hlídač jeho?“ usmál se Polhart. „Starý tvůj opatrovník bude nejlépe věděti, kam ji ukryl, nežli ji dostaví na místo, kde se rozhodne, jaký je podíl její ve tvém provinění.“

„Kde jest dítě mé?“ volal slepec úzkostněji. „Proč jste oddělili dceru mou ode mne a mne nešťastného zůstavili o samotě?“

„Co se tu stalo, stalo se bezpochyby slovem a smyslem zákonů,“ řekl na to Polhart — „a strážník bude dobře vědět, jak se zachovati má, aby překazil umlouvání dvou vinníků. Ostatně učiním ti milost a promluvím s tvou dcerou. Snad je moudřejší nežli tvrdohlavý otec a uposlechne prospěšné rady z lásky dětinské.“

„Jaké rady?“ ptal se Šlechta s velikým napnutím znepokojené duše své.

„Aby se utekla prosebně k lidem, kteří mohou osud tvůj i její nadlehčit.“

„Nic prosebně — nic!“ zvolal slepec vášnivě. — „A k tomu snad ještě k lidem, kteří jsou tobě rovni, muži spravedlivý? — Nic! Po mé straně je právo — a já se podrobuji a snáším s křesťanskou trpělivostí i bezpráví; ale jen mi dítě nechte po boku, ať se jím zotavuje duše má.“

„Nuže — a kdež je tedy to vzácné dítě tvé?“ ptal se nyní Polhart, a jedovatý úsměch pohrával okolo úst jeho. — „Kam dali dceru tvou? Kdež je, abych poznal tu vzácnou bylinu, kteráž nyní květ svůj ve chládku rozpíná?“

Po těch slovech zavolal vrátného. Stařec rychle přišel, nemysle jinak, nežli že vězně svého již na čerstvé boží povětří propustí. Ale jak se podivil Polhartově otázce!

„Kde je dcera člověka tohoto,“ ptal se ho radní, „kteráž byla spolu s ním k tobě přivedena, jak dobře vím? Pakli jsi dívku jen z pouhé horlivosti ve své službě od slepého otce odstranil: tedy ji nech pobyti vedle něho pod jedním stropem, dokud se jim práva nedostane. Já odpovím za tebe, jestli tím poněkud povinnosti své překročíš: neboť srdce mé je nakloněno učiniti ubohým lidem milosrdenství.“

Borešovo žasnutí zrůstalo, čím déle radního poslouchal. Byloť mu, jakoby ani dobře neslyšel. Vydal několik nesrozumitelných zvuků a vrtěl starou hlavou.

„Vzácný pán ráčí s nízkým sluhou žertovat!“ řekl konečně. „Kam jsem dceru tohoto muže odvedl, ví tak dobře jako já.“

„Co že pravíš?“ ulekl se vězeň.

„Podle přivolení tvého, pokračoval Boreš, „přivedl jsem asi před hodinou dívku do domu tvého a tam ji nechal, poněvadž jsi byl odešel — jak mi bylo praveno.“

„Nešťastný člověče!“ zvolal Šlechta ruce spínaje. „Co ti napadlo, beránka uváděti k tlamě hladového vlka?“

„Do mého domu?“ divil se Polhart. „Já přicházím právě ze své komnaty a nikoho jsem neviděl — nikdo mi nebyl předveden. Jaké jsou to řeči?“

„Aj — totě nevím, kde mám uši a kde oči!“ bručel vrátný. „Tys mi, pane, slíbil, děvče vyslechnouti, a já ji k tobě přivedl — abysi učinil milost lidem nevinným. Bezpochyby tedy žena služebná se zmýlila — a dívka čeká až dosaváde v domě tvém.“

„Ty mi budeš před právem za to odpovídati, potká-li nevinnou dosti malá nesnáz pod střechou tohoto člověka!“ zvolal nyní Šlechta, po hlase k strážníku svému se obraceje. „On jest nepřítel můj a nebude tedy přítelem mého dítěte.“

„Ten člověk pozbývá rozumu,“ řekl Polhart s nastrojenou útrpností na Šlechtu pokynuv — „a nemůže již rozvážiti smysl řečí svých. Kdybych vedle přirozeného lidského hnutí srdce nesmyslná slova jeho neposuzoval a hlas práva v sobě netajil, musel bych stav jeho ještě zhoršiti. Ale já nakladu žhavého uhlí na hlavu jeho — a učiním, jakobych neslyšel urážky jeho. Pojď se mnou a ukaž mi, kde jsi zanechal dívku, abych zvěděl, s jakým úmyslem ke mně kroků svých obrátila.“

S těmi slovy bral se z chladné jizby a vrátný podivně mumlaje šel za ním a zavřel opatrně dvéře.

12.

Stará hospodyně uvítala Polharta s hlubokou poklonou a Boreše pozdravila přívětivým hlavy kynutím.

„Osobo!“ řekl k ní radní, snaže se do hlasu jakousi přísnost, ale i jemnou laskavost vložiti. „Pamatuj, že je dnes den, o kterém se nesluší ani vlastní srdce hněvu otvírati, ani v cizím hněv buditi. Proč jsi mi neoznámila, že tento dobrý člověk někoho přivedl, kterýž u mne práva vyhledával, jež milý Bůh do rukou mých složil?“

„Že někoho přivedl?“ podivila se žena, jakoby o ničem nevěděla. „Nepamatuji se, že bych zde byla dnes koho viděla.“

Zpytavě pohledl Polhart na vrátného, jako by se ho tázal, co tomu říká.

„I toť jsem tedy včera pozbyl rozumu, že nevím, co dnes dělám!“ zabručel stařec — a doložil pak nevrle k hospodyni: „Nepřivedl jsem dnes do domu vzácného pána mladou dívku, o nížto jsem řekl —“

„Ah, tu holčici!“ přejala mu hospodyně řeč. „Ta odešla hned za tebou, milý příteli! Pravila, že se tě musí ještě o radu ptáti, nežli bude se vzácným pánem mluviti.“

„Že odešla za mnou?“ vyvalil vrátný oči. „I toť bych ji byl musel tedy vidět — ale já ji ani okem od té chvíle nespatřil, co zde zůstala.“

„Co to znamená?“ zvolal nyní Polhart, bera na sebe tvářnost a podstatu přísného soudce. „V tom vězí podvod! To je úmluva! To je zlehčení a uražení obecního práva!“

„Jak to?“ vyrazil ze sebe v službě zestaralý vrátný, jemužto se ještě nikdy podobná výčitka nebyla učinila. „Jak to?“

„Tys tedy děvče schvalně opustil,“ řekl Polhart — „ona pak uposlechla rady, kterous jí byl dříve dal, a hledala spasení v útěku.“

„I toť aby do toho všechny všudy blesky!“ rozhorlil se vrátný. „Já jí nedal žádnou radu, nežli aby se k milosti vzácného pána utekla, a pakli že v skutku odtud odešla, dokázala to z mladické nepředloženosti — ale já jí nedal žádnou radu takovou, a mimo to je děvče tuze hodná dcera, aby utíkala a otce v pasti nechávala... ne, ne, takovou radu jsem já jí nedal — ale tys ji, ženo pošetilá, neměla pouštěti!“

„Aj, ty hrubý člověče!“ osopila se hospodyně. „Což jsem já hlídačkou tvých poběhlíků? — a mohla jsem vůbec věděti, že to poupátko do tvé zahrádky náleží? Proč jsi neotevřel ústa? — proč jsi se s ním pitvořil, jakoby boží sluněčko na poctivou pannu svítilo?“

„Dost těch neslušných řečí v domě mém!“ zkřikl Polhart a pohledl přísně na vrátného. „Ty jsi pochybil, že jsi dívku samotnou tady nechal.“

„Já měl řízení,“ omlouval se vrátný bručivě — „a domníval se, že ji v dobrých rukou nechávám. Byltť bych se také hned navrátil —“

„Nezvětšuj vinu svou daremnými omluvami!“ pokáral ho radní. „Tys pochybil, že jsi dívku z ruky pustil, a kdybych neměl před sebou dnešní den, kteréhožto sám Hospodin světu důkaz největšího milosrdenství učinil, an mu svého syna seslal: tedy bych nešetřil tvé staré lebky a dal tě hned na místo vsaditi, kam uběhlá dívka náleží. Zatím ještě poshovím; ty ale budeš hleděti, abys uprchlé svévolnice opět se dopídil a pak i se starým vinníkem ji tím přísněji opatroval. Nyní nemař času a hleď si povinností svých — anebo můžeš koledu ve chladě držeti.“

Panským krokem bral se na to Polhart do své komnaty, a vrátný, za ušima se škrábaje a mumlaje, zaměřil si rychlýma nohama k svému doupěti.

„I toť aby to rohatý do pazourů chytil!“ bručel po cestě. „To má z toho člověk, když mu srdce jednou po lidsku klepati začne... ne, ne! vrátnému se vede nejlépe, když má prsa z ocele, jimiž nic nepronikne.

Takéť to celé člověčí plémě za to nestojí, aby k vůli němu poctivá duše v ouzkosti vězela!... Ale kdož by se byl toho nadál, že ta holubička tak hanebně — jako nevěrná... ne, ne, Boreši! ještě jí láti nesmíš! Snad nás minula cestou — snad již trpělivě čeká, abych ji zase k otci pustil; snad se jí dům vzácného pána nelíbil — snad si v něm zasteskla — ta žena nezdá se mi býti laskavou družkou — nu, vždyť uvidíme.“

Takovouto, dílem toliko v duchu vedenou, dílem i polohlasitě prohazovanou rozmluvou těšil a kojil se stařec, chvátaje domů, aby nabyl jistoty.

Rychle a nepokojně vrazil pod svou střechu, ale po dívce nebylo tu památky. Rozkvašen vešel k starému Šlechtovi. Srdce jeho bylo plno hořkosti; šelť jako po uhlí a nemohl se nijak z nesnází vytrhnout, v kteréž ho byl domnělý dívčí útěk uvrhnul.

Vešel do vrátnice, zastavil se chvíli před nešťastným vězněm. Nevědělť hned, jak svým citům a myšlénkám otěž popustit.

„Jsi ty to, příteli strážníku?“ ptal se konečně sám řezbář po několika okamženích.

„Co jsi to se svou holkou umluvil?“ zabručel nyní Boreš místo odpovědi. „Kde jsi vzal tu proklatou radu, aby to nerozumné děvče spasení své v útěku hledalo? Myslíš, nešťastníku — že si tím pomůžeš?“

„Já ti nerozumím, příteli!“ odpovídal slepec, a ve tváři jeho jevilo se veliké pohnutí. „Co bych byl s děvčetem umlouval? — a co to mluvíš o útěku?“

„Nu — že nám tvoje dceruška zmizela!“ řekl vrátný nevrle. „Nikde po ní památky. Já dobrý blůud ji nechal v domě radního Polharta —“

„Raději na prahu pekelné říše,“ zvolal Šlechta, „nežli v doupěti toho nespravedlivého člověka! Ty sám dal jsi holce špatnou radu —“

„Mlč, nevidomý člověče!“ zkřikl Boreš mimo svůj obyčej hlasitě, nemoha u své rozčilenosti řezbářovu výčitku mírně snesti. — „Mlč! Moje rada byla dobrá —

ale ti, kterým jsem ji udělil, neprokázali se dobrými a použili jí ku zlému.“

„Co mluvíš ty o zlém, jakoby tebe bylo potkalo!“ řekl Šlechta hněvivě ku předu pokročiv. „Stalo-li se tady zlé, tedy se jen nad mou hlavou shrklo, ježto nyní opuštěný stojím, nevěda, jakým úskokům nábožné dítě mé podlehlo a v jakých tenatech uvázlo — stalo-li se zlé, zastihlo jen dceru mou, a já tě poženu k soudu, abys mi učinil zadost za každé příkoří —“

„I toť aby to všechno práčata zmlela!“ zkřikl do toho vrátný skoro zuřivě. — „To mám tedy za svou dobrou, bláhovou vůli? Nu, vždyť uvidíme, k jakému konci beze mne věc dopadne! Zneuctění posvátného místa — rozbroj před očima Páně — to nejsou třištky, které si člověk za nehet zadrhne a snadno zas vytáhne; to jsou špičky železných metel, které kusy masa s těla trhají. Však já ji najdu! — však já ji dopadnu!“

S těmi slovy bral se kvapně ze dveří. Ale srdce jeho nebylo ještě mírné a ztichlé, ačkoli si byl proudem slov poněkud odlehčil. Vlastní jeho nesnáze nebyly zmizely a všechny myšlénky jeho upínaly se nyní toliko na tom, aby se ztracené dívky zase dopídil.

„Kam by se byla mohla uteci?“ rozjímal sám u sebe. „Já jim řekl cosi o rukojemství — nepustila se tedy někam, kde by snad mohla něco podobného nalezti? Ale kam? — kdož to ví? kdo zná jejich spády?... Anebo — hoj! to je moudrá myšlénka!“ doložil najednou polohlasitě. „Holka zdá se být v skutku dobrým dítětem a stav otcův ji ležel těžce na srdci... což aby? — ano, ano! — jistě že doskočila domů, aby mu nějakého pohodlí učinila; snad bude chtít přinesti nějakou podušku... žádné pochybnosti! doma ji zastihnu! Pak se, ptáčku, ale těš! Pak mi tak snadno zas neulítneš!“

I vydal se hned zase na cestu, poručiv i svému pacholku, aby slídil po ulici a prchlou dívku polapil.

Boreš neznal sice domov svého vězně, věděl jenom dle pověsti, v kterých končinách se nalezá; doufalť ale,

že se snadno po něm doptá. A v skutku se také neklamal. Záhy stál před osamělým domkem.

Rovným krokem bral se ke dveřím a s nemalým nepokojem chápal se kliky. Bylo zavřeno. I postavil se — kroutil hlavou — a potom několikráte zatloukl. Ale z domu nepřicházela žádná odpověď. Nebylo ani hlasu, ani hnutí slyšeti.

I tloukl silněji; ale činil to nevrle, dílem že se viděl ve své naději opět sklamána, a dílem že musel vůkol sváteční ticho rušiti. Tváře jeho začaly se poznovu kaboniti a z úst vyklouzlo mrzuté bručení.

I pozdvihl ruku potřetí, chtěje si hněv hodnou ranou na dvéře vylíti; ale v tom uhodil ho někdo po zadu na rameno a rázným mužským hlasem zaznělo za ním: „Co dobrého, příteli?“

Vrátný se rychle ohlídnul a zhledl před sebou postavu ramenatého Kotouče. Mlčky vyvalil naň oči.

„Co tu pohledáváš?“ ptal se ho zbrojnoš hlasem a výrazem hřmotnějším, a bedlivě si ho prohlížel.

„Není tento domek obydlím řezbáře Šlechty?“ zabručel mrzutý biřic.

„To je!“ dosvědčil Kotouč. „Alespoň tu až do včerejška přebýval. Nenajdeš ho ale doma, příteli!“

„To vím,“ pokýval vrátný hlavou — a zbrojnoš se divil. „Ten sedí za dobrou závorou. Ale jeho dcerušku zde vyhledávám.“

„Aj, toť máme stejnou práci před sebou!“ řekl Kotouč — „a víš-li, kde starý tatík vězí, také snadno holku najdeme. Tenť bude o ní dozajista věděti.“

„Ne, ne — to neví!“ bručel vrátný; „a není-li zde, pod domácí střechou — tedy nevím, kde ji hledati, a klel bych... kdyby božího svátku nebylo.“

„A znáš ty dceru řezbářovu?“ ptal se Kotouč velmi zvědavě.

„Děkoval bych Pánu Bohu, kdybych mohl říci, že ji neznám,“ zamrzel se Boreš. „Ještě dnes ráno měl jsem ptáčka v rukou — ale někdy se i nejostražitější ptáčník oklame.“

„Ty naší holubici v rukou?“ podivil se Kotouč. „Aj, střelo boží! tedy jsem předce dobře viděl, ačkoli jsem nechtěl očím věřiti. Ano, ano — já tě dnes již viděl, že jsi někoho vedl... ale kdo jsi, člověče, a jakého spojení máš s lidmi, po kterých se vzácní pánové již od půlnoci shánějí?“

A Boreš mu pověděl, co bylo potřeba věděti. V němém ustrnutí poslouchal ho Kotouč, a tváře jeho potrhovaly se nevěrou a hněvem.

„I toť aby vás všechny ten nejstarší ďábel na kovadlinu položil a trochu vám ty zahnilé mozky proklepal!“ zkřikl posléze. „Vy jste mohli býti tak hloupě hloupí a uvěřiti, co vám zplašená luza na nos pověsila? Šlechetného člověka s nejctnostnějším dítětem mohli jste dáti do vazby? Nu, mnoho štěstí, moudří zákonníci! — ale já vám radím, abyste knihy své dobře prohlídli, nežli vám v nich listy začnou jiní obraceti!“

„Zbláznil jsi se, člověče,“ vyvalil naň vrátný oči — „že se opovažuješ o právu tak nectně mluviti?“

„Nic o právu!“ rozhorlil se Kotouč. „Právo je trnový prut, kterého se moudrý člověk neďotkne; ale někdy ho držejí v ruce lidé neobratní, a majíce jím vládnouti, dotýkají se jiných velmi neohrabaně — a tu se nemůže poctivá duše mlčky dívati. Mluv, kam jsi to děvče odvedl? K novoměstskému radnímu? A on nechce o něm věděti? Boží metlo! — ale nebudu klít, ježto jsi mi na boží svátek připomněl; ty však půjdeš se mnou a povíš tu celou historii mým pánům, kterým již bezpochyby žluč kypí, že jim zprávu nenesu. Nezdráhej se — a vezmi rozum do hrsti! Nejmoudřeji bylo by arci, kdybychom hned do tvé brlohy zalezli a šlechetného muže na čerstvé povětří pustili —“

Vrátný sebou trhnul.

„Nu, nu — neškubej se!“ mluvil zbrojnoš dále; „však já ti nepokalím tvé zachovalé svědomí. Ale zastaviti bychom se v tom doupěti mohli a vyvesti ubohého z chladna do topené jizby —“

„Já nemohu nic učiniti,“ bručel biřic odpíravě, „dokud od svých pánů rozkazy nedostanu —“

„Že nemůžeš?“ vyrazil Kotouč ústy hněvivými. „Nu, tedy pak také následky své nemožnosti sám sobě přičítej! Ty nemůžeš starého řezbáře vypustit, a já nemohu starého hlídače propustit. Ruce mé jsou železné kleště — nedělej povyku — neškareď se — pomysli, že je boží hod — za půl hodiny máme všecko odbyto — jen co úplnou zprávu mým pánům vydáš. Nech se radního šklebiti a hroziti, a hleď raději, ať se moji páni zasmějí. To ti více vynese.“

13.

Trapně utíkaly noční hodiny čekajícím poutníkům; důmysl jejich nepostačoval vynalezti příčinu, proč se Šlechta s dcerou nevrací. Kotouč běhal po celém okolí a ptal se, hledal, volal — ale každou chvíli navracel se s nepořízenou. Konečně nemohouce jinak nežli domýšleti se, že nábožný stařec noční hodiny někde ve společnosti zbožných přátel tráví a teprva ráno se opět navrátí, odhodlali se navštíviti zatím mladého Pětipeského a na úsvitě pak zase Šlechtu vyhledávati.

Radostné bylo shledání starého rytíře s ušlechtilým synem bratrovým, ale zpráva o prázdném obydlí Šlechtově naplnila tohoto traplivou bázní, kteráž jedině tím se ulevila, že mohl před soucitnými srdci o dívce mluviti, kteráž — byť se i chvílemi šlechtická krev proti tomu byla zpouzela — v prvním okamžení celou bytost jeho byla naplnila.

Hbitě míjely ranní hodiny v horlivé a rozmanité rozmluvě, a sotva se počaly první známky probuzeného dne jeviti, chtěl již mladý Šlechta do otcovského domu vejíti. Ale tenkráte ho zdržoval sám starý Pětipeský.

„Nebuřme ranní spánek duší nábožných!“ řekl při tom. „Bezpochyby se tuze pozdě na lože uchýlili, staré

oudy budou míti odpočinutí potřebí. Udrž tedy srdce dětinské ještě chvíli na uzdě — a nechme, až se rozední, jíti Kotouče na zvědy, abychom věděli, kdy a jak máme přes práh kročiti, za nímž nekalenou radost hledáme."

Mladý Šlechta uposlechnul povážlivé rady zkušeného muže a spoutal ještě jednou vřelé toužení své do vazeb bezděčného čekání. I vyslali Kotouče a rozmanitými zpomínkami na dny minulé krátili si vespolek chvíli, nežli se ostražitý zbrojnoš zase navrátil.

Konečně zjevila se statná postava jeho mezi dveřmi — a vedle něho bručivý biřic.

„Ha, tu je náš veležádaný posel!" vítal ho nedočkavý syn hlasitým voláním. „Jakž je? co nám přinášíš?"

„Vzácní pánové!" otálel Kotouč poněkud s odpovědí. „Nesu toho tolik — že na mou milou duši nevím, kterého konce se dříve chopiti. Především ale prosím, abyste se nehoršili, že vám na mysl uvádím slova, jimiž nás jednou kazatel těšil: Pán Bůh dal, Pán Bůh vzal — ale však on zase dá."

„Zbláznil jsi se, člověče?" podivil se mladý Pětipeský. — „Ne cizí moudrostí se chlubiti — ale krátkou a rychlou zprávu dáti máš, jak se tvé poselství zdařilo."

„Je dům otce mého již otevřen?" ptal se Šlechta, pobádán palčivou nedočkavostí.

„Viděl jsi šlechetného muže, jehožto náhlé zmizení si nijak vysvětliti nemůžeme?" ozval se vážným hlasem starší poutník, jenž byl mezi tím roucho své odložil a nyní jakožto statečná postava rytířská se zjevil.

Kotouč se poškrábal za ušima. — „I co budu dlouhé otáčky dělati!" rozkřikl se najednou. „Vždyť nejste děti nebo slabé ženštiny a něco snesete. Dobrého vám nenesu nic — ale také to není tak zlé, aby z toho člověku hned hlava upadla, a tuhle ta dobrá duše" — při tom okázal na vrátného — „vám poví nejlépe, jakou to koledu naši přátelé dostali."

Bouřivě sesypaly se nyní otázky na vrátného, a v několika okamženích zvěděli přátelé řezbářovi celou noční příhodu.

Spravedlivé nebe!“ zvolal Šlechta, jenž byl vrátného vypravování s klopotným srdcem poslouchal. „Jaká to převrácenost uchvátila Prahu naší, že tu takové bezpráví potkati může člověka, jenž byl po celý věk zrcadlem bohabojného smýšlení! A ubohá moje sestra....!“

„Nyní nebědujme!“ prohlásil se mladý Pětipeský odhodlaně — „ale rychle k porovnání těchto nemilých událostí přikročme. Mně trne duše v těle, pomyslím-li na to, že ta růže mezi bodláčí a bejlí upadla!“

„Tvá křesťanská útrpnost tě velmi zdobí,“ řekl na to jeho strýc; „ale při této věci nebude na škodu dříve trochu s povážením na radu vejíti, nežli na zdařbůh do světa se pustiti.“

„Má-liž ale mezi tím ubohý otec můj nevinně v nehodné vazbě dlíti?“ dotíral naň bývalý soudruh pouti jeho. „Jděmež jen, abychom zatím sklíčeného vysvobodili! Sestra bude snad již u něho. Snad že v nesnázi poněkud zabloudila, když se z domu radního vracela! Mluv, příteli!“ doložil k vrátnému — „mluv upřímně, co se tobě o té věci zdá? Co myslíš, kde by mohla dívka vězeti? Nejsi mého mínění?“

Boreš vrtěl hlavou. — „Panenka nezabloudila,“ mumlal přitom — „to nevěřím; ale spíše běžela snad hledat někoho, kterýž by dal rukojemství.“

„Mluvila o tom?“ ptal se kvapně mladý Pětipeský. „Pravila, že má takové známosti?“

„Ne, ne — to právě naopak,“ odpovídal vrátný. „Otec i dcera zdáli se, že nemají mnoho známostí.“

„Jdi, jdi, milý strýče!“ řekl najednou zase onen, jakoby ho byla nenadálá myšlénka projela. „Jdi, Božetěchu! Postarejte se o to, aby starého Šlechtu bez prodlení z vazby propustili — já zatím počkám doma...“

„Doma?“ opáčil slova jeho strýc, a upřel na jinocha oči tak zpytavě, že se tento v tváři zapálil. „Co ti napadá?“

„Odpusť, milý strýče!“ jal se Zdeněk úmysl svůj omlouvati, a vzal ho za ruku; „mně se zdá, že bude dívka u mne pomoc hledati.“

„U tebe?“ podivil se starý Pětipeský; ale nežli se mohl do dalšího zpytování pustiti, ozval se netrpělivý Boreš.

„Pánové!“ zabručel netrpělivě — „já zde nemohu čas daremným koukáním a posloucháním mařiti. Mně volá povinnost, abych se po uprchlé ohlídl a všelikou péči k dostihnutí osoby její vynaložil —“

„Přestaň na hubě a na vůli!“ překazil mu Pětipeský další řeč. „Dívku nech, kam ji dobrý duch a nohy její donesly, a kvap domů, abysi nevinného vězně propustil.“

Na to se odebral s mladým Šlechtou k purkmistrovi, jejž osobně znal, a přednesl mu celou záležitost.

„Nedej mu, pane, boží svátky u vazbě tráviti,“ dokončil řeč svou. „Bude-li potřebí, aby se zodpovídal před soudem, že byl do rukou spravedlnosti přiveden, zajisté se dostaví — já za to ručím osobou a jměním svým. Nenech mě, pane, nadarmo prositi, abych nemusel říci, že mě po dlouhém shledání s milou Prahou nemilá věc potkala.“

Purkmistr nečinil ani nejmenšího odporu, nýbrž dal hned rozkaz, aby se vzácný umělec propustil, i sliboval přitom, že se o celé té věci šetrně pojedná.

S velikou úlevou své tísně vyslechl Boreš rozkaz tento z úst drábových, a bruče děkoval nebi, že ho vyvedlo z nesnází, do nichž byl zmizením dívky upadl; neboť až posud nedávala o sobě věděti. Bez nejmenšího průtahu vedl Pětipeského a Božetěcha k vrátnici a rachotil jaksi vesele klíčemi.

Divě tlouklo srdce mladému Šlechtovi. Třesoucí se kročil přes práh a byl by se ihned otci na prsa uvrhnul; ale rytíř ho pevnou rukou zachytil. „Šetři ubohého!“ šeptal mu přitom do ucha, ačkoliv i srdce jeho bouřilo a slzy mu v očích stály — ačkoliv by on sám byl věrného přítele již již rád obejmul.

Vězeň se vzchopil, sotva že první zvuky chřestícího klíče zaslechl. Nyní tu stál s napnutou duší, kloně hlavu ku předu, jakoby chtěl každé pohnutí lépe pojmouti.

Několik okamžení trvalo s obou stran mlčení — až pak je Šlechta nedočkavě přerušil.

„Jsi tady, dítě?“ ptal se, dychtivě ruku po vzdálené napínaje, — „Přivedls ji, příteli strážníku?“ ptal se dále hlasitěji, když nedostával odpovědi.

Pětipeský mrknul na vrátného, aby odpovídal. Tento se poněkud přiblížil.

„Někoho jsem přivedl, pane!“ jal se mluviti — „není to sice dítě tvé...“

„Není?“ zkřikl Šlechta a leknutí otřáslo všemi jeho oudy. „A kdež je? Kde jsi nechal dceru mou — mluv, nešťastníku! Běda tobě i tvému zloradnému pánu, jestli se jí vlas na hlavě zkřiví!“

„Tak zle nebude!“ mumlal Boreš. „Děvče je tuze moudré, aby si nechalo uškodit — a mně nesmíš při tom ani podle stébla viny přiměřovati.“

„Pusť mě tedy ven!“ zvolal stařec v bolestném zanícení — „ať pozdvihnu hlasu svého, aby ho uslyšela ovce zbloudilá!“

„V tom ti mohu s dovolením pánů spíše posloužiti,“ bručel vrátný. — „a mohu tě také hned v rukou dobrých společníků nechati, které jsem ti přivedl.“

Řezbář poslouchal, ale neodpovídal.

„Otevři srdce své,“ mluvil Boreš dále — „a prostři cesty do něho květinami, neboť myslím, že vejdo do něho utěšení.“

„Jaké mi to vypravuješ pohádky?“ ptal se Šlechta netrpělivě. „Chceš s nešťastným člověkem neslušné žerty provádět?“

„Žádné žerty, příteli!“ ozval se nyní mírným hlasem Pětipeský, nemoha déle živému puzení srdce odolati. „Hlídač tvůj přivedl ti v skutku tovaryše, kteří tě věrně k domovu provodí.“

„Věčná milosti!“ zkřikl slepec, a z prudka sebou trhnuv, obrátil se po hlase. Berla mu vypadla z třesoucích se rukou. „Kdo to zde mluví?“

„Vypadl jsem ti již tak z paměti, že neznáš hlasu

mého?“ ptal se Pětipeský, blíže přistoupiv a slepého za ruku pojav.

„Hanuši! — můj Hanuši!“ zvolal nyní Šlechta, a radostně ruce vztáhnuv, padl příteli okolo krku. Vroucně přivinul ho rytíř k prsoum. „O! tebe posílají nebesa člověku hořce zkoušenému k útěše. Ale mluv — roztrhni — sval to břemeno nejistoty s prsou mých... kde je syn můj — kde je Božetěch? Já ho svěřil rukoum tvým, a ty jsi přislíbil pečovati o něho jako o zřetelnici oka svého a zahřívati ho na srdci svém! — Co se s ním přihodilo, o mluv!“

„Slib mi dříve, že zapomeneš, co se stalo,“ řekl Pětipeský, ruce přítelovy srdečně tiskna — „že nebudeš k očtům poháněti svého Hanuše, kterýžto se nenadál, že tě ubohý takto nalezne.“

„Těžce naložil se mnou Pán,“ vzdychnul Šlechta nábožně — „a zastřel zraky mé, abych viděti nemusel marnosti světa, ale duši obrátil k věčnému světlu — jmeno jeho budiž velebeno!“

S hlubokým pohnutím poslouchal ho rytíř, an tu před ním stál, druhdy proslavený umělec, plný skroušenosti, s rukama na prsou sepnutýma. Božetěchu kanuly horké slzy po tvářích. Srdce jeho bylo rozerváno žalostí nad nešťastným otcem — a bezděky, neodolatelným puzením, povznesly se ruce jeho k vroucímu objetí. Pětipeský ho ještě zadržel.

„Co se po ty časy dělo s tvým Božetěchem,“ obrátil se na to zase k řezbáři — „to se dovíš v přátelském hovoru pod tvou tichou střechou. Zatím ale buď ubezpečen, že jej zachovalého na těle i na duši k srdci svému přivineš.“

„Ale kdy a kde?“ zvolal slepec radostí roznícen a ruměnec polil ubledlé tváře jeho. „Kdo jej uvede v náruč mou, aby vedle mne stál a práchnivějící dub statně podpíral. Kdy ho... o běda mně, že nemohu říci: kdy ho *spatřím!*... dnes poprvé mohl bych si na svou slepotu stýskati, kdybych nevěděl, že ji na mne seslal

Hospodin... kdy ho sevru v tyto sešlé lokte a přivinu k otcovskému srdci?"

„Otče — otče! můj drahý, nešťastný otče!" zvolal nyní Božetěch, nemoha bouři v synovském srdci déle utajiti, a vrhnul se zanícenému starci do náruče. Poslednější slova jeho zanikla mezi štkáním a líbáním.

Šlechta ale pronikavě zkřiknuv, začal klesati. Mrákoty zastíraly oči jeho.

„Milostivé nebe!" zkřikl jinoch zděšený. „Otče, pamatuj se! tvůj Božetěch tě volá! — A s pomocí rytířovou posadili ho na hrubou lavici. Již posílali také vrátného pro léčivé prostředky: ale mdloba starcova byla jen jako létavý na obloze mráček. Byla to jen kratičká tělesní seslablost. Brzy otevřel zase ústa, zhluboka si oddechnul, a vztáhnuv ruce, ohmatával živě tváře syna svého, a pozvedl ho k ústům a líbal čelo i oči jeho.

„Veleben budiž Pán, kterýž mi dnes tuto hodinu seslal!" volal přitom — „kdyžto byla zkormoucena duše má. Eliško, dítě! kde jsi?" volal dále, jakoby byl zapomněl, kde se v tu chvíli nacházel. „Pojď a viz — podívej se, šťastné dítě, a potěš srdce své! Náš Božetěch se navrátil!"

Mezi tím byl se vztyčil, jakoby ho dívka takto spíše uslyšeti mohla; tu mu ale také napadlo, kde se nachází — a bolestné zkřiknutí vydralo se z prsou jeho.

„Zlořečený! kam jsi odvedl dítě mé?" zvolal bouří citů uchvácen, a otáčel se po vrátném. „Jaká osidla přistrojil jsi nevinné dívce, že z nich cestu k otcovskému srdci nalezti nemůže?"

Pětipeský začal vrátného omlouvati, a vůbec přičiňovali se všickni úzkost otce Šlechty uchlácholiti, ačkoli sami vesměs jakéhosi nepokoje zbaviti se nemohli.

„Dobřeť asi má opatrný hlídač této jeskyně," řekl rytíř — „dívka hledá bezpochyby nějaké rukojmě, a přijde s pomocí, když budeme již pod domácí střechou seděti."

Šlechta potřásal hlavou. — „Ne, ne! tajemný ve mně hlas mi praví, že ji něco zlého potkalo — a já bych

nemusel Polharta znáti, abych mohl věřiti, že by dítě mé bez úhony z drápů svých propustil. Věř mi, Hanuši! Eliška vězí v nebezpečí, a ty budeš litovati, že nyní tak chladně na ni zpomínáš!“

„Ne chladně,“ řekl Pětipeský živěji — „ale s pevnou důvěrou v toho, kterýž mě po celý život řadami nebezpečenství bez úrazu provedl!“

I hnuli se konečně z chladné jizby k odchodu, ale u samých dveří zastavili je drábové, kteří přicházeli, aby dle rozkazu radního Polharta Šlechtu do městské šatlavy odvedli.

„Ha, ten padouch!“ zvolal mladý Božetěch a ruce jeho zatínaly se v pěsti. „On by se opovážil na dnešní svátek městu takové divadlo učiniti, a nevinného, nábožného muže na veřejné ulici v pomluvu a posměch vydati? Ha, přisám Bůh! i za tuto jeho vůli budu s ním jedenkráte účtovati — třebas by to nyní jen při vůli zůstalo a skutek za ní daleko pokulhával. He, příteli!“ doložil k vrátnému — „pověz pak těmto ochotným služebníkům spravedlivého pána, jak se mají zachovati.“

„Krátké povídání!“ zabručel vrátný, a obrátil se k pochopům. „Hoši, dnes je boží svátek — to jste mohli raději u růžence zůstati. Já dostal rozkaz od samého pana purkmistra, abych mistra Šlechtu propustil. Tuhle ten šlechetný rytíř se za něho zaručil. Můžete to panu radnímu vyřídit.“

14.

S bolestným podivením při pohledu na schudlý příbytek sepnul Božetěch ruce, když po boku otcově pod střechu vešel, kdežto se byl první den života jeho rozbřesknul. Jak mnoho strastných hodin muselo nad hlavou nešťastného starce a nevinné dívky přeletět, nežli se oba z bývalého stavu v tento okres vtěsnali! A přece — jak čistě, jak spořádaně a úpravně vypadalo tu všecko

při patrném nedostatku! Bylo viděti na první pohled, že tu vládne rovněž pečlivá, jako obratná ruka ženská.

Kotouč mezi tím zatopil a snesl dobrou snídani. — Záhy seděli přátelé v teplé jizbě a velebili Boha u plných číší za šťastné shledání.

Šlechta začal obšírně vypravovati, jak ve smutný stav slepoty upadl — a ústa jeho přetékala žalostí, že musel na dráze umění svého se zastaviti; pak vypravoval Pětipeský ústy výmluvnými všechny příhody, ježto jej tak drahné časy mimo vlast byly poutaly — i zdáloť se, jako by tímto pospolným odhalováním vnitřního jich života sladké, ale i pevné pouto přátelství mezi nimi zrůstalo a se sílilo.

A síla tato nabývala zrostu vespolnou úzkostí, kteráž je nyní pojímala pro nepřítomnost Elišky. Od rána byla již mnohá hodina uběhla — dívka mohla již v nejvzdálenějších končinách pomocníka nalezti anebo aspoň k otci se navrátit — i nedaloť se také pomysliti, že by opuštěného, slepého starce tak dlouho o samotě nechala, kdyby ji nic v cestě nestálo; mimo to odešel a opět se již navrátil Kotouč z obydlí mladého rytíře, jenžto se domýšlel, že dívka právě u něho pomoc hledati bude, ačkoli nevěděl, zda-li se na byt jeho doptá; také bručivý biřic byl na zvláštní požádání rytíře slíbil, že každou sebe menší zprávu přinese — a přece až dosaváde nepřicházel; všechny tyto okolnosti naplňovaly otce a bratra i věrné jich přátele rostoucím strachováním.

Mladý Pětipeský nemoha déle doma ouzkosti své snášeti, vešel také pod střechu Šlechtovu. Tu se chtěli nyní vespolek radit, co by měli počíti.

„A myslíš ty dozajista — jsi té pevné víry, člověče,“ promluvil nyní rytíř Hanuš k věrnému zbrojnoši, kterýž maje k obecné poradě také přístupu, opodál pilně poslouchal — „že vrátný pravdu mluvil? — a že dívku do domu radního Polharta dovedl?“

„To věřím a jsem o tom pevně přesvědčen,“ řekl Kotouč. „Jáť jsem již řekl, šlechetný pane — vrátný zdá

se býti člověk poctivý, třeba i trochu neotesaný — a já viděl na své vlastní oči, že pannu ráno vedl, ačkoli jsem se nadíti nemohl, že by to v skutku panna Eliška byla. Takéť byl v hodných starostech, jak se dívky zase dopídí.“

„A onen Polhart“ — obrátil se rytíř po malém zamyšlení k Šlechtovi — „že je tvůj nepřítel, pravíš?“

„Mám dostatečnou příčinu to věřiti,“ odpověděl slepec.

„A jaký je to člověk? — Mladý, úhledný?“ ptal se rytíř dále.

„Jestli od těch časů, co ho viděti nemohu, asi o deset let nezmladnul, bude nyní padesátník.“

„Tak? — A dle těla; postavy — člověk podle světské chuti?“

„Kdydy nebylo nalíčené jeho vlídnosti, byl by snad spíše odporný.“

„Totiž tobě nebo mně. Jak pak ale ženským? — Neslýchalo se, že by u nich štěstí míval?“

Šlechta hned neodpovídal. Zdálo se, jako by slova přítelova na mysli přemítal. — „Já ti nerozumím,“ prohodil konečně.

„Nic neškodí,“ řekl rytíř. „V jaké pak je pověsti?“

„Pověst jmena jeho je dobrá, pokud vím; ale kdo ho zná, jako já, musí o ní pochybovati.“

„Zde nezbývá nic jiného,“ prohlásil se Pětipeský odhodlaně a vzchopil se od stolu — „než abychom pana radního navštívili a důkladně s ním promluvili.“

Všickni ostatní srovnávali se s touto myšlénkou a brzy na to brali se v skutku starý i mladý Pětipeský do domu Polhartova.

Radní přecházel neobyčejně prudkými kroky po komnatě. Malá, útlá postava jeho byla vášnivě napnuta, tváře mu hořely a z očí sršel zimničný oheň. Ústa jeho se pohybovala, jakoby vedl tichou rozmluvu. Konečně se zastavil a hleděl před sebe do země.

„A já ji nevydám!“ promluvil konečně hlasitě, a slova jeho syčela, jakoby z hněvivě vroucí nádoby kypěla. „Nevydám ji! On mi vyváznul — rukojmě se za něho našlo —

vzácný pan purkmistr učinil milosrdenství — já zůstal v posměchu — ha ha! vždyť je dobře. Ještě mám něco v rukou — a to se mi tak snadno nevymkne. — Budou ji arci hledati — budou povyk dělati — budou snad i na mne naléhati — ale k čemu bych se byl dlouhá léta učil pasti strojiti?“

I zamlčel a zamyslil se opět — a prsa jeho začala se jako pod břemenem těžkých pochybností pracně zdvihati.

„Ale — k jakému to cíli dovedu?“ ptal se pak šeptavě a poněkud malomyslně, i stíral si pot, jenžto mu na čele vyskočil. — „Jak se ta věc skončí? Budu ji moci zatajiti...?“

V tom vešel důvěrný sluha jeho a oznamoval příchod dvou rytířů.

„Co chtějí?“ ptal se Polhart mimo obyčej svůj velmi prudce.

„To mi nesvěřili,“ pokrčil sluha rameny. „Praví toliko, že mají se vzácným pánem něco důležitého vyjednávati.“

„Jejich jmena?“

„Rytíř Pětipeský a jeho bratra syn — jakož doufám, že jsem se nepřeslechl.“

„Pětipeský?“ ulekl se Polhart více, nežli mu bylo milo před sluhou okázati. — „Pětipeský?“ opakoval pak mírněji, myšlénky své sebrati se namáhaje. — „Nebyl jeden Pětipeský královým vyslancem — a potom zmizel nenadále a nikdo neuměl pověděti proč?... A nebyl tento Pětipeský se Šlechtou... jdi ven!“ kázal pak sluhovi — „a zadrž hosti na několik okamžení — pak je uveď.“

Sluha odešel a radní začal prudkými kroky zase po komnatě přecházet.

„Věc počíná se zamotávati,“ šeptal sám k sobě, a ve tvář jeho začala se jakási odhodlanost rozkládati, kteráž posléz i v obyčejnou jeho usmě vavostrozplynula — „nu, však uvidíme, jak z ní vybřednem. Chtějí-li na mne doléhati — ať doléhají; mně právě vhod. Štika v proudu neutone.“

Přitom si mnul ruce a z očí jeho sršely jiskry potměšilé radosti.

V malé chvíli na to vešel Pětipeský se svým bratrovcem. S velikou bedlivostí utkvěly oči Polhartovy na důstojné postavě jednoho i na pěkném zrostu druhého; ale zpytavý pohled tento podobal se jenom kratinkému blesku; rychle zmizel a obyčejná sladká usměvavost rozhostila se po tvářích opatrného radního.

„Co mi působí potěšení, že šlechetné pány ve své skrovničké domácnosti spatřuji?“ ptal se líbezně šeptaje.

Rytíř Hanuš chvíli neodpovídal. Oko jeho spočívalo na radním, jakoby ho skrz naskrz prohlednouti a předivo nejtajnějších myšlének jeho proniknouti chtěl.

„Nemilá nehoda potkala včera večer muže, jejž dávná léta přítelem nazývám —“

Polhart pokyvoval hlavou, jakoby z brusu novou zprávu poslouchal.

„Je to starý řezbář Šlechta, jakož, pane, již dobře víš,“ pokračoval rytíř poněkud nevrle — „jejž divá luza i s nevinnou dcerou nebranného do rukou spravedlnosti odvlekla, a za něhož já se dnes u samého pana purkmistra zaručil.“

„Tak, tak!“ kýval Polhart zase hlavou. „Tedy řezbář Šlechta — a šlechetný rytíř jeho přítelem. Veliké štěstí pro člověka, jejž pobožný lid pro veřejné rouhání trestu vydal.“

„Nemluv, pane, věci, v něžto sám nevěříš,“ řekl Pětipeský velmi vážně. „Přítel můj praví, že se dobře znáte — a tudíž tě nebude tajno, může-li kdy z úst jeho rouhavé slovo vyjíti. O to se zde také nejedná a pravda se jinde okáže.“

„Oč pak se tedy jedná, šlechetný rytíři?“ ptal se Polhart co nejlíbezněji se usmívaje.

„Jedná se o jeho dceru,“ řekl Pětipeský s pronikavým pohledem. „Vrátný, v jehož ruce i s otcem dána byla a kterýž maje s nevinnými lidmi útrpnost, ulehčení jim zjednati zamýšlel — starý tento a jak se zdá poctivý,

pravdomluvný člověk dotvrzuje, že přivedl dívku do tvého domu, kdežto tě prositi měla, abysi otce na tyto svaté dny propustil.“

„Já tu pohádku již slyšel — ano; ale dívku jsem ani okem neviděl. On ji nechal v rukou služky mé — a ta ji pustila, nevědouc, má-li ji zdržeti.“

„A může to služka tvoje před námi říci, že dívku z domu pustila?“

„A proč by nemohla?“ usmál se Polhart. „Škoda, že ji nábožná mysl právě na boží služby odvedla! Mohli byste z úst jejích slyšeti, co pánu jejímu věřiti nechcete.“

„Ty, pane!“ řekl Hanuš velmi důrazně — „můžeš býti tak dobře oklamán, jako nyní nevědomky třeba nás klameš. Dívka nemohla z domu tvého odejíti, sice by se byla již k otci vrátila.“

„To se tobě, pane, zdá — ale já to nenahlížím,“ prohodil radní. „Dívka se vymknula z rukou spravedlnosti — běžela snad hledat zástupce — snad ho nenašla — bude se nyní ostýchati navrátit se, aby v pokutu větší nepadla — bude snad někde skryta čekati, zdali zatím otce na svobodu nepustějí — a s večerem se vrátí domů.“

„Myslíš, pane?“ ptal se ho Pětipeský, ani oka s tváří jeho nespouštěje, — „A ty sám — tvůj dům neví o dívce ničeho?“

„Jak to, pane?“ ozval se Polhart a vztyčil skrovnou postavu svou co možná nejhrdější. „Já své mínění již pronesl a nemám ve zvyku na svých slovích něco měniti.“

„Ano — dílem můžeš míti pravdu,“ řekl Pětipeský po krátkém rozmýšlení. „Bázeň poplašené dívky může býti větší než její dětinská láska, i může se někde skrývati — ačkoli nevím kde — a možná, že se ještě navrátí. Ale což jestli nepřijde? Pane, budeš pak s to, abysi na otázky naše ty samé odpovědi dával? To si dobře rozvaž na mysli, a jestli jsi co učiniti kázal, k čemu tě nepřátelství tvoje k starému Šlechtovi zavedlo —“

„Jaké to řeči, rytíři?“ překazil mu Polhart tok dalších slov, a z blesknavých očí sršely mu žhavé jiskry.

„Pomysli, že mluvíš k člověku, jemuž obec důvěru svou darovala, a kterýž ji až posud neporušenou zachoval! Či vešel jsi přes práh domu mého s tím úmyslem, abysi mi před svědkem na cti ukřivdil?“

„Nechť se čest tvoje leskne jako povrch tichého jezera,“ odpověděl rytíř rázně — „já se jí ani stéblem nedotknu, aniž ji prachem zakalím. Já chtěl jenom na mírné cestě vyrovnati, co musím jinak u samého trůnu královského pohledávati — jestli neučiníš podle slov mých, jichžto tajnému smyslu jsi bez pochyby rozuměl.“

15.

V trapném očekávání uběhl boží hod úzkostně stísněným přátelům. Již tu byl večer, a Eliška se ještě nevracela. Nebyloť rady, neboť zdání a nápadu, jež by starý otec a jeho těšitelé nebyli se všech stran ohledali a platnost jeho v uvážení uvedli. Nejčileji počínal si přitom statný Kotouč. Nepřišelť celý den takořka ani z ulice. Kříž na kříž přebíhal všechna veřejná místa, bedlivě po všech koutech pátraje a jenom chvílemi domů zabíhaje, aby nahlédnul, zdali se dívka mezi tím již nenavrátila.

Ještě jednou vypravil se pod širé nebe, ačkoli neměl veliké naděje, že tato cesta platnější bude, nežli všechny minulé.

Po ulicích bylo již tma a ticho. Veliký dnešní svátek držel po odpoledních službách božích všechny pořádné měšťany v teplých světnicích. Jenom veselejší mládež a nevázanější čeládka přebíhala po tmavých ulicích, hledajíc obvyklá svoje doupata, aby si oddechla po celodenním namáhání, ježto vynakládati musela, aby se o velikém svátku v mezech slušnosti a počestnosti udržela.

Pádnými kroky probíhal statný Kotouč rozličné prostraniny, nahlédaje do koutů a sem tam i dívku jmenem volaje; ale všechny kroky, všechno přihlížení, pátrání a

slídění, všechno volání a opatrné přeptávání bylo nadarmo. Poctivý zbrojnoš unavil jen mohutné oudy své, ale dívce nepřišel na stopu.

Mrazivě fičel vítr ulicemi a upaloval tváře večerním chodcům. I složitého Kotouče byla zima již pronikla. Tu se přibližoval na své křivolaké pouti k místu, kdež mohl okřáti.

„Mám se zastaviti — anebo nemám?“ mluvil sám k sobě. „Hnáty by toho sice trochu potřebovaly, abych je někde pohodlně na lavici natáhl — a kdybych je něčím propláchl, také by se nehněvaly: ale doma budou na mne čekati! — Avšak — co mohou čekati, co by už nevěděli, a co bych já byl nevěděl, nežli jsem se ještě jednou za tím nešťastným děvčetem pustil? Pro dnešek je konec hledání — a zejtra budeme muset jinak začíti. Dnes ji beztoho domů nepřivedu — a budou-li mě přece doma očekávati — nu, tedy budou míti delší naději, když se tuhle na skok zastavím.“

S těmi slovy přistoupil ke dveřím nízkého domku v úzké ulici. Byla to krčma nižší třídy, jakových se toho času v hlučné, lidnaté Praze veliký počet nacházel, a kde se na přísné rozkazy stran zneuctění božích svátků tuze svědomitě nehledělo. Okenice byly sice zamknuty a dvéře přivřeny; ale pod rukou dobrých známých snadno povolily, a krčmáři nebyli tak bojácní nebo nemilosrdní, aby nebyli vychladlým teplého místečka a žíznivým plného žbánu poskytli.

I pod rukou známého v těchto místech Kotouče povolila klika, a malou temnou předsíní vešel zbrojnoš do nízké, ale dosti prostranné, avšak i nehrubě osvětlené jizby. Na několika stolech hořely v dřevěných vysokých svícnech tenké svíčky. Okolo stolů seděly rozmanité kupy hostů nižší třídy — řemeslníci, dělníci, dobrodruzi a nejzáze v koutě hromada chudších študentů.

Kotouč vešel nevrle a nikoho si nevšímal; ale krčmáři padl hned do oka, a ten se k němu přibatolil s nejrozkošnějším usmáním. Statný zbrojnoš tu musel bývati

hostem vítaným. To bylo viděti na ochotě, s jakovou mu krčmář nejlepšího místečka vyhledal.

Bylo to vedle široké pohodlné stolice, v nížto přívětivá krčmářka co domácí kněžna na trůně seděla, na potřeby hostů hleděla a peníze přijímala. Pohyblivé tváře této skrovné, ještě v nejlepších letech jsoucí ženušky se neobyčejně vyjasnily, když se Kotouč přiblížil. Ale tento nezdál se míti dnes oči ani pro její přívětivé vítání, ani pro laskavé hlavou pokyvování. Krátce poděkoval a hodil sebou více, nežli sedl, na dubovou lavici u stěny.

Rozmarná jeho mysl, jadrné řeči byly dnes tytam. Dusivé skoro teplo v jizbě a dobré pivo ve žbánku začalo sice znenáhla oudy jeho zahřívati, ale hlava se nejasnila a srdce neokřívalo; zasmušile hleděl před sebe; žádaná posila přicházela jen do těla, duch ale vězel pořád v těsných okovech.

„Aj, aj, příteli!“ promluvila nyní krčmářka, přikročivši až k němu samému, a poklepala mu důvěrně na rameno. „Co pak ti vrtá dnes mozkem, že ti bolestí až jazyk zdřevěněl? — Poslouchej — to nebude mít Bětka tuze velikou radost.“

„I dej mi svatý pokoj, milá matko!“ odbýval ji Kotouč. „Mně bručí dnes jiná Bětka v kotrbě.“

„Jiná?“ smála se krčmářka; „a byl bysi, příteli, s to, naší milé holce tu žalost udělat a dát si hlavu od jiné rozbručet? — He, Běto!“ zkřikla a zakývala na dívku, kteráž právě s plnou konví piva do dveří vcházela.

Holka tam pohledla, zasmála se, postavila konev na stůl vedle stolice, nalila několik žbánků, posloužila některým hostům a přiskočila pak ke stolu, kde Kotouč seděl.

Bylo to děvče asi dvacítileté, hezkých, plných tváří, kyprých oudů, zdravé barvy, bystrého, smělého, neohroženého pohledu. Živě se otáčela, chechtala se a zdála se tu býti ve svém živlu,. ačkoli by svým zevnějškem i místu vybranějšímu byla k ozdobě sloužila.

„Dobrý večer, miloušku!“ prohodila lehce, ztěsna k zbrojnoši přisedajíc. „Přinesl jsi mi koledy?“

„Dnes nedostaneš ničeho, beruše!“ řekla krčmářka. „Starý miloušek začíná být skoupým. Co bysi řekla, že nechce poctivému člověku ani přívětivého slova darovat? A víš proč? Jiná Bětka prý mu vlezla do ucha a prožírá prý se mu teď jako škvor až k srdci.“

Děvče se dalo do hlasitého smíchu. Zdálo se, že tomu nevěří.

„Mysli si něco jiného, matinko!“ řekla při tom. „Přítel Kotouč není nezkušené děcko, aby si lehl do sena, kde škvory lezou — takéť je srdce jeho dobře ohrazeno, že se mu do něho tak snadno nic neprovrtá! Vždyť s ním nemohu ani já ničeho svést, a jsem předce také k světu podobna! Příteli Kotouči je milejší plný žbánek než nejhezčí škvor! Já ho znám!“

Bezděky musel se zbrojnoš dívčímu žvatlání zasmáti.

„Ty bysi byla živý pramen moudrosti,“ prohodil při tom — „jen kdybysi byla o něco chytřejší. Ale tak se zdá, jakobys ani nevěděla, že je mezi škvory velkého rozdílu.“

„No — ti, kteří na tebe vlezou,“ smála se mu holka — „ti budou asi všickni na jedno brdo. Zlatohlávek nebo svatojanská muška si tě nevšimne.“

„Jsou ale mušky, kterých si člověk všímá,“ řekl Kotouč — „třeba by mu na nos nesedly!“

„To je to! to je to!“ dokládala krčmářka, ježto celou rozmluvu s velkým potěšením poslouchala; „a srdce i oči lidské bývají chtivé a mrzí se, když nemohou své laskominy ukrotit.“

„O laskominách nemohu nic rozprávět,“ řekl zbrojnoš — „leda o těch, žebych rád celé té luze hnáty polámal, kteráž mi svátky pokazila. Je to ještě proklatá spřež na tom božím světě!“

„I ty Spasiteli!“ divila se dívka. „Pokradl ti snad někdo, čeho ti Ježíšek nadělil? Nebo nadělil ti snad někdo, čeho jsi o svátcích se nenadál?“ Přitom učinila rukou znamení, jakoby se ptala, zdali dostal výprask. Ale nežli jí mohl Kotouč na dovádivou otázku odpověděti,

musela dívka odskočit; neboť ji u dvou, tří stolů již netrpělivě volali.

„Co pak tě, příteli, potkalo?“ ptala se nyní krčmářka zvědavěji a ztěsna k němu přisedla — „smí-li to upřímná duše věděti. Připálil si's opravdu někde peroutka?“

„Ale měj pak rozum, ženo, a neubíjej čas takovými nápady!“ prohodil Kotouč, jehožto se ledva přešlá mrzutost zase chápati začala. „Můj kříž má docela jiné prameny.“

„No, tedy mi je okaž!“ řekla krčmářka důvěrně — „snad je dovedu zacpati. Našinec není dnešní a viděl hezký kousek světa. Ví, jak se to v něm tře a tlačí — a může také platné slovo promluvit. — Či nesmí o tom upřímná duše vědět?“

„Inu — abych pravdu řekl — vědět to snad můžeš,“ odpověděl zbrojnoš po krátkém uvážení — „ačkoli jsem nepomyslel, že bych se ti měl zpovídat, když jsem vešel do dveří. Máš ale dobré, zběhlé oči — kdo ví, zdali neuvidíš, co já živou mocí vyslídit nemohu. Ale — matko! jazyk musíš držet za zuby. Věc není pro veřejný trh.“

„Zbláznil jsi se, že mi dáváš naučení jako uslintanému žáčkovi?“ usmála se krčmářka. „Či myslíš, brachu, že jsi ty jediný, kterýž mi věci svěřuje, o nichž ani oko ani ucho lidské věděti nesmí? — Jen to vyklop — nechť je to sebe více zamotané; však mi tomu přijdem na kloub.“

„Netěšme se napřed,“ řekl Kotouč; „já nemám také tvaroh v mozkovici, ale darmo jsem se dnes namáhal. Ostatně — může být; i slepá kobyla najde někdy dobrou cestu. A pak ti povím jenom věci, o kterých se bude zejtra po celém městě mluviti — jinak-li tvoje moudrost do té chvíle nějakou pomoc nenajde.“

Na to jí pověděl, jak se byl včera se Šlechtou seznámil — co pak u večer slepce a jeho dceru potkalo — jak se náhle dobrý, starý přítel za rukojmě nalezl — a co se konečně s Eliškou přihodilo.

„I totě celá kronika!“ zvolala krčmářka, když byla vypravování s velikou pozorností vyslechla. „Slepý otec,

uběhlá dcera, milosrdný vrátný a šlechetní rytířové — totě by člověk ani nevěřil, kdyby to z tvých úst neslyšel. A jak že je to s tím děvčetem? To se posavad nevrátilo?“

„Jak jsem povídal. Sice bych tu neseděl tak mrzutý.“

„A je to přece kus řádného stvoření? — Je k světu podobná?“

„A kdyby byla jako panák v hrachovišti,“ prohodil zbrojnoš trochu nevrle — vždyť je počestné dítě poctivého člověka! K tomu je ale také poupátko, jakoby byla v královské zahradě vykvetla — jestli tomu rozumíš.“

„A i taková, že se může řádnou holkou pojmenovat?“

„Boží blesky!“ uhodil Kotouč hněvivě na stůl. „Neslyšela jsi, ty studnice moudrosti, že je dcera váženého muže a že jsou o ni šlechetní pánové v starostech?“

„A jakže se jmenuje člověk čili radní, k němuž ji vrátný dovedl — jak pravíš?“

„Polhart.“

„Polhart?“ opakovala žena povážlivě hlavou potřásajíc. „Polhart! To jmeno bych měla znát. Polhart! — Je to člověk mladý?“

„Mně se zdá, že může býti mým starším bratrem,“ řekl Kotouč.

„Nu, to by také ještě nic neškodilo! — A Polhart že se jmenuje? Polhart!“ přemítala krčmářka dále; náhle se jí ale vyjasnily tváře, jakoby jí byla šťastná myšlénka napadla. — „Běto! Běto! pojď sem na skok!“

Dívka se nedala pobízeti. Byla ráda, že se mohla z nemilé společnosti vytrhnout, a letěla ke stolu.

„Poslechni, Běto!“ řekla zde k ní krčmářka. „Nejmenoval se člověk, kterýžto — víš ten — nežli jsi ke mně přišla — nejmenoval se Polhart?“

Dívkou to trhlo a krev polila tvář její do tmava. Patrné bylo její náhlé a prudké pohnutí.

„Co je? — proč se ptáš? — proč mi na to zpomínáš?“ vyrazila ze sebe prudčeji, nežli snad na služebnou osobu slušelo; přitom točila očima a hryzla se do rtů.

„No, no. — abysi žlučí nepukla anebo se v pláči

neutopila!" řekla krčmářka poněkud pohoršena. „Týkáť se to přítele Kotouče — a proto se tě ptám!"

Dívka upřela oči zpytavě na zbrojnoše, pak na krčmářku — ale neodpovídala.

„Ty nám povíš nejlépe," jaký to člověk," mluvila krčmářka dále. „Sedni si a poslechni, co se dnes přihodilo, abysi poznala, mám-li dobře, že se tě ptám. Muž dohlídne zatím k hostům."

Dívka učinila podle rozkazu, a Kotouč počal ještě jednou vypravovati. Když přišel k tomu, že vrátný s uvězněnou Eliškou u radního Polharta pomoc hledal — začala se nalévačka z plného hrdla chechtati.

„Dobře tak!" prohodila přitom. „To byla pravá cesta k srdci outrpnému. Přítel vrátný je podšitá liška, která svému pánu holubičky a kuřátka nadhání."

„To není!" řekl zbrojnoš a snažil se živými barvami ouzkost vrátného vylíčiti, kteráž ho pojala, když zvěděl, že se dívka ztratila.

„To jsem si hned pomyslila!" chechtala se Běta, ale z chechtotu jejího zaznívala i hořkost a jakýsi hněv. „Toť dá rozum, že se musel tvářiti, jakoby mu o hrdlo běželo. Potají se ale blahovcům vysmál, kteří si hlavu lámali samým hádáním, kam se holka asi poděla."

„Jak to? — co to?" ptal se zbrojnoš, nevěřivě na dívku oči upřev.

„Že nejsem ani šlechetný rytíř" — odpověděla Běta — „ani věhlasný řezbář, ani opatrný zbrojnoš, a že přece vím, kde holka vězí."

„Ty?" podivil se Kotouč — a krčmářka přisvědčovala kýváním hlavy.

„Ano — já!" dosvědčovala dívka horlivě a oči se jí přitom podivně jiskřily. „Já bych ti mohla písničku zazpívati, že by ti leknutím uši zalehly a na očích slupky popraskaly."

„O, jen se na to odvaž!" řekl Kotouč. „Mluv, a nemysli, že jsem panák ze sladkého těsta, abych se větrem slov tvých rozsypal. Co víš? Kde vězí to děvče?"

„V drápech hladového luňáka — v tlamě sápavého vlka — v rukou radního!“ zvolala dívka.

„I aby tě všickni rohatí!“ ustrnul Kotouč. „Co pak by s ní dělal?“

Dívka se dala do smíchu, až se ohýbala. Potom potleskala zbrojnoši na rameno řkouc: „Ty jsi moudré hříbě! — to je pravda. Nejsou ti hezké červené tvářičky také milejší nežli kus starého popsaného papíru? A Polhart má také něco takového z lidské přirozenosti. Takéť ho to mrzívá, když má pořád do papíru hleděti — a rád tedy někam jinam oči obrátí.“

„I bodejž do toho deset tisíc ohnivých blesků!“ rozkřiknul se zbrojnoš. „Tyť pak přece nemyslíš —“

„Myslím, myslím!“ dosvědčovala dívka, hlavou potřásajíc. „Není holka sotva rozvitá růžička?“

„Je, je!“ pokyvoval zbrojnoš netrpělivě hlavou.

„A není Polhart nepřítel otce jejího — jak jsi podotknul?“

„To je, je — hanebný nepřítel.“

„Nu, tedy to máš všechno pohromadě a můžeš býti ubezpečen, že je řezbářova dcera v domě radního.“

„Ale u všech černých — toť by byl ten člověk ohavný padouch a tajný zločinec!“

„A myslíš, blázne, že je něco lepšího?“ zvolala dívka, hořkým zpomenutím roznícena. — „Já bych ti mohla z vlastní zkušenosti...“ nemohla však domluviti. Netrpělivě zkřikl na ni krčmář, nemoha všem hostům vyhověti, a dívka opustila rychlým skokem zbrojnoše.

„A myslíš, matko, že může člověk v těchto věcech Bětě věřiti?“ ptal se Kotouč krčmářky, když se byla dívka vzdálila. „Může ona s dobrým svědomím tyto věci tvrditi?“

„Příteli — já bych řekla že může,“ odpověděla žena. „Je to děvče zkušené a Polharta zná velmi dobře.“

Na to s ním rozmlouvala hodnou chvíli tajemně, obšírněji mu vykládajíc, proč dívka právem soudí, že Eliška u Polharta vězí.

„Totě proklatá historie!“ zabručel statný a dobrým nápojem rozehřatý zbrojnoš. „Jak nyní do toho? Mám běžet domů a hned povědět, co jsem zaslechl — abychom ještě v noci šturmem na toho ničemu udeřili? Ale to nebudou chtít moji bohabojní pánové učinit! A kazit jim daremně noc povídkami o darebném člověku? Starosti mají beztoho již nazbyt... ale co si budu daremně hlavu lámat? Možná věc, že holka zatím již doma sedí, co my tuhle moudré pozorování číníme. Podívám se tedy zase k nám — a uvidím, co se dá dělati.“

„Jakže, příteli!“ zvolala nyní Běta, vidouc z dáli, že se Kotouč k odchodu chystá, a rychle vše jiné zanechavši, zase k němu přistoupila. „Nechutná ti dnes pivo?“

„Dnes není kdy k posezení — to jsi již slyšela,“ namítnul zbrojnoš. „Nohy moje nemohou dnes zaháleti.“

„Nu, tedy jim alespoň zejtra poruč, aby tě sem časně donesly,“ řekla dívka. „Chci vědět, jak to s vaší holubičkou vypadne — a možná, že vám nejlépe povím, jak byste ji zase dostali.“

16.

Král Václav — srdečný, dobromyslný tento panovník, dokud vášně mysl jeho nezatemnily, tento rek věčných, ještě nerozluštěných pohádek — seděl ve své komnatě.

Bylo ještě časně ráno. Ještě ho neobklopovaly ani starosti vladařské, ani ho netísnily péče domácí. Byl dobrého rozmaru a přemýšlel, jak by měl dnešní svátek ztráviti.

Přistoupil k oknu a hleděl do dálky. Široký proud Vltavy skrýval se pod kůrou ledovou: návrší po obou stranách lesklo se v bílém rouchu a vysoko nad ním pnula se jasná modrá nebes opona. Bylo to spanilé jitro.

„Po službách božích neškodilo by trochu vyjeti“ — promluvil Václav sám k sobě — „nebude-li se duchovní rada mrzeti. Lesem nějakou lišku vyštvati — ha! pak by musela číše trojnásobně chutnati.“

A jižjiž chtěl na panoše zkřiknouti a rozkaz dáti stran příprav k nastávající honbě: an se tu dvéře otevřely a panoš nevolán do nich vešel.

„Co je?“ ptal se ho Václav poněkud nevrle. „Co chceš? Ještě jsem tě nevolal!“

„Rač, královská Milosti, prominouti!“ prosil mladík. „Na předsíni stojí prosebníci a rádi by —“

„Ale živé blesky!“ zvolal Václav s polosměšným názvukem, „což nemohu míti ani dnes oddechu? A k tomu tak časně — že museli za tmy z Prahy vyjeti! Nu — aby nekonali cestu nadarmo — vím, vím, že může člověka také ve svátek srdce bolet a ústa žalostí přetýkat — pusť je sem. Kdo pak je to?“

„Tři osoby, královská Milosti!“ oznamoval panoš. „Letitý rytíř — ten vede slepého muže, kterýž dosti pořádně vypadá — a s nimi přišla mladá dívka.“

„Aj, toť jsou koledníci v strakatém zakuklení!“ zvolal Václav rozmarně. „Uvidíme, jak umějí zpívati. — Oznámili jmena svoje?“

„Rytíř praví, že nebude třeba druhých oznamovati, jen když jeho královské Milosti ohlásím. Jmenuje se Hanuš Pětipeský.“

„Hanuš?“ zvolal Václav a veliké pohnutí trhlo tělem i duší jeho. „Hanuš Pětipeský? A kde je — kde? Proč nevchází?“ volal dále, a přiblížil se několika kročeji ke dveřím.

Panoš otevřel dvéře a kynul osobám čekajícím v předsíni. Pětipeský stál již u prahu a vešel nyní se starým šlechtou.

„Blesky boží!“ zkřikl Václav, ledva ho zahlídnuv — „člověče, kam jsi to zaběhnul, že jsme tak dlouhé časy o tobě nic neslyšeli? Jáť myslil, že se již nespatříme — až někde tam, kde nebude rozdílu mezi žebráckou halenou a královským pláštěm.“

„Promiň, pane můj, člověku,“ jal se mluviti Pětipeský, uctivě hlavu nakloniv a koleno ohnuv, „kterýž hledal v dalekých končinách úlevu srdce pro svůj budoucí

život, a dovol mu nyní, aby se mohl zase v lesku tvé královské přízně rozveseliti. Dychtivě toužil jsem po této hodině — ačkoli jsem se nenadál, že přijdu jako dvojnásobný prosebník."

„Dvojnásobný?" usmál se Václav dobrotivě. „Aj, vždyť máš ten celý čas na vrubu a můžeš něco požadovati! Co je to — mluv! — již poslouchám, ačkoli bych dříve raději slyšel, kde jsi se tak dlouho před námi ukrýval." — Přitom se posadil na svou oblíbenou, pohodlnou židli, s dobromyslnou zvědavostí přitom na rytíře hledě a kynutím hlavy znamení mu dávaje, aby se také posadil.

„Dovolíš-li, pane?" odpovídal tento — „povím ti krátkými slovy, co mě tak dlouho v cizině zdrželo. Jeť to beztoho úzce spojeno s poníženou prosbou tvého služebníka a tohoto poctivého muže. — Při těch slovech ukázal na Šlechtu.

Václav pohledl na slepce teprva nyní bystřeji, a ušlechtilá postava i výrazná tvář nešťastného dojala srdce jeho. — „Kdo je tento muž?" ptal se vlídně.

„Nebudeš ho, pane, znáti u své výsosti," řekl Pětipeský, vida s velkým potěšením, že je král dobrého rozmaru. „Ale já ti ručím za to svou hlavou, že není poslední mezi tvými věrnými. Je to člověk zachovalý a mnohým pěkným darem božím nadaný. Je to Pražský řezbář Šlechta."

„Šlechta? Šlechta?" zvolal Václav po krátkém rozmýšlení a rychle vstal. „Není to muž, kterýž umělou rukou krásný obraz našeho Spasitele v novoměstské radnici zhotovil? A toho bych neměl znáti — jak pravíš — u své výsosti? Přisám Bůh, Hanuši! — hněvati bych se mohl, kdybych si chtěl dnešek pokazit! Myslíš, brachu, že je mé oko v té domnělé výsosti tak pošetile oslněno, abych nemohl poznati, co vlastně člověka z trupele zemského povznáší a do výsosti staví? Dary boží jsou to — duch, mysl, srdce — a ne ty dárečky, uštědřené rukou lidskou, narozením a jinou náhodou! — Budiž mi vítán,

mistře!“ mluvil dále, a přistoupiv až k samému slepci, chopil ho za ruku. „Syn onoho Karla, kterýž v naší Praze skvostnou štěpnici pěkných umění učinil, těší se, že tě poznává.“

„O královská Milosti!“ zvolal Šlechta srdečně pohnutý a pozvedl skloněnou hlavu, jakoby chtěl vděčné zraky k nebi upříti — „tato chvíle oslazuje veliký počet hořkých krůpějí, kteréž padly do číše mého života.“

„Ha, přisám Bůh!“ zvolal Václav s názvukem pravé útrpnosti. „Nyní si teprva zpomínám, že mi panoš oznamoval — ano, ano, ubohý člověče! pozoruji to nyní vlastníma očima — tvůj zrak je potažen šedou rouškou!“

„Hospodin uznal za dobré zkoušeti sluhu svého,“ odpověděl starý Šlechta pokorně. „Již od dvou let pokrývá noc veškeré dny moje.“

„A tvoje umění?“ ptal se Václav s velikým účastenstvím.

„To leží pohřbeno!“ vzdychl Šlechta.

„Ubohý — ubohý muži!“ zvolal král, lítostně nad ním ruce sepnuv. „Totě jakobysi byl živ bez krve, bez dechu a bez duše. Hvězdy boží! tobě, jako abych já si nikdy více nesměl říci, že jsem něco dobrého pro lid učinil, jejž Bůh do mých rukou postavil. Pojď, pojď — nešťastný člověče — sedni a pověz, co tě na Vyšehrad přivádí.“

„Nás oba vede jedna příčina k tvému královskému trůnu,“ přejal nyní řeč Pětipeský. „Oba přicházíme —“

„Nech dnes královský trůn na pokoji!“ obrátil se k němu Václav rozčilený. „Já si udělám dnes dobrý den a obleknu na sebe člověka. Zdáť se mi, jakobych tím způsobem dnešní svátek nejkrásněji mohl slaviti. Posaďme se jako tři lidé, kteří mají přeplněné srdce a poctivé jazyky. Hola! Vítku!“

V okamžení stál panoš v komnatě.

„Víno a studené pečivo! — a potom pro žádného doma!“ velel mu král — a panoš zase rychle zmizel. — „Uděláme si veselý den, přátelé! Vyjasněte tváře a mluvte,

co jste mi přinesli. Jest-li to dlouhé, můžeme jícen zavlažovati."

A když panoš rozkaz králův vykonal, pobízel Václav oba muže, aby přisedli, a Pětipeský začal vypravovati.

„Jednoho času napadlo mým rodičům, dáti ozdobiti domácí kapli. K tomu konci kázali přivésti z Prahy člověka, kterýž měl umělou rukou obstarati řezbu na hlavním oltáři. Byl to člověk mladý, ale dle pověsti a jména svého již dobře a dávno známý — tento můj nešťastný přítel Šlechta. Tenkráte byl arci jinoch květoucí. Vedle darů duševních byl mu Bůh také statečnost oudů a líbeznost řeči udělil a krásný duch jeho svítil mu z očí…"

„Příteli!" ozval se mezi to Šlechta poněkud nevrle a vztáhl po něm nepokojně ruku.

„Nech mě mluviti, příteli!" řekl na to Pětipeský hlasem srdečným; „nečiním o věcech takových zmínku, abych tě pošetile vychvaloval, ale abych velikost viny své dobře vylíčil. — Abych to tedy, královský pane můj, krátce pověděl: mladý Šlechta byl muž, kterému se dobrý člověk v prvním okamžení nakloniti, a kterému zvláště jemné srdce ženské přáti muselo. Nejpatrnější příklad projevil se na mé sestře. My bratři byli již sezením na svých hradech — ona jediná byla posud u rodičů, jižto po odchodu dvou synů poněkud osamělý život vedli. V této osamělosti vyskytnul se najednou Šlechta. Rodiče moji nalezli zalíbení v čackém umělci, jehož pěkná díla oceniti uměli, a sestra moje, přicházejíc právě do let, kdežto se v panenských prsou sladké toužení buditi a v dívčí hlavě obraz budoucího miláčka tvořiti začíná, tu shledala v jemném, spolu však i hrdém jinochu vyplnění svého nejkrásnějšího přání."

„Ale dovol, příteli!" zvolal najednou Václav — „totoť všecko týká se více našeho milého řezbáře! Proč mi to vypravuješ ty? Toť se věc důkladněji dovím, když bude on sám vypravovati. Povídej tedy, milý Šlechto — povídej!"

Šlechta se na několik okamžení zamyslil a lehce vzdychnuv, jal se pak mluviti.

„Anežka Pětipeská byla rozkošný květ neposkvrněného panenství — byla růže na těle a anděl na duši. Nikdy nepojal jsem pravdu svatých slov, že je člověk stvořený obraz boží, tak živě a hluboce, jako v pohledu na ni — v rozmluvě s ní. Já jí obětoval veškeré služby duše své — obraz její vynášel se mi před očima, když jsem se obíral s nejkrásnějšími a nejsmělejšími útvory ducha svého — já jí zasvětil veškeré srdce své — já ji miloval, dříve nežli jsem na to pomyslil — dříve nežli jsem se toho nadál.“

„A ona?“ ptal se Václav dychtivě. „Anežka tě milovala také? Je-liž pravda?“

„Ona mě milovala také,“ řekl Šlechta jemně a polohlasitě. Staré srdce jeho zachvělo se blahým zpomenutím.

„Vždyť jsem si to myslil!“ zvolal král rozveselen a sáhl po číši. „Vy jste se milovali, a rodiče broukali — co? Bratři se škaredili — he! nemám pravdu, příteli Pětipeský? Neznám svůj lid?“

„Ano, pane!“ odpovídal rytíř — „my to nesli těžce. Hlava moje byla prudká, srdce plno divných žádostí — a mimo to byl jsem sestru příteli z krve panské přislíbil.“

„To je to!“ zvolal Václav. „To byla věc nejhlavnější. Jen si tu svou panskou krev nepokažte! — z ní a při ní jste hned ušlechtilejší, hned moudřejší a Bohu milejší.“

Na to si přihnul z plné číše a silně ji pak zase na stůl postavil.

„S dovolením, příteli Pětipeský!“ naklonil se potom k rytíři velmi laskavě — „že s tebou o panské krvi takto rozprávím. Tyť víš beztoho, jak o těch věcech soudím. Nemohuť vám arci tu hračku vzít — ale já sám nebudu s ní jaktěživ zahrávat. Kdo jsi a jaký jsi? — ne: kdo tě porodil? ptám se lidí, jižto chtějí blízko mé osoby stát... nu, povídejte jen dále; co se stalo z vaší lásky?“

„Já se proti ní opřel,“ žaloval Pětipeský sám na sebe — „a bratr nelenil také rodiče popuzovati. Mluvili jsme o zneuctění rodu našeho, nechtíce uvěřiti, že by mohlo srdce sestřino při tom pukati.“

„A což oni?“ ptal se Václav nedočkavě. „Co dělal přitom náš Šlechta a tvoje sestra?“

„On přistoupil směle před rodiče a vyzrav lásku svou, požádal o ruku její. Ale rodiče odmrštili prosbu jeho. — Já nechci statky dcery vaší, nechci jmeno její; samotnou, jak ji Bůh dal do rukou vašich, beze všech ozdob a šperků tohoto světa, pouhou dívku požaduji od vás, doufaje, že jí ruce mé a láska má všecko nahradí, co na hradě vašem zůstaví — vyjímaje arci vaše požehnání, s kterým chce v nízkou domácnost mou odejít.“

„Dobrá to řeč!“ zvolal mezi to král, kterýž při celém vypravování velikého účastenství jevil. „Dobrá to řeč — ale nic nepomohla. Není-liž pravda?“

Pětipeský pokynul hlavou. — „Já zuřil — já se protivil nejvíce. Hrdost moje nemohla snesti myšlénku, že by člověk rodu nízkého měl vztáhnouti ruku po ratolesti domu Pětipeského. Jeho krásné umění, jeho výtečný duch neměly tu chvíli žádné ceny v očích mých — slovem: odvážný jinoch musel s krvavým srdcem odejíti a krvavé srdce zůstaviti.“

„Aj, hvězdy boží!“ zkřikl Václav, nahnuv se k slepému — „a ty jsi to pokojně snesl?“

„Já nebyl opásán mečem rytířským,“ odpovídal tento s úsměvem — „a neměl žoldnéřů ve službě, abych byl s Pětipeskými záští začal. Já se zavázal Anežce věrnou láskou a odešel do Prahy s nadějí, že mi rovnou měrou věrné srdce zachová.“

„Jak mile z hradu odešel,“ přejal další vypravování zase Pětipeský — „zdálo se, jakoby se byla všechna radost, všechen mír a požehnání z něho odstěhovaly. Anežka byla teskliva a skormoucena, a nakazila stejnou chorobou letité rodiče, kteří nejmladší z dítek svých nad míru milovali. K tomu se nyní ještě přihodilo, že Bůh starého otce tělesnou chorobou porazil i k sobě povolal, a že v krátkém čase i matka za ním odešla.“

„Neviděl jsi v tom prst věčného řízení?“ ptal se Václav.

„Měl jsem viděti — ale neviděl jsem. Byltʼ jsem toho domnění, že bolest pro ztrátu rodičů lásku sestry udusí; ale zapomněl jsem, že bude měkké srdce dívčí po někom toužiti, komuž by si mohlo postesknouti a hoře své před ním vyjeviti — a že se nebude chtít za tou příčinou důvěrně k bratrům utéci. Sotva byla matka pohřbena, zmizela Anežka. My věděli ovšem hned, kde ji hledati. Mezi množstvím lidu při pohřbu viděli jsme také mladého řezbáře; slovem: Anežka opustila dům a statek, zapomněla na rod a na bratry, a odešla s člověkem nízkého stavu, aby s ním sdílela veškeré dny svého života.“

„Proto že ho milovala!“ doložil Václav, tak čile a utěšeně, jakoby si na některou blahou dobu z vlastního života zpomínal.

„To já tehdáž nepochopoval,“ řekl rytíř. „Já hořel hněvem a odříkal se sestry na věky.“

„Hvězdy boží!“ zvolal Václav, „tyť jsi pravý neznaboh! Kdo by si pomyslil, že v mém starém Hanuši tak tvrdé srdce vězí a na jeho týle tak tvrdá lebka sedí!“

„Ano, královský můj pane! — býval jsem tvrdohlavý, ale srdce moje bylo spíše tuze ohnivé nežli kamenné, a plamen jeho ošlehnul také někdy lebku mou. Ale záhy měl jsem sám poznati, jak mohla sestra vše opustit a jen muže srdce svého následovati. I já jsem miloval — a miloval jsem nešťastně. Obšírněji o tom mluviti nevedlo by nyní k cíli; ale to musím říci, že kůra srdce mého roztála, a že jsem začal na Anežku zpomínati a po ní — toužiti.“

„A kdes meškal ty mezi tím, příteli?“ obrátil se nyní Václav s otázkou k Šlechtovi. „Kde jsi vězel se svou Anežkou?“

„Já vedl tichý, od hluku lidského vzdálený život v Praze, pane můj!“ řekl tento. „Anežka, nenesouc mi z domu otcovského ničeho, než bohaté srdce své, podala mi ruku k manželskému sňatku — a já jí musel přislíbiti, že zapomenu na rod její a že ho dětem svým nikdy nezjevím. Ona chtěla býti jen mou ženou a matkou dětí

mých — ničím jiným na dalekém světě. Já doufal, že jí nejen láskou, ale i výnosem umění svého pohodlné cesty vezdejším životem připravím: ale naděje lidská je sypký písek, jejž dost malý větřík odnáší. Moje také často odlítla; nikdy jsem nemohl dny své tak uspořádati, abych byl květ jakési zámožnosti okolo své Anežky rozprostřel.“

„A což její bratři?“ což můj milý pan Hanuš?“ ptal se Václav. „Ti se tedy o sestru dále nestarali a rozdělili se bratrsky o věno její?“

„To nikoli, pane můj!“ omlouval se rytíř. „Ačkoli byl hněv můj veliký, přece byl i hlas mého svědomí tak silný, že jsem na věno její nesáhl, ale věrně je spravoval, hotov jsa příští léta z něho účty klásti. Tákéť jsem konečně sám sestru vyhledal a mír s ní učinil, ale manžel její zdráhal se přijmouti, co jsem jí z otcovského statku podával.“

„Ano,“ řekl Šlechta — „já byl toho času ještě plný bujných nadějí ve své umění, očekávaje, že mi musí zlaté ovoce vydati. A pak jsem nepojal za manželku dceru z domu rytířského; pro mne byla Anežka pouhá dívka s milujícím srdcem — i nechtěl a nemohl jsem pomoci přijmouti.“

„Ano, ano, tak jste, vy pyšní, tvrdohlaví umělci,“ řekl Václav. „Vždy máte plno zlatých nadějí, a přece myslíte, že by vás ubylo, kdybyste kus zlata přijali.“

„To nikoli!“ odpověděl řezbář. „Zlatem nepohrdáme; ale ono nesmí z milosti nebo z útrpnosti — ono musí za pravé zásluhy, jakožto ovoce našeho snažení přijíti. A jáť byl své Anežce slíbil, že jí vlastníma rukama cestu v tomto slzavém údolí kvítím vystelu; jakž bych byl mohl něco přijmouti, co by bylo o mé slabosti svědčilo? Mimo to byly děti moje děti řezbářovy a neměly o svém příbuzenstvu ničeho věděti — neměly mu býti ničím povinny. — To bývají myšlénky lidské, dokud mladá krev žilami proudí; ale hrdý let jejich začíná klesati, když se trpká zkušenost o člověka otírá.“

„Slovem, královský pane!“ přejal zase řeč. Pěti-

peský — „já obcoval s přítelem Šlechtou, ale za příbuzného nesměl jsem se prohlásiti. Já to nesl jako pokutu za bývalou hrdost a krutý odpor proti jeho lásce; ale v prsou choval jsem přece naději, že se tento stav jedenkráte změní. Zatím byla Anežka zemřela a já vstoupil do tvé služby. Zbytečné hodiny trávil jsem u Šlechty, zahrávaje se synem a s dcerou jako s dětmi vlastními. Já sám ustanovil nepojmouti ženu, jelikož mi až dosavád trní v srdci vězelo, jež mi tam byla nešťastná láska vtlačila. Tu jsi mě, pane, vyslal do Říma, a já se chopil této příležitosti s velikou radostí. Dávnoť jsem toužil uleviti svému svědomí, a v Římě doufal jsem toho nejspíše dojíti. V tom čase dorostl také Šlechtův syn, a jelikož měl otce v umění následovati, vzal jsem ho s sebou do země, kteráž je plna nejkrásnějších útvorů řezbářských a sochařských. Jak jsem poselství své vykonal, to, pane, víš —“

„A ty víš, jak jsem byl s tebou spokojen,“ řekl Václav. „Co tě tam ale potkalo, že jsi na tolik let domova se štítil, to posud nevím.“

„Já otevřel srdce své před hlavou celého křesťanstva, a vyznal se z viny, kteráž na mně od času mé nešťastné lásky lpěla...“

„Ale dovol, příteli!“ prohodil Václav. „Ty mi tu mluvíš bez ustání o své nešťastné lásce, jako bysi chtěl mou zvědavost jen popichovati, a přece držíš o ní jazyk za zuby! Slyš, brachu!“ mluvil dále, sahaje po číši — „já nastrkuji ucho rád, když se o nešťastné lásce rozpráví.“

„Dovol, pane, abych o ní ještě pomlčel,“ prosil Pětipeský — „a první příběh ku konci přivedl. Bude-li později chuti u tvé milosti, nezamlčím věc, kteráž — jak se mi zdá — teď ani tajemstvím, ani veřejností nezíská. Vyznalť jsem se také otci svatému, co jsem byl na sestře provinil, a projevil konečně dávnoletou žádost, aby směl syn bratra mého dceru sestry mé pojmouti, kdyby si obou srdce nebyla odporná a k tomuto zámyslu mému přivoliti

chtěla. Doufalť jsem tímto spojením Anežčina ducha smířiti a všelikou vinu svou spraviti. Svatý otec vyslyšel milostivé moje vyznání, a uloživ mi cestu k hrobu Spasitelovu za pokání, učinil dle prosby mé a udělil mi požehnání na cestu. Já zatajiv před světem předsevzetí své, učinil ihned k této pouti potřebné přípravy, a přemluvil také syna Šlechtova, srdečně mi oddaného, aby se vydal se mnou do světa. Dílem byla mi čacká, panická jeho mysl sladkou útěchou, a dílem jsem myslil, že mu nebude i při umění tato cesta na škodu, mající před ním otevříti poklady dalekých končin. On sám chopil se této myšlénky velmi radostně a odhodlal se hned cestu se mnou konati. Jediná věc ho tísnila: že neměl otci o svém úmyslu zprávu dáti. Ale já ho brzy upokojil. Otec Šlechta stál právě jako na vrcholi slávy své, když jsme odjížděli do Říma; my doufali, že mu dnové uběhnou samou péčí o výtvory jeho umělých rukou a že ho při návratu v záři pozemského štěstí nalezneme. Ale bohužel! jinak bylo v knize od věčnosti zapsáno. My se předevčírem večer navrátili, chtěli otce v radostný den božího příští potěšiti: ale vlastní srdce naše naplnilo se hořkostí.“

Nyní pověděl, co bylo Šlechtu a dceru jeho o jitřní potkalo. Václav to poslouchal s náramným podivením, lál a častěji se číši na dno dívaje, dal si od slepého celý příběh podrobně vypravovati.

„A jak to vypadá nyní s tvou holkou?“ ptal se konečně rozčilen. „Vrátila se ti již domů?“

„My na ni čekali včera celý den,“ řekl Šlechta — „hledali a dali ji hledati; ale nadarmo. S bázní viděli jsme, an se večer blíží — jediná naše naděje spočívala ještě na poctivém zbrojnoši mého přítele, kterýž se byl za soumraku ještě jednou po stopě ztraceného dítěte vypravil. Ale i ten se konečně vrátil, žádné útěchy nepřinášeje — a mysl naše počala klesati. Tu teprva rozvázal zbrojnoš ústa — a začal vypravovati, že nalezl osobu, kteráž si troufá dítě mé nalezti, a kteráž i zrovna udala, kde se moje Eliška bezděky zdržuje.“

„Nu? nu?" ptal se Václav, jehož zvědavost nyní nejvyššího stupně dosáhla. „Kde je tedy?"

„Ona osoba dotvrzuje, že ji radní Polhart ve svém domě uvěznil."

„Hvězdy boží, jaká to žaloba! — Kdo je ta osoba, že smí o našich služebnících takto mluviti?"

„Je pouhá služka v nízké krčmě; ale zbrojnoš mého přítele se dokládá, že je přitom děvče počestné."

„A kde je? kde jste ji nechali?"

„Přišla s námi, pane královský — a bude bezpochyby již čekati, až jí dovolíš, aby přede tvář tvé milosti vstoupila. Ještě včera pozdě na noc vypravil se přítel Hanuš sám do krčmy, kdežto se dívka zdržuje, aby uslyšel z úst jejích, co by mohla pro nás učinit, a ta se doložila Bohem, že tu samu žalobu na Polharta i před tvou Milostí pronese, k nížto se nyní utíkáme, aby nám pomohla z našich ouzkostí."

17.

Na královské předsíni bylo mezi tím veselo. Václavovi panoši, mladí, švarní jonáci, nalezali zalíbení na dívce, kteráž byla přišla s rytířem a slepcem, s nimižto se nyní král v komnatě své bavil -- a dívka nalezala zalíbení v dvorných, bodromyslných mladících, kteří na veselou mysl pána svého spoléhajíce, rádi si nějaký žert dovolovali.

Kdo však Bětu neznal, nebyl by dnes v ní služebnou dívku ze sprosté krčmy hledal. Rozkoš bylo na ni pohledět. Stála tu v šatech, jakové toho času měšťanská děvčata chudší třídy nosila; jen že bylo všecko z pěkného přediva — suknice z teplého hnědého muldonu, až po kolena dlouhý zelený kabátek z pěkného sukna, černými kožemi lemovaný — všecko pěkně střiženo a lesknavými knoflíky okrášleno. Nejpěknější ale slušela jí malá modrá čepička s koženým okrajem, pod nížto z jedné strany dva dlouhé vrkoče po zádech se vinuly, z druhé strany

ale bílé čílko, plné, zdravé, červené tváře a hravé oči se leskly.

Ona rozuměla žertu a uměla zažertovati. Milejší jí bylo tedy přívětivé slovo s mladými panoši, než pouhé, dlouhochvilné čekání na předsíni královské. Jen že se tato zábava díti musela v slovech šeptavých, aby se nedonesla k sluchu královskému. Právě byla v nejlepším proudu, an tu volání Václavovo zaznělo. Vítek letěl do komnaty a v okamžení na to, otvíraje zase dvéře, kynul dívce, aby vešla ku králi.

Mžikem svůj kabátek urovnavši a hlavu napnuvši vkročila Běta přes práh s veselým, neohroženým úsměvem. Zdálot se, jakoby se byla na tuto chvíli dávno těšila a jakoby věděla, že při hází na místa, kde se jí nic zlého nestane.

Překvapen hleděl Václav na dívku. Bylot patrno, že se mu nejen ta plná květoucí postava, ale i neohrožený vzhled její líbí.

Způsobně se uklonivši, zastavila se Běta několik kroků od dveří a hleděla bystře, ale jaksi nenuceně a srdečně ve tvář Václavovu, toho miláčka všech nižších tříd obecenstva Pražského. Rovněž tak přímě hleděl na ni Václav — až se dal konečně do smíchu.

„Přisám Bůh!“ zvolal přitom „to je roztomilá kolednice! Pravá růže o vánocích! — Škoda, že je z keře tak nízkého!“

„Ne z tak nízkého, jak se milosti tvé říci ráčí,“ odpověděla dívka jaksi hrdě; „ačkoli stojím na světě jako podnoží lidských rozmarů. V žilách mých teče krev, která se mnohému z těch vyrovná, jež Milost tvoje při sobě trpí... nediv se, pane můj! — jesti to za mého života ponejprv, co o té věci rozprávím — a Bůh dá, že to bude také naposled. Mně není milo o té věci zmínku činiti,“ mluvila dále s tváří uzardělou — „a umírající matce slíbila jsem, že ji zachovám v tajnosti. Před tebou jsem, pane, o ní promluvila, protože myslím, že má před králem všeliký člověk tak státi, jakž v pravdě jest, a s ním mluviti, jakž to v srdci zaznívá.“

„Hvězdy boží! to poupě mluví rozumně!“ zvolal Václav obrátiv se k Pětipeskému. „Já bych ji mohl mezi své rady posadit. — Nyní ale pověz,“ obrátil se k dívce velmi vlídně — „kdo jsi a jak se jmenuješ?“

„Jmenuji se Alžběta a jsem služebná v krčmě u modrého jelínka.“

„A je to pravda, že chceš vésti žalobu na radního Polharta, že dceru tohoto muže násilně ve svém domě zdržuje?“

„To je pravda.“

„A jaké máš důvody při této své žalobě?“

„Proto že Polharta znám a vím, že je starý, tajný hříšník.“

„Ale jak to víš? — odkud ho znáš?“ ptal se král horlivě. „Povídej. Není na tom dosti, žalobu jen zavesti; musíš také jista býti, že ji provedeš.“

„Jen dej, pane, dům jeho prohledati,“ řekla dívka pevně — „a já ti za to ručím hlavou, že poznáš pravdu mé žaloby — je-li jinak ztracené děvče počestné a bohabojné, jakož doufám, aby nebylo samochtíc zaběhlo.“

„Ale co tě přivádí na to,“ zvolal král netrpělivě — „že dceru tohoto muže právě u člověka hledati radíš, kterýž se těší z dobré pověsti?“

„Pověst nebývá nejlepší míra na člověka,“ řekla Alžběta určitě, ale poněkud zasmušeně, jakoby jí byl vlastní stav na mysl připadl. „Já to vím z vlastní zkušenosti, že je Polhart...“ mluvila dále; najednou ale zas umlkla, hryzla se do rtů a sklopila oči.

„Co víš z vlastní zkušenosti? — mluv, milé dítě!“ ptal se Václav dobromyslně blíže k ní přistoupiv.

„Já se na to těšila jako dítě, že budu před Milostí tvou mluviti; a nyní tu stojím — nyní je mi tak — jakobych byla rozplakané děcko,“ odpovídala dívka, mrzutě si rukou přes oči jedouc a konečně i nohou dupnouc — „Ale já myslila, že budu s tebou samotným mluviti, královský pane můj, a že budu moci odhaliti srdce, abys do něho viděl až na hluboké dno...“

„Aj, toť jsou přátelé moji," řekl král s úsměvem a s neobyčejnou shovívavostí — „a tvými budou také dozajista, an jim v tak důležité věci sloužíš."

„To není to, co mě v nesnáze uvádí," řekla podivná dívka. „Tys jediný pán můj a tobě mohu snadně svěřiti tajemství; ale před tímto šlechetným rytířem —"

„Aj, hvězdy boží!" dal se Václav do smíchu, „snad se ho nebudeš báti? Což vypadá můj Hanuš tak strašlivě?"

„To nikoliv!" řekla dívka rychle. „Ale když na něho pohlédnu, je mi, jakobych měla před ním něco skrývati, jakobych měla před ním něco lepšího býti — a když k nám včera pozdě na noc vešel, bylo mi poprvé za mého života, jakobych se za svůj stav styděla — ač je tak dobrý jako každý jiný a rovněž potřebný."

„Starý příteli!" rozesmál se Václav ještě více — „ty si naší růži z nízkého keře učaroval!"

„Nebo ona mně!" prohodil Pětipeský k vůli dobré mysli královė. „Neboť i mně se pohnulo srdce při jejím pohledu, a bezděky zmocnila se mě myšlénka: Škoda té osoby v tomto hnízdě! — Já bych o tom nemluvil, kdyby se nebyla sama zmíni..."

Najednou další sveje slova přetrhnul, neboť viděl, že se byla dívka až do tmava zarděla, že přimhouřila oči a že jí po tvářích veliké slze kapaly.

„Nu, nu — nebuď bláhová!" těšil ji Václav, jejž neobyčejný výjev nad míru bavil. „Přítel Hanuš nemyslí nic zlého."

Dívka zakývala hlavou. — „Já vím, co myslí," řekla po krátkém pomlčení, při němž byla celé své pohnutí potlačila — a zase hrdě hlavu vypnula. „Ale já mohu tak směle očí k jasným nebesům pozdvihnouti, jako kdokoli jiný v daleké říši tvé — a mohu také před tímto šlechetným rytířem pověděti, co jsem vlastně jen tvé Milosti svěřiti chtéla. — Podzimního času minula dvě leta, když jsem ponejprv do Prahy přišla. Hledala jsem nějakou službu; neměla ť jsem tu ale ani živé duše, která by se mne byla ujala. Já přišla na zdař Bůh, neboť jsem

byla tolik pěkného o Praze slýchala, že jsem jinak nemyslila, nežli že tu hojnost všech věcí naleznu. Ale já chodila celý den a nikde se nechtělo místečko vyskytnout, kde bych byla mohla hlavu skloniti. Někde se na mne utrhovali, někde mi nedůvěřovali — a kde se ke mně tuze vlídně chovali, tam jsem zas neměla chuti zůstati. Neboť musím vám říci, pánové! — já byla chudě, ale v bázni boží vychována, a umírající matce jsem přislíbila, že budu míti Boha vždy před očima. — Zemdlena od samé chůze posadila jsem se konečně na lavici u jednoho domu a chtěla na mysli rozvažovati, co počíti mám. Tu šel okolo mne člověk v pěkném šatě, a chtěje se uhnouti do dveří, pozastavil se nade mnou. Byl již asi padesátiletý, ale usmíval se na mne tak líbezně, mhouřil očima a cenil zuby, jakoby byl květoucí mládenec. Já ho nechala hledět, nemajíc právě chuti se mu vysmáti, a on vešel do domu. Za malou chvíli vyšla z něho stará žena a ptala se mne, proč tu sedím? a zdali na někoho čekám? Já řku, že hledám službu; ona zase nato, že by pro mne službu měla, kdybych byla povolná. Já skočila rovnýma nohama s lavice, neboť se začalo smrákati a žaludek mě upomínal o nějakou posilu."

„To byl moudrý žaludek," prohodil nyní Václav. „Bez takové posily není žádné radosti na světě, a člověk nepřijde ani k moudré myšlénce. Počkej! — i my zapomínáme na posilu, a přece jsme se sešli k radostnému dni. Že ne?"

Při těch slovech sáhl po číši a podával ji dívce. — „Umíš píti víno? — Okus, bude-li ti chutnat."

„Krůpěj vody z rukou tvé královské Milosti podaná musí jako sladké víno chutnati!" řekla dívka s líbezným uzarděním a srdečně přímým pohledem; na to pozvedla číši s hlasitým: „Bůh tě věrným Čechům uchovej!" přiložila ji k ústům a s hlubokým úklonkem ji zase vrátila. Pak začala dále vypravovati:

„Já vešla se starou ženou do domu, a ta mě uvedla do pěkné jizby, kdež jsem si měla odpočinouti. Pak mi

snesla večeři, že jsem zůstala všecka zmámena. Tolik lahodného jídla nebyla jsem posud o největších svátcích pojedla. Právě jsem byla v nejlepší práci, když onen starý člověk do jizby vešel, jenžto se byl na mne přede dveřmi laskavě ušklíbal. Usměvavě blížil se ke stolu, pobízel mě, abych jedla a pila bez ostýchavosti, a bral mě při tom za bradu. Mně bylo, jakoby po mně pavouk lezl. Stará žena mě poučila, že je domácí pán a že ho budu mít budoucně poslouchat. Já řku, že učiním co bude možného a slušného — a chystala se v dobré naději na lože.

„Divila li jsem se dobrým pokrmům, byla jsem jako u vidění nad postelí, kterouž mi stará hospodyně ve vedlejší komůrce vykázala. Srdce se smálo na to čisté prádlo a na ty měkké podušky. Já nemohla pochopiti, do jaké služby jsem se dostala; vidouc ale, že je marno takovými věcmi hlavu si lámati, pokojně jsem se uložila. Avšak nemohla jsem usnouti. Buďto dlouhou chůzí anebo snad požitou večeří pobouřena válela se mi krev v žilách jako rozpuštěné olovo. Sotva že jsem zdřímla, již mě zase těžký sen poděsil. Konečně zaslechnu vedle jizby hlasité chechtání; nevím ani proč? — ale v okamžení byla jsem na nohou a venku z postele; pomalu kradla jsem se ke dveřím. — To je šestá holubička, kterou si nahnal, pravil tam ženský hlas; já poznala starou hospodyni. Nu, pro mne! jak se mu líbí; já jsem věrná služebnice — stará žena, mně do toho nic není. Ale nevím, nevím, jak dlouho to ještě trvati bude. Jestli mu tahle zas uletí — sedm je nebezpečný počet. — Na to kleplo něco na stole, jako když někdo konvici odstaví, a pak se ozval hlas mužský. Já poznala domácího sluhu. E což je nám do toho! K tomu je učený pán; onť musí nejlépe vědět, jak daleko se pustit může. Tahle bude ráda, že přijde do teplého hnízda.... Mluvilo se ještě mnoho, ale já všemu nerozuměla; plna podivných myšlének položila jsem se opět a konečně také usnula. Ráno otevru oči — a místo mých včerejších šatů ležely vedle

postele jiné, nové, podle kroje městského. Já nevěděla, co se děje; když mi ale stará řekla, že je to vůle pánova, abych se takto šatila: myslila jsem si: Proč bych to nevzala? Snad je to mezi pány obyčej. — Pak mě uvedla do jiné komnaty, kde na mne dobrá snídaně čekala — ne jinak, než jakobych tu paní a ne služkou býti měla. Nu, jak se vám líbí! myslila jsem si. Mně to nebude ra škodu. I pustila jsem se zase do jídla — a po snídani začala jsem po komnatě se ohlížet. Tu bylo všecko tak pohodlné a skvostné, jakoby tu měla kněžna zůstávat; vykládaný stůl, potažené sesle, na podlaze koberce atd. Musím říci. že mě to těšilo, a když jsem si zpomněla na včerejšek, kdežto jsem ještě nevěděla, kam hlavu uložit, dala jsem se do smíchu. V tom se začala přede mnou stěna hýbati a tajnými dveřmi vešel do komnaty domácí pán. Ale málem bych ho nebyla poznala — tak byl vyfintěn a uhlazen! Já ho arci pokorně přivítala; on se ale začal ke mně tak divně tvářiti, tak podivně se usmívati, že jsem nevěděla, co o tom mysliti. — To mě těší, řekl — že je mé poupátko veselé. Jestli ti něco schází, jen to řekni. Máš-li nějakou žádost, honem ji pověz! Mně to udělá radost, když tě potěším. — Také mě vzal za ruku a začal ji hladit. Napracovala jsi se, ubohá — viď? ale nyní to bude všecko jiné; teď si pohovíš a budeš vládnouti — všecko je tvé, nač pomyslíš — a za to mi nedáš nic, než kousek svého srdéčka!"

„I podívejme se na starého lichváře!" zasmál se Václav. „Ten si chtěl dát dobře splatit. To věřím! A což ty na to?"

„Jak se můžeš, pane, takto ptáti?" řekla dívka uzardělá, a hlas její chvěl se jako mezi žalostí a hrdostí. „Jáť jsem již řekla, že jsem byla v bázni boží vychována. Já mu nerozuměla, ačkoli mi při něm jaksi ouzko býti začalo. Oči jeho jen jen sršely, pysky se špoulily, ruce jeho se třásly: tu se znítila ve mně myšlénka, kteráž jako žhavý blesk najednou všecko přede mnou osvítila —

a mne pojal hněv a hrůza, že mě to v celém těle, ve všech žilách trhalo. Já nebyla posud na mužského myslila; já měla dosti na smutném příkladu matky své, a srdce moje bylo jen plno lásky k této nešťastné. A jestli mě časem pomyšlení na mého budoucího přepadlo — neboť jsem i mezi jinými děvčaty o tom mluviti slýchala — tedy to byl mládenec jako mladý dub, krásný jako večerní červánky — a já to mohla žádati: já věděla, že mu přinesu srdce plné slušné pokory, ale také plné ohnivé lásky, a v duši mé bylo pevné předsevzetí, že ho šťastným učiním, a že bych pro něho krvavýma nohama i daleké pouště přeběhla. Já bych s ním byla k slunci a hvězdám letěla: tak pevně držela jsem ho v duchu, v náručí a plesala na prsou jeho — a myslila přitom na nebe a jeho skvělé zástupy. A nyní tu stál přede mnou člověk nažloutlých, scvrklých tváří, maje spíše na hrob nežli na život mysliti, a opovážil se mluviti, abych mu v srdci místečka dopřála! Já měla v prvním okamžení chuť, ruce mu do prsou zatknouti a to staré hříšné srdce mu k nohoum hoditi. Ale já byla mnoho o podobných případnostech slýchala, a myslila, že bude nejlíp, když se po dobrém z domu dostanu. Trpěla jsem tedy lichocení jeho — ale podívati jsem se na něho nesměla, aby se mi žluč nebyla znova rozlila. Starý třeštěnec to měl ale bezpochyby za znamení mého svolení nebo nepatrné upejpavosti — klopení očí mých za zbytek nějaké stydlivosti, a odešel velmi spokojeně, potěšiv mne slibem, že mě co nejdříve zase navštíví. Já se třásla nedočkavostí, jen aby již byl z komnaty, a sotva že tajný vchod za sebou zavřel, skočila jsem k druhým dveřím, abych uprchla. Ale ty byly zavřeny. Já stála jako zničena. Nyní teprva nabyla jsem jistoty o svém nebezpečenství — ale hněv můj nedopustil mi zoufati. Já se uvrhla na kolena a prosila Boha, aby mě vzal pod svou ochranu — pak jsem zase vyskočila a začala si vesele zpívati. Již jsem věděla, že se mi nic nestane.“

„Přisám Bůh!“ zvolal mezi to Václav, v dobrém

rozmarn se na své pohodlné lenošce umístiv — „totě historie, jako živá pohádka nebo zamilované povídačky, jakéž k nám z Francouz přicházejí! Totě jsem žádostiv, jak to vypadlo.“

„Nebudu tě dlouho zdržovati,“ řekla dívka. „Jáť věděla, že mě bezděky drží u vězení, činila jsem tedy, jakoby mně na tom nic nezáleželo, jsem-li na svobodě čili ne; ano já nabyla tak neohrožené mysli a takové odvahy, že bych byla neprchla, ani kdyby byla klec moje otevřena bývala. Já chtěla nyní zkusiti, co ti lidé vlastně obmýšlejí; chtěla jsem se přesvědčiti, neboť mi začala nyní chvilkami myšlénka napadati, jakoby to všecko jen pouhé zkoušení bylo — ačkoli jsem se hned na to myšlénce takové opět smáti musela. Brzo jsem shledala, že jsem byla blázen, myslíc, že by mě tu chtěli jen zkoušeti, uznala jsem za dobré vyváznouti z domu tou neb onou cestou. Bylo to druhý den pod večer. Starý milouš dal vybrané lahůdky a víno snesti a chtěl u mne — jak se lichotivě zuby šklebě vyjádřil — několik sladkých hodin ztráviti. Jen se těš, myslila já v duchu; však já tě vyplatím — a jedla jsem a na oko i trochu vína vypila. Najednou jsem začala dělati, jakoby mě hlava bolela — pak mě začalo u srdce píchat — a pak přicházely na mne mdloby. Jako bez sebe svalila jsem se na zem. Starý se vyděsil, volal, běhal okolo mne, běhal po komnatě — když to ale nic nepomáhalo, běžel ke dveřím, vyndal z kapsy klíč a otevřel, chtěje bezpochyby svůj lid o pomoc volati. Ale já na to okamžení číhala, a jako blesk byla jsem hned na nohou, skokem za starým, popadnu ho za týlo, a nežli se nadál, mrštím jím nazpět na podlahu, a jakoby mi byl nohy zapálil, letím po síni na schody, se schodů na předsíň a ke dveřím. Jak jsem je po tmě nalezla, to ještě nevím. Na štěstí byly otevřeny, a já stála v okamžení pod širou oblohou, odkud na mne jasné hvězdy hleděly. Bez rozmyslu a bez oddechu letím dál a dál, až kdesi v oddálené, postranní ulici kvapné kroky za sebou zaslechnu. Mne popadla

náramná ouzkost, a v té vrazím do prvního domu, tmavým síncém až do jizby. To byla krčma u modrého jelínka — tam jsem od té chvíle zůstala. Krčmářka se mě ujala jako matka, a já myslila, že mohu všude hodnou zůstati, kde to lidé se mnou upřímně myslí.“

„Všecko moudře a pěkně řečeno,“ doložil Václav; „ale já z toho ještě nenahlížím, proč nyní na Polharta žaluješ?“

„Nu — Polhart a můj starý milouš je ta sama osoba — tentýž hříšník. jenžto nyní bezpochyby již sedmou holubičku do tenat vehnal.“

„A můžeš to dotvrdit? Věděla jsi, žes byla u radního pána?“

„Já ho potkala po čase, když jsem byla se svou hospodyní na procházce, a ta mě poučila, že je to Polhart. A takž povídám a ručím za to hlavou ještě jedenkráte, že Polhart nyní dceru tohoto muže u sebe přechovává.“

„Ale toť by do něho musely blesky boží,“ zvolal Václav, náhle vyskočiv — „kdybychom tyto věci v pravdě býti seznali!“

18.

V strašlivém nepokoji uplynul Elišce boží hod a noc na to ploužila se bez spaní. Polhart ji sice ubezpečoval, že se otci nic nemilého nestane, že je v pohodlném místě: ale ona mu nemohla věřiti — ano čím lahodněji slova jeho zněla, tím větší nebezpečí zdálo se jí že nešťastnému hrozí.

Bylať říkajíc u horečném zápalu, když k ní na den sv. Štěpána věznitel její vešel. Po dvě noci nebyla přišla na lože. Minulou noc byla sedíc na židli ztrávila. Třásla se a hořela na celém těle, sotva že starého hříšníka zahlídla.

„Dobré jitro, miloušku!“ začal Polhart usměvavě.

„Nu, jakž je? Zdálo se ti něco pěkného? Zde je přece lépe nežli v chladné vrátnici — není-liž pravda? A v mém srdci je ještě tepleji. Nu, co se ti líbí? mluv! — snídala jsi již?“

Dívka ho neposlouchala; duše její tanula u víru náramných bolestí. Najednou se z nich ale jako vyrvala a oči své na Polharta upírajíc zvolala: „Kde je můj otec? Mluv, člověče! věříš-li v budoucí trest a odplatu!“

Ale Polhart se jí dal svým způsobem do smíchu. Přiblížil se k ní a chopil ji za ruku. Ona se mu vymkla a dala se do pláče. On se nedal odstrašit — květoucí poupě bylo tuze vábivé! — a mluvil k ní ve slovech lichotných a svádivých. S ošklivostí, hněvem se třesouc, s tvářemi zapálenými obrátila se k němu dívka, a z úst se jí sypala slova jako ohnivé blesky. Polhart se podivil té prudkosti — ale v tomto odporu zdála se mu býti ještě krásnější.

V tom se ozvalo přede dveřmi několik hlasů — a Polhart zbledl.

„Jen za mnou!“ bylo slyšeti hlas mladé ženské. „Patrně leží přede mnou cesta, jakobych tu celý dům znala.“

„Ale jakýž je to způsob vtírati se do cizích domů a rušiti pokoj poctivých lidí?“ ozval se na to hlas jiné ženštiny — a Polhart poznal svou hospodyni.

„Zdejší poctivost neutrpí žádného porušení!“ smál se hlas první — ale na vaši nepoctivost přijde mor.“

„Mor na tebe, mladá strako!“ rozhorlila se žena — „a hlíza a všechna záhuba. Ještě jednou vám všem povídám, že není vzácný pán doma, a neobrátíte-li brzy kroků svých, tedy budu o pomoc jako proti loupežníkům volati.“

Nyní se ozvalo několik mužských hlasů, kteréž jí mlčeti poroučely, a všechen hluk se blížil ke dveřím.

Mezi tím byl se Polhart z prvního leknutí svého zpamatoval, a tváře jeho snažily se nabyti obyčejného výrazu. I nutil se do smíchu, a pochytiv Elišku za ruku, vedl ji rychle k tajné komnatě. Ale přirozený pud nedal dívce, aby ho dobrovolně následovala. Začalať se zpou-

zeti; i cítila v sobě něco, ježto ji nutilo hlasu svého pozdvihnouti.

Ale Polhart znamenal předsevzetí její a položil jí rychle hubenou dlaň svou na ústa.

„Ani slova!“ šeptal přitom hadím sykotem, a ústa se mu jedovatě šklebila. „Ani slova — je-li ti milá otcova bezpečnost. On je v rukou mých a já mohu s ním zahrávati jako dítě míčem. Chovej se tiše a následuj mě!“

Na celém těle se třesouc nechala se dívka odvleci. V okamžení stáli v malé komnatě, kteráž byla od prvnější úzkou šíjí oddělena a odlehlé klášterní celi se podobala, vyjímaje pěkný nábytek, jenž arci patrné svědectví o bohatství držitelově vydával. Hluk povstalý před prvními dveřmi sem nedonikal.

„A nyní slyš, holoubku, co ti řeknu!“ jal se tady Polhart k dívce mluviti. — „Kdyby se tě někdo snad ptal, jak jsi tu byla chována, tedy budeš o mně s velikou chválou mluviti. Pamatuj při tom na otce, kterýž je v rukou mých. Já tě zde držel jen z útrpnosti, abysi nemusela v chladné vrátnici zimou mříti a nehodu těžce snášeti — já to učinil k vůli otci tvému, že jsem jeho miláčku místa v domě svém vykázal. Rozumíš?“

„Rozumím!“ odpovídala dívka zmatená.

„Tys tady byla spokojená, velmi spokojená,“ mluvil Polhart v prudkém zanícení dále, a celá bytost jeho zmítala se v jakémsi těsném tušení — „tys dobrovolně zde rozhodnutí otcova osudu očekávala — rozumíš? To řekneš před světem, a že to řekneš — na to mi složíš přísahu. Tuhle visí obraz Ukřižovaného,“ mluvil dále a přistoupil ke zdi, ježto byla nevelkou podobou božího syna zdobena — „rukou otce tvého zhotovený — pozvedni ruku a přísahej, že učiníš, jak jsem ti pověděl.“

Eliška se lekla tak divného a náhlého požadování, a nebyla v stavu podle něho učinit, ani na ně odpověděti.

„Přísahej!“ sápal se nyní Polhart, že dívku hrůza obešla. Byloť mu jako jelenu, kterýž za sebou smečku chrtů slyší. „Přísahej — a nebo jsi ztracena a veta po otci tvém!“

A dívka zvedala jižjiž třesoucí se ruku, a rty její se otvíraly, aby vypustily slovo, derouci se z klopotně pracujících ňader: an tu na blízku zase povyk povstal. Polhartem to zase trhlo; zbudil se v něm ale také hněv a uražená ctižádost, a chtěje konečně věděti, co se vlastně děje, a svou přítomností snad všechno další neslušné počínání zameziti, vyběhl kvapně z tajné skrýše své.

Hluk před jeho dveřmi mezi tím nepřestával.

„Zpátky!" volala úzkostí sklíčená hospodyně, a zastavujíc tělem svým přístupu ke dveřím, natahovala ruce proti nezvaným hostům. „Vzácný pán není doma a tady nejde cesta k jeho příbytku."

„Víme to — víme, stará hříšnice!" odpovídala jí Alžběta; neboť to byl její hlas, kterýž byl Polhart nejdříve zaslechl; „ale naše cesta vede právě těmito dveřmi. Jen otvírej, pekelná klíčnice! Já vím dobře, že máš k tomuto vchodu klíč."

„Pojďte, pánové, do komnat vzácného pána — já vás povedu; tam můžete na něho počkati, až se navrátí," spustila nyní stará, vidouc, že zde násilím nic nesvede.

„My ale chceme právě do této komnaty!" řekla zase dívka — „a tvůj vzácný pán může zůstati, kde se mu líbí. My se jdem na jeho sedmou holubičku podívat. Rozumíš, věrná hospodyně a najímačko povolných služek? Jen jí už rozkaž, milostivý pane," obrátila se nyní k jednomu z mužů, jižto ji provázeli — „aby otevřela; tady se jde do tajného doupěte."

„Ve jmenu krále!" velel nyní její průvodčí — „otevři! a nebo dáme dvéře vypáčiti!"

„Na takový svátek!" bědovala žena, hlasem i způsobem jeho zastrašená, a hledala klíč v kapsáři.

„Honem, honem!" pobízela ji dívka; přitom jí vjela do kapsáře po klíči a začala pak sama otvírat. „Dvéře otevru za tebe — ty ale hleď, abysi zatím hříšné srdce své otevřela a dobře je prohlídla. Budeš muset o jeho tajnostech povídat."

Nyní stály dvéře otevřeny, a za dívkou vešli do

komnaty dva mužové. Několik jiných zůstalo přede dveřmi. Byli to královští oděnci.

Takořka hltavýma očima ohlížela se dívka po komnatě; nenašla sice, co hledala; ale nešly jí přece stopy, kteréž ji přesvědčily, že se nebyla zklamala. Tu ležel šáteček, čepec a svrchní zimní šat — bleskem poznala dívka kusy oděvu mladé ženštiny, a plesajíc v duchu, přiskočila k tajným dveřím. Cizí oko by je bylo v uměle dělaném dřevěném roubení a vykládání sotva nalezlo. Ale pod rukou Běty začaly se hned hýbati.

„Vejdi, milostivý pane!“ řekla dívka k jednomu ze svých nejbližších průvodců — a v okamžení na to stáli Václav a Polhart proti sobě.

„Královská Milosti!“ jektal radní, a bylo mu při tom, jakoby se před ním země otvírala; ale Václav nedbaje na jeho zvolání, bral se rychle dále polotemným průchodem. V několika okamženích stál v tajné komnatě, a před ním Eliška, nevědoucí a nemohoucí pochopiti, co se okolo ní děje.

S velikým účastenstvím upřel Václav na ní zraky své, a pozoroval úzkost duše její.

„Čí jsi, dítě mé?“ ptal se jí vlídně, a přistoupiv k ní samé, vzal ji laskavě za ruku.

Dívka pozvedla očí svých, upřela je na muže, jehož arci neznala, jehož pohled ale důvěru v ní budil — a dala se do pláče.

„Nu — bojíš se odpovídat?“ ptal se Václav dále. „Jsi dcera řezbáře Šlechty?“

Dívka kývala hlavou: slze jí kanuly jako dva potůčky po tvářích.

„A co zde děláš?“ ptal se jí Václav dále. „Jsi tu držána proti vůli své?“

Ubohá dívka nevěděla, co odpověděti; nebo tu stál již zase Polhart — a na mysli jí tanul ubohý otec i výhrůžky radního. Bázlivě upřela naň očí; ale Václav pozoroval pohled její a obrátiv se k Polhartovi, tázal se ho nad míru přísně: „Co zde dělá dcera Šlechtova?“

„Ona se utekla pod mou ochranu,“ jektal Polhart. „když jí a otci jejímu nehoda hrozila. Bylit oba uvězněni...“

„Vím, vím! Ale otec je od včerejška již na svobodě, a dcera jeho měla býti u něho.“

„To byla jen zkouška — panna řekne sama, zdali se jí tu něčeho nedostávalo —“

„Zkouška?“ zahřměl Václav, a zapáliv se hněvem, obrátil se k Elišce. „Je to pravda? Byla jsi tu svobodna? Mohla jsi dělati, co se ti líbilo? Mohla jsi odejít a zůstati? Nečinilo se ti příkoří?“

„Ale neplýtvej, pane, milostí svou ve zbytečných otázkách!“ ozvala se nyní Běta v slovech přímých, blíže přikročíc. „Panna je nyní radostná, že je otec na svobodě, a snadno by mohla v této své radosti vinu svého věznitele umenšiti; mimo to mrká vzácný pán na kořist, kterouž mu nyní bereš, a rád by, aby dle jeho chuti mluvila. Takét je těžko, aby panna vyznala, co snad zkusila — ale mně to vzácný pán tak snadno neupře. Je-liž pravda?“ ptala se Polharta, až k němu samému přikročíc. „Znáš, pane, holubičku, kteráž ti před dvěma lety ulítla?“

Polhart zbledl poznovu, a v několika okamženích na to vedli ho královští oděnci do vězení.

Eliška vtiskla vřelé políbení na ruku královu, vylévala brzy na to blahostné slze na prsou plesajícího otce a bratra, objala starého Pětipeského a zarděla se před mladým...

Dalimil.

Obraz historický.

(Psáno roku 1842.)

1.

Mrazivým dechem táhl vítr přes Vítkov a fiče točil se okolo zdí Pražských. Obloha visela nad okolím plna sněhových mraků, a jenom chvílemi proskakovaly tímto šedým sklepením slabé sluneční poblesky. Bylo to den před slavností sv. Panny Barbory, když se psalo léta Páně 1310.

Divě šumícím, hlušivým hřmotem byly naplněny Pražské ulice; volání, klení a plesání ozývalo se po nich z lidských úst, a hučení zvonů splývalo s vysokých věží. Bylo zmatené semotam běhání Oděnci královští, v zemi se hnízdící Korutané a najatí Míšňané, spěchali v nepořádných houfech ze Starého města k velikému mostu, honěni, tepáni a tisknuti jsouce od měšťanů, v jichžto rukou místo mírných nástrojů bojovná zbraň se leskla.

Nepřehledným davem hemžícího-se lidstva bylo pokryto zimou ztuhlé okolí za branou u sv. Františka, i veliké prostranství před branou u vnitř města. Onde se hýbali zástupové nově zvoleného krále Jana Lucemburského, kteříž byli od Kutné Hory a Kolína přitáhnuvše, osm dní před hlavou království polem leželi a nyní posléz do města vcházeli; tuto se tísnily zástupové s nepořádnou správou krále Jindřicha Korutanského nespokojených a po konečném utišení všech veřejných neřádů toužících měšťanů všeho věku a pohlaví, zvláště ale zmužilí a odvážliví údové pořádku řeznického, kteří udatně na královskou posádku se obořivše, pádnými širočinami bránu byli prosekali a toužebně čekanému synu císařskému volný průchod způsobili.

Nevídaný byl to den v dějinách království českého — nevídaný v příbězích mnohdy a těžce zkoušené Prahy. Na jednom konci vjížděl do ní panovník, vítaný tisícerem radostných hlasů, a na druhém konci ukrýval se vladař, stíhaný tisícerou kletbou. Plesné pokřikování, jakoby po dlouhém utrpení jistě spasitel města přicházel, rozléhalo se z nesčíslných hrdel, kudy bujná brůna nového panovníka nesla.

„Sláva jemu! Pokoj nám!“ zaznívalo mezi hučením smíšených hlasů, jimižto zástupové diváků buď své podivení nad spanilým jinošským králem a jeho bohatým průvodem českých a německých pánů, anebo své naděje v příští správu a polehčení stavu svého projevovali. Všechněm chvěla se přeplněná srdce radostným očekáváním, a zpomínky na minulé útisky knížete Korutanského zmizely v tu chvíli z paměti. Otcové a matky zdvihali dětí svých, aby jim nového pána a po boku jeho spanilou choť ukázali, kněžnu Elišku, tu drahou ratolest z domácího, starožitného kmene královského.

U prostřed tohoto všeobecného plesání bylo viděti toliko dvě osoby, které v událostech dnešního dne jako žádného účastenství nemajíce, opodál městské brány stály, a hledíce na vjezd nového krále, ani v tváři, ani ve slovech nějakého pohnutí nejevily. A přece by se byl každý zklamal, kdo by je byl v té chvíli necitnými nazýval. Srdce obou bylo plné, ale jiným pohnutím odráželo se o mohutná prsa, nežli u hlučného množství.

Byly to dvě statné postavy rytířské vysokého věku, hlavy stříbrné, ale těla ještě zdravého, týle rovného. Zdáloť se, jakoby zde dva duby stály, v něžto se byl již mnohý zhoubný vichr vpíral, vždy ale nadarmo o jich korunu se pokoušel.

Mlčky hleděli oba na zástup podivně ustrojených cizozemců v průvodu a komonstvu královském, a rtové jich zpříčili se v bolnotrpný úsměv, kdyžto jich zrakové na pánech českých útkvěli, kteří v popředí i v pozadí

mladého správce i ták starého království s jakousi hrdostí na svých koních se vypínali.

Když pak plesavý pokřik shromážděného množství stupně nejvyššího dosáhl; potkaly se bezděky oči obou tichých pozorovatelů, a jeden z nich — ramenatá postava, snědých, mnohou jizvou ozdobených tváří a přísného, dojemného pohledu — přetrhnuv posavadní mlčení, řekl: „Náš dobrý český lid umí ještě hezky křičeti! Toť mu tedy Korutan ještě příliš ouzce hrdla asi nezadrhnul."

„Co se křiku týče," odpovídal druhý — muž důstojně příjemného vzezření a slov mužnou líbezností plynoucích — „toť víš — tu jsou Čechové hned po ruce! Nedej Bože, aby se jich dnešní jásání v brzké plačtivé „*Hospodine, pomiluj ny!*" proměnilo."

„Tak zle nebude!" řekl první, povážlivě hlavou vrtě; „aspoň se toho báti, aspoň to očekávati nesmíme. Pověst praví o tom Lucemburském mládenečku mnoho dobrého; do úplného zrostu budou mu státi zkušení muži po boku, a císařská moc jeho nebude také viklavému království našemu škoditi."

„Ovšemť, ovšemť!" odpovídal zase druhý; „těšiti se musíme všelikou nadějí, bychom hned na počátku v zoufání nepadli. I přál bych si, aby se ze mne špatný a z tebe dobrý prorok udělal, aby po jeho smrti vaši synové ještě jednou zpívati nemuseli:

Neplačte ho, české děti,
A račte jistě věděti:
Byť byl živ ten kníže déle,
Zlá by pošla Čechům mele. —

Moji synové nebudou to arci zpívati," doložil po kratičkém pomlčení hlasem jemně lítostným.

„*Naši* také nebudou!" řekl první kvapně, ruku druhého vřele tiskna; „ale tvou knihu budou čítati a jmeno tvoje jmenovati, dokud jazyk český, tebou velebený, v nejposlednějším kořínku nezhyne."

„Chraniž Bože, abych jednoho pošetile se nadíti

chtěl a druhé aby se nešťastně přihoditi mělo," odpověděl druhý, „ačkoliv dobré cesty k tomuto poslednímu prosekáváte."

„Na mne neuvaluj vinu —"

„Nikoli, nikoli! ty jsi čistá, nepoškvrněná krev z otců českých, jáť to na ní vídal, když ti ve svatém boji z udatných ran se prýštěla; tvé oko nedychtí po cizím lesku; ale nemohu to o jiných říci, a nemohu se bázně zbaviti, a nemohu se ml'ky na to dívati."

2.

Náramný shluk lidstva ztrácel se pomalu u brány, hučivým a víceramenným proudem se rozlévajíc rovnou cestou i po oklikách ku Královu dvoru, kamžto čeští páнové nového správce koruny české uváděli. Volným krokem opouštěli nyní stanovisko své také oba letití rytířové, jižto nebyli v obecný ples i svých hlasů mísili, a vážnými slovy o stavu domácího řízení a národu rozmlouvajíce, uhýbali se, opodál zvědavého množství, okolo městských zdí k Havelské bráně. Avšak toho dne bylo živo a hlučno i v odlehlejších stranách, neboť rozvětřená láje běhala po městě jako zhladovělá, rozsápaná lesní zvěř, hledajíc, koho by udávila, a běda Korutanu nebo Míšňanu, kterýž jí padl do ruky; jako divé stádo vlků přepadala i domy, kdež věděla, že se byli cizí utiskovatelé za správy korutanské uhnízdili. A takž minulo i starce rytíře několik zástupů, kteří dlouhý útisk setřásajíce, buďto hlasitým proklínáním nebo posměšnými písněmi srdci svému ulehčovali. Přitom točili a máchali zbraní, jakž jí byla domácnost poskytla, vidlemi, sekerami, velkými obuchy, anebo jakž ji šťastný zápas s poraženým nepřítelem do ruky dal, mečem a kopím.

„Kdyby byli před půl rokem tu moudrost měli, hlasů a paží svých takto pozvednouti, mohli o pěkné léto a veselý podzimek v životě svém více míti," řekl první z oněch

dvou rytířů, když se byl zas právě takový houf obecného lidu okolo nich přehrnul. „Ale aby jim Pán Bůh plamennou pochodeň do mozku i do srdce hodil! — teď otvírají ústa, teď mají zmužilosti, kdyžto strašidla zmizela.“

„Pro milý Bůh, Hynku!“ řekl druhý, „jak dlouho ještě budeš té své víry v nízký lid se držeti? Čeho chceš od láje, od sprostých robotníků se nadíti? Toť je právě ono tajemné, nevyzpytatelné kouzlo moci urozené, že se chatra bojí proti ní vystoupiti, že se jí nemůže dotknouti, že ji nesmí k soudu pohnati. Ale vám příslušelo míti moudrosti, vám, kteří o pořádek věcí potřebných pečovati máte — vy jste měli v mozku svém pochodeň roznítit, déle nežli před půl rokem, a nehleděti do ciziny, netoužiti po cizáku pánu, jakoby na domácích sadech dosti ušlechtilých stromů nekvětlo, z nichžto jste jeden nade všechny povýšiti mohli, aby se ostatní v jeho stínu shromažďovaly.“

„To mohli učiniti,“ dosvědčoval první; „jesti mezi námi ještě tak dobré, šlechetné krve, jakož byla ona rolníka Stadického. — Ale proč jsi nemluvil ty? Proč jsi nenechal svou věhlasnost za tmy všeobecné zářiti?“

„Proč?“ opakoval druhý, a jindy mírný zvuk řeči jeho nabýval jakési hořkosti. „Což chtěli hlas zchudlého člověka slyšeti? Což chtěli jasnost viděti? Mluvil jsem, na mysl uváděl veškeré nátisky a protivenství, kteréž nás kdy z ciziny zavalily — oni poznávali pravdu a tíži slov mých; ale člověk, nemající krom svého jmena a své nesmírné lásky k rodu českému ničeho, co by se statky, přívrženci a se vší majetností jiných na váhu položil, nezvrátil vůli jejich a nevykázal cestu jich úmyslům.“

„Nikoli, bratře, nikoli!“ ozval se první s nelíčenou živostí. „Nečiň jim křivdu, takovíť nejsou, kteří měli o novou správu země naší pečovati. Oni byli by hlasu tvého šetřili, jen kdybysi byl setrval —“

„To jest: kdybych se byl hašteřil, kdybych si byl marnými slovy žluč bouřil . . . ale tomu jsem se neučil. Krátce a pravdivě říci každému, co rozum káže, to jest

heslo moje, a lépe stálo by to nyní s korunou českou, kdyby ochrancové a podpůrcové její také takového smýšlení byli bývali, kdyby závistivi sobě nejsouce, u cizinců nebyli hledali, čeho doma, u rodu vlastního, nalézti mohli. Či můžeš mi upříti s dobrým svědomím, že pánové naši cizího panovníka jen proto zvolili, aby jednomu mezi sebou této hodnosti postoupiti nemuseli? Jako bysi je neznal, ty hlavy naše, bohpomozi!“

„Pravdu díš, hořkou, ale čistou pravdu,“ vzdychnul jizvami pokrytý soudruh jeho. „Z té strany mi nelze pány naše hájiti; závist byla v srdcích jejich, ale dle věčně moudrého řízení Božího vedla i ta zlá, jedovatá zmyje k něčemu dobrému. Získali jsme alespoň těžce utisknuté zemi jistý štít a silnou ochranu. Bez císařské moci Jindřichovy bylo by zlé hospodářství v našem království.“

„Hynku!“ podivil se druhý a zastaviv kročeje, hodnou chvíli se naň díval. „S tebou si zahrálo studené stáří šeredně.“

„Proč?“

„Protože zamrzlo srdce tvé, protože to není hlava tvoje, protože takto hrdina nemluvíval, jehož jmeno postrach všech cizinců bývalo. Zlé hospodářství v českém království bez cizí pomoci? Aj, nech mě tedy ruka Boží uchvátí! — toť tedy není hodno živu býti mezi lidem, kterýž sobě sám pomoci nemůže. Přisámbůh! kdybych věděl, že jednou pánové naši omyl svůj nepoznají a škodu svou nebudou chtít nahraditi: dnes bych starým oudům svým do rakve ustlal, a vedle sebe meč i kroniku svou položil.“

„To neučiníš!“ zvolal přítel jeho slovem horlivým. „To bysi neučinil, i kdybysi nás v ochabělosti tonouti a umírati viděl. K našemu povzbuzení, ke cti jazyka českého sepsal jsi knihu svou, a dokud ji bude lid český čítati, nezapomene se nikdy tak hluboce sám nad sebou, aby si musel zoufati.“

—

Rozmluva jejich byla náhle přetržena divným křikem lidských hlasů, kteréž nedaleko před nimi z peřesté tlupy vycházely a vůkol povětří naplňovaly. Bylo to šumivé, temné hučení, z něhož jednotlivé klení, smích a pronikavé o pomoc volání proskakovalo. Rytířům zdály se to býti hlasy ženské, a sice beze vší oné hnusné surovosti, jakážto v nebezpečných dobách z hrdel sprostých ženštin vycházejí, a protož i bezděky kročeje své urychlili. Zvláště Hynek nabyl jakéhosi ducha jinošského, a týl zpřímiv, bystrýma očima po zástupu střílel, kterýž v podivném chomáči semotam se hýbal.

Přicházejíce blíže, poznali, že uprostřed smíšeného hluku cizí, německá dívka ustrašeně o pomoc volá, a protivníky své o milost prosí. Dva otrhaní, vyzáblí chlapi drželi ji za ruce, a každý z nich chtivýma očima po ní hledě, byl by ji rád pro sebe uchvátil. Jiní se tahali s braniborským oděncem, kterýž co možno svými nepřátely cloumaje a dívce přispěti chtěje, klel, prosil, lál a bědoval.

Podle oděvu a ušlechtilého vzezření bylo na dívce viděti, že některému z oněch cizinců náleží, kteříž se byli za minulé vlády s celými rodinami do Čech přistěhovali. Mělať na sobě roucho slečen rytířských, a celé tváření-se její, výraz obličeje, volená slova — všecko, ačkoli skoro smrtelným strachem zasloněno, dávalo na jevo, že jí setkání-se s nízkou lidu třídou je něco neobyčejného, a v tomto případu hrozného. Při tom všem bylo patrno, že ani slova českého neuměla; neboť v největší nesnázi své volala k větřícímu zástupu jazykem německým, z čehož ale tento také ani slova nerozuměje, jenom posměch si dělal a po ní se ošklíbal.“

„Co se tu děje?“ byla zvučná slova rytíře Hynka, když se byl tak dalece přiblížil, že jej zástup zaslechnouti mohl. Na to zavolání obrátili se někteří, kupa se poněkud rozdělila, a těkavé zraky poděšené dívky utkvěly na letitém reku. Šlechetná postava jeho vzbudila v ní důvěru.

„Pro živé rány Spasitelovy — ochraniž mne nešťastnou!“ křičela vší sílu namáhajíc, aby se z nepřátelských rukou vymknula.

„I napínej ten cizopanský chřtán, až ti pukne, ty mladá pijavičko!“ zkřikl na to mezi tlupou člověk malý, ale svalovitý a přistárlý, ouškłebně na ni zuby vyceniv. „Ještě jsi se dosti krve české nenacucala?“

„Co tu počínáte?“ ozval se zase rytíř, nyní až mezi houf pokročiv.

„Chytili jsme korutanskou laňku, a chceme ji teď upéci!“ zarochtal jeden z chlapů, jižto dívku drželi.

„A kdo vám dal právo na honbu vycházeti u prostřed mírumilovných měst? v tu hodinu, kdyžto každý poctivý Pražan za svým králem: Pokoj! vyvolává?“

Na tato slova, důstojně pronešená, začal se zástup poněkud ustrašený anebo aspoň na rozpacích jsoucí hýbati, a jedni pohlédali na druhé, jakoby nevěděli, co činiti. Ale chlap vedle dívky dodal si smělosti, a zamračiv čelo bídou svraskovatělé, obořil se na rytíře

„Kdo tě udělal sudičem kroků a činů našich?“ ptal se hlasem drsným. „Co se ptáš na právo, ty moudrá kotrbo? Dělali nám také podle práva, kteří se krví a mozoly našimi živili? Anebo máme teprva za dovolení prositi, když chceme nepřátelům spláceti?“

Druzí touto řečí povzbuzeni, začali reptati a sápati se na rytíře.

„Stůjte!“ zkřikl tento, „a slyšte, có máte dělati! Poctivě máte jednati, šlechetně, jako českému lidu přísluší! nikoli záští, hněv a pomstu na nevinné vylévati. Či sluší mužům bezbranné dívky chytati? — Propusťte pannu, hned! nežli vás ocel můj donutí!“

„A kdybysi, panne, sám zocelovatěl,“ rozpálil se otrhanec, „nepustím toto Míšenské jablko!“ Přitom se postavil před dívku a začal dlouhým toporem těžké sekery nad hlavou točiti.

„I dej mu jednu —“ ozval se jiný ušpiněný poběhlík, až mu chuť zajde, ujímati se vrahů lidu českého!

Naposledy je to sám zakuklený Korutan, který se trochu česky žvatlati naučil, anebo patří alespoň k oné rotě českých dříčů, kteří se s těmi cizáky spojili."

„Korutan — Korutan — dříč!" ozývali se na to mezi houfem rozliční hlasové, jako hučení pobouřených vln; ale pronikavý hlas je opět zarazil.

„I aby ti nectná huba upadla, ty slepý krtku!" zkřikl náhle onen malý přistárlý muž, kterýž byl celý ten čas ani oka s rytíře nespustil, a vzchopiv se nyní, vrhnul se na špinavce, napnul ruku a hrozivým okem ohlížel se vůkol po celém zástupu. „Já ti přiložím mastičku, že se naučíš zdvořileji mluviti, a každému, kdo se opováží, ještě slovem tomuto muži se opříti! — Na kolena před ním, vy slepáci! — vy bídáci! děkujte Pánu Bohu, že vás rekovská pravice jeho jako stébla nezdrtí! Korutan! Vy hlupáci! Je-li tento muž Korutan, tedy jsme my všickni baby a děti naše budou štěňata. Na kolena před ním — což ho ještě neznáte? O vy bídní rasocháči! vy nezkušení holobrádkové! — Tedy slyšte! — já ho znám! — a umím o něm písničku, a jste-li Čechové, musíte ji také uměti:

Vidíte-li, Češi,
z Dubé pana Hynka?
Proti jeho ranám
helmy jsou jen dýnka!"

Jako slova nějakého čarodějníka, zavzněla píseň mezi divým zástupem, a vzbudila v něm radostný pokřik. V okamžení stáli cizí dívka i zajatý oděnec na svobodě, a vychudlá, zmořená luza tlačila se jako novězrozená okolo rytíře, jehož jmeno ještě z horších časů, nežli bylo utiskování korutanské, ze dnů braniborských svízelů v paměti a v ústech lidu tkvělo.

„Vždyť je dobře!" promluvil Hynek s vlídným úsměvem, tísni zástupu se vyhýbaje. „Jsem tomu velice povděčen, že jmeno moje v Čechách ještě znají. Hleďte jen, aby se také *vaše* v dobré pověsti udrželo, a za tuto

svou kořist," mluvil dále, okázav na cizince, „kterouž mi postupujete, vezměte malou náhradu. Můžete dnes za zdraví našeho nového pána, mladého krále, do žbánu se podívati. Malé občerstvení nebude na škodu — snad užitečnější nežli honba na cizopanské laňky."

S těmi slovy hodil nejbližšímu několik stříbrných do sejmuté čepice a přistoupil i s přítelem svým k cizí panně. Zástup se dal do hlasitého jásání, a velebě i žehnaje rytíře, jako pravého dobrodince českých srdcí, dále se ubíral. V dáli bylo slyšeti píseň:

„Vidíte-li, Češi,
Z Dubé pana Hynka?"

3.

„Podejte se bez bázně v ochranu dvou starých dobrodruhů, ušlechtilá panno!" mluvil Hynek z Dubé k dívce jazykem německým, ovšem trochu neobratně, za to ale tak srdečně, že dívčí důvěra každým okamženim srůstala, „a povězte nám laskavě, kam vás provoditi máme."

„Já nevím, kde se nacházím, a nevím, kam kročejů svých obrátit, moji šlechetní ochrancové!" odpovídala dívka hlasem slavičím, ještě poněkud se chvějícím. „Otec můj a tento pavezník jeho chtěli mě dovesti přes most na Menší město, ale zlou nehodou odtrhli nás jako prudké vlny ženoucí se zástupové od sebe, otec nám zmizel s očí, my si pomátli cestu a octnuli se posléze v těchto oddálených končinách."

„Vlastně jsme potom nemohli rovnou cestou k mostu zaměřiti", dokládal cizí oděnec, „protože se tu po ulicích bilo, až kosti chrupaly, a člověk laskominy dostával, pustit se také do toho. Hledali jsme tedy stranou štěrbinu, kde bychme šťastně proklouzli, ale ta vaše Praha je proti našim hnízdům jako les ze samých domů — čert aby v něm nezabloudil — s dovolením!"

„Tedy bude snad nejlépe, když vás až na Menší

město doprovodíme, kde vás bezpochyby otec očekávati bude," řekl Hynek. — „Co myslíš, bratře?"

„Že se my dva velmi špatně za ochrance německých dívek, a zvláště dnešního dne hodíme", odpověděl soudruh jeho česky a s jemným úsměvem. „Aby však neřekli, že neumějí Čechové býti dvornými, musíme se na tu pouť odvážiti, a dáti panence bezpečného průvodu, byť i jinde krajanům jejím krky podřezávali."

Nato vzali dívku mezi sebe a dali se na cestu. Ona mezi tím vypravovala, že otec její je ve službě při dvoře královském, ona sama že teprv asi před půl letem z Míšně do Prahy za ním přijela, a že posud zde nikoho nezná; že tichý, soukromý život vedla a teprve dnes tolik ulic sběhala, když otec náhle povstalým zvoněním na poplach za svou povinností ku dvoru byl pospíšil — potom zděšený opět se navrátil a k rychlému outěku ji pobídnul.

„Skrovné obydlí naše je zavřeno," skončila své vypravování. „My nevzali s sebou nic, nežli něco uschráněných peněz a šperk po nebožce matce "

Mezi peřestým davem lidstva, ježto se posud na ulicích hemžilo, povídalo a se hádalo, nepadli rytířští průvodčí Míšenské dívky nikomu do očí; neboť mysl všeobecná byla dnes obrácena na jiné věci, a tak se dostali až k mostu beze vší překážky. Zde ale zvěděli, že Korutané druhou stranu opanovavše, věž mosteckou obsadili a ze Starého města přecházeti každému brání. Dívka bědovala.

„Milá, spanilá dušinko!" těšil ji Hynek z Dubé, „slze vám nepomohou, leda by ty prožluklé jezevce vytopily, jižto nám cestu zamezují. Ledabylo honiti se po ulicích, také žádného užitku nepřinese; váš otec dostal se bezpochyby šťastně na Malou stranu, mysle, že i vás tam štěstí uvedlo — svatobarborské povětří není také podle toho, abychme pouhou procházkou čas mařili: myslím tedy, že bude nejlépe, když se někam pod hostinskou střechu utečeme."

Dívka, nemohoucí ještě mezi hlukem lidu vší bázně své pozbyti, prosila, aby ji do otcovského bytu dovedli, a mužům zdálo se to býti nejmoudřejší, co učiniti mohli. Uznalit vespolek, že otec. nenajde-li dceru na Malé straně, bezpochyby doma ji hledati bude, byť se přitom i v nebezpečí vydal, padnouti rozkvašenému lidu do rukou. Provázeli ji tedy k žádanému cíli.

Opuštěný příbytek, k němuž jim cizí oděnec dosti pracně cestu okazoval, stál v odlehlé ulici, avšak i do ní byla se rozdrážděná saň veřejného vzteku uvrhla. Druzí obyvatelé nepatrného domku prozradili toulavé zběři, že zde také cizák bytuje Neznalit ho sice, a neměli žádné příčiny na něho žalovati, jelikož tichý, z veřejného hluku oddálený život vedl: ale dlouho tajenému a nyní prudce propuklému záští a z okovů těžkých nátisků utrhlé touze po mstě bylo na tom dosti, že byl cizinec, a takž muselo všecko, co se ho týkalo a co mu náleželo. ve zkázu přijíti. I pozdvihli pokřik a učinili útok na tiché obydlí; vylomili dvéře, jako drancující čeleď vojenská v zemi nepřátelské vrhli se do komnat, a nenalezajíce jiného odporu, schlazovali bezuzdou zuřivost na mrtvém nábytku.

„Ať každému hnáty schromnou," zkřikl mezi plenícím houfem ohromný velikán, kterýž si mezi ním jakési vlády osobil, „kdo by chtěl z tohoto pelechu něco odnésti, co by nám darmo bídu naši na pamět uvádělo — a naše otupělé blbství, že jsme tak dlouho s tím proklatým cizáckým břemenem se vláčeli, jako trpěliví oslové. Do pekla se vším — hezky po česku s oken, a potom do pece! Leda jestli tu někde něco stříbrného vyhrabeme, to je naše, to je beztoho z Kutné Hory kradeno, to může v českých rukou uváznouti!"

Rytířští ochrancové dívky přicházeli právě s pobloudilými cizinci k domu, když to roztlučenými okny všeliký nábytek vypáčeného bytu na ulici lítal; s hrozným třeskotem rozbíjely a lámaly se dubové stoly a židlice; vítr odnášel ženské roucho, a hliněné nebo skleněné nádobí

řinčelo po zemi. Sběhlý dole zástup se chechtal a pokřikoval jako při velikém vítězství, i trhal a ničil na malé kusy, čeho se jen dopíditi mohl.

Dívka zbledla, a bojácně tulila se k Dubskému; oděnec zatínal pěsti, skřípal zuby a hněvivě mumlal; rytířové zastavili kročejů svých.

„Nevím, jestli by nám to co pomohlo, kdybychme nejen svými jmeny ale i meči mezi tento roj vzteklých sršánů udeřili,“ řekl pán z Dubé k svému příteli; „ze střepů neudělá se již nový nábytek, a jako věční hlídači této panny nemůžeme se také přede dvéře postaviti. Odejdouce zůstavíme ji v nebezpečenství. Nejlépe tedy snad učiníme, uvedouce ji do příbytků svých.“

Soudruh jeho neodpovídal, nýbrž bystře a s jakýmsi tajným posměchem na podrážděnou luzu očí svých upíraje, na dosvědčení jenom hlavou pokýval.

„Nyní nám nezbývá jiné pomoci“, řekl Dubský k dívce, „nežli abyste důvěrně pod pláštěm ochrany naší zůstala, a nežli otce vašeho najdeme, v naší domácnosti pomeškala. Já sám nemohu vám arci vlastního přístřeší poskytnouti, leda byste se do krajů na některý hrad můj uchýliti chtěla; ale tuhle přítel můj vede v Praze malé hospodářstvíčko, u něho budete dobře schována.“

„O zlí lidé!“ úpěla dívka, uslzené oči k rytířům prosebně pozvednouc, „zlí lidé, jižto mě v tento smutný stav přivedli, že vás osobou svou obtěžovati musím!“

„Nelajte lidu, slečno, kterýž jenom malou měrou splácí, co byl hojně utrpěl!“ odpověděl pán z Dubé vážným, ale šetrným hlasem. „Onť není tak zlý, jak se při své nehodě snad domýšlíte, a poněkud musí se mu teď uzda popustiti, aby vybouřil. Ostatně nemluvte o žádném obtěžování. Čeští rytířové umí učiniti rozdílu mezi nepřátely, kteří mečem a kteří krásnýma očima útokem na nás ženou.“

Na to vespolek nastoupili cestu zpáteční, a brali se přímo k obydlí Hynkova soudruha.

„Velikého pohodlí nemohu vám poskytnouti, slečno!“

jal se tento po chvíli k dívce mluviti. „Jsemtě jeden z oněch, kteří se po zedrání vlasti naší za cizinského panování více nezotavili —“

„Jen kratičké pobytí, dokud náš věrný sluha otce mého nenajde —“

„Přál bych vám, aby to brzy dovedl, ačkoliv pochybovati musím, že se mu to při dnešním zmatku vašinců tak snadně podaří. Ostatně použíte hostinství mého, pokud se vám líbiti bude. Moje prvnější řeč měla vás jen připraviti, abyste nic skvostného neočekávala. Zemští pokladové nejsou v stejné míře rozdáni.“

„Já jich také neznám. Mohu se ovšem řadou šlechetných předků vykázati, ale statky naše, dávnověké hrady leží v ssutinách.“

„Jak vás máme nazývati, ušlechtilá panno, dokud u nás meškati budete?“

„Jmeno mé jest Kunhuta, a otec můj pochází z kmene rytířů Kufenheimů.“

„Kufenheimů?“ zkřikl dívčí průvodce s velikou živostí, kteráž tím více do očí bila, jelikož posavadní jeho veliké mírnosti náhle ustoupila. — „Otec váš je rytíř Kufenheimský?“ ptal se ještě jednou a na krok ucouvna, upřel plamenné zraky na dívku žasnoucí.

Dívka posvědčila.

„Já znal před lety člověka, kterýž se pravil býti poslední ratolestí domu Kufenheimského,“ mluvil zase rytíř, a prsa jeho dmula se patrně u velikém pohnutí. „Byl otec váš někdy v Čechách?“

„Byl; za jinošského věku přivedlo jej dobrodružství do království vašeho.“

„Ano, dobrodružství, já je znám!“ vypuknul rytíř v hlasitý, hořký smích.

„Co jest ti, Dalimile?“ ptal se ho pán z Dubé u velikém podivení v jazyku mateřském. „Jaké to zpomínky zmítají duší tvou —“

„Nic, nic mi není!“ odbýval jej soudruh s velikým důrazem, „nežli že spravedlivým nebesům děkuji, že mi

tuto dívku do rukou přivedla. Čarovnými okovy ji k sobě upoutám, a všeho světa moc ji ode mne neodtrhne, dokud se otci jejímu ve tvář nepodívám!"

Přitom se chopil křečovitě ruky její, a urychliv kroky svoje, jako by se strachoval, aby o drahou kořist nepřišel.

4.

Průvod královský začal se rozptylovati. Noví proudové peřestých zástupů rozlévali se nyní po ulicích Pražských; onde zvučela země pod nohama oděnců k vykázaným bytům spěchajících; jinde rozléhal se povětřím křiklavý hovor mladé šlechty. Někde bylo viděti zástup českých pánů, kteří byli v poli, u prostřed válečného života, s krajany nového krále i nové přátelství uzavřeli, a nyní jako vzácné hosti ode dvora císařského v domy své je uváděli.

„Ale Bůh mě tresci!" ozval se v jedné takové tlupě na koních mladý hrabě Lohstein, jehož polofrancouzský strakatý oděv mezi starým, zachovalým krojem českých pánů podivně do očí bil, „Bůh mě tresci! ještě jsem v té vaší Praze neviděl nic hezkého — žádné oči, pro něžto by poctivý člověk, jak se říká, do ohně skočil."

Někteří mladí pánové čeští dali se jeho slovům jako vtipu do smíchu, chtějíce tím osvědčiti starodávnou vadu národu českého, nesmírnou shovívavost s cizinskou prostořekostí a tulení se ke všemu, co zahraničním slove; toliko nejstarší mezi nimi, Ojíř z Červené Lhoty, odpověděl Lucemburčanu jiným způsobem.

„U nás není ve zvyku", řekl, „aby ušlechtilé ženštiny spanilost svou po ulicích na odiv roznášely. Ostatně začínám se obávati, že je pan krátkozraký; sice byl by viděl milostný zástup spanilých paní v průvodě své nejspanilejší velitelky, naší královské Elišky."

„Viděl jsem, viděl!" odpovídalo cizí hrabátko, a kroutilo si rusé kníry s jakousi pohrdavostí; „byl-li to

ale celý záhon vašich krásných květin, tedy bydlíte v pravé pustině. Já přece hledím do všech oken“, mluvil dále, ryzku svou ostruhami lechtaje, aby se spínala a pánu svému příležitosti poskytla, jízdeckým uměním se osvědčiti, „hledím na vše strany, ale nikde se mi nechce dívčí hlava okázati, kteráž by za to stála, aby poctivý rytíř deset soků s koně shodil.“

„Nehleďte nahoru“, ozval se na to jiný hlas mezi zástupem, „nýbrž hezky dolů. Upněte zraky před sebe, a hned své řeči odvoláte.“

„Bůh mě tresci!“ zvolal cizinec, když byl podle vyzvání českého rytíře učinil, a jenom několik kroků před sebou Hynka z Dubé, Dalimila a spanilou Kunhutu zahlídl, „Bůh mě tresci, tady vychází dennice na nočních nebesích města vašeho!“ Přitom učinil s koněm svým dva, tři skoky a nechal jej pod sebou pyšně tancovat, aby zřetel v ústrety přicházejících na sebe obrátil.

„Totě náš pan Hynek!“ zvolal Ojíř, „a přisámbůh! neklamou-li mě oči, pan Meziřický vedle něho. Zdař Bůh, pánové! Viděli jste našeho nového krále?“

„Tak zblízka jako šlechetní panáčkové — neviděli!“ odpovídal Hynek, zastaviv se u prostřed sboru, kterýž byl starce téměř obklopil. „Pan Jan to musí letitým hnátům prominouti, že jsme jako vy okolo něho točiti se nemohli.“

„Ale zdaleka jsme si ho jak náleží prohlídli,“ doložil Dalimil, „a měli z toho veliké potěšení, že se staří vousáči okolo svého nového slunéčka jako mušky okolo hořící svíčky točili. Jenom aby — a tak dále. Rozumíš, panáčku?“

„Jak náleží!“ usmál se Ojíř, mluvě česky, jako Dalimil. „Tvoje slova jdou do světa beze všeho zakuklení, a já vím dobře, že se ti volení nového krále nelíbilo.“

„Jak?“ ozval se jiný hlas mezi zástupem, pocházející ze rtů, okolo nichž teprva první chmýření pučelo. „Sjednocené volení nového krále se muži tomuto nelíbilo? Kdo jesti ten člověk, že se opovažuje —“

„Tiše, tiše, panáčku!“ zakřikl jej pán z Dubé. „a podívej se dříve na vousy člověka, na něhožto si dětinský jazýček svůj brousíš; — potom si pamatuj, že je na tom dosti, abysi o člověku všecko dobré smýšlel, jak mile jej v mé společnosti uvidíš, třeba bysi ho ve svém rekovském ohni ani neznal.“

„Tomu se nesmíš diviti, pane,“ jal se místo mladíka Ojíř odpovídati, „jestli kdo Mezeřického dosti dobře nezná. On sám tím vinen, protože právě poustevnický život vede. — S dovolením, přátelé!“ obrátil se pak k ostatním. „Tento šlechetný rytíř je Dalimil, skladatel oněch krásných rýmů, které jsem vám v poli čítával.“

Všecko se začalo diviti.

„Udělejte nám místa, pánové, ať můžeme dále jíti!“ řekl kvapně Dalimil, a veda Kunhutu pod paží, bral se ku předu.

„Jak? — Má tato naše hvězda již zajíti?“ ozval se nyní Lohstein, s koněm až k samé dívce se přitočiv. „Tedy alespoň dovolte, abychom vás doprovodili, skládajíce úctu kráse, jakož té nejmocnější královně.“

Dívka se zapýřila a těsně k svému průvodčímu se tulíc, nutila ho k pospěchu.

„Hledejte, panáčkové, služeb, kde se vám povděčně odplatí,“ odbýval Dalimil dvorného cizince. „My nejsme ani vaší ochoty žádostiví, aniž chceme býti vašimi dlužníky.“

Po těch slovech začal i s přítelem rychle kráčet, a brzo za sebou veškerý zástup zůstavil.

„Bůh mě tresci!“ zvolal cizí hrabě pln podivení. „Máto-li v Čechách takovou školu rytířské dvornosti, tedy bude nejlépe, abychom již dnes na návrat ke dvoru Jindřicha VII. pomyslili.“

„Nepřipouštěj si, milý pane, chování ze starých zvyků nevyzutého starce za urážku, a nevykládejž je za obecný mrav panstva českého,“ řekl mladík, jenžto se byl dříve na Dalimila obořil. „Jeť to asi jeden z oněch plesnivých vousáčů, kteří nevědouce ani slova o tom, co se ve světě děje, myslí, že všecko ještě na té samé čáře stojí jako

před padesáti lety. — Jaké jsou to rýmy, jež ten člověk psal?“ mluvil dále, obrátiv se k Ojířovi. „Já o nich ještě ani slova neslyšel.“

„Však ony nebudou také pro tebe psány,“ usmál se tento; „a tuhle pro našeho pana hraběte ještě méně.“

„Proč to?“ ptal se Lohstein.

„Protože to jsou zpěvy, jimiž Dalimil přede vším, co z ciziny přichází, český národ varuje.“

„Jakže?“ zkřikl Lohstein, a náhlým hněvem rozpálený, trhnul uzdou, až se kůň pod ním spínati začal. „Je ten člověk smysly minulý? Bůh mě tresci, nejsem-li žádostiv, tu vaši slavnou zemi poznati, a přesvědčiti se, chová-li v sobě ještě více takových třeštěnců! Varovati přede vším, co z ciziny přichází! Nesmím na to zapomenouti, a na patřičném místě o tom promluviti. Rád bych je viděl, to vaše království, kdyby v něm nebylo, co z ciziny přichází.“

Nešetrná, hanlivá slova mladého hraběte zabodla se bolestně i v prsa lhostejnějších, cizině přejících panáčků, ale snášelivost jejich byla při chorobě národní hrdosti tak veliká, že se úsudku nadutého hosta neopírali. Toliko Ojíř nemohl trní slov jeho tiše snesti.

„Jak by „to v království našem vypadalo, kdyby se v něm živlové cizí s domácími nebyli pomísili, to jest nyní těžko rozhodnouti,“ řekl; „na všechen způsob ale myslím, že by to Čechové i sami o sobě, bez cizí pomoci, k něčemu hodnému byli přivedli.“

„I to jest nyní těžko rozhodnouti,“ zasmál se Lohstein, více rozpustile nežli opravdově; „a na všechen způsob myslím, že jste s cizí pomocí přece dále přišli, než byste sami o sobě byli dovedli. Jak se ale zdá, nepochází, pane, tvoje odpornost ke všemu cizímu z ničeho jiného, nežli že miluješ dceru člověka, kterýž k výstraze před námi verše dělá.“

„To jsi, pane, na dvojím omylu! Za jedno nechovám v srdci žádný odpor ke všemu cizímu, jakož jsi na mně

již dosti patrně poznati mohl — a za druhé nemohu dceru onoho rytíře milovati, protože žádnou nemá.“

„Kdo byla by tedy ona dívka?“

„Neznám ji, a neví-li někdo z mladších pánů našich pověděti, co jest a odkud pochází, musíš u samého pramene důkladnějších zpráv hledati.“

„Bůh mě tresci! to také učiním!“ zvolal Lohstein rozpustile, an mu nikdo v celém zástupu o Kunhutě nic pověděti nemohl. „Zjevení její bylo tuze půvabné, aby v českých temnostech marně zahynouti mělo; a jak se mi podle ušlechtilých tváří jejích vidělo, ani z krve české nepochází. Posléze vybíhá váš strašlivý rýmotepec na lov po cizích pannách, a dáví kořisť svou jako vlk nevinné beránky. Jakože jsem Lohstein! — podíváme se mu na zuby!“

5.

Mezi tím dostihl Dalimil svého bytu, a odevzdal Kunhutu staré, pečlivé hospodyni na starost, kteráž ovšem nad neobyčejným hostem tím velmi hlavou vrtěla, poněvadž s ním, pouhá Češka, rozprávěti nemohla. Byla to však poctivá, letitá žena, kteráž na světě nic jiného neznala, než vůli pána svého a povinnosti v malém hospodářství; protož i ve své skrovné komnatce o Kunhutino pohodlí ochotně se starala.

Cizí zbrojnoš pustiv se zase do města, aby pána svého vyhledal, odešel z domu pro větší bezpečnost v oděvu sluhy Dalimilova, a tento seděl nyní opět s přítelem svým samoten v komnatě. Oba se zamyslili, přebíhajíce v duchu právě minulé události a dávnější příběhy. Zvláště Dalimil ponořil se daleko v zašlou minulost, a v pohybech mírné tváře jeho jevili se živí citové, probíhající ňádra jeho.

Konečně se poněkud vzchopil Hynek a důvěrně položiv ruku na rameno jeho, ptal se ho hlasem srdečným: „Nemáš mi nic říci?“

Dalimil rozuměl otázce jeho. — „Chceš, abych strhnul před očima tvýma oponu, kteráž ony dny života mého zakrývá, v nichžto se věci udály, pro něž jsem nyní tak živé účastenství s neznámou dívkou projevil?... To jesti ona jediná stránka v knize života mého, kterou jsem před tebou utajil; z toho poznej, jak bolestně mi bylo na písmo její hleděti.“

„Bolest nechci v prsou tvých buditi,“ řekl Hynek; „a nemůžeš-li bez ní srdce své přede mnou odkryti, nech je zakryto věčným pokrovem.“

„Nikoli!“ zvolal Dalimil poněkud živěji — „nyní nemohu před tebou tajemství ukrývati, kteréž podivnou náhodou z hrobu povstalo, v němžto je paměť moje pevně držeti usilovala. Přihodíť se třeba něco v nejbližších hodinách — co? sám ještě nevím; nechci ale, abysi jako nevidoucí na to hleděl, a dopustím-li se něčeho lidského, spravedlivě mě posouditi neuměl. Není to sice nic neobyčejného, co ti z příběhů dnů svých pověděti hodlám, a častěji přihodila se již věc podobná i přihodí se budoucně; ale mne zasáhla tak důtklivě, že takořka celému běhu života mého jinou cestu vykázala.“

Opět se zamlčel, a přeběhna v mysli ještě jednou všechnu řadu oněch dnů, o nichžto nyní mluviti měl, jal se posléze takto vypravovati:

„Dědičný hrad otců mých stával, jakož víš, nad Sázavou, v tichém, odlehlém údolí. Rodiče moji byli se odebrali za statnými předky, a já seděl spokojeně s milovanou manželkou v domě svém, ne sice bohatém a velikém, ale dosti pohodlném a úpravném.

Měli jsme jedinou dceru, Boženu. Byla nejvzácnější poklad naší majetnosti; ztepilá na těle, plna květoucí spanilosti, dobrá a pobožná — radost a pýcha matčina, a já sám člověk mužné mysli, přepadla-li mě časem tichá žalost, že Bůh manželství naše synem nepožehnal, pohledl jsem jenom na zdařilou dceru, a srdce moje potěšilo se a pokořilo před Pánem, kterýž mě obdařil takovým klenotem.

Tu nastali časové braniborské vlády. Co tehdáž království naše dopuštěním Božím a nepřátelskou zlomyslností utrpělo, nebudu vypravovati. Tyť sám patřil jsi na to očima hořeplnýma, a vztyčil pak hlavu na postrach lupičů a vztáhl rámě na záhubu vrahů. Žádný kraj, žádná dědina nezůstala prosta těch zločinných hostů, i moje tiché, odlehlé údolí muselo je spatřiti.

Přihodila se pouť v okolí našeho domova, kdežto z blízka i dáli scházívali se nábožní zástupové k prosté kapli. I choť moje vypravila se dle mnoholetého zvyku s Boženou k místu posvátnému, vzavši za průvod dva věrné oděnce. Já sám meškal toho času v Praze, kdežto se o polepšení veřejného pořádku jednalo..

Hlučněji nežli kdy jindy shromáždil se lid venkovský u obrazu Matky Boží, hledaje útěchy a posily ve svém protivenství. S nebezpečenstvím života opustili mnozí skalné sluje a lesní brlohy, kteréž jim bídného útočiště před úplnou záhubou poskytovaly; ale míra jejich utrpení nebyla ještě dovršena, prosby jejich před svatým obrazem nebyly vyslyšeny, a jakoby jich vrahové všechny stupně ohavnosti byli proběhnouti chtěli, přepadli je před samou tváří nejsvětější orodovnice, ačkoli jim ničeho více pobrati nemohli, nežli pouhý, nahý život. Ale jestřábí jich zraky byly hned v osobách manželky a dcery mé kořist vypátrali, kteráž jim za chudobu ostatních měla dáti bohatou náhradu. S vítězným pokřikem přepadl zástup surových pacholků zděšené ženštiny, kterýmž ani násilím přemožení oděnci. ani zhubenělí houfové rolníků k pomoci přispěti nemohli Byl to skutek do nebe volající, a choť moje, nabyvši po prvním uleknutí slov, vzývala vysokým hlasem věčného soudce o pomstu. Ubohé dítě moje leželo ve mdlobách v rukou hanebných lupičů.

Náhle, jako na úpěnlivé prosby od Boha poslán, vyskytl se mezi prchajícím množstvím mladý rytíř, jehož rozkazem se draví lupiči řídili. Slovo jeho zaplašilo je od ženštin, a v malé chvíli nacházely se obě, osvobozeny a beze vší pohromy, na cestě k domovu. Jich ochrance je provázel.

Byl to jeden z oněch braniborských dobrodruhů, kteří za správy Eberharda do země naší jako hejna hladových vlků vpadli, větříce, kdeby k obohacení hubených kapes svých nějaké poklady nalezli. Byl to jinoch mužně zrostlé postavy, hladkých tváří, ohebného jazyka a způsobného chování. Všemi nebes mocnostmi dokládal se; že veškerý zástup opovážlivých škůdců k přísnému soudu požene, a sám své nejvřelejší služby ženštinám k bezpečí a pohodlí nabízel. I mluvil tak soucitnými slovy o smutném stavu království, a lál na původce všech neřestí, že lehkověrné ženštiny podle měkké přirozenosti své řečí jeho snadno se pohnuly a v ochranci svém i nejšlechetnějšího zástupce všech utlačených spatřily. I přičinily se, pokudž jim to skrovná jazyka cizího známost dovolovala, dáti mu radostné překvapení své na jevo, a byly by to za poklesek proti hostinnosti pokládaly, kdyby ho nebyly pod mou střechu uvedly.

Já o celé té příhodě dostal zprávu listem a poslem, kteří oba mysl mou poděsili a slovy zbytečnými, víc nežli potřeba bylo, obraz té události zhoršili. I neměl jsem oddechu a pokoje. Vedle bídy celého království spatřoval jsem i blízké nebezpečí vlastního domu, i neviděl jsem jiné pomoci, nežli zůstaviti rokování o věci veřejné mužům, pod jichž krovem plameny se ještě nechytaly — a se srdcem sklíčeným spěchal jsem domů.

Kéžbych se byl raději nikdy z tichého prahu svého nevzdálil! Moudří pánové naši byli by se shodli a neshodli i beze mne — a já mohl zatím nejdražší poklad svůj střežiti! Snad bych tu neseděl nyní samoten na dalekém světě.“

Po hlubokém vzdychnutí byl se Dalimil na nějakou chvíli zamlčel, duse v sobě bolest, kteráž po tolika letech jako nově rozjitřená rána propuknouti hrozila. Hynek z Dubé viděl ovšem tichý zápas jeho; věda ale, že v takovýchto okamženích všeliké utěšování marné bývá a ránu jen více dráždívá, trval také v hlubokém mlčení, čekaje, až přítel sám žalostnou zpomínku přemůže.

I vzchopil se Dalimil konečně a přejev si dlaní po tváři, jakoby poslední strašlivý přízrak s očí zaháněl, jal se dále vypravovati:

„Z listů i od posla se dověděv, že mladý ochrance dům můj denně navštěvuje, spěchal jsem z Prahy s úzkostným tušením. Děvče moje bylo vyrostlo jako kvítí na poli — prosté, nelíčené, nepřetvářené, vtělený obraz panenské nevinnosti. Mimo rodiče své a domácí čeleď a několik duší z naší malé osady neznala na světě žádného. Dům náš byl vzdálen hlučného vůkolí, a náklonnost nevedla nás k tomu, abychom byli společnost vyhledávali; mimo to padla léta mladistvého rozvinutí-se dívčího v časy, kdež bylo nejmoudřeji ohraditi se mezi jistými stěnami a nepouštěti nohu cizí přes tichý práh.

I třásl jsem se, věda, že je nyní mladý muž na blízku mé Boženy. Stálať ona v onom nebezpečném věku, kdežto se první, tajemné, nevýslovné hlasy v srdci dívčím ozývati a kypící ňádra sladkým toužením plniti začínají — kdežto se dívka tak snadně veškerou bytostí svou dojmům oddává, kteréž v ní setkání-se s prvním mužem působí. I tanulo mi na mysli, že by to i mé děvče potkati mohlo — a přisámbůh! člověk z krve lupičů našich nehodil se za zetě poctivého rytíře českého. Srdce mi úzkostí pukalo, když jsem na to pomyslil.

Snažil jsem se ovšem celou cestu sebe sám klamati, přemlouvaje se, že rodinu mou nic takového potkati nemůže; ale tajný, mermomocí z prsou mých se deroucí hlas varovný byl silnější, nežli mysl moje, a brzo shledal jsem, že bylo mé obávání pravdivé. Hned po radostných, plesavých slovech obou ženštin, po jasném, zářícím oku nevinné dívky v první hodině opětného shledání poznal jsem, že byl cizinec hlavu i srdce nejen mé Boženy naplnil, ale i matčiny přízně u velikém stupni dosáhl.

Nezkušené dívce nemohl jsem to pokládati za zlé. Cizí dobrodruh měl na sobě tolik půvabných vlastností, že byl v stavu i mužnější a chladnější srdce pohnouti, nežli bylo ono sedmnáctileté dívky. Mimo to byl si prů-

chod k tomuto srdci prokázáním rytířské služby proklestil — a urozeností svou měl právo ucházeti se o dceru z krve šlechtické. Abych byl dívku z jiné strany proti milostnému náběhu cizího dobrodruha ohradil, abych ji byl před nepřítelem a škůdcem vlasti varoval, na to jsem zapomněl, anebo vlastně: toho, myslil jsem, není se v domě mém co báti, to jsem považoval za věc nepřirozenou a nemožnou.

I shledal jsem záhy, že srdce dívčí v plném plamenu stálo, a hlava moje nevěděla, co počíti. Nemohlť jsem snésti myšlénku, že se Branibor v mém domě uhnízdil, a srdce mé nedalo se přemluviti, aby k němu laskavě bylo přilnulo. Mluvilť jsem o zhoubcích lidu českého — ohnivými slovy líčil jsem utrpení pod žezlem braniborským; ale nešťastné děvče nepojalo smysl řečí mých, ani nejvzdálenější myšlénkou nepřipadlo jí, že by vyvolený srdce jejího k těmto hltavým pijavicím náležel. I musel jsem jí bázeň svou přímě vyjeviti, dokládaje, že denní host k té samé třídě náleží. Děvče se toho zděsilo, dlouhou chvíli na mne hledělo — potom se dalo do hořkého pláče a odešlo do své komnaty.

Od té chvíle uzavřelo se přede mnou srdce dítěte mého; neboť zlý duch nedůvěry opanoval je. Domnívalať se dívka nešťastná, že jí úmyslně zlaté hrady lásky její podkopávati chci, nemohoucí pochopiti, že by v nich se zlým člověkem, s nepřítelem české krve, s loupeživým dobrodruhem přebývati měla. Ach, totě právě to veliké neštěstí lásky první, že, jakož bystrýma očima všechny krásné a dobré stránky vyvolence svého vystihne, takž i opět úplně zaslepená vady a skvrny jeho viděti nechce!

Já byl tehdáž velmi nešťastný! Až potud krvácelo srdce mé toliko ranami, kteréž mu neštěstí země naší zasazovalo; nyní se kormoutilo také nehodou, kteráž je pod vlastní střechou potkala. A kdyby jen při oněch ranách bylo zůstalo! Kdyby nebyla ještě horší hodina těžké pařáty své do prsou mých zaryla! Kdybych ti nemusel ještě o větší bolesti mluviti!

Vida, že nesvedu nic dobrotou, vyvolil jsem cesty přísnější. Zapověděliť jsem Boženě laskavými sice, ale vážnými slovy na milence mysliti, kterýž nemohl býti synem českého rytíře — velel jsem jí násilně vytrhnouti z prsou všechnu památku na nešťastnou, české dcery nehodnou lásku — a braniborskému dobrodruhu zakázal jsem navštěvovati dům, v němžto příštím jeho bylo símě nesvárů a nehody vzešlo. Ale pevná vůle moje přišla pozdě. Láska stála v plném pancéři a za tajnými náspy ukryta; útok můj byl marný. Dítě moje bylo již ztraceno — a spíše byl bych se nadál, že se pevné klenutí domu otcovského na mne seřítí, že hrobka naše oživne a otcové moji k stolu mému přisednou! — jednoho jitra nenalezli jsme Boženu na hradě, nenalezli jsme ji po celý den — v noci byla zmizela!“

Kvapně vzchopil se Dalimil po těchto slovech se svého sedadla; hořké vzpomenutí hrozilo jej břemenem svým zavaliti. Jal se tedy po komnatě přecházeti, jako by je z paměti a z prsou setřásti chtěl.

Hluboká lítost rozložila se v srdci přítele jeho; i vzchopil se také, a pojav otce nešťastného za ruku vřelým stisknutím, provázel ho mlčky po komnatě.

„Nechtěj, příteli, abych se pokoušel podati tobě obraz rozsápaného srdce, jakž tehdáž v raněných prsou mých leželo,“ jal se Dalimil po chvíli jemným, chvějícím se hlasem opět mluviti. „Muselť bych sebe sám na mučírnu připnouti, a každou žilku bytosti své žhavým železem nejbolestnějšího zpomínání trýzniti. — Já zuřil, slídil a sháněl se v okolí — jasně stálo mi před duchem, že byl Branibor dítě moje odvedl; já držel strašlivý soud v domě svém, neboť bez pomoci osoby třetí a čtvrté zdálo se mi nemožno, aby se byl hanebný skutek povedl; jednoho oděnce jsem pohřešil, i nebylo pochybnosti, že jej ošemetník uplatil a přemluvil. Ale všecko moje přičinění uběhlíky vypátrati zůstalo marné. Bolestí rozjitřená a zuřivostí napnutá mysl moje posléz ochabla — slzel jsem, bědoval — byl více dítěti než muži podoben, ale

drak nenávisti uhnízdil se v ňadrech mých a vplížil se do srdce mého, nalezaje hojné potravy. Každé bodnutí jedovatého jazyka jeho byla výstraha přede vším cizím, a popichnutí proti krve naší hubičům. Já byl často naše pány pro jich nešťastné dychtění po cizině káral; nyní jsem mohl sebe samého za příklad při svém varování vystaviti. I bylať okamžení, kde jsem vysoko a veřejně hlasu svého pozdvihnouti, o pomstu volati a obecné síly ku zkáze hladových utiskovatelů spojiti chtěl; ale vychladlejší rozum pravil mi opět, že při tak důležitých, svatých věcech žádná osobní příčina, žádná samolibost, žádný nízký popud hru svou prováděti nemá — i mlčel jsem a nesl bolest svou.

Brzy na to pochoval jsem ženu. Dílem žalost ze zklamané naděje, dílem hoře pro nešťastné, vždy ještě milované dítě, dílem snad i lítost, že záhubný plamen v prsou dívčích hned co jiskru neudusila — všecko přičinilo se, aby jí před časem chladné lože ustlalo. Nyní stál jsem samoten — samoten v domě svém, samoten na dalekém světě. Zdi hradu mého, komnaty moje — všecko zdálo se mi býti hrobem, kdežto blaženost moje práchnivěla, vedle nížto jsem za živa pochován ležel. Jako půlnoční příšery stály okolo mne zpomínky na minulé dny, honíce mě z místa na místo; mezi to zvučelo hořekování celého národa, táhnouc jako břitký meč srdcem mým. I neměl jsem klidného postání, a zaplakav nad rakví otců svých a velikou přísahou novému životu se zasvětiv, začal jsem veřejný odpor činiti škůdcům země a mečem tisknouti Branibory ve svém okolí, a požárem vyháněti je z hnízd, kteréž si byli loupeživě osobili, zmočivše je dříve krví jich prvnějších držitelů.

Nový život vjel do krve mé — nový, nikdy nepocítěný, jakýsi divoký duch zmocnil se bytosti mé, i zdálo se mi, že k pravému účelu dnů svých vždy o kročej blíže přicházím, kdykoli jsem hubičům a tryznitelům lidu českého nějakou škodu způsobil.

Avšak stálými útoky a nájezdy svými obrátil jsem

na sebe zřetel všech nepřátel a popudil je k spojenému odporu. I sehnali se okolo hradu mého, a já musel krvavě brániti hradby své. Vida však, že velikému počtu obléhajících neodolám a hájením nepatrného domu život svůj i čeledi své jenom v nebezpečí uvedu, kterýž bych mohl jinde s větším prospěchem skončiti: ostavil jsem hrad za nočních temností a vyšel tajným průchodem do blízkého lesa, z mohovitosti své nic jiného s sebou nenesa, nežli skrovnou zásobu peněz a nějaké šperky po ženě a matce.

Druhého dne lehl dům můj popelem. Zběř braniborská vylila na něm vzteky své, nenalezajíc života lidského, kterýž by krvechtivosti své obětovala. I dědina moje utrpěla zuřivostí cizáků.

Já rozpustil čeleď svou, až na několik nejvěrnějších oděnců, a stál potom při Hazmburských, při Lomnických a při tobě. Vždyť znáš ony časy nejlépe!

Byla to doba zoufalého zmužení-se a vytrvalých odporů. Ty sám povstal jsi jako metla mstitelná a shromáždiv okolo sebe pravé přátely českého národu, škodu jsi činil jeho tryznitelům. Byly to časy krvavých bojů, ale jmeno tvoje vzešlo z nich jasné a zářící —"

„Vím, vím!" usmál se pán z Dubé prostosrdečně a starému příteli vroucně ruku tisknul. „Kdosi mluvě o těch časech, pověděl o mně, že

Mlatem braniborské helmy koval,
Až z nich světlý oheň vyprchoval.

Znám ty časy, znám; ale zpomínka na ně — právě dnes, kdežto se v zemi zase cizopanská vláda počíná, není věc tuze líbezná. Dopověz mi raději, proč tě náš míšenský host, zbloudilá panna Kunhutka, tak živě a silně dojala, že jsi ji, abych řekl, již ani z rukou nepustil?"

„Neslyšel jsi, že jmenovala otce svého?"

„Slyšel ovšem; jmenovala rytíře Kufenheimského."

„Plamenným písmem vězí toto jmeno v paměti mé, a mezi tisícem tisíců jmen hříšných o dnu soudném bude

zníti jmeno to v uších mých; neboť Kufenheim odvedl dceru mou.“

„Otec této dívky?“

„To nevím; ale příští hodiny to okáží. Může býti, že mezi lupičem dítěte mého a otcem Kunhutiným žádného jiného spolku, žádné jiné jednoty není, nežli pouhé jmeno; ale možno také, že Branibor Kufenheim, kterýž podkopal blaženost domu mého, a Míšňan Kufenheim, jehož dítě jsme z drápů nevázané luzy vysvobodili — jedna a táž osoba jest.“

„A co hodláš nyní počíti?“ tázal se Hynek, zastaviv kroků svých před přítelem, na němžto veliké pohnutí mysli znamenal.

„Já nevím,“ odpověděl tento. „Stará krev moje bouří, smyslové se rozletují, a pokoj duše, o kterýž jsem dlouhá léta těžké boje vedl, rozpadává se v kořenech. Ještěr pomsty hnízdí se v ňadrech mých.“

6.

Příjezd nového krále byl pravý svátek pro lid Pražský; zvláště oddávali se dávno nepocítěnému veselí obyvatelé města Většího, jelikož na Menším Korutané ještě zlé hospodářství své zdržeti usilovali.

Nebylo domu, kdež by toužebně očekávaný den tento nebyli nějakým kvasem oslavovali. Bohaté hody strojily ale rodiny šlechtické, z nichžto každá nějakého přítele z panstva venkovského anebo hosta z velikého komonstva královského přechovávala. Napnulyť se veškeré síly, aby začátek nového v zemi života radostným besedováním zasvětily.

Několik zvláštních kvasů dali si však připraviti mladí šlechticové, kteří byli s vojskem do Prahy vtrhli. Z rozličných krajů k vyzvání stavů zemských na pomoc novému vladaři se dostavivše, vešli na poli v přátelství mezi sebou i s cizinci, a za času kruté zimy a napadlého sněhu po:

oddechu tonžíce, chtěli nyní nový svazek srdcí svých v teplé komnatě, u plných číší slaviti.

Podobný kvas vystrojil mladý rytíř Michalovický, kterýž byl toho roku starého otce pochoval, a nyní, jsa plnoletý, velikým vlastním jměním vládl. Mimo nejvěrnější soudruhy mladosti jeho sedělo u stolu i několik Lucemburčanů, a mezi nimi také hrabě Lohstein, onen smělý posměváček.

Byla to veselá, skoro až rozpustilá společnost; z pouhých rozprávek povstal brzy hlasitý smích, a tak pevně se při pěnícím víně ukořenil, že nebylo chvíle na něco vážnějšího pomysliti. Tu se vypravovala malá dobrodružství z krátkého vojenského tažení a ze života v táboře, zde se přidávalo a přilhávalo; tam přicházely na jevo zamilované příhody, a jinde vyskytovaly se kousky prostopášné, bez nichžto arci veselý život bezstarostných mladíků býti nemohl.

Bez ustání stíhaly se přípitky, a čím plamenněji hroznová šťáva srdce a hlavu besedníků rozpalovala, tím šířeji rozprostírala se ňádra i mozek jejich a celý svět byl jim pouhou škořepinou, kterouž mohli v hrsti odnesti.

Největší počet přípitků týkal se arci ženské milosti a spanilosti. Nebyloť času na něco přísnějšího mysliti.

„Ale jakž pak ty, srdcí ženských podmaniteli!“ zvolal nyní jeden z hostů, k mladému Lohsteinovi se obrátiv. „Tyť jsi na svou neznámou krásenku nějak zapomněl. Neníť tedy asi něco tak valného, jakož jsi nám povídal.“

„Bůh mě tresci!“ zvolal tento, „málem bych byl celou svou paměť v českých číších utopil. Ať je zdráva ta dennice mezi Pražskými pannami!“

I pozvednul číši, a v okamžení cinkaly nádoby stříbrné i v rukou ostatních.

„Ale kdež pak mi opět zasvitne zlatý lesk její?“ ptal se Lohstein souseda svého, po notném doušku číši rázně na stůl postaviv. „Kde ji naleznu? — kde vězí?“

„To bude přítel Ojíř nejlépe věděti; ontě veliký ctitel člověka, pod jehož perutěmi jsme dnes neznámou

holubičku viděli!“ řekl soused jeho, domácí hospodář, mladý Michalovický.

„A neměl bych snad býti jeho ctitelem?“ ozval se na to rytíř z Červené Lhoty mimo svůj obyčej horlivěji; neboť i v něm počínalo víno hráti. „Doufám, pane Michalovický, že v tom nic neslušného nenacházíš?“

„Co jsem řekl?“ dal se mladý hospodář do smíchu. „Sotva se člověk o tom se vší poctivostí zmíní — již jest oheň na střeše. Což kdybychom v tom nějaký chloupek nalezti chtěli —“

„Tak pošetile, doufám, nebude žádný poctivý Čech jednati,“ vpadl do toho Ojíř: „leda by patřil mezi pány, o nichž Dalimil právě napsal, že

Na svůj jazyk málo dbají
A hru v kostky za čest mají.“

„Co je to?“ ptal se Lohstein; neboť Ojíř byl verše jazykem českým přednesl, ačkoliv se k vůli cizincům, i dle nešťastného, mezi tehdejším panstvem již hustě rozšířeného zvyku ostatní hovor téměř naskrze po německu vedl. — „Je to snad nějaké čarodějné zaříkávání?“

Veselý hospodář mu to se smíchem vyložil.

„Onť nám pověděl ještě více pěkných věcí,“ doložil přitom; „jenom že to člověku v paměti neuvázne, protože má na něco moudřejšího mysliti.“

„Aha!“ zvolal cizí hrabě. „To je tedy váš nepovolaný kazatel? Škoda, že neumím česky — hahaha! celý den bych se s jeho písničkami obíral, a v noci bych si je položil pod hlavu. Museltby to býti roztomilý breviáš!“

„Máš-li, pane, po něm tak velikou toužebnost,“ ozval se zase Ojíř, „naučím tě z toho breviáše několika propovídkám, třebas ani česky neuměl. Ku příkladu:

Chceš-li cizích obyčejů míti,
Hledej, kde to v které zemi zříti,
Při sobě by cizozemců měli,
Mezi sebe v radu připouštěli.“

Nejdříve pronesl tyto řádky v jazyku původním, potom ale vysvětlil je posluchači svému německy.

„I aby do něho devět tisíc blesků!“ zvolal Lohstein, jehož rozohnělý mozek v těchto řádcích nějaké osobní zneuctění vypátral. „Ten chlap je blázen, a já nevím, jak si člověk zdravého rozumu takovými nestvůrami cizí šílenosti kotrbu obtěžkávati může.“

„Oh, milý pane hrabě!“ řekl Ojíř, jemuž palčivé zraky hosta neušly a jenž ve slovech jeho nové popichnutí nacházel, „já umím ještě více podobných nestvůr, jakž se tobě zdravé a jadrné rýmy našeho Dalimila pokřtiti zalíbilo; ku př.

Hleďte, páni, dobré-li jste rady,
Dávajíce Němcům v zemi hrady;
By vás byli neměli kde schovati,
Byliby nesměli na vás povstati.“

Při tom se byl vzchopil, a oběma rukama o stůl se podepřev, poněkud přehnutý mladému Lucemburčanu řádky vykládal. Domnívalť se, že mu ostrý šíp do prsou vbodne, ale zmýlil se v lehké mysli vychloubavého mladíka, jemuž prudké Ojířovo rozhorlení najednou líbiti se začalo a příležitosti k smíchu i dalšímu obveselení poskytnouti slibovalo.

„Dobře kázáno, dobře!“ chechtal se Lohstein, několikrát po sobě hlavou zakývaje. „Prostosrdečný alespoň je ten váš rýmotepec a pravdomluvný také, že se nebojí a nestydí o své slabosti v pěkných rýmech mluviti.“

„O jaké slabosti?“

„Nu, že jste nám statky své postoupiti museli!“

„Museli? — Čechové nikdy nemusejí — jen kdyby nechtěli.“

„I tof musíte býti přepodivný národ — jediný na celém světě. Kdybyste nechtěli! Jiný na místě vašem byl by nechtěl — kdyby byl nemusel. Neznáte u vás přísloví: Kdo s koho, ten s toho?“

„Ale, pánové a přátelé!“ ozval se nyní hospodář, „nechte marného slov utracování a hleďte si raději číší.

Zdaliž pak celý ten rýmotépec za to stojí, aby se dva poctiví muži o jeho nemoudrost hádali? Sedni, sedni, bratře Ojíři! a splákni svou nevčasnou žluč hodným přípitkem na zdar utěšené budoucnosti."

„To učiním!" zvolal Ojíř vysokým hlasem, když byl slova Michalovického s uzardělou tváří a klopotným srdcem vyslechl, to učiním; ale bez tebe, bez vás všech; neboť moje a vaše příští je zcela rozdílné. Setrvejte ve své krátkozrakosti, pohrdejte moudrostí světského proroka, jakož je Dalimil, posmívejte se napomínkám i výstrahám jeho, neboť jste vesměs rozumnější, zkušenější, národu a jazyka svého milovnější, nežli člověk, kterýž při bídě i slávě země naší sestárnul, v mnohé kruté seči lásku svou k lidu českému osvědčil, a v mnohé radě věhlasná slova promluvil."

Přitom odstrčil stolici svou a otočil se od stolu, maje v úmyslu odejíti.

Mezi hodovníky povstal hluk. Někteří se smáli, někteří láli, někteří jej zdržovali.

„Nechte svobodnou cestu člověku svobodnému!" zvolal zase Ojíř, z rukou se jim vymknuv. „Víno mi vstoupilo do hlavy a rozvázalo jazyk můj; nemohu zde seděti, abych tajil a mořil v sobě, co se z prsou na Boží světlo deře."

„I nechte ho!" ozval se hlas mezi hostmi. „Onť se musí Dalimilovy rýmy nazpamět učiti."

„To máš pravdu, panáčku! — přisámbůh, to učiním!" řekl Ojíř, jiskrnýma očima po mladíku házeje. „Budu se je nazpamět učiti, a tobě by to také neškodilo, kdybysi jimi svůj rozůmek osvítil. Pak by snad přece jednou o tobě něco mluvili, to jest: něco řádného a poctivého; takž ale, jakož posavad jsi a bezpochyby zůstaneš, zahyne jmeno tvé, zahyne rod tvůj, an zatím Dalimilovy rýmy zvučeti budou, dokud jazyk český do posledního kořínku neshnije — což dá Bůh všemohoucí! — na věky se nestane!"

Po té řeči sháněl se po svém náhlavku a šťastně,

jej uchvátiv, rozhorlený vtiskl ho na čelo. Ostatní mu déle nezbraňovali, jsouce tomu povděční, že obstárlého mravokárce pozbudou, ačkoliv jinak zmužilé, udatné mysli jeho si vážili, a protož také živěji domluvám jeho se neopírali.

Takto stál nyní Ojíř na odchodu, a podepřev levici o rukověť meče svého, děkoval hospodáři za dobré vyčastování.

„Abys ale neřekl, že na tobě něco zadarmo žádám," doložil na to, „povím ti, co slavné paměti kníže Oldřich pravil, když ho velemoudří kmetové zrazovali, aby Boženu nepojímal za ženu:

Raději chci s českou sedlkou se sníti,
Než královnu německou za ženu míti;
Vřeť každému srdce k jazyku svému,
Takž by nepřála tato lidu mému —

a tak dále! — jakož se může každý sám naučiti, komu na moudré radě záleží."

Po těch slovech odešel.

„Šťastnou cestu!" zamumlal Michalovický mrzutě, když byl Ojíř ze síně vystoupil. „Já to věděl s nemalým strachem, že nám uši daremnými řečmi naplní. — Odpusťte, pánové, že jste museli turnaj s nabroušenými jazyky provozovati! Pomyslete si, že vám hospodářovou nevinou neschopný kuchtík připálené jídlo předložil — a spláchněte nelibou chuť jeho čerstvým douškem spravedlivého vína. Za vaše zdraví, pánové a přátelé!"

Při těch slovech uchopil se číše, a v okamžení zněly stříbrné nádoby i v ostatních rukou, a hlučné zvolání s připitkem na zdraví hospodářovo rozlehlo se po síni.

„To je arci moudřejší kousek, nežli daremné jazykem sekání," ozval se nyní mezi Lucemburskými hostmi tělnatý mladík s hořícími tvářemi, a zamlasknul při tom, knířy po víně si utíraje — „moudřejší na všechen způsob; člověk by ale přece také rád věděl, oč se tady vlastně jednalo? — Člověk není dnešní; to tu ale sedí, a poslouchá,

a neví co, a otvírá oči, a neví nač; — u všech všudy, kdo pak je vlastně ten chlapík, o kterého jste se tady hádali?"

„Oh!" zachechtal se proti němu sedící Lohstein, „to je vzácné zvíře — ale hladové a hltavé, a zvláště prý žádostivo masa, které cizinou zapáchá. Musíš se míti na pozoru, abys mu do tlamy nevběhl."

„Já? — do tlamy!" vyvalil Lucemburčan vínem zapálené oči. „Co pak je nějaký medvěd?"

„A jaký medvěd!" chechtal se Lohstein dále. „Já ho viděl! — šedivý medvěd, a kde prý cizí krev vyčenichá, tam začne zuby šklebiti."

„A proč se mu nevytlukou?" zvolal mladík, silně pěstí na stůl udeřiv.

„Snad se ještě tak odvážlivého reka nenašlo, kterýž by vzal v Čechách cizí plemeno pod svou ochranu."

„Nuže tedy, já to učiním!" zkřikl mladík, vzchopiv se ze svého sedadla, ačkoliv mu ani nohy, ani hlava patřičné, přirozené služby konati nechtěly. „Já vztyčím praporec, já seberu pole a porazím člověka, kterýž proti cizí krvi brojí."

„Bůh mě tresci!" zasmál se Lohstein — „to bych rád viděl, jaké hrdinství bysi dnes vyvedl: a kdybych věděl, kde toho šedivého kazatele hledati, na mou duši! musel bysi slovu svému dostáti, a hned tu válečnou výpravu podstoupiti."

„Já ji také podstoupím!" dokládal mladík, horlivě do prsou se tluka a stál povolna opouštěje.. „Doufámť, že brlohu nepřítelovu naleznu."

„Pánové, seďte — seďte!" prosil Michalovický, chtěje nově povstávající rozmíšku uchlácholiti. „Sice padne na mne podezření, že jsem vám očarovaných nápojů předložil."

„A kdo ví, co jsi neučinil!" zvolal Lohstein, jejž víno čím dále tím více roznécovalo. — „Podívej se jenom na přítele Viliberta, jak očima kroutí a nohama mate — Bůh mě tresci! to nejde přirozeným způsobem; a byl bysi pravý ďáblův učeník, kdyby Vilibert na svém zůstal a brlohu vašeho rýmotepce vyhledávati začal."

„Baba člověk — mrzák na těle a duši — kdo o tom pochybuje!“ jektal Vilibert rozhorleně — „a kdybysi věděl, co to znamená: cizí krev a cizí maso —“

„Vím, vím, co to znamená, moudrý příteli!“ dosvědčoval Lohstein — „a abysi poznal, že důležitost rytířské výpravy tvé nahlížím, půjdu s tebou, a pomohu ti všeliké překážky přemáhati, ohnivé draky potírati, obry zabíjeti — všecko dělati, abychom se do brlohy toho medvěda dostali.“

S těmi slovy vzchopil se, a dal tím příčinu k obecnému hnutí.

„Byl by to prožluklý kousek, abychom nyní Dalimila navštívili!“ dal se hlas mezi ostatními hostmi slyšeti.

„On by se musel při pohledu našem domnívati,“ řekl jiný — „že je to houf kajicných hříšníků, kteří se dle slov jeho na pravou cestu vydali.“

„Anebo by myslil, že jsme zástup zvědavých žáků,“ zasmál se třetí, „kteří by se rádi verše dělati naučili.“

„Ty nejspíše!“ posmíval se mu čtvrtý — „proto že se ti samým básnickým zanícením celý nos leskne.“

„I ať si myslí, co chce,“ ozval se mezi touto směsicí hlasů hrabě Lohstein — „ale my ho navštívíme — tak jak jsme a bez prodlení! Já si dám ukázati zlatou holubičku, kterou jsme dnes v jeho rukou viděli — a zeptám se ho, kde se takoví ptáčkové chytají. Přítel Vilibert může pak s ním o cizí krvi jednati, a bude-li potřebovati pomocníka — také při tom jazyk zaháleti nenechám.“

„Oh — však můj také něco vydá a snese!“ řekl Vilibert, pás okolo těla si urovnávaje a pevně postáti se namáhaje. „Já mu jím vydlabu takovou díru do svědomí, že bude muset celou horu nových rýmů složiti, bude-li chtít bezedno její zanesti.“

Na to jsme žádostivi! — To rádi uvidíme! — Byla by to švanda rozkošná! — Jen jestli starého proroka doma nalezneme!“

Těmi a podobnými slovy přistupovali též ostatní k úmyslu cizozemců, a u vinném rozkvašení vydali se brzy na cestu.

7.

Večer zastiňoval již svým šedým pláštěm ulice měst Pražských, konec čině kratinké vládě zimního dne, když to na zvědy vyslaný zbrojnoš Míšenský s pánem svým v příbytek Dalimilův se navrátil. V smrtelných úzkostech byl věrný sluha téměř celý den po městě slídil, nežli rytíře nalezl, kterýžto sám náramnými starostmi poháněn, s místa na místo těkal, ztracenou dceru hledaje.

S klopotným srdcem vešel Kufenheim k ochranci dítěte svého, a naleznuv jej v tiché komnatě sedícího, nemálo se důstojné postavě jeho podivil. Avšak i srdce Dalimilovo tlouklo hlasitě pod starými žebry, když domnělého lupiče dcery své vstupovati spatřil. Veliká změna byla se ovšem stala s člověkem, kterýž byl zrádnou rukou po nejdražším pokladě jeho sáhl; léta byla mladistvý květ jeho tváří setřela a památku mnohého těžkého boje, mnohých strastiplných dnů jeho na nich zůstavila. Toto zpozoroval Dalimil okem zkušeným, a v srdci jeho chtěl se hlas šlechetného soucitu probuzovati; ale podoba lupiče jediné, milené dcery oživila přitom tak živě v paměti jeho, že všechno jemnější pohnutí v prsou jeho zase umlknouti muselo.

Žhavě utkvěly oči starcovy na mužné postavě příchozího cizince. On to zpozoroval, a tím snad zarazil se poněkud proud řeči jeho, kterouž chtěl díkům svým ze srdce průchod učiniti.

„Mou nešťastnou dceru,“ jal se konečně Kufenheim mluviti — „potkalo to štěstí, že dvěma šlechetným rytířům do rukou se dostala, kteří ji před nátisky rozvětřené zběře uchránili.“

Opět se zamlčel — ale Dalimil ještě poslouchal, jakoby každinký zvuk slov jeho toužebně do sebe vssáti chtěl. Byli to — byli oni zvukové, jimiž druhdy pod tichou střechou Sázavského hradu nezkušenou mysl omamoval — byli

to oni zvukové, jen mnohem usedlejší a hřmotnější! V prsou Dalimilových vířila bouře.

„Jsi ty, pane,“ začal posléze Kufenheim mluviti — „jsi ty jeden z oněch šlechetných mužů, jimžto za ochránění dcery své děkovati mám?“

„Je to jediná dcera tvá?“ vypravil ze sebe Dalimil po malé chvíli, odpovědi na otázku nedávaje. — „Jediné dítě tvé?“

„Mé jediné.“

„A bezpochyby je miluješ?“ ptal se ho Dalimil dále hlasem polotemným, přidušeným.

„Byl-lis kdy otcem, tedy víš, co to jest, na jediné dítě naději svou zakládati a v něm nový život svůj očekávati; a že dceru svou nade vše miluji, nebude ti snad s podivením, jestli jsi jenom v oči pohledl nebo zvuk hlasu jejího zaslechl.“

Hořké usmívání pohrávalo mezi touto řečí okolo rtů Dalimilových. Nyní se vzchopil a rychle k hostu svému přistoupil. Zdálo se, jakoby mu na dno duše pohlédnouti chtěl. Potom kynuv, aby se posadil, sám také zase na lenošce své se umístil. Kufenheim učinil podle pokynutí, nevěda posud, co o divném počínání ochrance dítěte svého mysliti.

„Jmeno tvé, pane, je Kufenheim?“ jal se ho nyní Dalimil tázati.

„Rytíř Kufenheim, z krve míšenské.“

„Vím, vím! — Není to poprvé, co noha tvá pomezí české přestoupila. Či nebyl jsi ještě v zemi naší? — před lety za vlády braniborské?“

„Byl,“ odpovídal Míšňan s nemalým podivením, neboť až posud nebyl o těch časech se žádným domácím rozprávěl.

„Tehdáž jsi byl mladík odvážlivé mysli, obratného jazyka, dychtě a jezdě po dobrodružství, dobývaje bran českých hradů a srdcí českých panen.“

„Byl to arci život pohyblivý,“ odpovídal Kufenheim, nemoha jakési nesnáze úplně přemoci — „k tomu mladá léta, bujná krev —“

„Arci, arci," smál se Dalimil s velikou hořkostí — „hladký jazyk, lehkověrné srdce, nepozorný otec, bezuzdá prostopášnost —"

„Já ti, pane, nerozumím," řekl host, „a prosil bych tě, abys mě v náruč dítěte mého uvedl."

„V náruč dítěte tvého — abych tě uvedl?" opakoval Dalimil, a jindy mírný zrak jeho upřel se o něho bodavě. — „A což kdybych se ostýchal tvého vojenského vzezření, a to outlé poupě toliko matce v náruč položiti chtěl?"

„Nedopouštěj moci nebeská!" zvolal host, starcovým nápadem nemálo poděšen. „To bys ji musel do rakve položiti."

„Do rakve?" zkřikl stařec s výrazem srdcelomné žalosti; i chtěl dále mluviti, ale zvuky jeho zemřely mu na jazyku v nesrozumném mumlání, jímžto si náramná hořkost a lítost ze srdce jeho průchod činily. Sklonil šedivou hlavu a ukryv zaslzené tváře ve dlaních, zůstal tak za hodnou chvíli seděti. Srdce cizího dobrodruha bylo sklíčeno úzkostným, ale nevýslovným tušením, i zdáloť se otci pečlivému, že dcera jeho do rukou — šílence upadla.

Po chvíli pozvedl stařec hlavy, a tvář jeho byla obrazem hrobového poklidu. — „Tedy je mrtva matka dítěte tvého?" ptal se hosta svého dále. „Umřela pokojně? — s dobrým svědomím?"

„Pane!" zvolal Kufenheim, rychle se vzchopiv, an mu věčné otázky starcovy jako šípy do prsou padaly — „já jsem ti povinen životem a ctí dcery své; ale prsa moje nejsou opnuta necitným brněním, aby se od nich slova tvoje odrážela, jako tupé střely. Co jest? — mluv jasně! Nezatahuj vůkol mne olověnou síť, kteráž mě svou tíží udusiti hrozí! Či-li jsem padl před soudnou stolici člověka, kterýž má právo kročeje cizích stíhati a v tajnosti rodin se vdírati?"

„To máš pravdu," řekl Dalimil, kterýž byl tiše seděti zůstal a Kufenheima pokojně vyslechl. „Já se nezachoval

jako hospodář k hostu svému, i lituji toho; ale člověk je podroben křehkostem a pokleskům, protož mi odpustíš — zvláště když povážíš, pane, že jsi mi jedenkráte stejnou měrou učinil.“

„Já — tobě, pane?“

„Jako host, srdečně přijatý, neostražitému hospodáři.“

„Já — tobě?“ opakoval Kufenheim, a srdce jeho začalo nepokojně tlouci, a zrakové jeho utkvěli na starci s horoucí zvědavostí. — „Já tě, pane, neznám.“

„Rád věřím. Dlouhá, neradostná léta přeodila tváře mé, a pamět tvoje neměla milé příčiny zachovati obraz člověka, jemužto jsi blaho celého života porušil.“

„Moci nebeská!“ zkřikl Kufenheim a na krok ucouvnuv, křečovitě na prsou ruce sepnul.

„Neznáš rytíře Mezeřického?“ ptal se Dalimil hlasem nezvučným, jako z dalekého hrobu zaznívajícím.

Strašlivé zkřiknutí vyletělo z prsou Kufenheimových; kolena se chvěla pod lupičem panny české, a hodina soudu valila se na člověka, kterýž byl zlatý strom poklidu šlechetné rodiny vyvrátil. Třesoucí držel se svého sedadla — a hlavu maje na prsa skloněnou, nedůvěřoval si pohlednouti na starce. Ústa jeho jektala jediné slovo: „Mezeřického!“

Dalimil se byl vzchopil a hleděl tiše na rytíře Míšenského. Jemnou lítostí naplnilo se mu srdce, vidoucímu člověka, jemuž nebyly světské nehody týlo sehnuly, odvážlivého i šťastného dobrodruha, zlým svědomím sklíčeného, jako děcko se třesoucího. Hodnou chvíli stáli takto proti sobě oba muži mlčíce.

„Nevím,“ jal se konečně Dalimil mluviti, „zdali vysoké, mezi příkořím a nesnázemi všelikého způsobu dosažené stáří podobu mou tak změnilo, že na ní pranic nezbylo, co by ti otce Boženina v pamět uvedlo; ale jmeno moje, zdá se, vězí posud v duši tvojí — a nyní víš, proč jsem se vdíral v tajnosti tvé rodiny.“

„Vím — vím!“ vynutil Kufenheim z prsou stísněných, jako železnou obručí sevřených.

„I naději se, že nebudeš na příliš velikou přísnost tchána svého naříkati?“

„Ustaň, ustaň, člověče — tímto hlasem lásky plným!“ vzchopil se nyní Kufenheim, vztyčil se a přiblížil se k Dalimilovi. „Zuři, syp hněvu svého blesky v prsa moje, rozervi je spravedlivými výčitkami, zaslouženým soudem — já to snesu spíše, duše moje nerozpuká se tak bolestně, jako tichou řečí tvojí, kteráž mi zlatý věk mladosti a hřích můj na mysl uvádí!“

„Této chvíle jsi se asi nenadál?“ ptal se ho Dalimil, když byl jemné oči své několik okamžení zpytavě na tvář jeho upnul.

„Já myslil, že jsi dávno k otcům odešel,“ pronesl Kufenheim hlasem tichým a nejistým.

„Tak jako dítě moje?“ řekl Dalimil, a slova jeho chvěla se mu na rtech. „Jako dcera má?“

„Ona zemřela, v myšlénkách jsoucí u tebe, a jmeno tvoje bylo poslední slovo v ústech jejích.“

„Jmeno moje?“ opětoval stařec s bolnohořkým úsměchem. „Oh, ona mě nosila odjakživa v paměti, a ty jsi bezpochyby všecko vynakládal, abysi vzpomínku na otce hluboce v duši její uchoval? Bůh ji tam potěš, kam jsi jí pomohl.“

8.

Dlouho seděli oba muži, Dalimil a drahně let neviděný, podivným vedením věčné spravedlnosti opět nalezený zeť jeho, ještě pospolu. Kufenheim musel strhnouti oponu s minulých dnů divně poháněného života svého, kterýž mu nedal na jednom místě postáti, nýbrž ze služby do služby k rozličným dvorům knížat německých jej poháněl.

„Božena“ — vypravoval Míšenský — „byla jasnou hvězdou, kteráž mě na podivných, často se křižujících cestách věrně provázela; ona byla utěšující anděl v bouři života mého, ona byla kotvice, jížto se loď moje, často vzteklými vlnami poháněná, pevně udržovala. Láska její

byla moje štěstí, moje síla, moje víra. Po její smrti upnula se duše moje vší silou na jediný závazek lásky naší, na dceru Kunhutu. Pro tu jedinou jsem myslil, pro tu se snažil a pracoval. Srdce, mysl — veškerá bytost její jest pouhý otisk zvěčnělé matky, duši její mám za nejdražší dědictví po milované manželce. Jen ji, pane, poznej, a jestli tě mnoholetá lítost, kajicnost a prosba umírajícího dítěte, kterouž s sebou nosím od lože smrtelného, nic nevěda, že se jí budu moci kdy zbaviti — jestli tě, pane, to všecko nepohne: tedy tě smíří dítě dcery tvé, vnučka tvá.“

Dalimil neodpovídal; seděl ve hlubokém zamyšlení a obyčejný tichý úsměv pohrával okolo rtů jeho. Potom z hluboka si oddechnuv, povstal a zavolav starou služku, velel, aby přivedla Kunhutu.

S hlubokým vykřiknutím vrhla se dívka na prsa otcova. Vřele a dlouho držel ji Kufenheim v náruči, jako drahý, ztracený, ale zase nalezený poklad, potom pak vyvinuv se jemně z rukou jejích, přistoupil s ní k Dalimilovi, po jehož vráskovitých tvářích dva potůčky jasných perlí se řinuly.

„Poděkuj se muži, v jehož ruce tě věčná prozřetelnost uvedla,“ řekl při tom — „poděkuj se mu, jakož ochranci života svého, a vypros na něm požehnání pro sebe i otce svého — vyprosíš je na otci matky své“

S nevýslovným úžasem hleděla dívka na starce, jehož ruce se bezděky jako k obejmutí zdvihaly — i viděla ť na tváři jeho lesknoucí-se slzy, a vážnost v obličeji otcově, a srdce její překypělo sladkou bolestí a hnalo ji to na prsa mužova, o němžto jí byla drahá matka v osamělých hodinách zlaté pohádky povídala.

„Bůh s tebou — dítě dcery mé!“ šeptal stařec, drže dívku v náruči a panenské čelo jí líbaje. „Zapomínámť pro pohled milostného květu tvého na zprahlou pustinu dnů minulých — nebe tě provázej na všech cestách života!“

Posvátné ticho nastalo v komnatě, přerušované toliko temným štkáním Kunhuty. V tom se ozvaly hřmotné rány na domovních dveřích. S podivením poslouchal

hospodář i hosté jeho, a podivení jeho zrostlo ještě více, an letitá hospodyně s novinou do komnaty vešla, že se houf mladých, vzácných pánů do domu dobývá.

„Je mezi nimi rytíř Dubský? — Vede si snad hosti?“

„Pana Hynka jsem nepoznala — ani neviděla, ani neslyšela.“

„A co tu chce ten houf mladých, vzácných pánů? Vědí, kdo zde bydlí? a čí pokoj ruší?“

„To vědí, pane! neboť volají jmeno tvé a praví, že mají s tebou co jednati. Snad abych otevřela, pane! — vždyť nám dvéře vyrazí.“

Tlučení nepřestávalo, a mezi tím hřmotem bylo i smíšené lidské hlasy slyšeti.

„Kdož by to byl?“ řekl Dalimil, a hluboká vráska potáhla čelo jeho. „Mladý lid? — snad se vrací z hostiny, jížto příjezd nového krále slavili — nezletilého člověka, o němžto ještě nevědí, jak žezlo v ruce držeti bude? — Co hledají u mne, o něhožto celý čas nedbají? Ty pošetilé výstřelky z naší panské krve — co chtějí u člověka, kterýž stojí vzdálen od nich, jako osamělý na daleké poušti dub?“

„Pane, mám je odbyt, anebo jim otevřít?“ ptala se žena služebná s tváří starostlivou. „Škoda dveří.“

„Vpusť je!“ řekl stařec odhodlaně. „Podívám se, co mi tento podivný den ještě přinese.“

Kufenheim odešel s Kunhutou do vedlejší komnaty — a v okamžení na to vrazili do dveří mezi divokým smíchem a křikem rozpustilí hodovníci z domu mladého Michalovického. Na chladném povětří byly se rozpálily hlavy jejich, a mozek, plný vína, kolotal se nyní horem dolem, podivné stvůry mladíkům na oči uváděje a k rozpustilosti je popouzeje.

Nemálo užaslý vítal je Dalimil očima zpytavýma. Šlechetným hněvem zarděly se klidné tváře jeho, kdyžto mladí hejskové do tiché komnaty se vhrnuli, jakoby do veřejné krčmy vcházeli. Nemohlť si vyložiti chování osob cele neznámých, a hledaje mezi houfem člověka, jehož

přítomností by se hosté nenadálí snad omluviti dali, neměl hned řeči pohotově, aby podivení své projevil.

„Byl-li jsi, příteli, právě na modlitbách za nového krále, když jsme na dvéře tvoje bouřiti začali, tedy to nic neškodí, můžeš to zejtra odbyti, dobrá modlitba vždycky nebesa prorazí!“ začal mladý Lucemburčan rozkládati, poněkud jektaje a rukama semotam šermuje. „Hleděl-li jsi ale — he, he! — své spanilé milůstce do očí tedy odpusť, že jsme tě z důležitého díla vytrhli. Nechcemeť nikomu radosti kaziti, neboť se také rádi veselíme.“

Hlučným smíchem ukončili soudruhové řeč jeho.

„Dovol, příteli veršovče, abych svým zemdleným hnátům pohověl!“ ozval se jiný mezi houfem, a nečekaje na odpověď, hodil sebou na nejbližší židlici nohy široce roztáhnuv. „Ty zpropadené mrchy chtěly podemnou mermomocí tancovat, ačkoli hlava říkala: Nechte toho! — abyste českého rýmotepce zastihly.“

„Nu — a kde pak ji máš?“ jal se zase první mluviti, důvěrně k starci přistoupiv a hlavu k němu nakloniv. „Kde pak máš zlatou holubičku? Slyšeli jsme — slyšeli! Víme, že není z tvého vlastního hnízda.“

„O čem to mluvíš, mladíku, jehož neznám, kterýž ale smysly minulým býti se mi zdáš — samou radostí, že jsi českých číší se dopídil?“ ozval se nyní Dalimil hlasem povýšeným a na krok od něho ustoupil. „Co to žvatlá jazyk tvůj, an se ti z otěže utrhl? Co chceš? — co zde hledáš? — ty i soudruhové tvoji?“

„Ale jdi, stará kotrbo — a nedělej, jakobysi nás neznal!“ spustil zase Lucemburčan. „Aspoň my dva známe se již od rána — a od té chvíle slyšeli jsme o tobě tolik chvalitebného, že jsme nemohli odolati spravedlivé zvědavosti, abychom ti tváří ve tvář pohleděli. Pomysli jen — rovnou cestou přicházíme od stolu, na němžto se ještě plné číše pění — ačkoli jsme jich hezký počet za zdraví nového českého krále vyklopili.“

„Ale nemluv vážnému hospodáři o věcech, kteréž srdce jeho rozrývají, jakobys mu tříhranou dýku do něho

„Proto? — proto?“ úpěl Dalimil z hlubokosti duše své, a zaťav levici, uhodil se pěstí do čela, pravice pak, v nížto meč držel, chvěla se mu tak silně, že ocel na podlaze řinčel.

„Teď toho mám dost!“ zvolal nyní zase Lohstein, dívaje se posud se soudruhy na boj řečnický, „daremné řeči k ničemu nevedou. Okaž — pusť svou holubičku! Vidět ji musíme!“

Přitom učinil krok, jakoby chtěl do vedlejší komnaty vejíti; ale pohnutí jeho neušlo Dalimilovi, a hořká žalost jeho překypěla v prudký hněv. I zastoupil mu cestu, a svalovitou rukou jej za rameno uchvátiv, mrštil jím do zadu, kdežto se na soudruhy povalil.

„Nestydaté hádě!“ soptil přitom u náramném hněvu. „Chraň se prahu posvátného, aby tě nezašlápla noha má!“

„Hoho!“ zvolal nestoudný Lucemburčan, z náručí soudruhů se dobývaje a rovně na nohy stavě. „Začíná ta hromada starých českých hnátů takovou písničku? Počkej, to ti pomůžeme zpívati! Hejsa, přátelé! Spusťme!“

Přitom zableskly se meče v rukou všech hejsků, a zvučné rány padaly na pádný ocel šedivce mladickou silou rozjařeného.

Ale rázem otevřely se dvéře z komnaty vedlejší a v okamžení stál vedle starce mužný Kufenheim, prudkou sečí rány odrážeje, které se od nestoudných hostů na důstojného hospodáře sypaly. Bylať to pomoc statečná, a brzo počali vínem rozjaření mladíci ke dveřím se tlačiti, nemohouce dvěma odpůrcům odolati.

Povstal strašlivý povyk. Kufenheim zuřil a s každou ranou letělo hrozné klení mezi drzý houf. Na prahu objevila se bědující Kunhuta a na předsíni křičela o pomoc stará hospodyně. Tamtéž začal ale také oděnec Kufenheimův zuřiti, a rány meče jeho zděsily houf nočních hostů tak velice, že jako metlou boží poraženi v útěku spasení hledati začali. Ale útěk tento děl se velmi nepořádně, takže ve tmách jeden do druhého vrážejíce, po schodech skoro všickni hlavou dolů padali a porouchání

k domovním dveřím se dostali. Jako rozkacený tur za tlupou zděšených psů řádil za nimi oděnec Kam těžký ocel jeho dopadl, povstalo pronikavé zkřiknutí a bolestné úpění. Byla to hanebná porážka mladých hejřilů. Někteří z nich vyklouzli šťastně ze dveří, jiní ale nešťastným pádem nebo sečnou ranou k pohromě přišedše, museli trpěti, an je sprostý oděnec z domu vyhodil, mohouce to ještě za štěstí pokládati, že jim u svém roznícení meč do prsou nevrazil a takž cestu na věčnost neokázal.

Mezi tím byl se ale také výjev v komnatě proměnil; Kufenheim totiž a mladý Lohstein leželi na podlaze v krvi své, bědující dcera klečela nad otcem, zachycujíc krev, ježto se mu z boku prýštěla, a Dalimil volaje hospodyni, aby přišla k pomoci, otvíral unavenýma, třesoucíma-se rukama skříni, aby vyndal balzám. kterýž mu byl druhdy samému také mnohou ránu zacelil.

9.

Hrobové ticho panovalo zase v domě Dalimilově. Raněný Kufenheim ležel v ložnici hospodářově, a smyslové jeho byli opoutáni polo spaním, polo mdlobou. Úzkostí sevřená bděla nad ním dcera, a u dveří, na nízké stoličce, seděl věrný oděnec, hlavu maje o dlaň opřenu. Čekalť na každé pokynutí své mladé velitelky. — V hostinské komnatě ležel raněný Lohstein, jsa pečlivé hospodyni odevzdán.

O samotě, v jizbě své, ruce maje před sebou na klíně sepiaty, seděl Dalimil na široké židli. Hlava jeho byla skloněna k prsoum, a myšlénky jeho přebíhaly události dnešního dne a večera.

Vedle něho, na kulatém, dubovém stole hořel knot v mosazné lampě, a světlo jeho padalo na svazek pergamenových listů. Ležel rozevřen, a vedle něho péro. Na levé straně se shora byla psána tato slova:

„Radím vám, svůj smysl mějte,
Hosti v zemi nepouštějte;
Nechcete-li z toho moudří býti,
Snadno sekyra můž hrdlo stíti;
Radím, přijde-li kdy volení,
Nechte na skřivená drva chození.
Co tím míním, sám znamenej,
Jazyka zvol svého, cizího pak nechej.
Pomni, čemuť Libuše učila,
Že v své řeči nikdy neskřivdila."

Byly to verše z kapitoly sté a šesté, kterouž byl Dalimil v kronice své napsal, když se byl toho dne z hluku městského do tiché svatyně své uchýlil.

„Proto tedy? — proto?" zamumlal konečně stařec s jakousi hořkostí, a zvuk řeči jeho umíral mu na rtech, jako poslední ohlas umíráčku. Na to upadl zase v hluboké zamyšlení, a zdál se krutý boj vésti s úmyslem svým. Prsa jeho začala se dmouti, tvář jeho zahořela, oči se zaleskly plamenem nepřirozeným a rtové jeho chvěli se, jakoby tajnou řeč srdce vypouštěli; ale ani hlasu z nich nevyšlo. Posléze vášnivě povstal a začal po komnatě přecházeti.

„Nic jiného tedy nenašli v rýmech mých —" mluvil horlivě sám s sebou; „celá Praha nenašla v tom nic jiného, než pošetilou žádost po chvále, nemužnou chtivost po oslavě! — Veliký Bože na výsostech!" zvolal z hlubin duše své, a zastaviv kročeje, pozvedl oka a ruku položil na prsa — „tys viděl úmysl můj — tys prohlédal záhyby srdce mého, a víš nejlépe, zdali mě světská marnost vedla, když jsem hlasu svého pozvedl! — ty víš nejlépe, zdali jsem toho zasloužil, aby mi krev česká takto splácela! — Ale já jim dokáži, těm moudrým sudičům, že si s úsudkem svým na křivé cesty vyběhli!"

A opět začal po komnatě přecházeti, bolestný zápas veda se srdcem a hlavou.

„Ano — zničím, co jim oči otevříti mělo!" řekl pak s hlubokým povzdechem. „Ani památky nesmí po mně zůstati — nech si jiného proroka objednají, kterýž by na

poušti pozvedl hlasu svého, anebo který by na sssutinách Jerusalema zaplakal.“

I přistoupil ke stolu a vzal svazek listů pergamenových do ruky. Oko jeho sběhlo s nich na protější stranu, kdežto v širokém krbu z doutnajících oharků poslední plamínky vyšlehovaly, a bezděky zachvěl se rukopis v rukou jeho.

„Několik okamžení“ — řekl stařec tiše — „a Praha by musela mlčeti. V popeli by ležele, co jsem celému národu zůstaviti chtěl — nemoha proň nic jiného učiniti; zničeno bylo by, co jsem tak horoucně pěstoval, při čem duše moje byla — co mě v sladké sny o velikém, jasném příští unášelo — čím jsem na bránu ohluchlých, otupělých duší zabouřiti a je k novému životu povzbuditi chtěl —“

A v zpomínkách těchto zaletěl duch jeho do minulosti, do oněch dnů, kdežto v něm první myšlénka vznikla, národu svému kroniku psáti, a tímto zpomenutím zmužil, sesílil se duch jeho.

„Nikoli!“ zvolal jako nadšen, a důstojný mír zasvitnul mu zase ve tváři — „nikoli, nezničím tebe, poklade můj! Mne se nesmí tknouti slovo člověka zmalátnělého — já musím pevně, mužně, trvanlivě státi a neunavně bouřiti mezi lenivými ospalci. Vědomí mé je čisté — vůle moje byla ryzí — a lesklé jasno její nedá se zatemniti soudem pošetilců. Ne moje, ale národu mého oslava vznášela se přede mnou, když jsem začal tuto kroniku psáti; ne sám o sobě — ale k národu chtěl jsem mluviti, na mysl mu uváděje slavné činy otců, moudré výstrahy mu dávaje a ke všemu horoucí lásku rozněcuje, co z krve jeho pochází.“

I položil knihu zase na stůl, a učiniv přestávku ve své samomluvě, zdál se přicházeti k poslednímu rozhodnutí.

„Ano, ty vytrváš, útěcho moje!“ doložil konečně — „ty přečkáš osudy národu českého — já to cítím a vidím před sebou tak jasně, jako čistý úmysl můj. Ty vytrváš, třebas i jmeno moje zahynulo — třebas i na spisovatele zapomněli. I nechci, aby ho jmenovali — nechci, aby dost

malá domněnka na něm lpěla, že snad k vůli oslavě jmena svého péra se chopil —“

Přitom začal se přebírati mezi listy, až přišel na místo, kteréž bylo psáno s obzvláštní pilností, a kdežto se zvláště počáteční písmena rozličnými okrasami, strakatými květinami a podivnými figurami skvěla.

„Celý život žil jsem ještě jednou, an jsem toto psal; nyní se pochovám, a památka moje zhasne na věky.“

Takto řekl k sobě s tichým, jemně bolestným úsměchem, a vzav se stolu nůž, vyříznul dva celé listy pergamenu ze svazku. S těmito listy přikročil potom ke krbu a drže je za jeden konec, druhým položil je na planoucí oharky. Listy začaly se kroutit a žloutnouti, a v několika okamženích vyrazil z nich plamen.

„Aj, aj, bratře kronikáři?“ ozval se v tom hlas mužský, a do komnaty vešel Hynek z Dubé s roznícenou tváří. „Co pak zde tropíš?“

Dalimil pozvedl očí svých a upřel je na několik okamžení na příchozího. — „Zničuji svou nesmrtelnost,“ řekl pak s úsměvem, jakoby se z tuhého sna byl probudil.

„To musíš tedy více umět nežli čarovati,“ odpověděl přítel s okem zářícím, a hodiv biret na stůl, jal se odpínati meč svůj. „Já alespoň pozoruji, že se nesmrtelnost právě nyní o tebe teprva starati začíná. Ruko Páně! je-liž pak to pravda, co mi právě tvoje stará Marta vypravovala? Měl prý jsi nepozvaných hostů — a dobře jsi jich — ha, ha! vyčastoval? Škoda, že jsem sám na hostinu odešel, mohl jsem se tady potěšiti.“

„Potěšiti?“ opakoval Dalimil hlasem polotichým. „Myslíš ty, že jsem já se potěšil? Veliký rak užírá údy království našeho, a nikdy nezarýval se do nich tak nebezpečně, jako právě nyní.“

„Oho, příteli kronikáři!“ zvolal Hynek rozmarně, a vrhnul sebou na sesli. „Jakýma očima hledíš to zase na naše království? — Nikdy že tak nebezpečně jako nyní? A což byl hmyz Braniborský? co pijavice Korutanské? Nezažíraly se ty dosti hluboko do masa našeho?“

„Zažíraly — Bůh to ví!“ dosvědčil šedivý přítel — „ale měli jsme naději, že se jich sprostíme, že je vyplením, že se na věčné časy do těla našeho nezahryžou. To nyní všecko přestává; samovolně zapřáhli jsme se do cizího potahu, a nyní drží nad námi bič tak silná ruka, že se jí více nevymknem — kdybychom i vším právem na těžké jarmo naříkati měli.“

„Aj, aj, starý brachu!“ usmál se Hynek. „V tvém domě asi bydlí samá strašidla, že tak vyděšeným okem na stav království našeho pohlédáš! Jáť mám také oči — a přicházím od lidí, kteří mají také oči, zdravé oči —“

„A číši dobrého vína,“ doložil přítel.

„To mají — přisám Bůh!“ usmál se Hynek a uhodil radostně na stůl. „A tys měl také do ní nahlídnouti, aby se ti oko vyčistilo.“

„Oko mé je čisté,“ řekl Dalimil poněkud rozníceněji, „a to jest právě moje nehoda. Slepotou měl bych býti poražen — těžkou slepotou a hluchotou, abych neviděl a neslyšel zmatky a neřády, kteréž pod kuklou obnoveného práva království naše na novo rozrývati budou. Rány Boží! kam to dojde, když hned prvního dne tichý příbytek poctivého muže nejistou skrýší — když komnata českého rytíře rejdištěm přiletělých dravců býti počíná!“

„Mrzutá věc to je — velmi mrzutá — aby do ní z čista jasna deset tisíc blesků!“ kýval na to Hynek šedivou hlavou, netrpělivě prstami po stole klepaje — „ale já jsem dnes tak veselé mysli, že se z nejhlubší hlubiny mrzeti nemohu. Když jsem jel do Prahy, seděla mi říkaje strachem duše na jazyku; klel jsem, a litoval mladých let svých a nevražil na stáří, že ze mne slabého muže učinilo — nu vždyť víš, jak jsem, ničeho si tady nehledě, pod tvou přátelskou střechou sám a sám se uhnízdil, čekaje na věci, které se tyto dny díti budou; ale dnes mi roztálo srdce radostí a novou nadějí. Naši připovídají si vůbec velmi mnoho od rodu Lucemburského — a mladého krále vychvalují. I mezi našimi nalezl

jsem ještě mnohé zlaté zrno, a byl bych věru měl čeho litovati, kdybych byl pozvání k hostině nepřijal —"

„— ale, mně se zdá, že ty všechny hezké noviny sám sobě vypravuji?" doložil, tvář k nemalému podivení napříčiv a oči na přítele upnuv.

Dalimil totiž byl se mezi řečí jeho usadil a skloniv dle obyčeje svého hlavu na ruce o kolena opřené, obíral se pilně s vlastními myšlénkami.

Co tu sedíš, brachu?" mluvil Hynek dále. „Co je ti? Zatemnila nesmyslnost několika chlapců mysl tvou tak velice, že ji ani úcta celého českého panstva — to jest ryzího zachovalého panstva vyjasniti nemůže? — Nu, co na mne hledíš, jakobych ti kdo ví jak nepovědomé báchorky povídal? Úcta vší řádné šlechty a všelikého poctivce — pravím, a dnes jsem to slyšel zase na své uši, jak se o tobě smýšlí —"

„Já nechci, aby se o mně smýšlelo!" vyrazil ze sebe stařec opět znepokojený. „Ať smýšlí sami o sobě, a mne svým soudem ušetří!"

„I toť bysi musel býti první nevídaný člověk pod sluncem, abysi myslil, že se nemá o tobě smýšleti a souditi!" usmál se Hynek srdečně. „A já jsem jako děcko s nebe spadlé, mezi lidem nezkušené, jelikož tě pochopiti nemohu."

„Nechci to — nestojím o to — takový nebyl nikdy úmysl můj," řekl Dalimil rázně po sobě. „Tamto v popeli máš toho důkazy."

„I ruko boží," zvolal starý přítel, rychle ze své pohodlné sesle vstávaje a zvědavě po krbu hledě. „Na to tvé upalování jsem docela zapomněl. Co pak jsi to tropil?"

„Dotápěl jsem komnatu kusem své kroniky."

„Co že pravíš?" zvolal Hynek, trhnuv sebou, jakoby mu byla tato zpráva k srdci sáhla. „Tvé kroniky?"

„Nelekej se," řekl Dalimil s úsměvem; „byl to jen můj život."

„Tvůj život?"

„Nebývá člověk bez křehkosti; a tak i já pošetile

myslil, že by snad jednou někdo rád věděl, kdo as kroniku národu svého přirozeným jazykem vyložil — i učinil jsem také v obzvláštní částce několik veršů o minulých dnech svých, o svém úmyslu a t. d. Ale přišel jsem k lepšímu poznání — a zmařil všelikou o sobě památku. Nemáť svět mysliti, že jsem pro marnou oslavu jmena svého —"

„Ale u všech živých blesků!" zvolal nyní Hynek netrpělivě, a udeřil pěstí do stolu — „kdo pak si to myslí? Nasadila ti prostořeká ústa několika nestoudných hejsků tolik vrtochů do hlavy, že se jich nijak zbaviti nemůžeš? Anebo chceš, aby i rozumní tohoto světa se domýšleli, že jsi k neoslavě, k necti jmena svého kroniku psáti počal? — že jsi něco bídného zhotovil? Dílo jest oslava mistra svého — to víš tak dobře jako já? Čili myslíš, pane, že Hynek z Dubé jen proto po německých lebkách mečem tancoval, aby veršovec o něm napsati mohl

Hleďte z Dubé pana Hynka atd.?

Přisám Bůh! já bych prvnímu zpěváku té písně svým starým ocelem ústa přejel, kdyby ve mně nic moudřejšího nehledal!"

10.

Čirá tma ležela na městech Pražských a chladný větřík profukoval ulice, metaje drobounký sníh do tváří nočních tuláků. Zástup rozprášených hejsků z domu Dalimilova hnal se dílem tou, dílem onou stranou k obydlí mladého Michalovického. I sebrali se konečně všickni — jeden s naseknutou rukou, druhý s naraženým hnátem, jiný s roztrhnutým šatem, všickni ale s mrzutou tváří. Hanebná porážka a studené povětří byly je ochladily a těžké, nepokojné páry z mozku jim vyhnaly. Za to počala v prsou jejich žluč vříti, a studem nevěděli, jak na sebe pohlednouti.

„Pěkná historie!“ mumlal jeden, nevrle sebou na židli hodiv. „Až se to zejtra po městě roznese, budeme si muset larvy nastrčiti, aby za námi ta česká čeládka neběhala.“

„Proč jste si to dříve nerozvážili!“ nutil se mladý hospodář do smíchu — „české hlavy jsou tvrdé oblásky; meče od nich jen odskakují!“

„Čert Lohsteinovi tu radu dal, že se mu zachtělo, s tou cizí holubicí zahrávati!“ řekl jiný, okolo zkrvácené ruky pásku svou si otáčeje. „Jeho nápady trčí vždycky nosem do světa; jen že si ho často narazí.“

Nyní nastalo krátké pomlčení. Všickni očekávali, že se mladý Lucemburčan ozve — ale hlas jeho nedal se ovšem slyšeti. Nyní teprva shledali, že on jediný z noční výpravy se nevrátil — a dva, tři uvedli si nyní na pamět, že ho zahlídli, an v komnatě proklatého veršovce k zemi klesl.

„Mnoho štěstí, pánové!“ ozval se zase hlas první — „to nás přivede do pěkné tísně a pověsti, jestli ho tam necháme. Kdo ví, jak se ten ďábelský písničkář na něm mstíti bude. I bodejž do toho!“ zkřikl a vyskočiv udeřil na stůl, až na něm stojící ještě číše zacinkaly. „I totě bych se raději v pustinách mezi rozsápanými medvědy viděl — nežli u plných číší, an zatím soudruh v klepetech nepřátelských vězí.“

„No — tedy ho z nich vyrvi, moudrá hubo!“ řekl jiný, „a nedopaluj nás nadarmo.“

„Kdybych tě jen mohl dopáliti, abysi dnes ještě jednou po meči sáhl a s hlavou střízlivou k vyprostění člověka vyběhl, jehož zabavení nám tolik hořkosti může způsobiti, že ji vším vínem nezatopíme, jehož nám sklepy české poskytnou.“

I padla slova hořká a popudlivá ještě z jiných úst, a posléze rozplamenila se mysl všech zase tak, že vespolek uzavřeli ještě jednou obydlí plesnivého veršovce — jakž Dalimila nazvali — navštíviti a Lohsteina z rukou jeho vyprostiti.

Podali si ruce a pevným slibem se zavázavše, vyhrnuli se poznovu na tmavou ulici. —

Dalimil seděl již opět sám ve své komnatě. Dlouho byl ještě s věrným přítelem o své budoucnosti rozmlouval, až se posléze na tom usnesl, že s ním na tichý venkov, na vzdálený hrad jeho odjede a tam poslední dny života svého ztráví.

Této noci nemohl se ale odebrati na lože. Prsa jeho byla přeplněna tak rozmanitými výjevy minulého dne i noci — jakož i mysl jeho roznícena podivnými sny o budoucnosti. V tomto stavu chtěl tedy srdci ulehčiti, a dalším psaním kroniky se baviti.

S perem v ruce seděl stařec u své drahé kroniky.

Mnoho jiného by bylo mluviti,
Ale chci již v tomto dost učiniti. —

To byla poslední slova, která mu z pera vyplynula. Duch jeho zanesl se opět z těsných okovů těla do říše minulosti, a rozehřáv se zpomínáním, namířil těkavou perutí v budoucnost. Péro mu vypadlo z ruky — a hlava sklesla na prsa v hlubokém zamyšlení.

I viděl mladého krále, an po boku spanilé Češky, poslední to ratolesti domácího kmene královského, dlouhou chvílí zívá a po vzdálené otčině hledí — an uprostřed cizokrajně vyšperkovaného komonstva hrad Pražský opouští a po lesích se baví, anebo cizích dobrodruhů svolává a podivné hry strojí, anebo nepokojného, v zemi české nezakořenělého ducha svého projížďkami po cizinách ukájí.

Vysoko dmula se prsa starcova; oči jeho byly zavřeny, ale duch věštným světlem ojasněn; z úst vyklouzaly mu polohlasité prozpěvy.

Náhle viděl se v duchu na veliké prostoře; věčnost ležela na ní rozprostřena s vlajícím rouchem, a pod ním stála nepřehledná řada lidských dnů, s radostmi a žalostmi národu. Ale všecko leželo v tuhém spaní; toliko jednotliví vzdechové jevili, že spáčové s těžkými sny zápasí. On sám — samojediný pobíhal mezi nimi s otevřenýma

očima, a vzdechové z těžkého spaní rozrývali jako dýky prsa jeho. I bylot mu, jakoby již smrdutý dech pomíjejicnosti přes údy jich vanul — jakoby hnili za živého těla. I pozdvihl tedy hlasu svého a bouřil je ze smrtné ospalosti. A někteří povstávali mrzutí z brlohy své, a kleli nepovolaného prý budiče — a jiní opět poskočili bujaře na nohy a žehnali mu; i nastal veliký ryk a pomíšené volání. A se všech stran hrnuli se naň zástupové, vztahujíce po něm rukou svých — jedni hněvem, druzí vděčností. A stařec dal se plesem do smíchu a roztrhnul roucho své, aby se tisícové o ně rozdělili — i rozedral prsa svá, že pramen krve daleko z nich vystřikl a hlučné množství pokropil; a z každé krůpěje povstala jiskra a z jiskry rozdechl se plamen, a všecko splanulo v jedinkou ohromnou pochodeň, a se všech stran hučeli hlasové: Totot je památka tvá.

A stařec sebou trhnul — i bylot mu, jakoby měl v nesmírnou dálku letěti; postava jeho se tyčila, rostla — otevřel oči a procitlý upřel je pevně před sebe. Komnata byla plna světla a podivných postav.

O novém útoku svém brzy hlučný brzy temný hovor vedouce, byli se odvážliví hejskové s pochodněmi svými k Dalimilovu příbytku dostali. Nejdříve padlo několik ran na dvéře; že se ale neotevřely, začali se mladíci vesměs o ně opírati, až v zetlelých veřejích skoba vyskočila, a houf nočních tuláků do síně se vrhnul. Při záři pochodně brali se nyní po schodech a dosti hlučíce vstoupili do komnaty.

Dalimil seděl ve svém divném vidění tiše u stolu. Pohledem na důstojného starce zarazil se sbor nočních hostů u prahu, a teprva když se Dalimil pozvedl, začali se i mladíci hýbati. Ale zvednutí starce trvalo jenom okamžení — klesl zase na sedadlo, a zrak jeho polil se skleným závojem.

„S dovolením, pane hospodáři!“ ozval se nyní hlas mezi zástupem — „že ještě jednou přicházíme; ale příčina je trochu větší, nežli byla při první návštěvě.“

I čekal několik okamžení na odpověď; když ale Dalimil žádné nedával, vystoupil ze sboru smělý mladík a přiblížil se k starci.

„Zapomněli jsme zde jednoho z přátel svých,“ jal se mluviti, „a neradi bychom tě zbytečným nocleháfem obtěžovali. Vydej Lohsteina, moudrá hlavo — zapomeň na veselý kousek mladých hlav — a buď jist našeho přátelství.“

Ale Dalimil ještě neodpovídal. Hlava jeho byla hluboce na prsa skloněna, ruce skleslé na klíně. I přistoupil mladík nevrle ještě blíž, a chopil starce za ruku. Ale ruka jeho byla studená — seděl tu mrtev u své kroniky.

* * *

Třesoucí rukou zastíráme slabounký obraz, kterýžto jsme o posledním dnu muže nakresliti se osmělili, jehož jmeno by žíti mělo v ústech každého Čecha, ježto ale divnými osudu cestami sotva kdy ze rtů milovníka domácích starožitnin sklouzne. Tak nezaslouženě postrčil jím nelítostný čas v prudkém letu svém, že říkaje všeliká památka po něm zmizela — vyjímaje té jediné, pro kterouž mu v chrámu srdce svého vděčně oltář vystavěti máme — jeho kroniku. —

Hrůzou posvátnou zachvěla se tlupa nočních hostů při pohledu na mrtvolu jeho — ale brzy ozýval se nářek po skromném domě. Stará hospodyně topila se v slzách — věrný přítel, statný Hynek, přiběhl v nočním oděvu.

Ale nadarmo bylo snažení vespolné, připraviti starce k životu. On byl již odešel tam, kde ho snad žádné starosti o milovaný národ, o jeho čest a blaženost netrápily — a s budícím se jitrem stál Hynek z Dubé v komnatě zesnulého, a hleděl na kroniku posud nezavřenou. I četl poslední řádky její:

Mnoho jiného by bylo mluviti,
Ale chci již v tomto dost učiniti.

„Dosti — dosti jsi učinil — ubohý!“ zvolal slzu s oka stíraje. Potom namočil péro a těžkou rukou připsal:

Ta kronika mluví od narození Syna Božího,
Leta po tisíci po třech stech po devíti prvního. —

Druhý den na to vezl mrtvé tělo přítele starého z bran Pražských na rodinný hrad svůj — a po čtvrt letě vrátil se do nich zase na svatbu mladého Lohsteina se spanilou Kunhutou.

Poslední pohanka.

Romantická pověst z dávnověkosti české.

(Psáno roku 1833.)

U Šumavy, léta 1010. Veškera krajina porostlá starověkým lesem. Nebenosné jedlí, košaté duby, hustá křoviska, vysoká tráva po horách a dolech. Ticho posvátné v liduprázdném okolí. Nezná krajina lomoz pracujících měšťanů, zpěvy ženců a pastýřů; nezná střechy lidské, nezná ni cesty motykou a rýčem zdělané. Příroda sama, věčná ta tvořitelka i rušitelkyně, ta kněžna nezmožitelná vévodí tu plnou, neobmezenou mírou a krásou.

Letní den. Na nebes modrojasném oblouku žhavé slunce. Po lesích kosův zpěv, klobání dudků, křik sojky, lámání se kmenů, padání větví — dusot koní a hovor šesti jezdců. Přicházejí od německých pomezí.

První jezdec. „Zlopověstným Černobohem se ti dokládám, sladký pane můj —“

Druhý jezdec. „Aj, ty pohanský střepe! Aby tě Morana vysypala v černou svoji noc, nezdařilý vyznavači Krista! Brzo-li pak zapomenou šediny tvoje, žes na kadeře jinošské při hrobech sypával popel?“

První jezdec. „Nepřetrhuj mi řeč, pokažený zárodku! nebo se ti Raráškem zapřisáhnu, že tebe i sebe na nejvyšší borovici pověsím, aby nám bylo jasněji se ohlednouti v okolí a pánu pověděti o schodnějších cestách.“

Třetí a čtvrtý jezdec. „Naše koně nemohou z místa. Pot se s nich valí, že by se v něm celé stádo hřebců plaviti mohlo. Proklatá necesta!“

Šestého jezdce nese o několik kroků napřed zchvácený oř. Nyní se s břemenem zastavil; hlavu, krk a hřívy k zemi naklonil. Jezdec procituje z hlubokých myšlének. Nadarmo umdleného koně ostruhou bodá. Z místa se nehýbá.

„Ubohé zvíře! Nehodou obtěžkaný průtahu!“ vzdechne si jezdec. „Opět den později do milené, ouzkostí sevřené Prahy!“

Slézá s oře; ostatní dělají rychlým skokem taktéž. Den se kloní ku konci. Slunce ubíhá za tmavomodrou Šumavu. Zlaté paprsky líbají čelo nejvyšších jedlí; dlouzí stínové rozkládají se po nižších větvích a křovinaté zemi. Ticholetýma křídloma, zahalen ve šedé roucho, spouští se večer na celé okolí. Jezdcové popouštějí koním uzdu, střehou jich na pastvě a sami se rozhosťují v bujné trávě. Jediný jinoch zbaven jest péče o svého koně. Jesti to vůdce malého sboru. Jinoch štíhlého zrostu, plamenného zraku, zdravých tváří, bujarých údů. Jazykem mluví domácím, šat ale jeví cizinu. Úzké nohavice Němců, jich vysoké, těžké boty, a krátký, hustě knoflíky posetý kabát hrubě se dělí mezi oblíbeným národním krojem ostatních pěti jezdců, mužných to zbrojnošů. Boruta mezi nimi nejstarší. Stříbrný jest jeho vlas, vráskovité čelo, pěst se ale pevně zatíná v rukovět pádného meče. Tělo, věkovitá lípa, lhostejně snáší parno i mráz; duše, mladistvá jíva, věrným ramenem se otáčí kolem jinocha pána.

Boruta. „Slaďounký můj veliteli, na sluhu věrného se nemrač. Vím, že se duše tvá potuluje u Vyšehradu, touhy tvé bolest čtu ti na tváři — mne pak svědomí hryže, že jsem pobloudzením spěchu tvého prodloužil. Zbav se však trudných myšlének. Hoj, hoši! podejte mi láhev s medovinou. Na zdar našich českých krajů! Slyšte nás, volní, velicí lesové! Na zmar nepřátel!“

Zbrojnoši. „Zdráva buď Praha! prosta buď vrahů!“

Boruta. „Posilni se, pane! Tu je láhev; poslední sice, ale ještě přetéká. Zejtra — nesplním-li slovo, nech mne ostříhati jako nečistého psa — zejtra nezajde nad námi slunce, leč na hradě Berkově budeme.“

Jinoch vůdce neodpovídá. Nevolně ochlazuje zprahlá ústa libou medovinou a s bolestným povzdechem roztahuje statné údy na chladnoucí zemi. Duch jeho se potápí v hlubině rmutných myšlének. Praha se mu staví na oči.

Veliké její domy a věže, ušlechtilý, pracovitý lid, širokoproudná Vltava, nebetyčný knížete stol — všecko se naplňuje, hanobí, klesá mocí nepřátel; nesmírní proudové krve a ohně válejí se po sídle české slávy; v doupěti domácím uhnizďuje se cizí drak.

Povzdechy jinocha vůdce jsou hlasitější. Bouře v jeho mysli a prsou. Na kvap se země se vzchopil.

Vůdce. „Začněte písně, zalomozte zbraní, aby se zaplašila duše mé ouzkost. Boruto, Boruto! jestli jsi mne vyvábil z úzkých stěn mého vězení, abych touhou po Praze zahynul v mrtvých pustinách, památkou svého nábožného knížete otce se dokládám! — raději opět v dálce v tuhé vazbě, anebo meč po jilec v nepokojných prsou.“

Boruta. „Pane, viz! vousy moje zbělely v poctivosti a pravdě. Ať mě za ně přikovají před knížecím týnem, aby mně každý, kdožkoli kolem půjde, do tváře naplil jako nectnému lháři, jestli tě zejtra nedovedu k Berkovi. Hoj, hoši! začněte píseň, jakou již pozdálí pozdravíme hradu jeho báň!“

Tu se na blízku ozývají cizí hlasové. Hlučná píseň. Jezdcové žasnou. V křoví štěkot psů a šustot kročejů. Z houští vystupuje četná tlupa uhřátých lovců. Muži to vousatí; v kulatém, snědém obličeji černé oko; na dlouhých, tmavých vlasech nízké čepice; prostý, plátěný kabát a široké nohavice na těle; pás rozdílné barvy; chřestivý na plecích toul; v rukou dalekosáhlý oštěp anebo prudkomrštný luk. Jednomu na ramenou krvácející medvěd, jinému na plecích zubatý kanec.

V čele zástupu Horboj, jinoch velikán. Bradou se dotýká čela nejvyššího hřebce, pravicí objímá dvoustoletý dub.

Sbory se potkaly plamennýma zrakoma. Dlouhé mlčení.

Horboj. „Země i nebe se třesou hromovládcem Perunem!“

Vůdce jezdců. „Dým je pravice Perunova; mocný je Bůh křesťanů!“

Horboj. „Ha! zrada, bratří! Obklopeny naše tiché stánky, vyhrůžka našim bohům. Chystejte páže; hojnou přinesem obět Luticím!"

Vůdce. „Zpátky, zaslepení modláři! U velikém sadě bohů vašich i tvůrce našeho je vám i nám volno sedati. Kdož jest, jenž byl věkostarou tuto pustinu úzkými mezníky sobě ohradil?"

Horboj. „Starého pokolení jediná, zdravá větev rozkládá zde na úctu všeosvěcujícího Světovida ratolesti své. Tajemství rozprostřelo kolkolem nich tuhou roušku, a kdokolivěk z cizinců drzou rukou ji roztrhnouti se osmělí, držán buď v temnostech jejích! Bohové slyšeli slib náš, i chránít služebníků věrných."

Vůdce. „Pomatený neznabohu! v jaká slova se to osměluješ se mnou —"

Boruta. „Odejdětež v pokoji! Srdce naše touží po Praze, nepolezemť v tajná vaše doupata. Nehoda nás bludno vodí v pustinách; doveďte nás na cestu schodnější, knížete i národu vděk bude vám odměnou."

Horboj. „Ha, ha! jakého knížete, jakého národu? Myslíš ty nás, moudrá hlavo, připočísti k hancům spravedlivých bohů? My jsme národ samostatný, prostý vašich obyčejů, mravů, zákonů. Jen to jmeno, to Čechů staroslavné jmeno a náš jazyk libozvuký, píseň bohumilou, máte s námi za okrasu nehodnou. Kníže jsem já tu sám. Našich poslouchají tyto lesy rozkazů. I vy se naší vůli pokoříte.

Sbor lovců. „Půjdete s námi, až co vešken lid nad vámi rozhodne."

Jezdcové tasí meče. Dílem sedají na kůň, dílem se staví okolo vůdce. Jinochovi se hněvem zapalují tváře. Ze zraků srší plameny.

Horboj. Žádných odporů! Počtem i silou zadávíme vás. Bohové udělují mohutné páže synům svým."

Rázem se otočil k dubu, ulomil sukovitý kmen, kmen to tloušťky mužského ramene, a jakoby třískou nad hlavou jím zatočil. Hustolisté větví zašumělo větrem jako

hlak bouřlivého vichru anebo hučení divých vod. Jezdcové se zarazí. Koně se spínají, frčí, tepou půdu.

Pohané vydávají ryky; psové jejich štěkají, slintají, hrabou v zemi. Obapolné hotovení se k boji.

Boruta. „Slovem velikého Ratislava a tajnostmi služeb černé Morany zaklínám vás —“

Pohané lovci žasnou. Zraky jejich upírají se s obdivem na starce. Stařec je tajným, všemocným u nich slovem zaklíná.

Boruta. „Vůdce, knížecí pane můj, vy statní bratří — pomyslete, kam se zahrne naděje vlasti, padneme li zde v malicherném boji? Udržte hněvy svoje na uzdě!“

S rozprostřenýma rukama stojí stařec mezi oběma sbory. Násilně jich udržeti chce jako dvou proti sobě ženoucích proudů. Hlas jeho slavné hřímání a zase i dětinská prosba. Postava je vztyčena. První paprskové vycházející luny polívají čelo, tvář a prsa jeho. Jakoby vidění nadpřirozené stojí mezi sbory pohroužený mi v temnotě stinných větví. Ticho z obojí strany. Toužebné čekání.

Jinoch velikán mluví v tajná slova k lovcům. Boruta spíná před jinochem pánem ruce.

Horboj. „Podej mi pravici, cizinče! Mír budiž mysl naše pro veliké slovo Ratislava. Nedána mi sice moc, propustiti tebe na svobodu; přátelsky tě ale zvu ve sbor našich kněží. Bez bázně připoj se k nám.“

Vůdce. „Úmyslové moji jsou pevná skála, meč můj drtící blesk —“

Boruta. „A jestli vám tedy třeba spolehati se na věrnost a sílu, složte naději ve mne i sluhy mé. — Nakloň se, knížecí pane můj, s libostí k přátelskému pozvání. Kaž mi vytrhnouti jazyk, co nástroj zrady, neobrátím-li neznabohů mysl nám ku spáse.“

Vůdcové jinoši ruku v ruce. Lovci a jezdci s rostoucí důvěrou mezi sebou. Jediný, četný sbor.

Libý večer. Vůní zapáchající vzduch. Chladný větérek zahrává tisícerým lupenem. Vanot větérku lahodí

denním parnem ztrápené tváři. Šustot lupenů lahodí naslouchajícímu uchu. Stříbrotkání proudové luny osvětlují spojenému zástupu neschodnou, lidskýma nohama snad nikdy ještě nedotknutou cestu mezi věkovitými stromy a křehkou křovinou.

Půlnoc nad prostranným údolím, nad sídlem posledních pohanů českých. Kolkolem černé, příkré skaliny, na skalinách smutný pohled černého boru. O skalinu opřeny osamělé chyše. Stavení dřevěná, nízká. Okna široká, takový též vchod; žádných dveří k zamknutí. Před chyšemi předsíň; na dubových, neotesaných sloupích malé stříšky.

V chyši u zadní stěny prostřeno měkkého mechu a lesní trávy; na mechu čisté, lněné prostěradlo; na lůžku tom vůdce jinoch v trapném tušení a čekání; jezdcové okolo něho v pokojném snu. Zbraň jim pobrána. Koně, s těží do úvalu přivedeni, v odlehlé stáji. Před chyší několik pohanů jakoby na stráži. Mezi sebou anebo hovoří anebo se pozorně po cizincích, bohům se rouhajících, ohlížejí.

Tu vítr sladké zvuky přináší. Jsou to zpěvy ženského sboru. Po tiché krajině plynou jako na jezeru hejno labutí. Teskný a sladký, slavný a něžný jesti to nápěv. Jinochovi se plní ňádra co slovem kouzelnic. Vzchopí se, vystoupí z chyše. Strážní pohané tu na kolenou. Volně kráčí jinoch za čarovábnými hlasy. Pohané nevidí uprchajícího vězně, pohrouženi jsouce ve přísné modlitbě.

Cesta vede jinocha podle skaliny. Noha vadí o svalená kameniska, o husté křoviny, o roztáhlé kořeny, o drn. Po nebi se honí mračna. Vítr je rozplašuje. Luna se dobou jenom sporým světlem dívá na tichou zem. Čirá v huštinách tma. Tělem jinoch vadí, duší zapolétá k čarovábným hlaholům.

Tu najednou vedle něho a nad ním příkrá, visutá

a ležatá skaliska. Zpěv hlasitěji zní. Před zrakoma, z dálky dvamecítma kroků, veliký plamen v okrouhlé, vysoké jeskyni. Plamen to na černém ohromném čtverhranu, na posvátném oltáři mstivé Morany. Před oltářem kněžka, v černém rouše rozprostřena po zemi. Kolem devět služebnic. Vzadu, tváří ku kněžce, kolkolem na stupních dvanáctero dívek prostovlasých, s rukama na prosbu pevně sepnutýma, na kolenou; zraky mají obráceny na plamen a na kněžku.

U prostřed nich stojí Svatana, dívka třináctá. Živá socha. Bledá na smrt. V bílém oděvu jako na oběť. Ruce křížem na prsou, oči pozdviženy k tmavému stropu jeskyně. Kolem skalnatých stěn klečí kněži. Obnažené meče podle nich, měděné trouby před nimi. Rámě na tvrdé zemi, v dlani ukrytý obličej. Ani sluhové bohů nesmějí pozdvihnouti čela. Volá se k mocné, krutovládné Moraně. Půlnoční vítr v krajinu zpěvy zanáší; běda, kdo se z lidí slouchajících nezaryje tváří v prach. Bohové trestají rouhavou mysl.

S úžasem staví se před jeskyni vůdce jinoch. Zrakové jeho upřeni jako v tajnou dílnu nadvětrných duchů.

Tu náhle se plamen na posvátném čtverhranu rozbouří. Žhaví jazykové, saní žíhadla, olizují všecky čtyry stěny černého oltáře; klikatá ramena, ohniví hadové, kotoučí se po skalnatém sklepení. Sbor dvanáctera děv se leká, kněžka se vzchopí, píseň se přetrhuje. Dívka v obětném rouše mezi dvanácterem pěvkyň, Svatana, spouští zraky; zraky se zavěsí u temného vchodu obětnice, pobouřené plameny osvětlují otvor, v plné záři stojí tam vůdce jinoch. Dívky třinácté pronikavé zkřiknutí, bleskorychlé sebehnutí se stupňů, mocné prodrání se davem kněžčiných služebnic, horoucí padnutí v jinochovu náruč, náhlé sklesnutí k jeho nohoum — to a okamžik jest jedno.

Sbor bohoslužebný se zmítá jako pěna rozbouřených vln; hučí jako vlna ječícího moře.

Kněžka. „Zrada! Znencta věčných bohů! Noha cizí ve svatyni mstivé Morany!“

Služebnice. „Běda! běda!“

Sbor kněží. „Krví se smeje poskvrna bohů! Lutice pijí černou krev zrádců!“

V pravicích se jim blýskají mečové; levice drží měděné trouby. Mečové se nesou na prsa jinochu vůdci, z trub se vylévá hromový hlahol.

Svatana se vzchopí. Leporostlým tělem kryje prsa jinochu vůdci. Panenská ňádra jsou hradbami proti ostří hrozících mečů, zraky dvé planoucích pochodní. Rtové se ouzkostí třesou, ústa jektají nesrozumitelným zvukem.

Kněžka. „Svatano!“

Svatana. „Zpátky! — Zpátky krvožíznivý draku!“

Sbor pěvkyň. „Svatano, slyš!“

Svatana. „Ustupte! Mlčte! — Záhuba bije ze zraků vašich, smrt stojí po boku vašem. Záhuba, smrt životu mému!“

Dívka vyrazí slova ta z ouzkostných prsou. S rozpiatou náručí obrátí se rychle k jinochu vůdci, jiskrné oko mládce ji protkne, v duši se jí zrodí nesnesitelné blaho, tváře se rozpalují dechem panenského studu. Opět i bledne, vzdychne a klesá dvanácteru dívek v nachýlené páže.

Kněži sahají na vůdce jinocha. Zvenku, noční temností derou se zástupy; jsoutě to hlukem trubic přivábení pohané.

Budí se den. Červánky jako planoucí moře na vzdáleném východě. Dlouhými prouhami rozlívají se po vysokých horách, tekou po rozlehlém údolí českých pohanů. Nejspanilejší jitro.

Obydlí Domorada, nejstaršího z národu. Uprostřed nezamknuté světnice stříbrovlasý děd. Hlava jeho skloněna co zralý klas; obočí a vousy padlý sníh; tělo zetlelá, bohům oblíbená lípa. Podle něho dvě ženy sousedky, znamenité rodem. Mezi nimi na lehadle dívka Svatana. Líce její jsou růžová poupata; paprskem úsměchu a rosou slzí se skrápějí. Úsměch i slza jsou rozeňátka nevýslovného,

v kořenech duše rozněcujícího se blaha. Po vnadných údech, od leposklenutých ramen až na malounké kotníky plyne tenká, zelenou páskou v přehyby sebraná sukně se širokými rukávy. Loktem se opírá dívka o měkké lehadlo, hlavu s dlouhými pletenci tmavoskvoucích vlasů sklání na malou hebkou dlaň.

Domorad. „Trápení lidskému na úlevu dali za soudruha bozi dobrotiví jazyk. Promluv, dcero má! Zdílením a důvěrou se poslední tvrdá škořepina s bolestí tvých odloupá.“

Ženy. „Jaro se opět rozvíjí na tvářích tvých. Morana vyslyšela volání věrných služebnic.“

Dívka zpovolna zraků pozdvihne a na sbor se kolkolem dívá. „Morana?“ opětuje tiše a vrtí hlavou. „Bohyně milostivější uzdravila, otče, dceru tvou. Mne uzdravila blahodárná — Lada.“

Dívka takto promluvila. Řeč její jest líbeznější nežli vanot větérku v libovonném květu růžových keřů. Zarděné tváře se jí stydlivě kloní na panenská ňádra. Sousedky s bolestným, útrpným pohledem na dívku, na starce, na sebe hledí. Nerády věří dívčinu vyznání. Kostlivou rukou pohladí stařec dívku; dívka otočí bílé rámě okolo sehnuté starcovy šíje, tváří svou se dotýká tváře jeho; jemná domluva vyvábí z ní tato slova:

„Cizince znám již ode dávna; vídělať jsem ho ve snách! — Pamatujete se na radovánky při jarní slavnosti spanilé Lady? V kole bělorouchých družek stála jsem před oltářem bohyně milosti; duše moje byla čista jako peroutka jejích holoubátek, tělo moje čerstvo jako v ústech jejích rozkvětlá růže. Zpěv můj vystoupal z ňader pobožných; za blaho lásky srdce mladé se rádo modlívá. Horoucně jsem hleděla k nebesům a na lepotvárnou sochu. Tu najednou se bohyně zraky oživují; nabývají slunečního blesku, blesk mi upadá v prsa, v prsou se rozněcuje leknutí a radost. Obličej bohyně se stahuje v líbezný úsměch, ústa se otvírají k podivnému zvěstu, růže z nich vyklouzne do mého klínu, holoubátka bohyně třepetají se

okolo mé hlavy. V zanícení mě minou smyslové. Beze slova se vracím s družkami k plesu. Duch bloudí po krajinách neznámých, nohy vedou nevolné tance. Přišla tichá noc, ticho ale nevešlo v mé srdce. Těžký sen uvedl mě do chrámu spanilé Lady. Růžemi byla ověnčena socha, růžemi obestřeny stěny, růžemi posypána země. I obráží se pláč můj o posvátné zdi; želím ztraceného poklidu.

„Náhle zastírají oblaka chrámové klenutí, plynou kolem bohyně, pozdvihují mě k jejím nohoum. Z oblak vychází neznámý jinoch, krásný, jakoby jinoch spanilé Lady; krásnější nežli jinochové údolí našeho. Čarovné jeho usmívání pudí zármutek z mé duše, neznámá rozkoš okřidluje mé kroky; na srdci jeho zapomínám hoře, milostná bohyně nás poutá růžovými věnci. Sen ale zmizel, s ním zmizela rozkoš, a žhavá toliko touha zůstala v raněných prsou. Kvíleli a plakali jste nad vadnoucí dívkou, volali k Moraně — Morana je zlá — Lada mi seslala pomoc. Jinocha jsem viděla ve snách, jinocha viděla v obětnici mstivé Morany!“

Jasný den, pod šírým nebem. U věkovité, bohům zasvěcené lípy. Hlučné shromáždění kněží, nejstarších a nejpřednějších z národu. U prostřed nich jezdcové s vůdcem. Vzadu kolkolem peřesté zástupy lidstva, mužů i žen, jinochů a dívek. Veřejný soud.

Boruta. „Směle se pouštíte za meze svého práva. Krajina tato je podrobena stolci Vyšehradskému, a kdokoliv ředitele jeho pánem nazývá, volně se procházeti může po zemích jeho. Nerozumného medvěda nebo lenivého jezevce můžete stíhati lukem a fenou; nám jsou ruce i nohy volné jako vám.“

Sbor kněží. „S vámi je drzost. Vyzvědavě kradli jste se k našim stánkům. S vámi kráčívala od jakživa loupež a záhuba v tichý příbytek věrných vyznavačů Peruna.“

Boruta. „Ha! ha! Mocný to hromovládce, jehož blesky se o štít protivníků rozdrtí jako třtina rukou

dítěte! — Hrubý však omyl zaslepuje vás. K jiné službě jsou odhodláni zrakové naši, nežli abychom slídili po doupatech, které zubatým hryzem čas porouchá. Na jiné dílo jsou přichystána páže naše, nežli je rozrážení modly, kterou Bůh bleskem zachvátí.“

Někteří kněží. „Rouhači smrt! Cizinec se rouhá! Smrt budiž jemu!“

Boruta. „Zadržte, nesmyslní bořiči vlastního blaha! Sedávalť otec můj také u posvěcených lip; slouchával jsem také o výrocích pohanských. S velikým Ratislavem, jehož moc se rozrazila rukou Vyšehradského Boleslava, prchli jsme v lesy. Otec můj až po Moranu tapal v temnostech; mne uvedla Vesna v jasný den pravé víry. Neznali jste velikého Ratislava?“

Po celém shromáždění hluboké ticho.

Domorad. „Co jinoch brániváal jsem posvátné háje po boku knížete Ratislava.“

Boruta. „A nectíš lépe jeho památku? Sedáš u sboru, jenž poslední vůli knížete svého neplní, padlého pro spásu jeho? „Kdokoliv přijde k vám slovem mým, bratří, uvítán budiž co bratr.“ S těmi slovy se na vždy uzavřela věhlasná jeho ústa.“

Po celém shromáždění šumný hovor.

Kněží. „Svoboden jsi.“

Jiní. „V okovech potrvá. Celého kmene spása založena jest na tajemství. Kdokoliv tuhou tu roušku rozhalí, Tasanům odevzdán budiž v klikaté drápy!“

Boruta. „Ha, zrádcové pobratřené krve! Kdo se opováží, aby vražednou vztáhl na nás ruku? Zaslepenci! domníváte se, že mrtvoly našimi přístupu zamezíte k hříšným svým doupatům? Myslíte, že jediný zástup náš potáhne v těchto dnech vašimi pustinami? Praha, celá země stená pod těžkým mečem Boleslava Chrabrého a polských jeho nenasycených sborů. Déle nemožno patřiti na zúmyslnou vraždu, na plenění statků, na úzkost a bolest Jaromíra knížete. Veškeren kraj se chápe meče; zástupové, přátelé naši, táhnou po předu i po zadu. Pohřešíť nás

pobloudilé, hledati budou vůdce, po němžto se obrací naděje lidu, přepadnou vás, zahladí a chyše nad mrtvolami zapálí."

Horboj velikán trvá až posud v strašlivém mlčení. Duch jeho zatopen je strašlivou tísní myšlének. Vidí Svatanu, dívku tajné své horoucí lásky; vidí, an láskou jeho, láskou nejprvnějšího v národu povrhá — bouře pozdvihuje se v pyšném jeho srdci; vidí, an jinochu neznámému, jinochu cizích bohů do náručí klesá — strašlivým hněvem se mu dmou vysoko sklenutá prsa. Zrakoma, jedem kalenými šípy, proráží jinocha vůdce. Rázem se vyřine s kamenného sedadla.

Horboj. „Černoboh mi ustelíž ve tmavé své říši, budu-li déle poslouchati marných slov! Jak dlouho bude tu váda o věc jasnou jako vysoké nad námi slunce? Že se cizincové s úmyslem zradným loudali k poklidným střechám našim, dotvrdila nevídaná drzost jinochova. Že ku Praze jedou? Lživé báchorky! Odkud medle? Z černé Šumavy? Tam až dosavád netrpěli bohové vlastenští přístřeší Krista. Sbor váš jeda obracel se zády k nevěrné Praze; oči slídily po nás!"

Lid. „Zrádcům buď smrt!"

Mírná mysl, nalíčený poklid opouští Borutu. Chopí jinocha vůdce za ruku.

Boruta. „Hoj, pane, slyš!"

Jinoch neví, co se kolkolem děje. Stojí jako bezživotný, rukou lidskou sestavený stroj. Ubledlá jest jeho tvář, vyhaslé jeho oko — tesklivé bdění po celou noc je těžké. Dívka pohanská snáší se jako viditelně před očima jeho. Praha i Svatana, knížecí stol a láska — nemůže se zbaviti podivných, stěsňujících myšlének. Boruta jím potřásá.

Vůdce. „Co jest?"

Boruta. „Slyš mne, pane, jako hlas rozdrážděného lva. Slyš a zahřímej potom sám. Neznabozi mluví o smrti."

Jinoch sebou náramně trhne. Pravice jeho žene se k boku, kde visívá meč; v hněvu se prázdného pasu uchopí. Zvolá vůdce:

„O smrti? — a komu?! Kdo se opovažuje hněvu mému —“

Horboj. „Postav hněvu svému pevné mezníky! Nám jesti se proč hněvati. Kouzly divokých běsů omámil jsi mysl dívky nejvzácnější mezi národem. V pomámení smyslů zapomíná panenského studu; cizinci, rušiteli bohů vlastenských, sluhovi divokých běsů padá v objetí. Zhouba tobě!“

Lid. „Smrt jemu pro Svatanu!“

Domorad. „Ustaňte!“

Velebný stařec se vzchopí, šíji nakřivenou vztyčí, tváře jakoby sluncem osloněné k zástupům obrátí. Hlas jeho zvučná trouba andělů, volajíc hříšníky k poslednímu soudu.

Domorad. „Lide, jehož jsem viděl zrůstati jako klásky na poli a květinky na lukách; lide, kterýs mne viděl šedivěti v poctivosti a pravdě — slyš mého hlasu! Jinoch cizinec není sluha divokých běsů; Svatana byla zastřena milostnou Ladou. Svatana viděla jinocha ve snách. Svatana miluje cizince.“

Náramné pohnutí mezi shromážděným lidem. Úžas, pohlížení na jinocha vůdce. Zástupové se dělí. Stříbrovlasého Domorada lid poslouchá s úctou.

Horboj. „Ha, neposlouchejte sesláblého Domorada! Hlásáť on o naší hanbě. Cizinec okouzlil i starce, a nepomine mámení jeho ni Svatany, dokud země nevypije krev divokých běsů.“

Hlas jeho se ozývá co bouře po vysokých horách.

Lid. „Velebný Domorad jest okouzlen; škůdci jeho záhuba buď!“

Vůdce. „Nuže tedy, ty mně pomoz, Bože veliký! K dílu slavnému vedla cesta má — pomoz, abych dospěl spásy národu českého. Slyš i ty mne, lide pohroužený v temnostech bludné dávnověkosti — hněvy na tebe až posud metala Praha — vírou a mocností svého Boha ti slibuji volnost u konání služeb milých bohům tvým — doprovodiž mne ku Praze.“

Někteří. „Slyšte ho!“

Horboj. „Perune! zatřes hromonosným mrakem a rozdrť slova cizincova hrůzorodným třeskem! Lide, lide! kam se obrací naděje tvá? Nač důvěra tvoje se zakládá? Kdy nám slibu splnili vyznavači Boha ukřižovaného? — A jakého to Boha? Volát cizinec k němu, aniž se vytknouti může z rukou našich. Slabý jesti jeho Bůh. Naši nás chránili a chrániti budou až na věky!“

Sbor kněží. „Sláva bohům vlastenským! Záhuba jejich zrádcům!“

Domorad. „Zaslepen jsi, lide! Jinoch cizinec není z kmene Čechů. Cizí jest jeho šat. Otcové jeho neprovinili se na otcech našich. — Mluv, jinochu, kdo jsi?“

Horboj. „Zrádce jest — neposlouchej ho, lide. Zneuctil tajnosti Morany, okouzlil dívku nejspanilejší, omámil velebného starce!“

Hlučný křik. „Smrt jemu!“

Borutu pojímá nevýslovná ouzkost. Na kolena se vrhá, ruce rozprostírá. Nevýslovná lítost mu přetrhuje takto řeč:

„Mocí vašich skřítků zaklínám vás — rozkoš nevycházej přes prahy vaše; mou hlavu položte Moraně na obět — jinocha pána mi chraňte — odmění kníže Vyšehradský —“

Horboj. „Utracen budiž tvůj kníže, my ho neznáme. Otcové jeho byli otců našich kati. My zde vévodíme sami, vláda i národ úzce spojeni. Já za každou duši ze sboru tohoto krev a oheň sám a sám: a oni všickni za mne tělo a duch. Hájíme bohů svých; bozi ochrání nás!“

Lid. „Bozi jsou mocni! Dávají sílu trestati zradu.“

Chyše Domoradova. Velebný děd stojí u prostřed světnice; ruce na prsou křížem položeny má. Postava jeho jest obrazem žalosti. Oči slzavé upírá o drahou Svatanu. Dívka spočívá v loktech věrné čeládky. Bledá je. Slzami jsou opuchlé spanilé tváře, ruměnec spláknut silným

jich proudem. Z ňader se vyvinují hluboké vzdechy a lítostné štkání. Neposlouchá dívka starostlivé domlouvání a těšení věrných žen. Klesá k nohoum velebného děda. Rukama, jako liliovými kleštěmi, zavěšuje se na kolenou starce.

Svatana. „Otče! bolestí, která tě tížila nad popelnicí matčinou, zavazuji tebe — neopouštěj Svatanu. Národ mi hrozí záhubou — slovo tvé jest mocné v národu, zabraniž úmrtí mému.“

Útrpně vrtí Domorad stříbrovlasou hlavou. Bolestí srdce mu puká. Neví jak pomoci dítěti svému. Sklání se k němu, zdvihá je a přivinuje k srdci. Dívka usedavě pláče. Praví:

„Co mne patnácté jaro uvedlo v řady našich panen, zatemnili se dnové života mého. Dítky laškovaly po květnaté louce, kolem lip prováděly dívky s jinochy veselé tance, zrakové starých dleli na nich s libostí — kolkolem rozvíjely se sladké květy lásky, mně jediné nebylo dáno věnčiti si jimi mladistvé čelo. Hustou mlhou ležely pokryty zraku mému. A hle, jinoch cizí roztrhuje temnou tu roušku, blaho krajin nadvětrných se na mne usmívá, duše okřívá — vy ale nelidští podkopáváte štěstí mého strom.“

Domorad. „Bohové jsou milostivi; zastíní tě mocí svou.“

Svatana. „Bohové mi poslali jinocha, jinochem se mi zjevila jejich milost. Otče! ty mne miluješ — národ mne obdařil přízní — v těžkostech mých volal o spásu k Moraně — spása mi přišla — pročby teď rozbourati chtěl, co vlastní rukou vystavěl? Oznam lásku mou — bez jinocha se zastaví života mého proud — šlechetný jest jinoch — proč, o pročby klesnouti měl v černé lůno Morany?“

Domorad. „Zrada, zneuctění bohů —“

Svatana. „Zneuctění a zrada? — Nevolali jste o pomoc nemocné dívce? Jakž jí mohli dobří bozi jinak seslati? Ukrutností zneucťuje národ sám vůli mocných bohů.“

Domorad. „Mluvil jsem k němu, dcero moje; ale slova má rozváli větrové jako suché, podzimní listí.“

„Pěkná
židli hodiv.
si muset lar
neběhala.“
„Proč .
hospodář do
meče od nic
„Čert]
s tou cizí h
ruky pásku
nosem do sv
Nyní n:
se mladý Lı
ovšem slyšet
výpravy se ı
mět, že ho
k zemi kles
„Mnoh
„to nás přiv
necháme. Ke
mstíti bude.
na stůl, až
bych se ra
viděl — nežl
nepřátelskýc
„No —
jiný, „a ned
„Kdyby
jednou po
člověka vyb
způsobiti, že
české posky
I padla
a posléze r
spolek uzavř
jakž Dalimila
jeho vyprosti

očima, ı
prsa jej
jicnosti
I pozdvi
lesti. A
nepovolar
na nohy
volání. A
hujíce po
ěnosti. A
roucho sv
prsa svá,
množství
a z jiskry
dinkou oh
sové: Tot
A st
v nesmírno
otevřel oč
byla plna
O no
vedouce,
k Dalimil
ran na d
vesměs o
skočila,
stři poch
vstoupili v
Dal
Pohledem
hostů u
se i mla
okamžen
sklenýma
„S
mezi zá
čina je

Poslední pohádka.

[illegible] povídka z [illegible]

Svatana. „O tedy nech, ať já k jeho srdci promluvím. Řeč tvoje byla led, slova má je rozpálí jako blesk.“

Domorad. „Pomysli, žes panna, dcero má!“

Dívka se zachvěje; útlokmenný keř takto se chvěje dechnutím mrazivého větru. Kolena jí klesají. Dlaní si obličej zakrývá. Hlasitě pláče:

„Cítím, že panna jsem; hněv Lady těžko upadnul na hlavu mou!“

Velebný děd sahá po ní třesoucíma se rukama, přitahuje dívku k pukajícímu srdci. Promluví:

„Pros milostnou Ladu. Sejme s tebe tíž, na jinocha zapomeneš, a blaho bude s tebou.“

Svatana. „Nikdy, nikdy, otče! neochráníšli mi jinocha!“

Pronikavým křikem to vyrazí z prsou. Těsně se ovíjí okolo starce. Stařec neodpovídá, dlouho neodpovídá. Svataně se bouří v srdci krev. Rázem se starci vyvine. Ubledlé tváře se jí rozněcují plamenem zoufalého hněvu. Útlé prsty se jí zatínají v pěsť; noha i ruka je napnuta, celá je vztyčena. Slovo za slovem se hrne z úst:

„Nuže tedy, ty mně k pomoci přispěj, útrpný Zlobohu! u synů Světovidových nepřebývá slitování. Radujte se, milostná Morano i ty Lado ukrutná! Rozkoš vaše jest kochati se v trápení lidském — duše má usoužena je na smrt.“

Velebný stařec vztahuje páže k nebesům. Hrozí se slov zanícené dívky a bojí se hněvu věčných bohů. Služky chvátají uchlácholiti ubohou Svatanu.

Svatana leporostlým tělem na měkkém lehadle, duší v zatemnělém bezdnu trudných myšlének. Oko její zasloupeno v zemi, ústa pevně zamknuta, v údech ani hnutí. Ani žal ani vzdechy nevyluzují se z prsou. Kolem ní věrné služky. Starostlivé jich pohledy se obracejí na dívku velitelkyni.

Dívka služka. „Líbo-li tobě, Svatano drahá, zazpíváme

píseň o květorouché Vesně — neboli raději zpěvy poslechneš o tiché luně?“

Druhá dívka. „Pozvedni zraků, Svatano drahá! služebnice tvoje provodí plesy, jako před hájem milostné Lady.“

Svatana mlčí. Jako ustydlá již mrtvola v tichém hrobě leží zasmušilá dívka. Bolestná péče rozmáhá se ve službách. Hlasem tichým, jednosvorným, jakoby dcery matku, prosí velitelkyni svou:

„Zapuď zármutek z mladého srdce!“

Rázem vynoří se dívka z prohlubin trudného zamyšlení. Povstane, jakoby u vidění stíhá zrakoma užaslé dívky. Pokyne, a sbor poslušný se straní. Samotna zůstane Svatana, i opět na lehadlo sklesne. Nový proud slzí se vyleje přes bledé líce.

První soumrak. Přepodivnou vášní zanícená dívka o samotě. Rychlým krokem přechází po tiché světnici. Nový život obíhá v jejích žilách. Duch se zanáší myšlénkou — nadějí se opět červená i opět bledne její tvář; ňádra se jí dmou jako vlny na pobouřeném jezeru. Mluví; hlas její jest peven jako vyřknutí nezměnitelného úmyslu.

„Staň se tedy! — Vím, že propadnu soudu, že se na mne svalí kletba národu. Národ ale vyvraceje blahost mou — i buď ji tedy vychvátit z hltajícího víru, anebo i s ní se pochovati v jeden hrob. Byla-lis mi, Lado, milostna, přispěj mi!“

Řekla. Do světnice vkročil Lubor, nejstarší sluha. Nevelká to, ale složitá, kostnatá postava. Tvář je snědá; nikdy na ní úsměch viděti. Věčný smutek hryže na jeho vnitřnostech. Čelo plno vrásků; znak to na díle vytrpených trampot, na díle vysokého stáří. Po sedmdesáte vidí žloutnouti bohaté žitniště. Lubor je slov krátkých, věrný ale, až na smrt oddaný sluha v domě pánově.

Vchodem jeho se rozezáří radost na tváři Svatany. Mát ho za dobré znamení, za posla milostivé Lady.

Rychle k němu přistoupí. S podivením hledí sluha na její hbitost.

Svatana. „Jako příteli jsem ti přála veždy.“

Lubor. „Bozi tvou milost viděli.“

Svatana. „V těžké nemoci byla jsem ti oddanou služkou.“

Lubor. „Nebesa pojala modlení mé.“

Řekne to výrazně; zvukem nesrozumitelným sklouzne ale se rtů:

„Byloby lépe, by na mně zrůstala tráva.“

Svatana. „Vděčné srdce tvoje se mi často k službě nabízelo.“

Starý sluha nerad chválu o své vděčnosti poslouchá. Jakoby okamžitý záblesk rudého požáru přeletí po tváři jeho. Oko zasvítí na dívku.

Lubor. „Co bys poroučela, Svatano? — Věrný jsem tvůj sluha.“

Dívka se důvěřuje v sluhu věrného; za ruku jej chopí a dlouhou chvíli s ním rokuje tajně.

Tichá, smutná noc. Velebný děd, stříbrovlasý Domorad na lůžku. Slabé světlo zastřené luny padá oknem v pokojnou kobku a rozlévá se po stěnách, po lůžku a postavě velebného kmeta. Mír je na tváři jeho; spánek umenšil bolesti jeho. U lůžka, skloněna nad starcem, stojí žena v dlouhém, černém oděvu, jakoby kněžka mstivé Morany. Hluboké vzdechy se jí derou z ňader, mocně je tají. Veliké slzy kanou jí po tváři. Mluví hlasem prozřetelností a bolestmi dušeným:

„Rámě Světovidovo podporuj tebe na pouti života, kterouž konati budeš bez nevěrné dcery. Svatana je nešťastná — ubohá Svatana jinak nemůže — odpusť ubohé Svataně — v krajinách světlých se brzo — brzo uvidíme opět.“

U dveří stojí muž ve tmavém, širokém rouchu jako

sluha bohů. Pod rouchem ukrývá ostré meče. Čepice hluboko na čele stlačená zastiňuje zasmušilou tvář. Duch jeho noří se v šedou minulost. Dnové mladosti staví se mu na oči. Prochází se v krajinách rozlehlých. Za oněch dnů nemusejí se vyznavači Peruna skrývati v lesních, hlubokých úvalech; pozdější věk teprv je zahání z dávnověkých sídel. Vidí se sluha jinochem — vidí Drahuši, svou lásku. Dívka se k němu sklání s duší horoucí. Vůle národu je roztrhuje — mocně jakoby pevně skované články ocelového řetěze. Drahuše zvolena je k službám mocné Morany; služka musí na okrasu zachovati věčné panenství. Nadarmo volá jinoch k lidu o smilování; blaze mu, že ho netrestá za protivení se výroku národnímu a vůli mstivé bohyně. Drahuše zaslíbena je Moraně. Láska se rozjitří v divokou zoufalost. Vysmáti se chce jinoch nemilosrdnému národu. V posledním, tajném objetí brodí se jeho meč v ňadrech milostné Drahuše — dívka letí v lůno Morany. Těžce trestávají bohové vinu. Jinoch — svědomím jakoby šípem v prsou věčně tkvícím poraněn — prchá z vlasti; v krutém boji, na mrtvé poušti, po hlučném světě, v tiché chyši hledá úlevy — nadarmo. Ani vinu svou vyznati, ani ruku na sebe vztáhnouti nedopustí bohové. Padesáte let honí ho Lutice, padesáte let hryže na kořenech života jeho svědomí. Pomsta bohů je strašlivá! — Nyní je sluhou v domě mocného Domorada. Poněkud chce umenšiti viny své tíž. Velikým slibem se zaváže, službami až na smrt věrnými oddati se dívce — dívce Svataně. Svatana zrůstá — Lubor jest její pečlivý strážce. Svatana o pomoc volá — Luborovi se to zdá býti volání bohů, sproštění pozemských muk. Tušení v něm. Prsa jeho stísněna — obočí se stahují, oko pod nimi na chvilku k zemi obráceno, na chvilku se zdlouhavě po ženě u Domoradova lůžka otáčí. V hustých vousech se tratí nesrozumitelný ohlas těchto slov:

„Netrap srdce, ženo slabá! Dosti brzo je sežere žal. Nám oběma se otvírá lůno černé Morany. — Mně jest vítáno!“

Vzdechne a s hlavou svěšenou krokem odvážným za černorouchou služkou Morany kráčí. Zmizejí v temnostech nočních.

Černé, bouří obtěžkané mračno nad údolím pohanů. Vichr se opírá o hustý kolkolem bor a skučí mezi vysokým skaliskem. U prostřed ohromného, tmavošedého kamení jesti sluj nevelké prostrannosti. U vchodu železnou závorou zastrčeny dvéře. U dveří ostražití hlídači. Ve sluji čirá tmá. Podle skalnaté stěny naházeno lesního mechu, na něm jinoch, vůdce jezdců, a Boruta, věrný sluha. Oba jsou odděleni od soudruhů, oba pozbaveni svobody. Starce nelze odloučiti od jinocha pána.

Žalostné vzdechy, hněvivá slova, slova zoufalosti odrážejí se o němou skalinu. Nevyslovitelná úzkost lomcuje duší nešťastného jinocha; nesnesitelné hoře svírá prsa starcova.

Úpí jinoch:

„Neznámť strachu smrti! Na perutech nejvřelejší touhy pospíchal jsem ku spáse vlasti, věda, že mi bude nastoupiti boj krutý. Pro zahájení národu — pro ochranu vladařského stolce — pro blaženost vlasti teče ráda krev, a byť byla i krev knížecí. O slavnoť je působiti za živa v prospěch svého národu — vznešenější ale pro spásu jeho nasaditi život! — Neznám strachu smrti takové — zadávenu ale býti hejnem dravých vlků — zaslepených neznabohů — spravedlivý Bože! jakáž to vina leží na rodu našem, že nás takto stíhá ruka tvá!“

Jinoch to zvolav, hořem přemožen tváře do mechu zarývá. Těžko je umírati mládci, těžko zahynouti mládci smrtí neslavnou.

Boruta nemůže poslouchati nářek jinocha. Proudové horkých slzí valí se mu po letité tváři. Jakoby věrný pes leze k nohoum zoufanlivého pána. Objímá jej a pláče:

„Odpusť, veliteli, nepozornému sluhovi!“

Jinoch neodpovídá. Nehněvá se na věrného sluhu,

ale soucitem starce prchá z prsou mladých zoufalost, jemnější bolest v ně vstupuje. Hojné slzy skrápějí suchý mech. Boruta mluví dále:

„Nechtěj mne, pane, před časem zabiti hněvem svým. Umru pro tebe — krví vykoupím svobodu tvou — krví smeju vinu svou!“

Na kvap sahá po rukách jinocha. Litostnými slzami je smáčí a tiskne k třesoucím se ústům. Jinoch se poněkud vzchopí a k Borutovi jakoby k starému příteli, k otci, se nakloní. Mírnější jejich rozmluva splývá jako výlevy dvou bratrských srdcí.

Jinoch. „Nejsmeť vinou tvou uvrženi v záhubu; byla to ruka neuprositelných osudů. Nechtějž ve mně naději zbuzovati, jížto jsem již výhost dal.“

Boruta. „Jedna pomoc nám dosaváde zbývá. Oznámím tvé jmeno, pane; snad že jako blesk neznabohy zpráva ta zatřese.“

Jinoch. „Zatřese, ale i veškerou jich pomstu povzbudí. Neslyšel jsi, jak se pouhou zmínkou o knížatech Vyšehradských bouřili? O, nech osudu volného kroku — vím, že Prahu více nespatřím! — Nech Polana vládu svou založiti v kolébce Přemyslovců — nezmůže-li se národ bez vůdce knížecího — v porobu padne — padne tak bolestně, jako knížecí jeho dům.“

Lkání jinochovo proniká srdce sluhy Boruty jakoby ostrý meč. Nemožností zdá se mu vyřknutí o Polanu a bázeň pánova. Nové důvěry plamen zanítí jeho bytost a rozpálí ho k těmto slovům:

„Nemůžeť Bůh stíhati člověka bezvinného s takovou přísností, a krev naši nevyleje nadarmo. Naději měj, pane můj! Naděje rodí víru, a víra je roditelka pomoci.“

Řekne to, a na dveřích zarachotí těžká závora. Dvéře se otvírají, rudá záře padá otvorem ve tmavou sluj a podivno se o skalnaté stěny obráží. Polekáni vzchopí se vůdce jinoch i sluha Boruta, s teskným tušením hledí ke dveřím. U vchodu stojí žena v černém rouše, jako v službách Morany, za ní muž s hořící pochodní v ruce.

Jinocha jímá smrtelná hrůza. I hněv i bol rozpálí ho k slovům. Zkřikne:

„Přišli jste dravci pro oběť svou? Bůh je na nebesích — za živa mne nedostanete ze skalin těchto!"

Boruta věrný se postaví před jinocha pána. Zvolá s myslí odhodlanou:

„Zkáza veškerý váš kmen zachvátí — služba bohů vašich přestane — vztáhnete-li ruku na jinocha, mého pána. Znám tě — tys mstivé Morany služka — oběť svou ohledati přicházíš — zpátky!"

Žena tmavorouchá postupuje v sluj. Sluha za ní dvéře zavírá. Žena se chvěje po celém těle. K velikému činu přichází — síla ji opouští. Bázlivě se ohlédá po dveřích, nejistým okem stíhá neznámého jí Borutu, pohlednutím na sluhu svého nabývá zmužilosti a se sklopenýma zrakoma vypustí hlasem tichým z třesoucích se rtů:

„Já nejsem služka Morany."

Jinoch i Boruta sebou trhnou. Oba žasnou i oba zvolají: „Kdo jsi?"

Žena. „Nešťastná Svatana jsem."

Řekne, o krok se přiblíží a slabostí a studem a bázní klesá. Jinoch ji pochytí v náruč. Černý šat se svine dívce s hlavy, a s radostným překvapením, se sladkým strnutím hledí vůdce jinoch Svataně ve tvář. Zrakové její se třpytí jako hvězdy, zasvěcené čisté Ladě, dívčí rámě se otáčí okolo jinocha. V krásné té vazbě dotýká se jeho tváře. Šeptá dívka hlasem andělského zpěvu: „Já tě miluji, cizinče spanilý" — a sklání rozohnělou hlavu na rameno jinochovo.

Vůdce. „Kdo jsi, postavo spanilá? Nejsi-li pouhé mámení smyslů, nejsi-li dobrý duch, poslaný z krajů nadpozemských?"

Planoucím okem pobíhá po neznámé dívce, po vnadné tváři, po leporostlých oudech — a sladká touha se mu rozněcuje v prsou.

Svatana. „Bouří takto duchů krev? Objímá takto pouhé mámení?"

Ruku jinochovu tiskne pode dmoucí se panenská ňádra — celá se přitulí k mládci. Mluví dále:

„Svatana je děva šestnácti jar. Svatana má upřímné srdce, Svatana tě miluje. Dávno již viděla tě ve snách, dobří bohové tě poslali k její spáse. Pro mne prý tě ale rozvětření vlci odhodlali černé Moraně na oběť? Svatana by bez tebe zhasla. Svatana tě osvobodí.“

„Osvobodí — ?“ vykřikne jinoch.

Boruta. „O pak jsi duch dobrý — šťastná polednice — Bůh tě naprav, čacká vyznavačko Peruna, rozkošné dítě Ladino!“

Svatana ouzkostně k mlčení kyne, načež rychlými, utajenými slovy hovoří:

„Lsti mne naučila bohyně milosti. Oděv kněžky Moraniny, ačkoli jiným zakázaný, hodila jsem na sebe a s věrnou svojí duší —“

Okáže na sluhu opodál s pochodní stojícího, zrakové jinocha i Boruty se k němu důvěrně obracejí. Dívka spěchá se slovy dále:

„— s věrným Luborem nastoupila nebezpečné dílo. Slovem přetvářeným promluvila jsem k tvojí stráži, jakoby mne potřeba, promluviti s brzkou obětí svou, přiváděla k tobě. Dvéře se otevřely a otevrou se opět. Slovo kněžky je mocné, bez překážky bude nám odejíti, a nebude-li —“

Slova jí v ústech váznou; zlým vědomím se jí tísní dech.

Vůdce. „Co pak? Mluv, děvo libostná!“

Lubor. „Pak nám pomohou meče. Dva jsou přede dveřmi, my tady čtyři.“

Promluví, přistoupí a ukazuje pod rouchem ukrytou zbraň.

Radostnou nadějí se rozjasňují tváře jinochu i Borutovi. Nová krev prolévá se žilami. Obrazy blízkého úmrtí, strašidla hnusná, prchají; v duši se zakotvuje víra v blahodárnou budoucnost. Jinoch rozhárán pohledem a řečí milostné Svatany, zanícen kvapnou nadějí v brzkou svobodu,

radostí ruce spíná; okamžikem zapomíná na víru a rod. Zástěna neznámosti mezi ním a dívkou postavená se shrnuje, mocným ramenem pohanku k tlukoucímu srdci vine, volá:

„Spáso dobrotivým nebem seslaná! —

— a horcí jeho rtové rozněcují na třesoucích-se rtech Svatany obapolnou jiskru, doutnající v mladistvých prsou, v jasný, vysoký plápol.

Boruta se obrací k zasmušilému Luboru. Rukou mu upřímně potřásá. Tajnými, ale radostnými slovy k němu hovoří. Nemluvný Lubor neodpovídá.

Vůdce jinoch a dívka Svatana v úzkém, horoucím obejmutí. Slzy, nevýslovné to blahosti věrné svědkyně, vinou se po dívčiných tvářích; rozkoš posud jí neznámá posejpá jí líce růžovým květem.

Svatana. „Cizí — milovaný muži! Zrádkyní bohů a národu stanu se pro tebe; osiřelá budu státi pod velikým nebem — drahý, neskonale milovaný jinochu! zůstaneš-li věrně po boku mém?“

Vůdce. „Po boku tvém? — Tyťs o svobodě mluvila — či bys — ha, mocnosti nebeské! té myšlénky, dívko, nejsi ty matka! — Ty bysi chtěla se rozloučiti s tímto krvavým ouvalem?“

Svatana. „Jak? A ty jsi se něčeho jiného nadíti mohl? Svatana nemá nežli tebe — tys jí dobrotivou Ladou poslán, pro sebe tě mocí její zachrání. Otce, otce dobrého, družky, domov, krajinu opouštím pro tebe, sladký ukrutníče, milost mi to velí, a — tobě to s podivením jest?“

Vůdce. „S podivením blahostným! Zastaviž tok slzí žalných, děvo líbezná! Jako duch strážný zjevila jsi se v temnostech života mého; jasně otvírá se předemnou blaženější příští — s tebou jím půjdu, s jistou záštitou!“

Jinoch to mluví z pohnutého srdce. Nenadálý převrat osudu nepříznivého, vnady dívčiny, povznešená obraznost vyvodí mu slova. Dívka je ráda poslouchá. Praví:

„Já tvou, ty záštitou mojí! Nevím sice, kam nás povede dnešní noc, neptám se, kam vedou kroky tvoje;

blaho ale bude s milující Svatanou, dokud kráčeti bude po boku tvém. Po boku tvém — o kéž by to bylo věčně!“

V milostném zanícení takto vzdechne a jednou ještě se k jinochu přivine. Jinoch, dívčinou lepostí a láskou jakoby okovy k nepřetrhnutí pevnými opoután, dívku rozpálenou ještě úžeji k potěšenému srdci přivine, k medovým rtům se opět skloní a zašeptá:

„Věčně!“

Veliká lesní pustina. Kolkolem čirá, neprohledná tma. Černá mračna, jakoby nesčíslná hejna tmavokřídlých krkavců v letu šumném, táhnou nad vrcholem nebesáhlých sosen. Žhavé blesky rozvírají obtěžkaný jejich klín, z klínu, z plamenné to brány, vychází hučení hromů a letí po lesině, po skalinách tisícerým ohlasem. Těžké kapky spouštějí se z černého mračna, vadí v širokolistém, dubovém větví, anebo šustí v suchém, spadlém lupení.

Čtyry osoby chvátají po tmavé, neschodné cestě. Bojí se pochodní objasniti hustou křovinu, čouhající kořeny a shromaděné kamení. Chvátají v temnostech; nemluví ani slova. Křivolaké blesky jenom osvětlují cestu, hučení hromů ozývá se okolo chodců. Jsou to milostná Svatana, na smrt oddaný Lubor, volně si oddechující vůdce šesti jezdců a věrný Boruta. Lubor klopýtá zpředu, mečem se ohání — klestí dráhu. Jinoch a dívka za ním. Rámě její pevně držáno je pod paždím jeho; celá postava proti bouři pohodlně zavinutá v široké, černé roucho, úzkostně se tiskne k jinochovu boku. Za nimi s obnaženou ocelí pečlivý Boruta.

Řvání hromů se všech stran. Blesky se sypou, vichřice láme pustou lesinu. Prudký lijavec.

Svatana. „Běda! Pomsta bohů stíhá kroky naše.“

Vůdce. „Nebesa ochraňují pevnou důvěru.“

Svatana. „Nedojdeme cíle! Běda nám!“

Jinoch povzbuzuje tesklivou Svatanu. Silným hlasem volá na Lubora. Sluha odpovídá:

„Držte se kroků mých!“

Boruta. „Perun ti posvětiž na zatmělé cestě!“

Lubor. „Po desátý rok zanášel jsem do této pustiny zármutek svůj. Znám strom podle kůry, místo podle stromů. Bleskové jsou blahodějní.“

Oblaka se boří. Ohnivé moře nad hlavami utíkajících. I srdce mužů se leká. Bázlivě točí se jich zrakové k nebesům. Jediný Lubor kráčí bez bázně; oko jeho hledá jen cestu v nočních temnostech. Dívka se třese; stydne a opět hoří. Lká:

„Nohy moje klesají — běda! Mlha mi zastírá zraky —“

Lubor. „Ještě deset kročejů — vidím už patero dubů.“

Cestovníci zastavují kroky. Jsou u patera dubů, jinde nevídaných velikánů, svědků to prastarých věků. Kmenové, letorosti a lupeny jejich jsou nepronikllá střecha. Mokro ji neproráží. Sucho je kolkolem šedých, čtverým ramenem mužským neobsáhlých těl; těla vydutá, zubama dravého času to vytesaná skrýše.

Blesk a rána! — S čela nejvyšší sosny rozlévá se okamžitého plápolu záře, tmou, houštím a deštěm proniká k pateru dubů. Svatana leží ve mdlobách, ubledlá. Jinoch polekaný na kolenou podle ní. Nářek jeho ji probuzuje nadarmo. Boruta skládá se svého i pánova šatu měkké, teplé pro dívku lůžko. Lubor, na zemi rozprostřen, volá k dobrotivým bohům.

Kmenové slovanští, svědkové šedé dávnověkosti, nejsou krvežízniví. Pracovitý jich život je znamením svatého pokoje. Polní úroda, květoucí sady, bujné stádo, tichounké chyše jsou jim podíváním rozkošnějším, nežli divoká honba, hustina lesní, dravá zvěř, meč a boj, zábava národů surových. Kmenové slovanští jsou mírumilovní.

Poslední pohany české utiskují pro víru otcovskou. Zbaveni jsou starých, přirozených práv, domova, statku i života. Na četných rodinách, zahlazených přepiatou horlivostí Kristových služebníků, vyrůstá vysoká tráva.

V srdci pozůstalých pevné kořeny má nenávist. Běda, kdokoli ještěra toho rozdráždí k pomstě; v okamžiku rutí se na něho záhubná smrt.

Smrt! — Hnusná to obluda. Zpěvavým Čechům to matka bázně a zármutku. Trestu smrtí nesmí se dívati ani jasný den; propadlého soudům uvádí tmavá noc v krvozapáchlé lůno Morany. Proud lidské krve jest roditelem pláče u bodrých, v životě pozemském se kochajících Slovanů; smrt je jim jednou toliko vítaný host: v boji pro ženu, pro dítky, pro bratra, pro domov, pro vlast, pro panovníka.

Druhá půlnoc přechází nad údolím českých pohanů. Perun nepotřásá více hromorodnými mraky, bleskové jeho se nezapalují; bouře mlčí. Ku krásnému jitru hotoví se utichlá noc; po horách a dolech honí se čerství větrové, nebesa se odívají v tmavomodré roucho, protkané stotisícem lesknoucích se hvězd.

Mír se snáší v povětří, leží na lesinách, na skalinách — na celém pohanském ouvale, teskno jen v srdcích obyvatelů. Čekají poslední dobu jinocha cizího — útrpnost jim svírá prsa. Kmenové slovanští nejsou krvožízniví. Hněv, povzbuzen slovem prudkého Horboje, umírá v duších ctitelů Peruna, v uších jim zní prosba velebného Domorada. Milují starce, i dceru jeho velebí. Úmrtím jinocha bojí se, že ztroskotají nejkrásnější celého národu okrasu. Noc přeje tesknosti a ouzkostem, i rozmahá je. Jediný Horboj hoří po záhubě jinocha. Jesti mu cizinec nepřestupným kamenem na dráze k milosti spanilé Svatany — a buď sám z ní ustoupiti, buď kámen roztřískati musí. V úplné zbroji přehání se po stavení jako nepokojný půlnoční duch. Mluví:

„Buřte jenom, buřte nebesa! Shodní to souzvukové k písni mého hněvu. Vím, že nezbraňuješ, hromovládce, výroku mému — ani zadržeti nechceš obět, přichystanou Moraně — nechceš, nikoliv! Milá tobě pomsta nad zneuctou bohů, milá nad zrádcemi oblíbeného tobě národu!“

Pobouření živlů umlkne; Horboj letí do temnosti noční. Zbuzuje sluhy, obřadníky; volá na lid do tichých ještě obydlí. Jednotlivé hlasy, šumný hovor ozývá se i odpovídá utichlým povětřím, plápolavé pochodně hemží se po úvale. Sbor shluklý přichází ke skalnaté sluji. Zážehy smolných pochodní objasňují neschodný přístup. Leknutí zatřese sborem, hrůza pojímá diváky.

Dvéře, jediné po celém úvale pevně uzavřené, do kořan tu vypáčeny; stráže, dvé silných mužů, v krvi zde tonoucí u vchodu do prázdné sluje. Strašné, bolestné divadlo! Jakoby před otevřenou říší pazouratých Tasanů zaráží se dech v Horboji, v četném zástupu.

Lid. „Bohové hleděli hněvivě na výrok náš. Bleskem roztříštili vězení cizince jinocha; Tříhlav zachvátil neplatné stráže!"

Jiný. „Milá je Svatana Bohům! Lada přeje milostné dívce; zprostila milence záhuby."

Horbojův křik je zarazí. Hlas jeho je výraz rozkaceného vzteku. Oči planou, rtové slintají. Slova jeho jsou:

„Nerouhejte se, pomatenci! Nezbuďte přísného hromovládce poznovu! Tu, pohleďněte sem! Jesti to ruka bohů? jesti to blesk? Ruka lidská, ruka Černobohem vedená, ozbrojená ostrou ocelí, zbodala věrnou stráž. Uzavřeni tu byli zrádcové, ale ještě větší zrada vyvedla je v prostoru!"

Vešken sbor trne. — Rázem rozlehne se ve zdálí žalostné úpění. Nový sbor se valí noční temnotou ku skalnaté sluji. Shromážděným davem tlačí se velebný Domorad. Pláč jest jeho průvodce; služebné dívky a ženy provázejí jeho kroky. Nářek jejich se ozývá i opětuje mnohokráte v skalinách. Zní:

„Běda nám! Svatana není doma — Svatanu, velitelkyni naši, nelze nalezti!"

Nový úžas rozlétá se po četných sborech. Útrpně obrací se zrakové po lkajícím starci, opuštěném otci. Jediný Horboj, jakoby hladový, po kořisti prahnoucí vlk, zavyje vztekle:

„Co že pravíte? Svatana že není doma? — že nelze

ji nalezti — a — cizinci, zrádcové ušli? Dána jest jim zbraň, zbraní zabiti naši bratří!“

Zvolá to, a hrůza se sype v ňádra veškerého zástupu. Bojí se uvěřiti, kam Horboj, hlava jejich, naráží.

Brzo jakoby první ohlas daleké bouře rozléhá se po údolí hlučně:

„Svatana zotvírala cizincům vazbu; Svatana uprchla s jinochem cizím!“

Smýšlení národu se dělí; částka za ní kletbu, částka politování posílá. Otec, velebný stařec Domorad, o dceru svou s pláčem k nebesům volá. Horboj zuří. Od zástupu k zástupu těká, zradu i nebezpečí na oči staví, srdce k pomstě rozpaluje, rámě ozbrojiti káže.

Tu se přivádí čtvero jezdců, od vůdce jinocha až dosaváde oddělených. S podivením obrací se zrakové jejich po nevídaném divadle; na četná, v nočních tmách se míhající světla, na podivně ozářené a sestavené tlupy, na zvědavost rozmanitých obličejů. Poslouchají nesrozumitelný hlahol i hlasité volání. Přejí sobě, aby zrakové jich byli ohnivé šípy; uši jejich pak hluboká, vše pohlcující propast.

Obklopí je množství; Horboj se táže:

„Mluvte, sluhové zlopáchavé samovolnosti, zda jste jinocha neviděli, jehož nazýváte pánem?“

První jezdec. „Aj, ty hlavo mravů sprächnivělých! držíš-li kořist svoji v tak chatrné vazbě, žeby se s ní zrakové naši potkati mohli?“

Druhý jezdec. „Včera jsme pospolu volali k nebes pánu, aby bleskem osvítil mozky vaše; dnes to činíme každý zvláště.“

Lid. „Utrhači, ustaňte! Hněvy naše zadáví vás.“

První jezdec zpívá: „Hrozili nám zaječkové,
Zaječkové hrdiny — ha, ha ha!“

Třetí jezdec. „Co chcete od nás? Mluvte slovem rozumným!“

Horboj. „Kdo jest vůdce váš?“

První jezdec. „Jmeno jeho je tak vysoké, žebys,

kdyby se snížilo k uším tvým, ohluchnul, jako hříšník při výroku posledního soudu.“

Čtvrtý jezdec. „Aj, pročby se zamlčeti mělo, co pánu i nám snad k blahu poslouží? Sbor tento rozvětřený neví, na kom se v zaslepenosti své provinil, aniž uvážiti může tíži viny své. Odhalme, co se až posud nevhodně skrývalo, a v prachu se povine zneucta důstojnosti knížecí.“

Lid. „Odhalte roušku se jmena svého vůdce! Blaho bude s poslušnými!“

První jezdec. „Raději sobě jazyk co nástroj zrady ukousni a pokušitelům do tváře vyplivni! Věrně chovej tajnosti pána svého.“

Čtvrtý jezdec. „Já je vyjevím a za dobrý následek životem se doložím! Slyšte to tedy, zaslepenci v hojném zástupu! Jinoch, jehož jste nám nehodně odloučili, jest Oldřich, bratr Jaromíra, knížete Vyšehradského.“

Ostatní jezdcové na díle se škaredí na mluvícího soudruha, na díle zvědavě na pohany pohlížejí, na díle sebe i zlou náhodu proklínají. Lid pohanský překvapením se zamlčí. Ticho po celém sboru. Jen „kníže? — Oldřich? — Vyšehradský?“ po krátkých dobách se z jedněch i druhých úst ozývá.

„Kníže Oldřich?“ opětuje s dechem zatajeným prudký Horboj, a oči vyvalené před sebe v zemi zaráží, jakoby z ní vystoupal strašlivý duch.

Čtvrtý jezdec. „Kníže Oldřich! — Oslepili nám Poláci zrzavého Boleslava, a pánové naši nechtěli býti stádem, ježby pastýř nevidomý vodíval. Ustoupil Boleslav s otcovského stolce a tichý Jaromír naň dosednul. Domácím různivcům a hladovým Polákům byla to jakoby zpráva o tučných hodech. Zradou Vršovců učinil Boleslav Chrabrý, král Polský, do země vpád, v Praze se zahnízdil, a lid a kníže, jakoby se strachoval kouzelníka, díval se od té doby malomocně ukrutnostem cizím. Jaromír na Vyšehradě obležen, stateční muži rozptýleni, síla rozražená spojeným nepřátelům odolati nemůže. A tak hospodaří Polák v Čechách za drahný čas jako na vlastním statku.

Mezi tím se ale přec utiskovaní z hanlivého spaní probouzí. Už má ruce a hnáty tělo, proti nepříteli znova ozbrojené, jenom hlava ještě schází, v nížto by se důvěra složiti mohla. Velicí a důstojní nevidí nad sebou rádi, leda většího a důstojnějšího. Oldřicha tedy, z rodu knížecího! Ale nová jich naděje, zdá se, že opět dostane novou pohromu. Oldřich — váš Černoboh ví, z jaké příčiny, jestli, nedej Bože! z náklonnosti nebo na zkušenou — Oldřich vězel odedávna u německého císaře Jindřicha, za Černými lesy. Byl prý tam živ, jak se na rod českých panovníků sluší, dokud jej neosočil Polák Boleslav u hospodáře zlatochtivého. Zachtělot se Polákovi domu Přemyslovského, a žádného aby nástupníka báti se nemusel, popíchnul pana Němce, aby Oldřicha u vězení zadržel. To se vědělo — jak ale pomoci? I poslán jest Boruta, z mládí to učitel Oldřichův ve střelbě a honu, známý a světem sešlý muž, poslán je za Černé hory se zlatem a chytrostí, aby knížete z vazby vyvedl. I vyvedl jej! Jak —? o tom povídati netřeba. Blaze vám, že víte, koho mezi sebou máte, a jakých následků se z dalšího zadržování anebo z okamžitého propuštění naditi můžete. Já domluvil, vy konejte!“

Jezdec dokončil, a slovy jeho rozdělilo se mínění shromážděného lidstva. Neumí sbor prohlásiti se. Vědomí spáchaného nad knížetem příkoří a jeho útěk, odpor křesťanů a rodů pohanských řád, pronásledování s jedné a utrpení s druhé strany obkličují mysl i pamět jejich, naděje a bázeň zahosťuje se v srdcích. Jediný Horboj, živel tento celého zástupu, všeoživující jiskra, rychlého i pevného jest úmyslu. Mezi vypravováním jezdce těkají myšlénky jeho po výhodě nebo nehodě, která údolí pohanskému z Oldřichova útěku hrozí; někdy jenom slova jezdcova stíhá. Poslední však: „vy konejte!“ rázně mu šťastného nálezu poskytne.

„Konati budeme! — Zlobivé víly, ježto rozhněvány bývate slibem nesplněným, a vy duchové noční, kteříž obletujete tiché údolí naše, vy slyšte hlasu mého, a není-li

k spáse nález můj — protivte se znamením patrným! — Uprchlý Oldřich musí opět padnouti v naši moc!“

Takto zabouří ohnivý jinoch, úhlavní nepřítel všeho, co na škodu národu bije, a neukrotitelný v pronásledování toho, co mu stojí na cestách vlastních.

Jezdcové se obdivují neočekávané zprávě; sluchu svému nedůvěřují. Lid váhá svoliti v prudký úmysl Horbojův. Zlobivé víly a duchové noční neodpovídají, neprotiví se.

Domorad vystoupí a volá pronikavým, z bolestných prsou vystupujícím hlasem:

„Nestopujte jinocha cizince! — Lide, o jehožto spásu déle i zkušeněji péči mám, nežli ohněm jinošstva zaslepený Horboj — slyš mne! Nechte dostihnouti Oldřicha Prahy! Nebude spláceti zlým, co jsme nevědomi, dle dávných zvyků pro jistotu svou, spáchali na něm. Mocná je s ním naše záštita! Slovem Svatany — ach, té nevděčné a přece milované, zbloudilé dívky! — pro ni a lásku její nakloní se nám Vyšehradský kníže, milostností její nakloní se nám záhy snad osvobozená Praha! Nehrňte zúmyslně viny své do plné míry!“

Lid. „Věhlasný je Domorad náš, moudrá jsou slova jeho! Nestopujme jinocha cizince!“

Čtvrtý jezdec. „Pravda-li tomu, co se nám donáší vašemi slovy — není-li Oldřich více ve vaší vazbě — blaze vám! Milosrdný náš Bůh shlédnul i na vás a ostříhal kroky našeho pána. Bůh ten povede i k milosrdenství srdce jeho a nakloní je vám, pykajícím vinu těžkou!“

Horboj. „K ukrutenství a pomstě nakloní ho víra naší víře odporná! — Národe! poslední ty zbytku časů drahých, šťastnějších! mluv, zdali jsem, co se ve mne spoleháš, neodvrátil všeliké nebezpečí ode tichých obydlí tvých? Mluv, zdali, co mne vůdcem nazýváš, dobří nestáli bohové při podnikání po boku mém? Musímť jinocha cizince mstíti tím spíše, čím hůře nám jeho moc hrozí pohromou. Či bysi se v něho důvěřovati chtěl? V hubitele mravů a bohů svých? Kdy byli ochráncové jeho

víry našimi přátely? Rozpomeň se na hroby otců a matek svých, a rci, kdy se lid odvrácený od obyčejů starých naklonil k nám? Či naději ve Svatanu skládáš? Lide zaslepený! Zdali pak i jinochu cizinci dívka více platí nežli pouhý k útěku nástroj? Zdali se pomsta jeho na ni nevyleje nejdřív? Ha, jediná ta myšlénka by nás rozvětřiti měla k orlímu letu! Svedená, zahubená nejvzácnější národu okrasa! Vzhůru, dokud nám přejí mstiví bohové času, a bychomť i s celým zástupem se vyhrnouti měli z lesů dávno nás ukrývajících — záhuba čeká na nás, nedostihnem-li Oldřicha!"

Ráznými takto slovy rozpaluje, bouří Horboj shromáždění. Volá lid:

„Záhuba hrozí nám! Vzhůru, dokud přejí bohové času dostihnouti Oldřicha!"

Sbor ozbrojený u stavení starce Domorada. Velikých, stoposledných psů mezi ním. Roucho uprchlé Svatany a nevěrného Lubora předstírá se jich ostrému čichu. Psové se v podivných oklikách točí, větří; štěkot jejich hlasitě se rozléhá.

Sluha je znamením a slovem pohání. V rychlém skoku ženou se nerozumní zrádcové uprchlých ku skalnaté sluji, zarejdí mezi kamenné její zdi, a s hlavou k zemi svěšenou, s častým frkáním ubíhají z ní dále; tratí se do hustého lesa.

Sbor celý chvatně za nimi pospíchá.

Horboj. „Věrně se držme stopy jejich — vedou nás dobře!"

A již není ozbrojeného sboru lomoz, křik, pochodně, zbraň v úvale pohanském slyšeti, již není ho viděti.

Od východu přilétají chladní ranní větérkové. Sivé mlhy po horách se trhají a spouštějí do dolin. Nejprvnější, plamenné pablesky objasňují vrcholky ohromných dubů. Soumrak proniká hustinou lesní.

Pochodně pohanského sboru, vzdálí jako semotam létající svatojanské mušky, zpovolna zhasínají. Zástup a cesta se táhne neunaveně za stopami dívky Svatany, jinocha Oldřicha a jich věrných sluhů.

Ostročichí psi zastavují se u hustého trní. Neustálé štěkání. Horboj přicválá. Na trní visí částka roztrhnutého roucha uprchlé Svatany. Radostně, vítězně okazuje prudký Horboj znamení šťastného stopování a brzkého postihnutí uprchlých. Volá:

„Duchové ranní přejí nám! Jitřenka nám brzo ukáže cíl našich kroků!“

Rozlehlá, planá krajina. Daleko, neobsáhle před očima se rozkládající niva, porostlá zde onde travou, jinde posetá nerodným kamením, tamto zastíněná jednotlivým keřem.

U výšce nad ní rozepjatý nebes oblouk. Po oblouce, jakoby po tichém, modrém jezeru, pluje slunce. Jasné jitro usmívá se po zemi; jasnější po strašné noční bouři. Dechem všeoblažujícího slunce okřívá kraj. Tráva i keř odívá se zelenějším šatem; z polních bylin zanáší větérek vonný zápach, veselé se ozývá štěbotání skřivanů, na křovině posedajících pěnkav a po kamení poletujících strnadů. Spanilý kolkolem úsměch k novému dni probuzeného světa.

U prostřed rozlehlé krajiny nevelký pahorek. Na pahorku lidská kupa. Na zemi sedí jakoby namáháním a bděním zemdlený jinoch, vedle něho s vyhaslým okem dívka; hlava její skloněna jest na prsou jinocha, tělo její sevřeno v jeho náručí. Opodál sedí zasmušilý sluha. Tvář jeho, uměle z kovu zhotovená podoba, ni smutek ni radost jí nehýbá. Oko jeho upřeno ku pozdálným, krajinu obrubujícím lesům. S druhé strany šedivec s nadějným pohledem. Poletají zrakové jeho ku blízkému vrchu a vystavené na vrchu tvrzi. Promluví:

„Jistě, jako že mi Boruta říkají, znám Rozvodův

dům. Arci že! Černá jeho věž podle skalnaté brány — zraduj se, pane! — Ještě několik těchto tisíc kroků, a v bezpečí jsme přede dravci, kteříž nám, proklati buďtež, hrozili v oněch lesích.“

Dívka. „Nastup cestu sám k přátelskému domu, Svatanu zanech osudům zlým. Ubralyť mi nebesa síly; nestačím tobě, a prodlévání přináší smrt.“

Jinoch. „Smrt mi, ano smrt, pakli se kdy na krok oddálím od boku tvého! Jako jedna že nás pokrývá obloha, jeden bude nás nositi kraj.“

Dívka. „Šťastná, kdo s tebou se radovati bude z mladého jara, kdo s tebou těšiti se bude v tuhé zimě! Mezi náma stojí závistný duch; vysychá proud žil mých — slabá jsem dále kráčeti s tebou. Zanech mne — na svobodě jsi.“

Jinoch. „Pro blaho lásky — Svatano, nehleď takových řečí! Statečnost by jimi zmalomocněla.“

Boruta se odvrací. Nemůže poslouchati stesky mladých srdcí; neslušno mu poslouchati rozmluvu pána i oblíbené dívky. Přisedne k nemluvnému Luboru.

Dívka. „Sladká, cítím to, musí býti smrt v náručí lásky.“

Jinoch. „Sladší je život v náručí lásky. Netrudiž, duše drahá, mysl svoji hnusnými obrazy. Pohledniž do mého oka — věrná tobě z něho vysvitá milost — moje i tvoje blaho! Pohledniž po jasném, tichém kraji, po laskavém nebi — blaho se usmívá z kraje i nebe.“

Dívka. „Oko moje obtaženo mlhou, nepostihne kolkolem blaha. Duše ale zírá v tmavou budoucnost — a ve tmách těch se mi udává viděti hrob. Hrob to můj! O posyp jej, jinochu zlatý, pěknými květy; vonných ruží nasyp okolo hlavy!“

Jinoch. „Dívko, drahá Svatano, nermuť zoufalostí duši mou.“

Takto žaluje uprchlá z otcovského domu Svatana; takto ji těší naděje plný Oldřich. Rázem je budí ale z tiché rozpravy hlasité volání. Lubor a Boruta je budí.

Bystrým okem dívají se věrní sluhové k posdáleným lesům. Z lesů se vyhrne četný zástup. Leknutí pojímá sluhy. Volá Lubor:

„Totě velikán Horboj!“

Dívka. „Běda nám!“

Jinoch. „Dálka tě klame, muži oslablého zraku! Marným leknutím kalíš jistotu naši.“

Lubor. „Horboj velikán to jest!“

Dívka. „Lubor je ostrovidý sokol! Běda nám!“

Jinoch. „Nuže tedy, ať nás nové nebezpečí obsype, mužné jsou nám páže, v pážích břitké meče!“

Zvolá, třesoucí se dívku v náručí sevře; v pravici se mu leskne obnažená ocel.

Boruta. „Slabý je počet náš proti honícím chrtům. Vzhůru, pane! k rychlému kroku. Jediný Rozvodův týn poskytne jistoty.“

Dívka. „Zachraň, lásko moje, života svého. Naleznou-li mne tudy na smrt seslablou — nebudou stíhati dále kroků tvých!“

Dívčí pláč, vlastní nebezpečí, pobízení věrného sluhy, hněv a bolest rozlítí jinocha k nové síle. Krev jeho se klokotá.

„Pamatovati budou věkové na tento den! Běda vám — běda! Knížecím hněvem hrozím vám!“

Takto zasoptí k lesům. Meč hodí Borutovi, Svatanu svírá v mohutné páže a s kořistí pevně sevřenou utíká kvapným krokem k Rozvodovu týnu.

Hora vysoká. Ze trojí strany, na západě, od východu a na poledni nepřístupná skalina, příkrá to sráz. Pod skalinou ve tmavé propasti hučí prudký potok. Na půlnoci sestupuje hora i splývá s roztáhlou planinou. Hluboký jenom, lidskou rukou vyvedený příkop dělá z této strany horu a na hoře panský týn nepřístupnými. Jesti to týn Rozvodův; prastaré, větším dílem dřevěné stavení. Čtverhrané klády ohromné velikosti, lejčím a hlinou

přepevně spojené, působí týnu nejčetnější stěny. Jediná hradba kamenná jest, vystavená dle tehdejšího způsobu; dvojí totiž podle sebe vyhnaná zeď, mezi oběma pak nasypáno kameniska dosti drobného, písku a hašeného vápna. Pevnátě to, věkům vzdorující slitina.

Do hradu přes hluboký příkop vede dřevěný most; s mostu se kráčí do skalnaté brány. U brány stojí ohromná věž, týnu celého pevná ochrana. U vnitř týnu nachází se rozličných oddělení, kobek a síní; stáje, čeledník, hostinec, ložnice, jizba. Všecko jednak po prostu dle starých mravů slovanských, jednak ale pohodlno pro pána, vladyku Rozvodu, i s ním zde přebývající sluhy a čeládku.

Vládyka Rozvoda je čtyřicet let. Muž nevelké sice postavy, údů ale náramných. Ramena jsou zavalité, tlusté kmeny na stoletém dubě; krok jeho pádný, rána železné stoupy. Hlas jeho rochtavý; tváře hrubé, hustými a tmavými vousy zarostlé; oko žhavé, skoro pichlavé. Rozvoda jest jako veliká želva; povrchu šeredná, v hrubé obálce; leč ostražitá, kdy se blíží nebezpečí, sebou trhne a v hrubou obálku se ukrývá. Snadněji jest dotknouti se Rozvedova vnitřku, nežli masatého těla jeho.

Rozprava mezi vládykou a Oldřichem. Knížecí jinoch přehání se po síni jako nestálý, ze všech úhlů se točící vítr. Zrakoma ohnivě střílí po příkorném Rozvodovi; tajný hněv pění se mu v prsou. Vládce týnu stojí podepřen o sloup; ruce odpočívají lhostejně v širokém pasu, noby jsou postaveny přes kříž. Slova mu kapají z vousatých rtů zdlouhavě jako suché na podzim se stromů listí. Mluví:

„Není můj dům připraven na takový odpor. Na skalinách ať si hnáty přetlukou — z kraje ale, milý Oldřichu, z kraje se dá příkop zasypati — do záspy se postaví mužská lýtka, na lýtkách jsou stehna, tělo, prsa, lebka — nad lebkami se drží pevný štít —“

Netrpělivě překazí mu jinoch další řeč. Nakvašení jeho jeví se v těchto slovech:

„Na štíty se sbázejí kameny a dřeva, a pode štíty se rozrážejí ohnivé lebky šílenců! Či nejsi ty Rozvoda, o němžto mi vypravovali, že pro kratochvíli s rozkáceným kancem zápasí? Není tu na týně silných pěstí, není ostrých mečů a šípů?“

Rozvoda chvíli neodpovídá; zrakové jeho míří po jinochu a rtové se šklebí k úsměchu. Pak se mu otevrou, a tato slova z nich vyklouznou:

„Zdali tu v týně silných pěstí, pane Oldřichu? Aj, ty tuším neznáš povídačky o Rozvodovi a jeho čeledi!“

Promluvil. Nohy se pohnou a tělo k stolu donesou. Ruka se zvolna z pasu vytáhne, nad hlavou povznese — rázem, drtící to blesk, opět se spustí, a roh u stolu, dubové to prkno tlouštky dvou prstů, odletí jakoby tenká, lehounká tříska. Rozvoda se zařehtá a lhostejně —

„Takové pěsti tu na týně máme“ — dí.

Oldřich. „Slýchával jsem, pouhé děcko, o náramné síle veškerého rodu vašeho, o statném Bivoji a jeho potomcích. Proč ale právě teď, an se statečnosti tvojí krásná příležitost udává vděčného zachovati pána, proč nyní tvoje malomyslnost?“

Rozvoda. „Lidu mého je slabé hejno proti dravcům venkovským. Dům je vetché hnízdo, těžko sice lidské noze přístupno, smolným ale věncům oběd vítaný. A ty šelmy venku — jen se podívej — tady k oknu se postav, milý Oldřichu — ty šelmy zdají se, že věcem dobře rozumějí.“

Oldřich skoro bezvolně k oknu přistoupí. Zrak přeletí týnské zdi a na rovinu před příkopy padne. Rozvalený tam sbor pohanů. Počet jich as na dvě stě; veliké hemžení. Jednak tu jámy kopají a z vykopané země prosté náspy vyvodí; jednak tu na blízku stromy porážejí a za náspy dovlékají. Větví se oseká, hrubé klády se do výšky postavují. Plno tady lejčí, provazů. Na rozličných místech ohně. Mezi zástupy viděti velikána, zde onde rozkazy dávajícího, ponoukajícího, pomáhajícího. Velikán to vůdce Horboj.

Rozvoda. „Z té šibenice v levo — vidíš to hrubé lešení? — z té nás mají pozdraviti smolničky. Tamto je šelmy splítají — na mou duši! radostné jich šklebení pozoruji. A tam, hle! — to je dým z přepálených borovic, schvalně jakoby je byl tu ďábel pryskyřicí omazal. Nikoli, nikoli, pane Oldřichu! Uškvařit se, upáliti, zadusiti v domě otcovském nemám chuti veliké!“

Oldřich. „Ustaň! — Živtě Bůh! nevelím déle trudných takových bájí poslouchati! Rozvodo, vládyko, Čechu! pryč s těmi černými obrazy, jimi se leká zmužilost. Hbitné tu jsou na týně ruce; i útoku i žhářství ostražitě odolají. Celé dlouhé léto chci oběma dravcům s hradeb tvých odporovat.“

Rozvoda. „Celé, dlouhé —? Bůh ti objasni zrak, pane Oldřichu! abys nemýlně prohlédnul! Celé dlouhé léto! Šťastné pořízení! Nech žravé ty draky jen osm dní před mými vraty, strávi nás tu bratr jejich — nenasytný hlad! Nu, jen otvírej oči! Čerta se nadál sklep můj, ne-li takové návštěvy. Vímtě také, co je tlouci pěstí do očí a přerážeti hnáty a lebky roztřískati o hradby — jen když to k cíli přivádí. Zde ale, pane Oldřichu, zde je, na mou duši! naděje žena neplodná. Chceš-li a musí-li to býti — pro tvůj dům život nasadím; na hru ale Rozvoda život nemívá. Měl bys pomysliti, že českého vladyky život větší poklad je, nežli život pohanského výrodka!“

Pádná jeho lhostejnost je poněkud rozvětřena, tudíž i řeči jeho hbitější proud. Ale knížecí jinoch se slovy znova nakvasí.

„Jak to myslíš, vladyko? — nežli život pohanského výrodka?“

Opětuje Rozvodova slova a zrakem plamenným ho stíhá. Z vladyky se ale již opět slova pouze u volném rozmyslu vinou.

„Jak že to myslím, pane kníže? Čerta, což může býti na tom temného? Já že více platím nežli poběhlice pohanka, kterous mi do týna přivlekl, a pro niž tě bez

pochyby bratránkové její stíhají. Vydejme ji, a po všem bude strachu."

Oldřich. „Stůj, velemoudrý vladyko! Hněvem knížecím se ti dokládám, hrůzy že větší míra tě zasype, pomyslíš-li na vydání mladé pohanky. Milostnou Svatanu, spásu moji, holubici vydati v drápy hladových jestřábů? Sebe i tebe pochovám pod zbořeným týnem, nežli bych knížecí své jmeno pokálel zradou a nevděkem. Pevnou naději v Boha skládám, on doprovodí nás k jistému blahu!"

Dořekne, k Rozvodovi se zády obrátí a k zotavení mysli po síni přebíhá. Vladyka se důtklivě za ním dívá. Na okamžení se mu stahuje obočí, brzo se ale čelo opět vyjasní. Pohodí hlavou. Pevně úmyslu svého držeti se zavírá.

To jest rozmluva mezi knížetem Oldřichem a vladykou Rozvodou.

Zazní přede týnem hlas tuřího rohu. Hlásá příchod posla pohana i zove poslechnouti jej.

Jinocha cizince a dívku uprchlou požadují pohané; hrozí rozkotati Rozvodův dům.

Křepkými slovy odpovídá Oldřich poslovi. Posádku na týně ohnivě k boji pobízí; výmluvností knížecího vděku jí na oči staví krásnou budoucnost, odplatu jich statečnosti. Blaho vlasti jim na srdce klade.

Hlasitým pokřikem zaslibují se mužové mladému, odvážlivému hrdinovi; chystají meče, šípy, lučiště a oštěpy. Rozvoda potěžkává všedrtící mlat. Zatočí jím nad hlavou, a jakoby skučení větrů v skalní sluji zahvízdne železná zbraň.

Most zdvižený, na bránu přilehlý. Za vraty na příč dvojí kláda. Na věži uchystáno košů s kamením, na hradbě nakladeno dřev — pokud jich poskytuje překvapený týn. Oldřich pořádá přípravy k odporu; hospodář domu stojí tiše na nátýní. Ruce jeho spočívají v širokém pasu, záda na stěně, oči probíhají po chvatné čeledi.

Svatana. „Ach, vy muži divocí, ukrutní! Jakou to rozkoš máte, napínati na sebe smrtící zbraň!“

Jinoch. „Pro tebe ji napínáme, blaho moje! Hodnas kruté seče, krvavé lebky, proteknutých prsou, hodnas činů hrdinských, drahý poklade!“

Svatana. „Já že hodna takových bojů? já že hodna, by mečem poklesali bratří, přátelé — by oštěpem proklán byl ty? — Strachem zahynu, nežli bude po boji.“

Jinoch. „Doufej, duše má! zasloužiti tebe musím, rozplašiti mračno, nežli bude na obloze naší slunce svítati.“

Svatana. „Na obloze naší? — O, já to cítím! — nám nebude nikdy svítati! Zkoušela jen Lada srdce dívčino; dívka byla slaba, vyšla z boje s ranou nezhojitelnou! Ta bude věčně na jejím životě zžírati!“

Žalostná padne jinochu okolo krku a úzkostně se mu k srdci přivine. Z venku zavzní zvuky trub, zvuky táhlé, daleko se nesoucí. Dívka bledne.

Jinoch. „Nelekej se, živote můj! Pozvání je to k radostnému plesu, k boji pro milostnou Svatanu.“

Mezi dveřmi se vyjeví věrný Boruta. Dlouhé, vroucí políbení vtiská jinoch na třesoucí se rty Svatany. — „Nebesa tě chraňte!“ — volá a za sluhou věrným ubíhá.

„Nebesa tě chraňte!“ — opětuje zajíkavým hlasem milostná dívka, za jinochem se rozbíhá — kolena se jí chvějí — klesá. K oknu se dovléká; — po nátýní spěchá jinoch — volá za ním dívka slovy mroucími: „Nebesa tě chraňte!“

Krutý útok pohanů českých na Rozvodův týn. Hejno hladových dravců žene se s náramným křikem a neukroceným hněvem na zdi. Nadarmo zuří na zdech knížecí jinoch, nadarmo se napínají smrtné luky a meče, nadarmo drtí hospodářův mlat, nadarmo se sype na dobyvatele kamení, nadarmo jich mačká drtící kláda: Oldřich nemůže hlasem vyvoditi bojovníků nových, nečetná posádka nestačí šípy zasílati v prsa zástupu mnohem

četnějšímu. Kde Rozvodův mlat nedrtí, ztékají hradbu, kamení a klad není na hradě zásoba.

Ohromné již ozývaji se rány na velké týnské braně, rány to bořících kladiv a rozrážejících seker; Horboj velikán stojí na zásypu, na mrtvolách; zastřen náramným štítem hrozí vyšvihnouti se již na slabě chráněnou zeď; Oldřicha raněného nesou do týna, strach se rozlétá po zdech, po nátýní a naplňuje prsa nečetné posádky.

Avšak náhle, jakoby z ledvin hory vystouplá, objeví se na hradbách dívka, pohanka Svatana. Vítr se opírá v široké, bílé roucho — čarodějnou podobou objeví se mezi obranci týnu. Tvář její ubledlá, znamení smrtelné hrůzy; oči vytřeštěné — ňádra se dmou a klesají opět prudkým klokotem. V pravici se jí leskne obnažený meč, ale těžká ocel tíží slabé rámě k zemi; levici jenom napíná dívka před sebe — zahnati chce útlými údy záhubné střely, zachrániti útočiště drahého milánka.

Nemluví — strachem se jí třesou rtové; pohledem zaráží pohany, příchodem svým zastaví krutý útok.

Horboj velikán je rozkácený lev, pozbavený svého mláděte. Záhubou hrozí vztek jeho tvorům okolním — aj, tu mu zahlédnouti odloučené lvíče, a s poslední, všezachvacující silou se po něm rozhání. U velikém úžasu upírá vůdce pohanský zraky svoje na prchlou Svatanu, veškerý jeho zástup obrací zraky svoje po veleznámé dívce; na okamžení ramena poklesnou, od šťastně počatého díla ustávají. Okamžik — a ve divokém plesu, všecken rozvětřený okazuje Horboj na dívku a volá:

„Vzhůru! bohové nám přejí! tamto, vizte, práce naší krásný cíl!“

A s daleka se nesoucím voláním, řvaním to divokých turů, sype se pobratřený Svataně sbor poznovu na Rozvodovy zdi.

Nová hrůza žene dívku proti hřmotnému zástupu, jakoby proti družkám dětinských her. Ústa její se otvírají — zvukové v divokém volání nepřátel umírají. Každý

ale krok její jest ostrohraný meč do prsou pohanů. Patrnoť je dobytí týnu — patrnať i Svatany záhuba.

„Ustaňte! Černoboh s námi provádí zlou hru — nechte mečů po boku, šípů v toulech —“

Volá Horboj na bojechtivý zástup a ode zdi jej odhání. Dělí se zástupu mysl. Jednak je poslušen pána, jednak i blaha vlastního hledí.

„Vzhůru! hbitě do brány a na hradby! Nesmí ujíti nám zrádce!“

Ozvou se pohané z veliké části; hejno jich pozdvihuje sekery a meče.

„Běda vám, kdožkoli vlásek setře s hlavy Svataně, kdožkoli krůpěj proleje drahé její krve! Abychom zachovali nejdražší poklad svůj, opustili jsme tiché údolí — abych vyrval holubici z drápů jestřábových, vyzval jsem vás! Kdo proti ní, jest proti mně! Dívka ta — věztež tedy a opětujte slovo za slovem — Svatana je tajná bohyně mé milosti — a jako že proti ní ruky ozbrojené pozdvihnouti nesmím — hrůzou Lutic mstivých se zaříkám! dívku anebo k srdci přivinouti, anebo v lůno Moraně klesnouti musím!“

Zvolá, okem horoucím se po Svataně ohlíží — hněvem a bolestí přemožen, zbraň odvrhá, silným krokem ve dálce zmizí. Zklamaní zástupové ode týna se vzdalují.

Ticho je po zdech Rozvodova týnu. Posádka anebo rány sobě převazuje, anebo vděčným k nebi pohledem sobě oddychuje, anebo dalších rozkazů čeká, anebo se za odtáhlými zástupy pohanů dívá.

Svatana, děva úzkostná, jakoby na zdech přirostlá. Srdce její hřmotně tluče; nový proud krve rozlévá se jí v žilách, nové horko jí rozpaluje tváře. Oči, hořící dvě lampy, jsou nepohnutě zakotveny na patu odcházejících dobyvatelů; neodvrátí se, dokud sbor pohanů nedostihne svého táboru, dokud se v něm nerozhostí k odpočinutí, nové radě, novým přípravám. Hlubokým, hlasitým vzdechem

odlehčí tu sobě panenská ňádra, zrakové se k nebesům obrátí, pablesk vděčného úsměchu a tok radostných slzí rozleje se jí po tváři, z pravice útlé se vymkne meč, a obě ruce pojí se jako dvě drahé sponky na hbitě vystoupajících i klesajících prsou. Ústa se otvírají, a slova z nich vycházejí jednotlivá, slova v nejhlubší duši zrozená: „Lado — bohyně milostná! Ruka tvoje byla nad námi — slzy moje — můj pláč tobě děkuje!“

U černé, vysoké věže stojí Rozvoda. Bojem jsou rozpáleny jeho zrak a líce. Bojem rozpěněna jeho krev, a krev rozpěněná v těle masatém hledá v rochtavém oddychování úlevy. Všecek podepřen na železný svůj mlat. Okem, planoucím po drahé kořisti, Svatanu stíhá. Hne sebou dívka, kroky do týna obrací. Zvolá vladyka: „Stůj!“

Zarazí se dívka. Pozná Rozvodu. Vzezření jeho není líbezno patnáctiletým očím panenským. Svatana však, co zachráněn je drahý jinoch, nezná leknutí, nezná strachu. Ptá se vladyky potichu:

„Co bys rád, pane? Mluv, abych nemeškala ohlédnouti se po vzácném hostu tvém.“

Blíží se vladyka krokem zdlouhavým, pádným. Ruka lhostejně vleče mlat. Oko pronikavě na dívce spočívá. Začne jazyk:

„Tys tedy uprchla z domu otcovského?“

Probodne dívku otázka důtklivá. Zbledne jí tvář. Vyznání se z kroku nedovoleného na ní patrno. Táže se Rozvoda dále:

„A víš-li, pohanko, s kým jsi se na útěk dala ze skrýší vašich — do kterých aby udeřilo devatero hromů! — víš-li, koho jsi vyrvala smrti?“

„Ach, milý muži, nezastiňuj čelo takovými mraky! S kým a koho? Táže-li se láska, komu je zaslíbena mocnou bohyní? S jinochem bylo mi opustiti otcovský dům, kteréhož mi poslala milostná Lada.“

„Ďábel aby tvoji Ladu! Pro tebe na nás uvrhnuto

nebezpečenství; ať je zahání tvoje Lada! Pro tebe si mám nechat rozmetati dům; vystaví mně jiný tvoje Lada? Pro tebe nám chtějí bratránkové tvoji sáhnouti po krku; má tvoje Lada pro nás jiných v zásobě?"

V dívce se tají dech. Jednak ji neslýchané rouhání se mocné bohyni, jednak nebezpečí, do něhož miláček uvržen, jednak ji hryzoucí vědomí poklesku tíží. Slova Rozvodova jsou pronešena hlasem hrubým, zarážejícím všelikou odpověď na rtech dívčiných. Začne vladyka dále:

„Lada se ti nedobře o milánka postarala, uběhlice! V jeho náručí nebudeš nikdy odpočívati. Tamto, před našemi zdmi, se hotoví tvůj ženich — aby ho ďas! — tam patříš, bláto pohanské! Hoch, s nímžto jsi utekla, a jemuž Bůh mysl narovnej! — hoch náš je nad tebe tak vznešený, jako Perun váš ponížený před rohatým knížetem pekla."

Rozplamení se dívka. Tichá je ovce, a blaho s ní mluviti mírnými slovy. Nehodně ale dotknutá panna je divoký krahuj. Rázně se slova její rozvinují z růžových úst:

„Ustaň, muži surový! Jenom stáří tvoje jsem ctila — jakž mne tomu byli učili — že jsem nelíbezná tvoje slova poslouchala pokojně. Jsi-li však ty bohů mocných soudcem? Jsi-li soudcem mým? mého rodu, mého srdce? Tys — neušlo to zraku mému — tys milánka mého sluha; jeho slovům se tu koříte; a nechť on mezi vámi rodem nejvznešenější, dcera Domoradova je nejšlechetnějšího stromu letorost. Zvyklá jsem vídati muže mně ke službě, ne však s hrubým se hádati. Chceš-li ještě něco, nežli se milánka zeptám, zdali to vůle jeho, abyste jednali se mnou tak nelidsky — chceš-li něco, pane, mluv!"

Celá dívčí postava je vztyčena, zvýšena. Tváře zapáleny panenským hněvem; oči, bodavé dýky v Rozvodovy prsa. Užasne vladyka; dívčino „chceš-li něco?" na okamžik vůli jeho překotí. Okamžik ale — a novým plamenem se potajmo duše jeho rozbouří. Úmysl jeho stane

se pevnou skalinou. O krok přiblíží se noha jeho k dívce. Zuby se vycení, ústa se otevrou i na chvíli otevřeny zůstanou. Vypadne z nich posléze:

„Chci — chci něco! ty letorostko pohanského bodláčí! — Tebe poslati chci k bratránkům!“

Slova jeho jsou pronikavá, odporná. Dívka se lekne. Panenská pýcha přemahá však leknutí, a horoucí láska vede k šťastnému nálezu. Smrtícím okem, jisté to znamení povrhavosti, opře se o vladyku a rychlým, hrdým pak krokem do týna pospíchá.

Svatana před ložnicí jinocha milánka. Dva sluhové zastupují dívce cestu. Nechtějí, nesmějí vpustiti dívku k raněnému knížeti. Převazují se jeho rány. Odpočinutí jest mu potřebí. Nadarmo spíná milostná Svatana útlé před muži ruce, nadarmo prosebná vydává slova, nadarmo příkazem ledová jich srdce rozraziti chce: nepohnuta jest mužů mysl.

Vystoupí věrný Boruta.

Dívka. „Ty měj útrpnost s úzkostí mou, sluho věrný! Ty měj smilování, dobrý muži, a učiň, abych mohla promluviti s pánem.“

Věrný sluha krčí ramenama.

„Přijď později, panno spanilá, později, sladká holubice! pustím tě v náruč pánovu.“

Dívka slzí.

Veliká dřevěná síň. Vysoké, okrouhlé okno. Oknem se vinou zlatoskvoucí pableskové zapadajícího slunce; u okna stojí starý Lubor. Stojí samoten, v tuhém zamlčení. Oči jeho jsou upřeny na vzdálené, posledním úsměchem loučícího se s Čechami nebeského tělesa ozářené hory. Mysl jeho pohroužena je v mrakošedé minulosti. V růžovém světle planoucí krajina byla jeho mladost, zatemnělá večerní dobou síň jest jeho stáří. Ale

jakoby naděje, že se zatemnělé jeho stáří brzkou dobou objasní, usmívá se naň z vysokých hor. Mračivá jeho tvář jest obrazem tichého zármutku; v srdci jeho jest čáka v brzké ulehčení a vysvobození z zemských okovů.

„Brzo tě opět spatřím, v prvním jaře zavražděný květe! A ve sluneční tvé záři bude mi snadněji snášeti věčnou kletby bohů tíž.“

Tak povzdychá. Oko se k nebi obrací.

Přichází kvapně Svatana, milá sluhovi velitelkyně. Krásné oči jsou uplakány, úsměch na rdějících se tvářích uvadlý; bolest je v útlých prsou. Zvolá dívka:

„Kam se mi ukrýváš, milý Lubore? Tys jediný, kterémuž bych žalovati směla na osud zlý — tys jediný, a proč se mi ukrýváš?“

Lubor. „Neskrývá se sluha tvůj. Myslilť, že se kocháš ve loktech blahosti. — Čili již i ty o žalosti mluviti počínáš?“

Dívka. „O netrestejtež jich dobří bohové, kdož mých slzí příčina jsou! Bojím se, že mě samojedinou stíhati počínáte pomstou svou!“

Lubor. „Bozi jsou přísni. Krutě soudí činy člověka.“

Ubohou Svatanu poleje proud slzí.

Lubor. „Neplač, velitelkyně drahá! Pravila jsi, že bohyní vedena jsi k útěku s tím, kterýž padnouti měl Moraně, a bez něhož býti nemůžeš. Byla-li mocná bohyně, an tě pobídla ku kročeji tomu, bude i moc její s tebou po všechny kroky tvého prchnutí.“

Dívka. „Nebude, ach nebude! Mocnou byla sice opatrovnicí až na tento hrad, zde ale — ach, tady číhá na ubohou dívku záhuba!“

Starý sluha se podiví. Oko jeho, celá tvář poněkud se roznítí. Hlas jeho nabývá větší ráznosti.

„Tady že na tebe číhá záhuba? Před očima tvého milánka, k němužto tady, jak se mi vidí, všecko s pokorou se má?“

Bázlivě se ohlíží slabá dívka; k sluhovi na blízko

přistoupí, za ruku jej pochytí a úzkostným, polotajeným hlasem do ucha mu šeptá:

„Hospodář mě našemu sboru vydati hodlá.“

Trhne to Luborem. Shrbené týmě se narovná, vráskovité čelo povznese. Zvolá starý sluha:

„Rámě Perunovo při mně stůj! toho nedovede nešlechetný zrádce! Ještě tu dvou ramen mužských, ramen mých; ještě tu pro tebe, panno, štít, prsa má!“

Zvolá to starý sluha v dávno nepocítěném zanícení slovy nad obyčej rychlými a prudkými. Zejme se v ňadrech dívčiných naděje, a plačící vrhá se starému sluhovi, jakoby otci, na prsa. Po padesáti letech ponejprv cítí stařec, jak jest milostnou pannu držeti v náručí. Blahým pomněním a sladkým okamžikem roztaje v něm tvrdá okolo srdce kůra; na dlouhých, šedivých řasách zavěsí se mu veliká slza. Sedmdesáte let milosrdnými bohy na zemi ponechán, ochráncem stává se nyní ubohé dívky. Slova, promluvená k Svataně, jsou mu neomylnou, vlastní věštbou.

„Ano, pro tebe zemříti, sladká velitelkyně! tyť ubohá nesmíš více v otcovské údolí — tam na tebe čeká nezkrotitelná Morana. Životem se musím protiviti zrádnému hospodáři!“

Promluví Lubor, a ticho nastoupí opět v staré, dlouhá léta uzavřené srdce.

Vstupuje do síně Rozvoda. Krok jeho šumí po utichlé síni, železný jeho mlat zvučí po tvrdé podlaze. Lekne se dívka pohanka; úzkostně k starému Luboru se přitulí. Zajiskří zrakem vladyka a pevným hlasem káže:

„Pojď se mnou, pohanko!“

Dívka. „S tebou nebývala cesta moje; aniž kdy dle tebe říditi se bude krok můj. Na tomto týně jiného pána uznávám, a i tobě velí vůle jeho.“

Vypuká ve Svataně panenský hněv a přemáhá jednak dívčí strach. Pravicí pevně Lubora se drží, levicí

napřahuje proti Rozvodovi. Ochranu hledá i poroučí. Nepohne se vladyka. Zvolá:

„Ďábla ty víš, zamilovaná hrdličko, kdo tady pánem sluje, a čí vůle zde platívá! Dům je můj, a já jsem starostlivý o svou střechu hospodář. Záhy se o pravdě přesvědčíš.“

Hlas jeho se rozmáhá, slova u rychlejším toku se rtů splývají.

„Dej pozor — bedlivý pozor na moje kroky, pohanská květino, a svoje dle nich urovnej. Honem semnou, laňko uběhlá!“

Lubor. „Pane! vyvol slov slušnějších. Nezapomínej, že s útlou dívkou rozmlouváš. Tvoje čeleď snad uvykla slovu hrubému; velitelkyně moje pokladem jest pána mocnějšího tebe, a nikoli hotova poslouchati surovosti tvé ohlas.“

Rozvoda. „Nesmyslný pacholku!“

Lubor. „Tvoji smyslové rozčísnuti jsou. Jasný je zrak můj, a zdravý a zkušený rozum můj, a umí rozhodnouti mezi věrností a nevěrou. Kam bysi chtěl s pannou odejít?“

Rozvoda. „S ní a s tebou do žhavého pekla!“

Takto si muži odpovídají. Rozpalují se k novému odporu i k novému násilí. Starý Lubor pannu tělem zakrývá; Rozvoda po ní smrtící zraky metá. Sluha se protiví vladykovu úmyslu; vladyka i děvě i sluhovi hněvem zahrozí.

Rozvoda. „Ďábel se rozhostil ve zdech mého týnu, ale ať zhynou zdravá těla mého údy! pakli se těch rušitelů pokoje nesprostím. Zaženu je bez kněze a bez kuřidla, bez vody! Zaženu vás — tebe, zmetku, i tvou tuto paní, ha ha — zaženu vás vlastním kouzlem, touto pravicí a tímto dobrým mlatem!“

Zarochtá. Dlouhým krokem k Svataně připadne, a rychlou rukou ji uchvátit hodlá. Kvapnější ale zástěna staví se mezi vladyku a Svatanu starý Lubor. Dívka se uchyluje za ochránce sluhu; sluha rozprostírá věkovité proti vladykovi páže a slovy odhodlanými volá:

„Zpátky, pomatený vladyko! Umí se ještě napnouti pravice moje; žíly mé ještě nesvadly k boji spravedlivému!“

„Hoj, ty proklatý výrodku pohanských neřestí — malicherný červe!“

Řičí vladyka. Nohy se rozkročí a pevně o podlahu zasadí; pravice vysoko se povznese a nad hlavou zašumí drtící mlat.

Přiskočí dívka. Nebezpečné okamžení ozbrojí pannu zmužilostí. Zvolá dívka:

„Ustaň, hospodáři! Povolna jsem slovům tvým, jsou-li také vůle toho, jemuž jsem se na útěku svěřila.“

„Neplatí vůle nemocných, když se jim léku podává. Jeť zaslepen milenec tvůj; vůle jeho neplatí, a byť se i byl desetkrát narodil Vyšehradským knížetem!“

Tak na to Rozvoda. Neustane dívka. Zkřikne:

„Hrubé, kamenné tvojí mysli vůle jeho neplatí, já své kroky ale dle slov jeho spořádám — a protož i s ním promluviti musím!“

Na kvap to řekne a letavým krokem ze síně ubíhá. Rozežene se po ní vladyka. Dlouhý jeho krok pohlcuje stopu dívčiny a hrozí zastaviti její spěch, ale starý Lubor se mu vrhne v cestu; Rozvodovi údy vadí o tělo starého sluhy; — uprchne, zmizí Svatana.

Vzteklost nadýmá ňádra vášnivého vladyky. Levicí uchvátí silný muž ochránce Lubora, a mrštnou jeho rukou potácí se starý sluha po síni. Avšak již opět stojí stařec proti svému odpůrci; nemůže vladyka rozběhnouti se po uprchlé dívce. Náramný tu padne na vladyku hněv. Pozdvihne se pravice; železný mlat zahvizdne mu nad hlavou, sletí dolů a zastihne starou lebku Luborovu. Prasknutí kosti, stříknutí mozku, temné zkřiknutí — a mrtvola tu leží na necitelné podlaze.

Zatřese to vladykou. Náramný hněv, kouzelná ta síť, s něho spadne, avšak i nová tíž, neznámá hrůza, na něho se valí. V krvi divokých kanců a medvědů zbrocená jeho zbraň — zhanobena nyní krví člověka. Klesá mu železný mlat z ruky; mrazem se mu prolamuje hřbet.

Tu za ním lomoz. Uleknut ohlédá se Rozvoda po temné při večerním soumraku síni. Luk a toul, jelení a kančí leb — památka to po praotci, slavném Bivoji, zavěšená v síni na sloupě — památka pověstná leží na zemi, spadlá s mnoholetého kolíku.

Zastraší se vladyka. Hrozí mu praotců duch, utíká zastrašený potomek, a svědomí a pověra utíká mu za patou.

Skrovná ložnice. Nízká to, dřevěná kobka. Na měkkém loži raněný knížecí jinoch, Oldřich. Ubledlá jeho tvář. U nohou jinocha, na dubové stolici, věrný Boruta.

Umenšena je Oldřichova bolest; duše jeho schopna myšlének, obrazů. Údům seslablým ulevuje, hoví; ducha napíná, unavuje. Do Prahy zalétá. Vidí krajin vlastenských bídu, slyší národu svého stesk; vidí a slyší nepřátel ukrutnou vládu — zatřásati vidí pevným Vyšehradem, stolcem otcovským, a jinochova duše žalem zahoří, slze se mu proudí po ubledlých lících, hlasité vzdechy derou se mu z tísněných prsou.

Boruta pozdvihuje hlavu, až dosaváde skloněnou na široké dlani; pozdvihuje, a zpovolna se po jinochu pánu otáčí. Vstává. Na prstech se přibližuje k loži. Starostlivě sklání se k jinochu.

Potkají se zrakové pána i sluhy. Tiskne jinoch starci ruku. Promluví:

„Zůstaň seděti, věrný Boruto! Netíží mne bolesti tělesné — jiné úzkosti svírají duši mou. Praha mi leží na srdci.“

Sluha pečlivě pána přikrývá.

„Sebe i Prahu poručiž pod ochranu všemohoucího! s důvěrou pevně obstojíme.“

Řekne to sluha slovem tichým — i pánovu i svou starost ukonejšiti doufá. Zármutkem sklíčena jeho duše; nehodou stížen je pán, sluha neschopen pomoci. Mlčky spustí se opět na dubovou stolici.

Večer po skrovné kobce tmavé stíny rozmetá.

Přichází domácí sluha, přináší z kovu litou světlošku. U prostřed stropu dřevěného zadělán je z malých kroužků blyštící se řetěz. Na řetěz pověsí sluha hořící světlošku a opatrným okem opět odchází. Záře zažloutlá rozlévá se po kobce, po stole, židlici, loži, po jinochu a starci. Ticho hluboké.

Do kořan se otevrou s hlukem i kvapem dvéře. Chvatným krokem objeví se na prahu Svatana; ode dveří v kobku postoupí a seslablá u lože sklesá.

Boruta. „Vzchop se, panno, vzchop se! Nechtěj bolestí svou dvojiti zármutek pánův.“

Mluví k ní sluha hlasem těšícím a dívku zpovolna do náručí svírá. Při vstávání podporuje Svatanu.

Vzchopí se dívka. Nepozoruje ale slov sluhových. Oko její — celá její duše spočívá okem na tváři milánka. V drahé tváři hledá útěchy. Neobjasňuje se ale k laskavému přivítání tvář jinocha; oko jeho neobrací se po jejím. V tuhém tu mlčení leží jinoch knížecí.

„Pro strach mstivé Morany! tedy to i vůle tvoje? — Tedy jsi rozkázal hospodáři —?“

Zvolá dívka s rostoucí úzkostí. Slzy vstupují do milostných očí. — Odpoví potichu jinoch:

„Nemluvil jsem o tobě s hospodářem vladykou. — Mluvil on s tebou? — Co mluvil s tebou?“

Vyjasní se tvář dívčina. Zajiká se radostně v pobouřených prsou hlas. Odpoví:

„Neptej se na hrozná ta slova. Zničena jsou v paměti mé — neboť tys nedal původu jim. V ústech cizích byla jen zlého srdce neškodný, nemocný zvuk. Velebena budiž milostivá Lada!“

„Nemluv mi o své Ladě, o svých modlách! Nenávidím je; hněv můj spočívá na jejich ctitelích. Proklatí jsou vyznavači Peruna; zasáhne je pomsta má!“

Bledne Svatana. Zhasíná oheň milostných zvuků' charpy zakvetají na medových rtech. Třesoucíma se rukama chytá se dívka šedivého sluhy, sotva že nohy něžné udržují tělo.

—

Prudce je rozňata láska v mladistvém srdci Svatany; srdcem i rozňata mysl. Nábožnou, vroucí vírou v otcovské bohy rozdechnuta je v dívce láska, na pevné víře založena dívčí blaženost. Vyvrácena Svatanina víra — vyvrácena Svatanina láska. Ať i této své blahosti pozbavena — ukládajíť bozi těžké vyvolencům zkoušky — může se dívka rozloučiti s láskou; zůstane při ní víra v mocné bohy. Na víře spočívá doufání její, šťastnější budoucnost její.

Jinoch milenec, pro něhož opuštěna bloudí cizí krajinou, rouhavými slovy se dotýká mocných bohů i ctitelů jich. Zhrozí se dívka. Po dlouhé chvíli teprva leknutí svému několika slovy odlehčuje; jsoutě to slova nezvučná, vycházející z úzce sevřených prsou, ze schránky žalosti a bázně.

„Co že pravíš, jinochu —? Pane, tys velmi, velmi těžce nemocen —“

„Neuvádějž mi na mysl nemoc. Vzpomenutím staví se mi také původcové slabosti mé na oči — a nerad bych nad nimi pronesl soud, neboť i tys jedna ze spolku jejich.“

Strašlivá to slova pro dívku z úst jinochových, jimiž jí nedávno zaslíbeno milování věčné. V takových slovech nenalezá milosti ohlas. Uprchlou se vidí z otcovského domu, stíhanou kletbou krajanů; vidí se to býti pro drahého mládence, v jehožto ústech již nepřebývá sladké slovo lásky. Smrtelná ji pojme úzkost, hořký pláč jí vypukne z prsou. Běduje:

„Bohové strašní! metejte blesky svoje na hlavu mou — okolo mne, aby se docela rozptýlila černá rouška, zakrývající až dosaváde zrak můj. Lado, Lado milostná, bohyně ukrutná! zdaliž tak se vyjevují tebou vdechnutí snové? O, kéž bych nikdy byla neopouštěla matčin hrob a srdce otcovské!“

„Lépe bylo by arci v tuto dobu nám všem, kdyby se bylo nemuselo státi tak!“

Odpoví jinoch knížecí hlasem polotajeným, aniž oka po dívce obrátí. Hluboké vzdechnutí vystoupá z tísně-

ného srdce, zraky se upírají na strop. Dlouhé, trapné mlčení se všech stran.

I rozdechne se ve Svataně novým plamenem jiskra milosti — hlavní ten duše a života jejího živel. Rozdechne se a s nezmožitelnou silou ji uvádí k drahému jinochu. Klesá dívka na kolena u lože milánka. Uchopí jeho ruku, smáčí slzami a líbá. Plamenná ústa volají:

„Nemohu roztrhnouti okovy, jimiž mne k tobě připoutala milost, nevýslovný kouzelníče! Neptala se duše má, zdali se kolena tvoje před Perunem sklání, zdali ústa tvoje chválu zpívají bohů neznámých. Láska moje obrala si tebe jinocha, nikoli víru tvou; ach, proč by tvoje láska zírala ve mně jenom ctitelkyni Lady, proč ne ctitelkyni milosti tvé?“

Úpí děva. Přikročí k ní věrný Boruta. Pozdvihuje žalostnou a těší mírnými, srdečnými slovy:

„Upokoj se, panno; nechtěj se poddávati žalosti. Hleď, jako že si vážím šedin svých! — doložiti se ti mohu počestností svou, že ti pán ještě oddán, i že ti nedovolí ublížit. Víra tvoje tať arci — Světovid váš mi do ledvin pohlédne, s jakovou hořkostí mi to říci jest — víra tvoje překážkou je vaší milosti. Víra tvoje blud jest — nehněvej se, panno! — blud jest; blud ale není tak úzce spojen s kořenem života tvého, aby nemožno bylo vytrhnouti jej a něčemu šlechetnějšímu učiniti místa?“

Neodpovídá dívka. Jakoby výrok smrti poslouchá. Pevně levici na srdce tiskne, zastaviti chce přechvatný krve běh. Cítí, že úzce spojeny jsou kořeny života jejího a otcovské víry. Mluví sluha dále:

„Že se právě nyní na tebe oko pánovo neusmívá? — Potěš se, panno! Nemocen je pán, duše jeho zkormoucena, že tu nehodou zadržán, a že zdržením jeho zklamáno na čas veškeré vlasti doufání.“

„Veškeré vlasti?“

Ptá se dívka, a otázka zvukem táhlým, zdlouhavým ze rtů vychází. Nepochopuje dívka, rozváti jsou její smy-

slové. Pomalu se sbírají při podivných slovech věrného Boruty. Odpoví sluha:

„Veškeré vlasti a veškerého národu.“

„Že i veškerého národu? — A v koho tu skládá veškerý národ svou naději?“

„V syna domu knížecího, domu vladařského. Rozloženi jsou nepřátelé po krajinách našich, úrodnějších nežli skrovné vaše údolí: rozmetáni jsou obydlí skvostnější, nežli prosté vaše chaloupky, a stesk a nářek rozléhá se z hrdel bratří našich, jako z hrdel rozplašených ovcí, nemajících pastýře, jenž by je ochránil před dávícími vlky. A hle! tuto jim ho vedu — z cizích krajin ho vedu se lstí, neboť i se lstí tam byl zadržán — tu ho zdržuje krutá nehoda. Zatím se rozmahá bědování utiskovaných rolníků, nářek měšťanů —“

„Ustaň, ustaň, pekelný zpěvale!“

Zvolá pobouřený jinoch a mocně sebou na loži hne a vzchopí se. Ubledlou tvář přeletí slabý ruměnec, oko se okamžikem zajiskří. Dále zvolá:

„Slova tvoje padají co hořící smola, vařící olej na duši mou. Zlý duch ti káže oživiti obraz, jehož pouhý nástin z mysli všemocně vyháním. — O, moje nešťastná Praho! zhanobená vlasti, utiskovaný národe!“

Dokončí, a překonán náhlým zanícením opět na lůžko sklesne. Obličejem se do měkké podušky zarývá.

Tu náhle, jakoby vyploulá z hlubokého jezera zamyšlení, vyrazí Svatana. Odhodlána jsou její slova, zvuky pevné. Ptá se Boruty:

„A myslíš-li, že by opravdu roztála mysl bratrů tvých, kdyby se jim v čelo postavil pán?“

„Zahynouti volím nečestnou smrtí, nestane-li se z bojácného beránka zuřící lev, dáš-li mu statného vůdce. Aj, což neznám český lid? Jen kdybychom se odtud mohli dostati; pánova rána — ba! ta se zacelí na dobro, nežli se dostaneme k Slavošovským vodám.“

Hoří zrakové Svatany. Krásný plamen zažehá její tváře, rozlívá proudy své po šíji až k panenským ňádrům.

Rychlo a vysoko dmou se panenská ňádra, veliký boj rozrývá dívčí srdce, boj mezi horoucí láskou a velikou myslí. — Rozhodnuto jest. Přistoupí k loži.

„Pane, anebo jak tě nazývají lidé, kterých neznám, drahý ty divotvorče, k němužto přilnula duše má u věčném svazku — naposledy obtěžuji tě otázkou: „Miluješ-li Svatanu? — Miluješ? — Nechci vyžebrati u tebe milost, věděti ale o ní — ach! vědomí to posilní slabou při odchodu dívku.“

Mluví hlasem silným; síla však rozlívá se v medovou sladkost, a se vzdechy slavičími nakloní se dívka k jinochu.

„Jednou mi jenom ještě opakuj, miluješ-li dívku Svatanu?“

I dívá se jinoch s podivením na dívku. Po celé její postavě rozloženo je blaho lásky. Na tvářích mu kvete ráj, s očí naň svítá nebe — rozhřívá se ledová, vyjasňuje černá jinochova trudnost. Neví ale, jak si vyložiti slova dívčina.

„Co mi pravíš o slabosti při odchodu? Nedej Bůh, aby tě byl hospodář vladyka —“

V milostném zanícení sklání se děva k jinochu ještě níže, a útlými prsty zastavuje další jeho řeč. Zašeptá líbezně:

„Opakuj mi ještě jednou, zdali miluješ dívku Svatanu?“

A jinochovo rámě se pozdvihne a kolem dívky se otočí.

„A kdybys i zmizeti měla jako krásný sen, památka tvoje bude míti v srdci mém věčný chrám.“

Promluví a dívku těsně obejme a k sobě nakloní. Tvář vadí o tvář, setkají se rtové, sladké, horoucí políbení promluví o pravdivém citu milence jinocha. I slzou zakalené oko promluví taktéž.

I vymkne se dívka z objetí drahého jinocha. Postava její celá jakoby povznešena, oslněna září nadpřirozenou. Slova se vinou rychle planoucím tokem z medových úst:

„Vzhlédni na mne, milostivá bohyně! Tobě se odevzdala dívka s plnou důvěrou; v tobě potrvá její naděje. Vediž kroky moje, kroky upřímné ctitelkyně své, Lado milostná!“ Zvolá Svatana. Na krátce lpí milostné oko její na drahém jinochu. Odvrátí se napotom dívka, věrného Borutu za ruku pojme — a dívka i sluha opouštějí skrovnou kobku, mizí zrakům jinochovým.

Svatana. „Odhodlám se pro spásu vaši; na žádanou cestu uvedu jinocha, tvého pána, ačkoli nevím, zda větší vinou se nedám v kletbu svého národu“

Boruta. „Cože pravíš, panno? — Ty bysi chtěla —?“

Svatana. „Vypraviti se chci k bratrům, k prchlému Horboji, a vyprositi na něm, aby se navrátili v osamělé chyše — anebo aby s knížetem tvým postoupali k Praze a v udatném boji dobyli víře své svobody; mne pak, ubohou Svatanu, aby postavili na přísný, veřejný soud.“

Boruta. „Panno drahá, panno nešťastná! zdali nevíš, v jaké nebezpečí se vydáváš?“

Svatana. „Blahosti mé nejkrásnější květy počíná obžírati červ. Pán tvůj nemiluje bohy mé; láska jeho nespočívá na dívce, ježto se nekloní bohu cizímu; život ale dívky založen jest na víře otců. Nemluv mi o tom a nech mne konati.“

Po nátýní. Po půli rozplývá se stříbrný lesk tichého měsíce, po půli nasypáno stínů, působených vysokým stavením. Ve tmavém stínu pohybují se světla, hýbá se sbor lidu. Blíží se. Na marách nese, k hrobu provází sbor Lubora vladykou zabitého.

Svatana. „Pro hrůzu bičujících Lutic — věrný sluho, co je to? — Ach! mého Lubora — rozloženého na černých dřevech — nemilosrdná Morano!“

Zvědavým krokem se přitočí k tichému sboru a uvidí roztříštěnou starého sluhy lebku. Hrůza ji pojímá; zachvěje se dívka, jako útlá květina po dechu ledovém. Zadržeti musí ubohou ochotný Boruta.

Sluha domácí. „Protivil se neznaboh pánovu hněvu, i padl zlostí hospodářovou.“

Svatana. „Pryč, o pryč z domu tohoto — počíná tady strašiti msta bohů! Nelidský pán tu, nelidští sluhové!“

Zvolá hlasem bázně, a teskně se k Borutovi přivine. Odchází s ní věrný sluha, i slovy upřímnými děvu nešťastnou těší.

„Pozbav se, panno drahá, ošklivých obrazů. V čas bojů neuvidíš leda krev, neuslyšíš leda stesk. Na odpočinutí pojď; spánek ulehčí smyslům tvým, a světlem mírnějším posvítí nám na to den, čemu se nyní s hrůzou díváme.“

Zastaví děva kroky. Vzchopí se zmužile. Slovem odhodlaným dí:

„Není déle bytu mého v domě tomto; duch můj poletuje už mezi bratřími. Na okamžik jenom pomněla jsem na věrného sluhu, na průvodce radostí a žalostí mých. Pevný jest úmysl můj. Neptám se, zdaž hodno pro lid váš vydati se pomstě do rukou; ale on, jemuž se zasnoubila duše má, on někdy řekne: „Hodna byla Svatana lásky knížecí“ — a duch můj skloní se z nadvětrných krajin k němu smířený. Ty, věrný muži, nyní kroky moje provodíš. Praví mi duch, že spěchu potřeba.“

Veliká síň, osvícená tříramenou světloškou. I ve sklenutém krbu rozdělán vysoký plamen. Rudou září naplněna síň. U prostřed síně dlouhý, dubový stůl. U stolu na široké židli hřmotný vladyka Rozvoda. Údy jeho jako rozvržené, nohy pod stolem, ramena daleko po stole, v rukou medoviny plná číše. Kolem něho, na dubových lavicích, u přetékajících nádob s medovinou, u konve a číše domácí čeládka. Žádný ale po síni hluk — žádný ples; v starostech se obracují zraky po pánu.

Rozvoda. „Abyste oslepli, neposlušní psi! Rozsvěťte mi světel — tři sta světel! ať je den, den! Noc je šereda!“

Jektá. Jazyk jeho jest neohebný, medovinou stížený. Hlava klesá, stolu se dotýká, i opět rázem povznáší.

Udusiti hodlá vladyka svědomí pobouřené vraždou. Svaliti chce se sebe smrtící tíž. Mocně zahání hnusné obrazy, stavící se mu na rozpálenou mysl, na rozjitřené oči. Trhne sebou, i vyděsí se kolem něho celý sbor. Oči se mu vyvalí a zakotví v odlehlý kout.

„Do jízlivého pekla s tebou, ďábelská lebko! Já tě neznám. — První — druhá — třetí jsi? Lež to, lež! Já neznám žádnou.“

Zařičí vladyka. Silná jeho pravice se povznese a mrští sebou, a těžká číše, plná medoviny, zaletí v odlehlý kout.

Vstupuje do síně sluha. Zvěstuje:

„Pohanská dívka i starý knížecí sluha z týnu chtějí, pane — do táboru k pohanům.“

Neslyší ho vladyka. Oči jeho upřeny jsou do dálky, ruka se opět blízké nádoby chápe.

„Peklo tě pohltiž! Pryč s vámi — nechci vás viděti!“ Soptí Rozvoda a údy jeho se sbírají k nesnadnému povstání. Lekne se sluha zvěstovatel a rychle ze síně ubíhá. Vladyka se ale kácí a po neobvyklé pitbě smyslů zbavený čeledi do rukou upadá. Vlekou ho na lůžko.

Tichý večer po dalekém okolí před Rozvodovým týnem. Teskliva je mezi zdmi týnu, hněvivo před ním, v táboře pohanů. Na zemi nalámaných větví, rozštípaného dříví. Hořící semotam ohňové. Podle nich rozložení v podivných kupách pohané. U prostřed mezi statnými jonáky nejstatnější Horboj; rozloženy jsou vášné jeho údy po chladném trávníku. Prvá bojem umdlený vůdce v tuhém mlčení; mlčí okolo něho veškerý sbor.

Zabývá se mysl prchlého Horboje s Rozvodovým týnem a s pobývající na týně děvou. Zatápí se duch jeho do minulosti a vidí Svatanu, rozkošné dítko, půvabné poupě, a vidí milostnou pannu, rozkvětlou růži

Rozežírá se v něm novým plamenem láska i bol. Vidí Svatanu opět na hradbách nepřátelského týna — touha se zapaluje v srdci bujarém. Vidí Svatanu v náručí cizího jinocha — hněvem se mu zatřásají mohutné údy.

Povstane po táboře šumot. Posel přichází, poslaný hlasatel na Rozvodův týn se vrací. Není radostná odpověd na jeho tváři, není ve slovech:

„Hrubým odporem kázal mne odbyti hospodář. Nevydá dceru našeho údolí, nevydá nevěrného sluhu, nevydá cizince.“

Lomcuje hněv prchlým Horbojem. Vztyčí se velikán s chladné země.

„Slyšte mne, nebesa, rozpjatá nad námi u hvězdnatém oblouku a naplněná bůžky strážnými! Zasypte hlavu mou jakoby pramen nemužného smýšlení; v kámen proměňte jazyk můj jakoby nástroj neplatných slov; a vy, bohové strážní, opusťte mne po budoucí veškeré dny: nevmetám-li s Jitřenou plamen do týna, mezi vaše utrhače, mezi vaše zrádce!“

Zvolá jinoch velikán prudkými slovy v čirou noc, a veškerý sbor se dokládá jedním hlasem po vůdci.

Přibývá noci. Poznova budí se hluk po táboře pohanském. Přihání se k jinochu Horboji, v mlčení, zamyšlení hrozném rozloženému opět na zemi. Přihání se s hlukem i pobratřený zástup.

„Svatana mezi námi! Svatana mezi námi!“

Tak volají sterá ústa, probuzují Horboje. Vyvalí jinoch hltavě ohnivý zrak, a před ním, u prostřed pobratřeného zástupu, ozářeni jasnou lunou stojí dívka Svatana, podle Svatany šedivý sluha, uprchlý z pohanské vazby.

Stojí dívka, širokým rouchem chráněna v noci chladné, stojí okamžik — a slabá skloní se k zemi, k nohoum vůdce Horboje. Bleskem vzchopí se jarý jinoch, rozprostře mohutné rámě, a v náruč mu klesá dívka milostí

jeho, milosti dávné a tajné. Poprvé spočívá dívka na mládeneckých prsou; bouří se srdce, oheň se prolívá žilami, oheň se rozmáhá v srdci a hlavě.

Úzkostně zajiká se dívka:

„Smilování! — Milost mějte s ubohou, slabou Svatanou!“

„Milosti tobě plná míra, děvo spanilá! Památkou svého roditele se ti dokládám! — záštitou budou tobě hlava má i ruka má!“

Zvolá vysokým hlasem blahostný jinoch, a dívku, nejdražší kořist, v náručí svírá i k srdci tiskne; nevolí více spustiti se pravdy, krásně povstalé z jinošských snů.

Sbor jinochů. „Nasadíme pro Svatanu ochotně hlavu i rámě!“

Sbor mužů. „Postaviti dlužno dívku na veřejný soud, i poslechnouti výroku soudců!“

Horboj. „Tělo moje, jmeno, statek a činy státi budou podle ní. Na váhu je musí položiti sněm, až bude vážiti vinu dívky zaslepené, cizím klamem svedené!“

Loučí se Svatana milostná s Borutou věrným. Ne k sluhovi, k příteli kloní se spanilá dívka. V útlé její ruce leží věkovitá ruka Boruty, v sladkých ústech zní tato slova:

„Bozi dobří stůjtež při tobě, věrný člověče! — Tělo Svatanino ve dálce zůstavíš, duch její bude poletovati za tebou a — za pánem! O, pozdravuj ho! Řekni mu, že ráda — že silna byla Svatana odcházející k bratrům; řekni mu, že —“

Hlasité štkání přetrhne jí slova. Vrhne se věrnému sluhovi na prsa. Ruce jeho se povznesou, obě skloní na dívčinu hlavu, oko slzavé se pozdvihne k hvězdnatému nebi, a z úst vystoupí kojitelné:

„Bůh a milost jeho pobývej s tebou, osvětiž tebe, dívko milostná, panno hrdinská! — Avšak zmuž se, panno, zmuž se! Vytrhni, ač to bude snad velmi bolestné —

vyrvi nás i ze srdce i z mysli, a jinochu jinému postup obojí v nich trůn!“

Trhne sebou Svatana. Okem zajiskří, a z kvapných úst vyletí:

„Já že jinému? Šedivý muži — což pak jsi nikdy nemiloval? — Já že jinému —?“

A rychlou rukou odpíná pásku — páskou je kolem leporostlého těla přepjat šat — a roznícená vnutí pásku sluhovi do rukou.

„To vezmi na památku, na závaz věrnosti mé pánu tvému. Nikdo z jinochů našich neodepne pásku moji. — Oldřichu toliko — jemu navždy zasvěcena milost moje; před nebezpečím budou mě chrániti dobří bohové — Morany černý klín!“

Tichýma křídloma roztažená noc na Rozvodově týně spočívá. Ticho je po síních, po ložnici raněného jinocha, knížete Oldřicha. U jeho nohou, na nízké stolici domácí sluha, zůstavený zde pečlivostí věrného Boruty k potřebě pánově. Umdlen je sluha pracným dnem. Ve spaní klesá tichou nocí. Chrapot jeho se odráží táhlým zvukem po dřevěných stěnách nevelikė kobky.

Nespí Oldřich. Probuzen z krátkého spánku přetěžkými sny. Obírá se duše jeho s Prahou. Tíží tesklivost čile citného jinocha. Vzchopí se z lože, podle sluhy nesou ho nohy k okrouhlému oknu. Podepírá se v jeho výklenku; oko těká po nátýní, rozprostřeném tu pod okny délkou i šířkou svojí se skalnatou branou, s černou věží a s ochrannými zdmi.

Stojí na zdech dvě postavy lidské, dva muži, bedlivé stráže. Podepírají se postavy na dlouhé kopí, hlavou obráceny do dálky, k pohanskému táboru. Dobami zanáší noční vítr kroky jejich k okrouhlému oknu, k uším Oldřicha.

Vrzají u pádných ve bráně vrat veřeje. Temným zvukem zaléhá opět za nimi těžká kláda; z průchodu

stínem zastřeného, vychází mužská podoba, zatáčí kolem věže a mocným krokem zaměřuje do vnitřnosti týnu. Jasnátě pod stříbroskvělou lunou umlklá země; pozná knížecí jinoch sluhu Borutu. Podiví se, obrátí a budí spícího u lože sluhu. Vzchopuje se z tvrdého sna opatrovník knížecí.

Oldřich. „Kdož tobě tady lůžko vykázal?“

Sluha. „Lůžko? — Ah! — odpusť, pane, to zpropadené zívání! — Lůžko mi tady vykázala ospalost — místo starý tvůj Boruta, pane knížecí. Muselť jsem rozkazů obojích býti poslušen.“

Oldřich. „A proč ti Boruta svého místa popouštěl?“

Sluha. „Proč? Inu, nepochybně proto, že jsi jej poslal k pohanům.“

Oldřich. „Já že poslal Borutu —?“

Sluha. „Do tábora i s holkou pohankou. A dobřes, pane, učinil.“

Poděšený poslouchá jinoch mluvícího sluhu. Nevěří slovům; plodem ospalosti se mu jeví, a nadarmo lekají sluch. Vyraziti chce sluhu pán z tuhých ospalosti okovů hrotnými slovy — tu zpovolna otvírají se u ložnice dvéře. Šedivá lebka okáže se pozorně otvorem, za lebkou i tělo Borutovo. Kvapně k němu knížecí jinoch přikročí.

„Kde jsi byl, Boruto? Hněvem knížecím vyhrožuji tobě — pravdu! kde jsi byl?“

„Polož se, pane — pro milý Bůh! Aj ty knížecí opatrovníče! jak si to hledíš pána! — Povstání není milánek rány tvé, pane; pokroč — “

Takto se vyhýbá Boruta prvnímu proudu pánovy prchlosti. Za ramena uchopí jinoch starce.

„Chraň se, abys nezaťal milosti mé ránu, ránu nezhojitelnou, nakažlivou všemu vůkolí! Kde jsi byl?“

„Pusť se ramena! Z věrného Boruty netřeba vytřásati slova pravdivá; plynou volně ze starých rtů, nesou-li zprávu medovou. Polož se ale, polož se!“

Uvádí jinocha na lože. Sklání se seslablý jinoch zrakem neustále po sluhovi míří. Posílá Boruta domácího

sluhu na odpočinutí, spravuje světlošku, chápe se nízké stolice, staví ji k hlavě jinocha i sedne. Dí:

„Svatanu jsem dovedl k bratrům pohanům!“

Trhne sebou jinoch. Opatrný sluha ruku vztáhne a pána zdržuje. Odmrští hněvivě Oldřich ruku sluhovu.

„Licoměrný sluho! ošemetný zrádce!“

Nedopustí Boruta domluviti jinochu. Povstane, a s vážností věrného rádce Oldřichu na oči se staví. Slova jeho nabývají spěchu, výrazu.

„Muselo se státi! Dívka tak sama vyvolila; prosila, bych doprovodil kroky její k táboru. Živať moje duše! — statná to dívčina, Bůh jí napraviž mysl! — dala se v oběť pro lásku, mocně se zapřela. I chtěl bys ty, pane, jeviti ducha menšího, nežli robě pohanské? Ajta, pane Oldřichu! Praha na tebe čeká, vlast na tebe volá, národ po tobě touží — nestalo se dobře, že nám volná cesta z Rozvodova týnu?“

Zamlčí se jinoch knížecí. Láska k milostné Svataně, povinnost panická, a vroucí touha posloužit vlasti, povinnost knížecí, dělí v něm srdce. Obdivuje se dívce, zatracuje vlastní nehodu, těší se svobodou, bolestně přemáhá jinošskou milost. Z pobouřených prsou vynikají těžké, hluboké povzdechy. — S útrpným okem, těšitelným slovem podává mu šedivý Boruta Svataninu pásku.

„Milost její bude postoupati za tebou, a státi bude podle tebe jako duch strážce. Závazem věrné své lásky posílá ti tuto památku; tobě zadáno srdce její na věky.“

Tiskne jinoch věrnému sluhovi ruku; tiskne i drahý dar na planoucí ústa. Zvolá slovy poznova roznícenými:

„Věčná i milost má. i vděk můj, dívko šlechetná! Milostivý je nad námi Bůh!“

A opět pásku na rty přitiská, a slzící oko zakrývá.

Budí se den. Na východě, tmavomodrými oblaky prorážejí zlatolesklé prouhy, záře to ze skvostného náčelníku spanilé Jitřeny. Život povstává na Rozvodově

týně i před jeho branou. Po nátyní, v shluklém zástupu, všecka posádka; u prostřed zástupu po knížecím boku Oldřicha zasmušilý hospodář.

Do kořan otevřena je brána; viděti na venek, v rovinu před zděmi. Pokojně tamo rozstavený sbor pohanů.

Oldřich. „Tělo nezdrží ducha; silnější je touha moje, nežli bolesti. — S Bohem pobuď, věrný hospodáři, nezapomenu na tebe knížecí milostí. S Bohem pobuďte, věrní mužové; draze budu chovati krev, pro spásu moji prolitou."

Přicházi mužové z pohanského tábora. Do brány kráčejí. Hlasatel před nimi. Zelenou letorost v pravici drží, obnažený meč v levici. Velikán Horboj postoupá za ním s vážným pohledem; statných pět jinochů jemu po boku. Blíží se mužové k posádce, hospodáři, knížecímu jinochu.

Klade hlasatel obnažený meč na zemi. Zelenou letorost povznese nad hlavou a zvolá:

„Mír mezi námi, vyznavači bohů vlastenských, a mezi vámi, sluhami boha cizího! Mír budiž pro dívku Svatanu — meče naše vám služební pro dívku Svatanu!"

Postoupí Horboj. Zamračenou tvář okazuje zástupu. Slova jsou ohlas ukrocené hrdosti a mužného snášení.

„Slovem dívky Svatany podává se ti, Vyšehradský, sto mečů do služby, dokud jsi nezprostil Prahu svoji hubičů. Jsou to meče věrné, a — jak jsi poznal — z dobré, silné oceli."

Rozehřeje se srdce knížeti Oldřichu zprávou vítanou. Pokročí.

„Vítejte mi k bratrskému spolku, s dobrým se blížte heslem. Nebudeť nadarmo, cokoliv podstoupíte pro knížete Oldřicha; zapomenuto pak, co provinili nevědoucí. Než mluvte, co dělá milostná Svatana?"

Plamenný blesk, okamžitý hněv osvítí Horbojovu tvář; oko se zajiskří, rázněji vyletí slova:

„Co se tážeš po dívce?"

Silnou pravici tlačí pak na zbouřené srdce; umořiti chce, rozmáčknouti ozývajícího se ještěra, násilně jenom

spoutaného láskou k Svataně a zaslíbením dívky. Škaredý odvrací se velikán od knížete jinocha, hlasem hlubokým, jednozvukým odpovídají ústa:

„K soudu odvádějí dívku — milostiví bozi sešlou, že k dobrému! Ty však se dej na jiné myšlení, hlediš věcí jiných — máš prý toho velikou potřebu. Odměny nepřislibuj, kdo ví, kdo se pro ni z boje navrátí. Na mne čeká doma kořist největší — musím ji ale těžce, trpce dobyti!“

Nehněvá se Oldřich na bujarého pohana. S úžasem i útrpností poznává kouzelnou na statném hrdinovi lásky moc. V dobré naději loučí se opět s Rozvodovým týnem.

„Nepůjdou mužové tito s tebou? Škoda hnátů jejich, aby tu zpráchnivěli jako pouhé palivo.“

Těmito slovy zastavuje Horboj Oldřichovy kroky. Hlas jeho ráznosti nabývá i hrdosti. Mluví jedním tokem dále:

„Zavázal jsem se bohům, popelem položiti dům tento, an jste podruhé odepřeli mým žádostem, nevydavše Svatanu. Splniti slib tento musím, nemá-li mne opustiti bohů přízeň a milost. Nemračte čela! — Vlastní rukou opět jiný postaví bratří naši tady nový, pevný dům, a než navždy překročíme krajů českých mez — tak pevně mezi námi uzavříno — rozlehnou se tady opět po nových kobkách nová veselí.“

Leknou se mužové domácí; bojí se Oldřich nového rozporu.

Vypuknou z Rozvody přenáhlená slova:

„Proklínání tebe a čeládky tvé rozléhati se bude po těchto kobkách — po těchto starých kobkách, dokavad já na živu jsem, já, Bivojův potomek. Ďáble! každou jiskru tvoji proudem krve zatopím — proudem krve!“

Oldřich. „Nech hněvu, a poslyš, vladyko! Jiný týn, postavený blíže knížecího hradu podám tobě, Rozvodo!“

Rozvoda. „Nechci ho! Nech si střechu svoji — přijde třeba čas, kde rád se pod ni ukryješ! Tento týn — ha, ty milý pevný dome! ty jsi můj, a dokud hnáty moje v kloubech sedí, prahu tvého se nespustím.“

„Ale mrtev upustíš?“ zvolá pohanský velikán, a z očí jeho bije oheň ve zrak vladykův. — „Vím, že mrtvoly miluješ, ty slavný sluhovrahu. Luborův stín volá o pomstu. Tyť uměle vládneš mlatem železným — ajta! postav se mi, vladyko! Nechceš-li za živa z hradu, mrtvý půjdeš — anebo zabiješ Horboje, abysi ho slibu zprostil!“

Do půl kola stojí po nátýní Rozvodova čeleď, do půl stojí sbor pohanů. Mezi nimi, v kole, rovnou zemí, silné štíty v levicích, stojí Horboj velikán a sukovitý Rozvoda. Kníže Oldřich soudí nad bojem, rozhodujícím dvou mužů mysl kamennou.

Nese pravice pohanova těžké kladivo; rámě vladykovo zatáčí mlatem železným. I točí se Horboj po Rozvodovi, nadchází Rozvoda Horbojovi. Blesk a ráz a rána — na štít pohanův padne železný mlat. Blesk a ráz a rána — na štítu vladykově zazvučí těžké kladivo. Rozhoní se kroky, rozviklají páže; zapálí se srdce, zapotí čelo statným odpůrcům.

Tesklivé sboru kolem čekání. Rozkřiknou se obě strany. Volají obě na pána. Křik — a rachocení zbraně. Ráz a rána za rázem a za ranou. Kyne Oldřich; sbory utichnou — mrtvé mlčení.

Žene Rozvoda Horboje; prchá pohan, prchá letmo; mrští sebou, střela prudká, na stranu, a stranou letí pozdvižené kladivo mu z pravice, a v ledvinách se vladykovi zaboří. Zavyje vladyka, mlatu nadarmo pozvedá; nohy klesají, a nosem, ústy vyvalí se černý krve proud.

Se sklopeným zrakem táhne čeleď padlého vladyky. Zasmušile hledí jinoch Oldřich — tiše za ním sbor pohanů. K Berkově hradu vede je věrný Boruta.

Nazpět se neotáčí oko žádné. Jakoby z otvoru ohnivé hory vystoupá na vrchu za sborem černorudý požář. Bivojovo staré sídlo u velikém, u vysokém plamenu.

Slavná to pochodeň ku pohřbu vladyky Rozvody; smutná to na cestu osvoboditelům vlasti!

Blahostný po lidnaté Praze den. Ples a vděky nad vítězným zahnáním Polanů. Ozdobené domy listím a větvím. Po domích veselé tváře, radostná slova. Po ulicích četné sbory mužů, zástupy jinochů, řady žen, kupy dívek. Volání, hovor a písně.

Sedí na prostranném náměstí plamenozraký, medoústý jinoch, oblíbený pěvec Pražanům. Varito zvučné v rukou umělých. Kolem pěvce rozstaveno pěřesté kolo posluchačů; všechněch zraky obráceny na jarého pěvce, sluchy upevněny na sladkých jeho písních a zvucích varita. Z hloubí duše, dítky plného srdce a ohnivé mysli, vystoupají slova zpěvcova. V úzkém svazku provází je čarozvuky ze strun varita.

Jinoch zpívá:

„Na Berkově týně, domě kamenném,
Podala si tři sta mužů ruce,
Ruce bojechtivé k svazku pevnému.
V srdci plane láska, sliby na rtech:
Krví zatopíme skvrnu vlasti,
Vlasti Polanem zlým trápené!“

Opakuje slova zpěvcova celý kolkolem sbor. Zvolá hlasem vysokým:

„Krví zatopíme skvrnu vlasti,
Vlasti Polanem zlým trápené!“

Zpívá jinoch dále:

„Dují větry, hučí voda,
Rozvalena po krajinách noc.
Tichým krokem táhnou sbory,
Od Berkova domu táhnou
Duchové mstitelní ku Praze.
V čele reků táhne Oldřich,

Prahy víra, lidu spása,
Týnů, měst a vísek naděje.
Otevrou se hroby vrahů,
Chystají se lože Polanům!“

Sbor opáčí:

„Otevrou se hroby vrahů,
Chystají se lože Polanům!“

Pěvec.

„Věrný muži! — Poslyš pastucho!“
„Kdo tu bloudí o půl noci?
Přejte míru v tiché noci,
Trápí chyše dlouhý den.“
Boruta tu bloudí. Poslechni!
Zajdou muka za dnů dlouhých,
Mír se vrátí s dnem i nocí.
„Jaké zprávy?“ — „Blahé zprávy!
Vyžeň stádo, věrný muži,
Ovce bělorouné ze stájí!“ —
Šedé mračno nebe kryje,
Lunu kryje bledolící;
Ve tmách zorních táhne pastýř
Od Petřína k tiché Praze,
Podle břehů šumné řeky,
Mutnoproudné Vltavy.
Znáte sponu obou břehů?
Ajta, most a valná věže!
Stojí věže, stráže pevná,
Mocná brána stojí na břehu.
„Vzhůru věžný! Pastýř tady,
Otevři mu mostní bránu!
Zarachotí pádný řetěz
Otvírá se brána pevná,
Ajta, volný průchod po mostě.
Skočí na most dvacet mužů,
Silných pěstí, ostrých mečů,
Uschovaných temnem zoře

Před zrakoma vězňého!
Zaleknou se vězný, stráže,
Českým padnou mečem Polané.

Sbor.

„Českým padnou mečem Polané!“

Jinoch.

„Dují větry, hučí voda,
Červená se mutná řeka
Krví vrahů zvodněna.
Tři sta mužů, ostrých mečů.
Bouří letem po Praze!
„Jaké heslo?“ — Polák! — „Padni! —
Tvoje?“ — Čech jsem! — „Chop se meče!“
Vyrazí se, uleknou se,
Pomateni padnou, hynou
Vlády chtiví Polané.“

Sbor.

„Pomateni padnou, hynou,
Vlády chtiví Polané.“

Jinoch.

„V zlatolesklé, drahé roucho
Obléká se nové jitro,
Pozdravení pošle Praze
V růžolibém usmání.
Jásá Praha nad svou spásou,
Na mrtvolách vrahů krutých
Nové blaho zakládá.
Sláva reku Oldřichovi,
Rekům jeho, statným bratrům,
Jasno stojí slunce nad Prahou!
Zakvete zas Praha slavná,
Vděčná Praha, Praha radostná!“

A sbor tu kolkolem blaho své hlásá hlasem vysokým:

„Zakvete zas Praha slavná,
Vděčná Praha, Praha radostná!“

Léta 1013. Podzim se dotýká země. Studenější větrové rozhazují a zanášejí zažloutlé listí, spadané s vysokých větví.

Otvírá říši svou stínů milovný večer. Poslední úsměch umírajícího dne, zlatí pableskové, ověnčují vrchole prastarého lesa; zanikají přes vrchole na velikou paseku. Stojí tu na pláni dvanáctero chyší, obydlí poklidných rolníků. Valný potok valí proudy svoje z temného lesa po pasece, kolem skromných obydlí a tratí se opět v lesní hustinu. Podle břehu vede ušlapaná pěšina; stojí tu znamení pravověřících, hrubý, z dubových kmenů sestavený kříž.

Přichází pěšinou od půlnoci ženská postava. Kroky její se vlekou k osamělému sídlu na prostranné pasece. Zastavují se u kříže. Štíhlá je to dívka, lepotvárná; avšak uvadlý je květ jejích lící, vyhaslý oheň černého oka; živý to zármutek, patrné utrpení. Úpí dívka slovy mroucími:

„Kdy — ach, kdy se naplní hněvu vašeho míra, bohové ukrutní? Kdy mne očistěnou ve rámě pojmeš, nemilosrdná Morano? — Slabá, nemohutná Lado! takové-li dary chystáváš vyvolencům svým? Poznati jinocha milence — a odříci se lásky, života; opustit otce, ochránce, opustit bratry — kletbu jejich vložiti sobě na slabé týmě. Zaslíbiti se jinému — odpornému; vyznavače bohů domácích vyhnati do boje pro bohy cizí! Vypovězenu býti z obce pokrevní, s otcem šedivým a s vlastní vinou se toulati po cizích krajinách; zaplakati nad hrobem otcovým, a nikde nedosíci úlevy, nikde útěchy! Mocní, strašní bohové! kdy ustanete stíhati dívku, překonanou bolestí?!“

Zalká, zapláče dívka. Kolena se pod ní třesou, bělounké rámě chytá, otáčí se kolem kříže, umdlené oudy sklesnou ve mdlobách podle znamení všeblažícího míru.

Probudí se dívka ubledlá k novému životu v náruči útrpné ženy, obyvatelkyně to prosté chyše na rozlehlé pláni. Trhne sebou u vyjevení. Zraky se zpovolna točí po neznámé tváři, po neznámém místě. Vystoupí z prsou těsných otázka:

„Kde to jsem?"

Žena. „V křesťanských rukou, nebohé dítě! Odpočiň sobě, děvče milé, odpočiň! — Není-li pravda, že slabostí nemůžeš dále? Nožky tak útlé — a rozedrané trním, naběhlé dalekou cestou! I pobuď jen směle u nás, panenko; a bloudíš-li opuštěna nebo nevědoma po naší dědině — i zůstaniž u nás podle volnosti."

Sladko se srdečná slova ženy neznámé dotýkají ucha i duše dívčiny. Rozhřívá se olověná ta tíže na slabém srdci, žal rozlévá se hojným proudem horkých slzí, a dívce ulehčuje.

„Matko!" zvolá s hlasitým pláčem ubledlá dívka, i toužebně, důvěrně se vine k dobrodějné ženě.

Sedí děva zarmoucená pod širým nebem, u prahu sprosté chyše. Na klíně, před zrakoma chová něžné rozeňátko, jedináčka ženy hospodářky. V tichém spánku je pohrouženo nemluvně.

Opodál stojí žena matka. Pracovité její ruce podpírají se o široký bok, oko obrací s libostí na pučící letorost svého domácího blaha, na zdravý plod svůj, opět i pobíhá po smutné jeho chůvě. Přiblíží se žena a promluví:

„Proč se mladé oko tvoje jasně nedívá do světa? Proč se neusmívají ústa tvoje na nebe? Děvče, proč jsi sobě tak zastesklo? — Chce se ti po domovu? Nu, vždyť jsi ubohá pravila, že žádného nemáš domovu; u mne zůstaneš. — Stýská se ti po otci? — Budiž Bohu poručeno! Bůh dal i vzal."

Procitne dívka z trudného zamyšlení. Pohledne na ženu, ale pohled není svědkem, že pochopuje slov upřímných. Mluví žena sedlka dále:

„Či tě snad láska trápí, panenko? — Tváře se ti zardívají — opět blednou? Holka, holka, proč jsi tak nemluvná? — Tedy hoch ti leží na srdci — nu, neplač, neplač! — Umřel ubohý? — Vrtíš hlavou? neumřel? Tedy tě opustil, podvodník?“

Jiskrné dívčino oko na okamžik spočine na soucitné ženě. Ústa nemohou se lítostí otevříti k slovům, slabé jenom pohnutí hlavy nedosvědčuje otázku.

„Tedy živ je milánek? Aj, nu tedy doufej, křesťanko! Což tě neučila matka modliti se k boží rodičce? Nemodlíváš se?“

Vypukne tajený žel z dívčiných prsou.

„Mne neposlouchají bohové milostiví! Osud krutý, slzami přeplněný byl setkán při mém početí. Odvrácen je sluch bohů mých volání mému; tvé bohy neznám, ani rodičku.“

Spráskne žena sedlka ruce. S úžasem, s hrůzou dívá se na mladou modlářku, na první, kterýž vidí obraz, hnusnými barvami v pamět jí vštípený učitelem křesťanským.

„Nešťastná osobo! Tys tedy pohanka? Zaslepená, zatvrzelá služebnice svodného pekla?“

Zkřikne — a jakoby bojácná o plod svůj lvice, přikvapí se matka k pohanské dívce, uchvátí robátko, i starostlivě přitiská k srdci. „Nepřekračuj mi práh!“ volá na zlekanou dívku a v chyši se zavírá.

Stojí dívka bez pohnutí, krásná, lepotvárná socha u chyše.

Dívka i žena opět před chyší. Dechem smrti je potažena tvář ubohé dívky, osamělé na širovládném světě. Oči má potaženy mlhou, nepohnutě zasloupeny ve dálku — ve cizí dálku. Žádná hvězda naděje tam nesvítá. — Útrpnost se rodí v srdci ženy hospodářky. Táhlým krokem se blíží k pohance.

„Kam hodláš, ubohé stvoření? Slova trpká mi odpusť, a pod mou střechou posečkej. Ach, vždyť je mi líto nesmrtelné duše tvé, pobloudená ovce! Opusť, opusť bludy — odřekni se bohů; oni opouštějí, oni se odříkají také tebe. Jiného Boha tě znáti naučím, a to je nevyvážný pramen blahosti, z něho se každý může napiti. Máš-li co na srdci, před ním to důvěrně odhalíš, on pomůže! I já, děvče zlaté, i já — my všickni tu postaveni jsme v trampotách, i mne sežírá zármutek; ale volala jsem k Bohu milosrdnému, a rozehnána byla jest bouře nade mnou. O pokusiž se — nech se uprositi! — pokusiž se o modlitbu k Bohu mému — k rodičce — sepni ruce — modli se — modli se se mnou —“

Mluví žena chvatným proudem, útrpné slzy smáčejí obličej letním sluncem osmahlý. Silnou rukou objímá dívku; na kolena padne i ji poklèknouti nutí, ruce jí jakoby dítěti sepíná.

„Modli se semnou, dítě zlaté, modli! — Nebes královno! věčný živote, matko milosrdenství —“

Opakuje s hlasitým pláčem, bez paměti, beze smyslů, děva pohanská neznámou jí modlitbu:

„Nebes královno! matko milosrdenství —“

„— pohledni na mne skličenou, postavenou v trápení těžkém, nesmírném —“

„— na mne postavenou v trápení nesmírném —“

„Nakloň se ke mně milostí a přímluvou svojí, nebes ozdobo! Nech ať zakusím, co mne oblaží, co mi síly dodá, bych bez reptání vytrvala v údolí pozemském. Vyslyš mne, Maria!“

„Slyš mne, Maria!“

Opáčí a dokonává s nejvroucnějším výrazem, s duší rozmícenou mladá pohanka. Ruce pevně sepnuté, ruku v ruce nerozlučitelně zatknuté, tiskne na bolestná ňádra. Klečí podle ní žena sedlka. Skloní se k dívce útrpná žena, i do náruči pojme jakoby vlastní, nešťastnou dceru.

Sedí zamyšlena mladá pohanka na pahorku vedle hustého lesa. Zanáší veliký srdce svého boj, krutý ten odpor mezi panenskou láskou a otcovskou vírou — zanáší bol svůj samotám. Spočívá bělostné čelo na útlé dlani, zrakové se zarážejí v travnatou zemi. Nevidí, neslyší děva, co se děje kolem, v oboru světa skutečného; probíhá, srovnává duše její vnitřní svůj svět. Náhle, po konečném těžkého boje skončení, vzchopí se, vztyčí celou postavu; rámě k nebesům vztahuje, jakoby k nadvětrnému objetí. Krví se zaleje tvář, i zajiskří oko, slova se linou tokem rychlým z krásných úst:

„Nuže, tedy vy na mne pohleďnětež, veliká, milosrdná nebesa! není-li pouhý klam, cokoli pohan a křesťan o vás důvěrně povídá. Lado, po věky našinci vzývaná — nebo ty, Maria, nepovědomá mi orodovnice! — tu vizte děvu nešťastnou! Silná je duše její, avšak silnější doléhá na ni osudů moc. Okažte mi cestu, kterou bych kráčeti měla, abych anebo seznala nebludnou svoji důvěru ve vás, bohy vlastenské, anebo k tobě se obrátila, Maria mocnější!“

„Svatano!“ zvolá tu za ní rázný mužský hlas. Trhne sebou dívka i obrátí se. Před ní neznámý velikán. Muž to hřmotných údů, pronikavých očí, dívých vlasů, rozcuchaných vousů, osmahlých tváří. Hrubý, rozedraný šat; surová po bedrách medvědí kůže — pevný to plášť; v ruce dlouhý, sukovitý kmen — poutnická to hůl: takž tu stojí před zrakoma neznámý velikán. V leknutí, podivu a bázlivém tušení potkávají se pohledy dívčiny s pohledem jeho. — „Svatano, milosti mé dávno žádaný cíle! — ty obsahu mého vzdychání! přece tě našla noha moje, přece tě postihlo oko mé!“

Takto zaznívá pronikavým hlasem z úst cizince. Odhodí velikou těžkou hůl, rozprostře ramena, krokem — skokem hltavým chvátá k dívce pohance, a klesá u jejích nohou. Vine se v prachu, rozbouřenou radostí řve a lká; objímá i líbá útlé dívčiny nohy. Trne po celém těle Svatana, nemůže se z místa pohnouti.

„Horboji! Smrtelná hrůzo! Jsi ty to, Horboji?“ Volá dívka třesoucíma se rtoma, a muž velikán povznese údy své s travnaté země a narovná je, i na rychlo před Svatanou postaví. Divoký oheň z jeho zraků šlehá.

„Ano, jsem Horboj; trojnásobně nyní blažený Horboj, an jsem tebe nalezl, nevěsto má!“

U velikém plesu zvolá, rámě po dívce ohnivě vztáhne, zaslíbenou sobě před lety milenku k srdci přitisknouti chce. Zděsí se Svatana i ucouvne. Útlá její ruka brání se obejmutí Horbojovu.

„Chraň se, pomatený člověče! Přetrhalť čas úvazek, jímžto nás byla potřeba spojila.“

Horboj. „Nemůže čas přetrhati, čemu se mi srdce tvoje zaslíbilo. Tys moje slovem vlastním, slibem, dokud živ jsem, nezrušitelným; já pak tebe hořce zasloužil.“

Svatana. „I já jsem přinesla tvé lásce, záhubnému požáru tomuto, veliké oběti.“

Horboj. „Že oběti? Trestuhodný k cizinci zápal udusiti, těžké svojí vině odlehčiti měla jsi, an jsi se zaslíbila mně, hodnému tebe muži; já pak pro tebe krev bratrů proléval, vlastní život nasadil, tři leta strastiplné pouti přetrpěl! Přísný soud vyobcoval tebe z domácích krajin, nežli se nám bylo navrátiti z boje, do něhožto jsem bratry vedl na slovo tvé, na tvůj mně učiněný slib. Milostivého, ochranného přebývání chtěl nám Vyšehradský Oldřich popřáti ve svých krajinách; pro nás nebylo postání, kde zrada číhala. Rozešli se bratří, kdož nebyl složil kosti u Prahy; moje blaho nebylo s nimi, pustil jsem se za tebou, ježto jsi byla s otcem ušla vyobcována. Cizí krajinou, odpornými mravy, nepřátelskou vírou jsem se honil po tři dlouhá leta. Protivenství snášel, nesnáze a odpory. Parno mořilo mé údy, mráz je trápíval; jen tvůj obraz, v hloubi duše pevně zarytý, tvůj spanilý obraz byl mi útěchou, byl hvězdou vodící. Tebe nyní mám! Slitovalo se bohům smířeným; tebe mně, milostná, dali — mezi tebe a lásku moji nenahrnou více překážek!“

Volá prudký velikán; všecka bytost jeho zanícena,

všecka rozmáhajícím se plamenem povznešena jest. Leká se dívka divokých slov; bojí se prchlému Horboji podati naději, nemůže milosti své, života svého květy zatknouti v půdu cizí. Oldřichu je zasvěcena její láska. Potřeba ji poučuje lsti a úskoku.

„Nemohu a nesmím pobyti s tebou, vyznavači Peruna! Rozjasnil čas mysl mou, a mezi nás postavil nepřestupnou zeď. Jinému bohu klaní se duše má — tvoji jsou nepraví!“

Bojácně pronáší ochrannou tuto lež. Zhrozí se výrokem dívky mysl pohana.

„Hrůzoplodící Lutice! nedejtež, aby dobře bylo zaslechlo ucho mé. Svatano! Svatano! ty že bysi byla zradila víru otcovskou? A v těchto chyších? — Proklaté buďte podvodu schráně! Já vám dílo překazím. Nevyschla tříletým trápením ještě síla žil mých a bujarost vůle mé. Vychvátím tebe, poslední lidu mého šlechetnou letorost, ze záhubného víru, a uvedu v kraje poklidné, by se stanovila mysl tvá! Se mnou musíš krokem rychlým kráčeti.“

Chápe se dívky a jímá ji v mohutnou náruč. Volá polekaná Svatana, křik její úzkostný zaletá s pahorku k lesům, zaletá k chyším. Překvapí, přemohou velikána prchlého mužné pěsti z lesů a chyší. Nadarmo trhá náramnými údy Horboj v pevné vazbě rolníků. Syčí hněvem; ústa mu kypí slinou, zrak a dech jeho jedem stíhá Svatanu. — Lomí rukama dívka pohanka.

V Praze na věžatém Vyšehradě. Skvostná síň. Oldřich kníže tělem v síni na zlatoskvoucí stolici, duchem, trudným zamyšlením, na knížecím hradě v Lyse. Vzdychá tam knížecí bratr Jaromír, pozbavený zraku, daru nebes nejkrásnějšího, bratrem Oldřichem. Zžírá červ lítosti na srdci knížete Vyšehradského. — Strašlivá ty kletbo rodů vladařských, neskrocená žádosti po koruně a žezlu, matko slzí a stesků!

Zatápí se duch Oldřichův krokem zpátečným ve prohlubeň uplynulých tří let. Slyší tu pononkavé hlasy lstivých, úskočných svodníků; vidí vábící lesk knížecího roucha, stol Přemyslů. Povstane, pobouří se proti mírnému bratrovi, jímá syna jedné matky, káže ho vrhnouti v temnotu věčnou.

Postoupá zpomínáním ještě hlouběji v jemný minulosti proud. Vidí Prahu naplněnou nepřátely; chrabrým upřímných srdcí svazkem vidí ji opět okovů sproštěnu; vidí se ve spolku s pohany, v jich osamělém údolí a sebe v nesnázích; vidí na dně tmavé minulosti jarý, krásný obraz, plný líbezného úsměchu. Z temnosti a hloubky svítá bleskem čarovným; jesti to obraz milostné Svatany. Cítí osamělost Oldřich ve hlučném Vyšehradě; nevýslovná touha je denním hostem v prsou knížecích. — Lásko, ty živle blahosti, studno žalosti! — proč spanilé květy své spíše ve stínu prosté chýše, než ve záři hradů panských rozkládáš?

Hluk se rodí po Vyšehradě. Osm ramenatých rolníků přivádí na soud knížecí spoutaného velikána. U prostřed veliké světnice — přicházívá sem náhrada k utlačeným a pomsta k zlopověstníkům — stojí soudce Oldřich. Otevrou se ústa knížecí;

„Kohož tu podrobujete spravedlnosti mojí a výroku mému?“

Rolník. „Ztracená je ves naše oku hlučného světa, v klíně hustých lesů pohřbena jest. Dala ves naše ochranu dívce, pohříchu! neznabožce, pohance. Ale mysl dívčí je měkká pryskyřice z borovic kolem naší dědiny; na pravou cestu dává se dívka, i zalíbení nachází v učení Kristově. Tu ji však náhle tato divá šelma, také neznaboh pohan, přepadl a násilně unesti chtěl. I volala dívka o pomoc, a museli jsme brániti. A že jednak bázeň o dívku na nás lehla, jednak že tomu pohan výslovně chtěl, na tvůj soud ho, pane kníže, stavíme. Odvolávalť se na výrok tvůj.“

Tušení, plodivé radost i bázeň, střídá se v prsou knížete. Okem dychtivým pátrá v opálených, zarostlých tvářích spoutaného pohana po známce povědomé; pomáhá paměti jeho slovy temnými zamračený pohan:

„Nepoznáš mne; nehledej známých stop po zmořené tváři muže, jehožto meč pomáhal porážeti nepřátely tvé. Známější bude tobě zvuk jmena jeho, šťastný Svatanin milánku! Stojí tu před soudem a milostí tvou Horboj."

Oldřich. „Zda-li že jistota? Ztrápená tato tvář bujarého Horboje? — Horboje, jehož jsem zastíniti chtěl přízní svou? Tys opět v krajích našich? A ona dívka —? Mluv, muži, jediným slovem, zprávou radostnou zakoupíš sobě zásluhy věčné, příbytku mezi nebes vyvolenými! Mluv, Horboji! Je to Svatana?"

Trudněji zamračí se čelo spoutaného velikána. Zrakové jeho se obracejí k zemi, vyhýbají se pohledům knížecím. Ústa se neotvírají.

Rolník. „Jmenuje se dívka Svatana. Zlořečil jmenu i blahoslavil je pohan po celé cestě z naší pustiny."

Oldřich. „A takž tedy za zprávu tuto vysypejž radost nejkrásnějších darů svých na vás, věrní rolníci, i na tebe, zatvrzelý Horboji! — Vzhůru, Boruto! Rychlého dej pánovi osedlati oře; okřídlete nohy, věrní sluhové, na cestu ke vsi, ztracené v hustých lesinách!"

Na prostranné pláni, u potoka, u kříže. Ženy z dvanáctera chýší na kolenou před znamením svaté víry. V kole mezi nimi klečí Svatana, podle ní stříbrovlasý stařec, poustevník z blízkých lesů, duchovní pastýř malé osádky na prostranné pláni.

Sepnuty jsou ruce nábožného starce, sepnuty i ruce Svatany i ruce žen. Horlivé modlení vystoupá ze rtů bohumilého sluhy, modlí se s ním sbor ženský, učí se modlitbám mladá pohanka. Rtové nevědomí opakují slova, duch do dálky zalétá. Končí poustevník modlení:

„— a také nám pomáhej Bůh otec, Bůh syn a Bůh duch svatý, amen.“

Vstávají ženy rolnice, vstává i stařec. Svatana jenom v hlubokém zamyšlení, beze smyslů na kolenou trvá.

Žena. „Ajta! jaký blesk to mezi stromovím?“

Jiná. „Blesk to mečů! Pomoz Bože!“

Třetí. „Jezdcové se derou lesní hustinou.“

Vytrhne se křikem pohanka z myšlének. Rychle se vzchopí, oči plamenné k lesům obrací. Stojí nepohnutě. Lesina řídne — sbor jezdců na paseku vyletí. Tryskem k osamělé dědině. Lesk a záře svítá z oděvu a ze zbraně. V předu jede krásný jinoch.

Zkřikne Svatana. Bledne, ubledlá se kácí. Sletí jinoch s oře bujného, chytá dívku do náruči, ze rtů plyne mu blahostné: „Svatano!“

Zpovolna otvírá oči Svatana. Tvář se bleskem zapálí; v srdci a hlavě nový život se rozdychuje. Na prsa klesne jinochu dívka milostná; šepce: „Můj Oldřichu!“

Svatana. „Tři dlouhá léta trápila se duše moje po tobě, drahý milánku!“

Oldřich. „Tři smutná léta zrůstala touha moje po tobě, drahá milenko!

Svatana. „Nezbavíš opět dívku svou života jasného? Neopustíš dívku svoji, Oldřichu?“

Oldřich. „Nikdy více neopustí tebe Oldřich upřímný.“

Slavný po celé Praze den. Poslední letorost slavného domu pohanského přijímá svatý křest. S podivením zírá Praha na spanilou, skvostným rouchem ozdobenou děvu, jakoby na vtělenou opět, s nebeských krajů přišlou světici. Pláče radostí.

Skloní se k nové dceři velebný biskup, a jmenuje klečící před sebou dívku: „Boženu!“

Pokročí kníže Oldřich a zardělou pannu za ruku pojme. Postaví se před shromážděný lid a volá:

„Viz, lide věrný, panovnici svou!“

Zkřikne lid silným hlasem: „Živa buď kněžna Božena!“ — zkřikne i: „Živ buď kníže Oldřich!“ — „Božena, Oldřich!“ obráží se zvučně po sklenutém stropě vysokého chrámu.

Radování je po celé Praze čtvero dní. Slaví se svatba knížecí. Toliko v osamělém, kamenném sínci věžatého Vyšehradu ozývá se úpění a vzdychání. Na studené podlaze leží rozklácené údy velikána Horboje. Nesmírný žal přetrhal života jeho silné žíly; pouhá kostnatá hranice tu bujarý hrdina. Nechce viděti, nechce slyšeti světa. Tváři má zarytou v zemi; zoufalství — zúmyslný hlad rozrývá jeho střeva, jeho ledví.

Zaslzí útlocitná kněžna nad jeho mrtvolou; polituje prudkého muže český panovník. —

Lásko, bytosti velikého světa! proč blahostných darů svých nesypeš stejnou měrou na stezky zemských poutníků?

Alchemista.

Obrazy a ohlasy z věku sedmnáctého.

Psáno roku 1836

I.

Toho jsi, milý bratře, zajisté se nenadál, že po tvém odjezdu několik dní v trapném přemýšlení ztrávím! — Poslední naše rozmluva byla toho příčinou.

Přál bych si nyní, abych tě zde měl. Znova bychme o té věci hovor začali.

Jeť věru dobře, že člověk u svém zdání, u svých domyslech a soudech odporu nalezá; jinak nevím, jak by se mnohá hluboká pravda byla na denní světlo pronesla. My pak zajisté mluvili o věcech, o nichžto by řeč ani přestati neměla, dokud se hlubokost jejich nevyváží. *Vlastenectví* mělo by se za našich časů napořád ohledávati a ojasňovati, aby nám posléze jako věčně skvělé, blahostně zahřívavé slunce, nikoli však jako blýskavá, lákavě zavádivá bludička zářilo.

Ono tebe i cizinou nyní provází. Ty bytost jeho nyní hlouběji vyskoumáš.

Jen se již brzo přiznej, že je vlastenectví v skutku *největší blaženost každého člověka* na zemi . . . Poněkud jsi mi to upíral, alespoň jsme se ve všem nesrovnávali. Ty jsi chtěl přitom hleděti na stáří, na duševní schopnosti, na případnosti života, a dle toho činiti nějaké rozdíly; uvidím, jak se při navrácení tvém shodneme.

Já tuty dny papíry své přebíraje, nalezl jsem listy, které mi během a tísní času byly již skoro z paměti vypadly. Když jsem je psal, nemyslil jsem arci, že bych je kdy jinému do ruky dal. Jsou to pouhé nástiny několika obrazů. Jindá bych byl je snad jinak vyvedl. Tehdáž mi jen o to běželo, abych je co nejvěrněji při tom poctiu nakreslil, jenž byl podivnou příhodou ve mně se roznítil. —

Znáš barona D...ého? — Zámek jeho jest půvabná strakatina třináctého a osmnáctého století, jakož rodina jeho nově vštípená letorost na kmen starožitné české šlechty.

Archiv zámecký chová mnohou pěknou památku; ale za věc nejvzácnější a jako za poklad rodinný považuje se tam stará *bible Králická.*

Podivno — myslíš? Ach, onatě znamenitou pamětnicí nešťastné doby království našeho a s rodinnými příhodami nynějších baronů D...ých velmi ouzce spojena.

V zadu i předu nacházejí se na ní — jako desky, anebo nejpříručnější denník nábožného, slovem Páně často se obírajícího ducha — mnohé listy popsaného papíru a pergamenu; komu pak zvláštní baronova důvěra do nich nahlednouti dovolí, bude si té vetché, zhusta již natrhané knihy s popsanými listy jako nejkrásnějšího rukopisu, jako básnického zlomku, jako zrcadla lidských srdcí a tehdejších veřejných dějů vážiti.

Já se v ní bavil mnohou hodinu. První toho následek byl, že jsem několik těchto výjevů nakreslil, jež ti nyní k posouzení posýlám.

Proč to ale *nyní* činím, kdežto jsem v listu svém o *vlastenectví* mluviti začal? — toho se, bratře, sám domysli.

Já naschvál nikde *sententiam moralem* nepřipojil, nikde o hlavní myšlénce a oučelu nepromluvil; předce však doufám, že oboje nalezneš — budeš-li chtít hledati, a oboje pohřešíš — nebudešli po tom toužiti.

Jsemtě žádostiv, co mi odpovíš.

I.

Tělem, duší
Muž se kruší,
Klopotě, baže,
Píle, se snaže,
Mění a boře,
Štěpě a tvoře,
Mocí a lestí
Sháněje štěstí.
Schillerova „Píseň o zvonu“.

Den sv. Jana Křtitele roku 1649 klonil se k večeru. Obloha rděla se růžovými červánky, a po okolí Pražském začali se chladiví větérkové točiti.

Mezi Bílou horou a klášterem Břevnovským stálo vedlé postranní, odlehlé pěšiny několik starých dubů. Za nimi, zdélí mnoha kroků, táhly se lískoviny, a pod nimi odpočíval cizinec, muž asi třicetiletý.

Dle oděvu jeho bylo viděti, že pod korouhvemi německých knížat sloužil, a tvářnost jeho jevila, že se byl v životě s mnohým protivenstvím potkal.

Tiše hleděl nyní za sluncem, a z velikých modrých očí jeho ukáply dvě slze.

„Blažený, kdo se na tvé navrácení těší, koule nebeská!“ promluvil na to se srdečným povzdechem. „Já... se netěším. Na mne se nebudeš nikdy milostně usmívat! Avšak uvidíme, co nám *Praha* přinese, ta pověstná!“ doložil na to po chvíli, hustá vousiska si hladě, a jakoby se chtěl dalším trapným myšlénkám ubrániti, obrátil se na druhou stranu.

Tu právě od té strany, od kláštera, vlekla se lidská postava, pozorně se ohlížející a sehnutá říkaje po zemi se plazící.

Cizinec pod lískami se ani nepohnul, ale upřel pozorné oko na muže, kterýž blíže a blíže k dubům přicházel.

Ten se nyní až k nim samým přiloudal. — Byltě to stařec vlasů našedivělých, ale pokud se za soumraku rozeznati dalo, očí ještě jiskrných a údů velmi pohyblivých, tak že se podobalo, jakoby hubivý věk před časem byl vlády své nad hlavou jeho použil, ostatek těla i bystrotu ducha neporušiv.

Dle šatu a celého zevnějšku dalo se souditi, že náleží k stavu nezámožných měšťanů.

Na rameně nesl malou motyku. Tu nyní odložil, a čepici sejmuv, s vráskovitého čela pot si utíral. Potom se vůkol po nebesích ohlížel.

„Nu, jakž pak, milá hvězdičko!“ pravil na to s radostným, skoro dětinským úsměvem, „kdy pak se okážeš? Haha! Počkej, však já to dnes vyčíhám! Večer svatého Jana Křtitele má zlatý květ; ale ti blázni to nevědí. Haha! Však já ti jej, milý pokládku, otřesu!

Na to vytáhl z ňader jakousi šňůru, a pokud jen stačila, kolem prostředního dubu ji položil. Potom i s motykou do tohoto kola se postavil, poklekl a zemi políbil.

„Pro tebe, kolébko drahá, v nebezpečí se vydávám! pro tebe s tajnými mocnostmi zápasím! Bůh na mne hledí, a anděl jeho stojí vedle mne!“

Takto vroucími slovy promluvil, a spatřiv na to hvězdu, po níž se byl dříve ohlížel, třikráte znamení kříže okolo sebe učinil. Nyní pozdvihl motyku a začal u kořene dubu kopati. Temný ohlas padajících ran poletoval sotva za lísky.

Cizinec pod nimi zpovolna se vztyčil a potichu blíže k dubům přikročil.

Stařec kopal. Ňádra se mu pracně zdvihala, a pot se mu lil po tváři. Ale stařec kopal bez ustání, jednotlivými slovy — jako: „Pro Čechy! pro vlast! jen pracuj!“ — chuti a síly si dodávaje.

S podivením pozoroval jej cizinec. Večerní tmy se množily, kolem nebylo po živé duši ani pocitu. I zmocnila

se ho jakási péče o starého muže, a s touto přistoupil až k samému dubu.

Stařec, namáháním při kopání těžce oddychující, pozdvihnul nyní hlavu. I zahlídl cizince a pronikavě zkřiknul:

„Zpátky! zpátky, nepříteli!" vyrazil ještě ze sebe, a vypustiv motyku, začal proti nenadálému úkazu oběma rukama v povětří šermovati; avšak brzo leknutím a zesláblostí přemožen, s bolestným sténáním a skučením mezi rozhrabanou zemi sklesl, a zůstal vedle dubu jako bez sebe ležeti.

Útrpně naň cizinec chvíli pohlížel. Potom se k němu sehnul a promluvil řečí líbeznou: „Příteli, co pak tu děláte? Hodláte pod širým nebem přenocovati?"

Ale nedostav odpovědi, musel starce pozdvihnouti, v náručí jej podržeti, spánky mu tříti a několikráte naň volati, nežli z mdloby procitnul.

„Kde pak jsem?" tázal se tento, z hluboka si oddechnuv.

„V rukou pravověřícího křesťana a dobrého přítele, jenž by vás rád domů doprovodil," potěšil jej cizinec.

„Ach, že jste dříve nepřišel a tu obludu s plamenem a rohama nezahnal!" posteskнul si stařec. „Opět celý rok ztracen," doložil pak hlasem skoro plačtivým, „a nadarmo jsi mi dnes, milá hvězdičko, svítila! Doba ještě nevypršela; nesmím se pokladu dotknouti."

Cizinec zdvihl motyku a druhou rukou chopil se starce pod paždí.

„Kam se obrátíte?" ptal se ho přátelsky.

„Do města," řekl stařec. —

I šli vedle sebe, ani slova však nepromluvili. Stařec, pohřížen v tichých žalobách, sotva že rtoma pohyboval; cizinec pak, buďto mlčení jeho z útlé šetrnosti přetrhnouti nechtěje, anebo se poněkud zapomenuv, že se mu byl za průvodčího a ochránce nabídl a že tedy o něho pečovati měl, po celé cestě sám s sebou na mysli se obíral.

„Již tedy dnes v Praze?“ mluvil v duchu k sobě. „Hodlal jsem ještě jednou pod oponou nebes pospati! Nu, Bůh dej, aby šťastná byla hodina, když vkročím do města, toho dějiště činů velikých a věčně památných!“ ...

Právě měla se brána již zavříti, když k ní stařec a cizinec dorazili.

„Aj, bodejž to vlci!“ zvolal branný, když si byl pozdním příchozím do tváří posvítil. „Jste vy to, starý kutile? Byl jste snad někde na čarodějném kapradí? — A kdo pak se vás to přichytil?“

„Zastavte se u mne zejtra na skleničku barevného!“ přetrhnul mu stařec kvapně všecko další vyptávání, a ruku mu stisknuv, průvodce svého za sebou skoro táhl do města.

II.

I čeká, číhá, poslouchá,
Nic neklepe, nic nebouchá;
Již drahně chvíle ubylo,
Co dívče klidu pozbylo.
P. Ššafařík.

Na Pohořelci stál toho času malý, nepatrný domek, byl ale v pověsti po celé Malé straně, ba i mnohý, jenžto ze Starého města přicházel, neopominul na to chatrné stavení se podívat.

Tento domek, z venku sice neúhledný, měl uvnitř jednu i druhou komnatu pěkně uspořádanou, a právě o těchto roztrušovaly se rozličné pohádky.

Jedna z těchto komnat byla každodenním obydlím tří osob, nejpodivnějších snad v celé Praze a pamětihodných mezi tisíci obyvatelů.

Byla to dosti prostranná, ač nevysoká světnice z dřevěných stěn, na nichž po jedné straně veliký, z lípy uměle vyřezávaný kříž, tamto rytířská zbroj a jinde rozličné domácí nádobí na silných hřebích viselo. Pod křížem pěkné klekadlo, pod zbrojí pohodlná lenoška, pod nádobím železnými pruty okovaná, ale i rozmanitě vykládaná truhla, u prostřed kulatý dubový stůl, několik židlic — to byly ostatní částky tohoto obydlí.

Nyní v něm dlela osoba jediná; ale právě ta jediná byla celého domku nejskvostnější okrasa. Štíhlá, spanilá, vážná dívka — zjevení to nebeské, obraz živého panenství! I stálať Anežka u okna a hleděla mezi bílými záclonami skrze malá, olovem upevněná kolečka zamodralého skla neodvratně do večerní temnosti, jako by ji násilně proniknouti chtěla. Krásná její ňádra nepokojně se vlnila. Na stole hořela tenká svíčka; jinak byla by dívka okno otevřela. V tom ale zarachotila u domovních dveří závora, a nepokojná dívka odskočivši od okna, pospíchala otevřít komnatu.

V několika okamženích vkročil do ní rychle stařec — podivná, vysoká, úžasem naplňující postava. S tělem jako skála a s hlavou jako jabloň objevil se dívce, čekající na prahu.

„Vrátil se otec?“ byla slova jeho, sotva že dívku zahlídl.

„Bůh nás ostříhej, dědečku!“ odpověděla tato třesoucím-se hlasem a políbila starci ruku. „Ještě se nevrátil!“

„Nešťastný den!“ hořekoval příchozí, dívku objímaje. „Ale potěš se, milé dítě! Nic není ztraceno. Musíme se však oba ještě jednou na ulici vydati. U svatého Víta odbila ovšem již desátá; ale ani pozdní hodina, ani městská stráž není pánem člověka, když se jedná o bezpečí drahé osoby. Podej mi svítilnu a vezmi šátek na sebe!“

I utřel si stařec tváře, ježto se mu v rychlé chůzi potom byly zalily, a z kouta přinesl si na noční procházku dubovou hůl. V tom se ale počalo na domovní dvéře tlouci.

„Anežko! Otče! — Anežko!“ volal z venku mužský hlas, a stařec v komnatě nechal holi, dívka odhodila šátek, a oba spěchali ven dvéře otevřít.

„Nebe nám seslalo hosta!“ ozval se opět onen hlas na předsíni — „i prosil bych, abyste ho uctili. Zlý duch pokoušel se dnes o starého Jetřicha; ale Bůh mu seslal tímto mužem pomoc v nouzi největší.“

S těmi slovy vkročil do komnaty obstárlý člověk, jenž byl toho večera při lesku první hvězdy pod Bílou horou poklad dobýval, a neodpovídaje na otázky dívčiny, kde se byl tak dlouho zdržel? — vlekl cizince, průvodce svého, říkaje násilně za sebou.

Ale tentýž pozastavil se na prahu, an byl při světle hořící svíčky spanilou dívku zahlídl.

„Příchodem vaším pod střechu domácí jest úloha moje ukončena,“ promluvil na to k starci, jejž byl provázel. „Nyní dovolte, abych i já o svoje přístřeší se postaral.“

„Aj, milý pane!“ odvece stařec, jenž byl ještě před chvílí s dívkou v starosti vězel — „vyť se mi zdáte býti cizím příchozím, a snad ani o jistém noclehu v městech Pražských nevíte? Myslíte, že vás tak pozdě na noc ledabylo od sebe pustíme? Vyť jste, jakž vidím, našemu příteli důležitou službu prokázal —“

„Ano! — tu mi prokázal, otče! — věř mi, Anežko! tu mi prokázal!“ zvolal mezi to stařec z venku přišlý.

„Nenamáhejte se,“ odpověděl cizinec mírně, „abyste chválou vyšperkovali pouhou příhodu, při nížto ani té nejmenší zásluhy nemám. Těším se, že jsem při prvním kročeji v staroslavnou Prahu lidi seznal, na něž snad nebudu moci zapomenouti“ — doložil, a zraky jeho zaletěly na okamžení k Anežce; „avšak nechtež toto věčné zpomínání býti celou mojí odměnou; myslíte-li v skutku, že bych jaké za pouhé provázení zasluhoval. Ale pod střechou nechtějte se mnou zůstati; neboť kroky mé provází kletba, a věčný můj průvod sluje neštěstí.“

„Aj, pro milý Bůh! kdož pak jste, pane?“ — zavznělo na to z trojích úst, a s úžasem ucouvly od hosta zdráhavého tři osoby.

„Nic nejsem na dalekém světě!“ zvolal muž neznámý s hořkostí a bolestí. „Nechcete-li ale památku mou z mysli vyhladiti, nazývejte mě při laskavém zpomínání *cizincem!*“

Tak dořekl, a obrátiv se, vykročil kvapně z domku, jehož dvéře byli domácí ve chvatu zavříti zapomněli. A noční temnosti ukryly ihned jeho statnou postavu.

III.

— — A pod pláštěm noci krokem
Dalekosáhlým vychází lup a vražda.
Shakespeare.

Tenké půlnoc ucho má,
A všecko vyslyšela.
Bürgerova ballada.

Strašlivý lijavec valil se s těžkých nočních mračen. Bouře hučela. Blesky olizovaly báně věží na hradě Pražském a jezdily po vlnách Vltavských. Vítr potřásal okny. Jakoby všechen lidský život byl vymřel, bylo prázdno po ulicích. Zvoník byl již dávno za dušičky odcinkal. Pořádku milovní měšťané odpočívali již po denní práci na loži, anebo těšili svou rodinu při hořící hromnici.

Toliko v Brusce, v nepatrné krčmě, zdálo se, jako by lidé ani spáti, ani na hlas Božího posla dbáti nechtěli. Za přivřenými okenicemi a zamknutými dveřmi vynášelo se tam ještě pivo ze sklepa, a prolívala se prahnoucí hrdla. Byltě to pelech poběhlíků, chudiny, zlodějstva a smilstva. Veřejná obecní správa nemohla se ho nikdy dopásti.

V jednom koutě seděli dva muži, při džbánu a hovoru svém na nic jiného kolem sebe nedbajíce. Bylatě krčma odedávna jako veřejná radnice všelikého zločinstva, blahý to následek a zůstatek po dlouhých radostech třicetileté války a hospodářství švédského.

Oba tito muži byli zarostlí vousáči hubené postavy a zkostnatělé prostopášnosti. Oči jejich se jiskřily pod visutým obočím jako zraky hladových vlků, a ruce jejich pohrávaly na stole jako drápy sokolů. Na těle měli zbytky vojenských kabátů, na hlavách široké švédské klobouky s potrhaným okrajem.

„Nic na plat!“ zasípal jeden. „Ať si čert své pytle jak chce vyklízí — dnes do toho musíme. Snad máš strachy, že ti blesk zrzavé kňoury opálí, a že by se pak to děvče do tebe zbláznilo?“

„I kat si vem kňoury, ježto mi beztoho v pití

překážejí!“ odpověděl druhý dosti hlasitě. „A déšť, jestli na nás nevypere, zajisté také nic nepokazí — o to všecko je hej! Ale máme dnes pátek!“

„Abysi se pekla nebál, poctivý modláři!“ obořil se první. „Či-li se ti babské pověry z potlučené palice ještě nevykouřily? A právě že je pátek — svěcený den — musíme do toho. Dnes i snad ten vyšeptalý černokněžník satanáši a jeho bábě pokoj dává, a nemá-li jinak ohnivé draky u svých truhel na stráži, tedy se mu dnes nejsnadněji do jejich vnitřností podíváme. Anebo nemáš-li chuti, kropáči? — zůstaň za kamny; tuhle sedí také kabát, který se jistě nedá pobízet.“

Přitom ukázal na muže, kterýžto se u stolu vedlejšího, ruce na stůl, na ruce pak hlavu byl položil, a jak se podobalo, spal.

„I′ co ti napadá!“ zabručel na to druhý otrhanec. „Běží-li mi o břicho, obrátím i o Božím hodě cizí měšec na ruby. Byl to jen pouhý nápad — strany pátku; myslil jsem, že bychom i do zejtřejší noci s tvými groši vystačili.“

„I aby do tebe tisíc granátů, blbá palice!“ rozhorlil se opět první. „Víš-li pak, že jsem tu již za dnešní večeři musel nechat ženský šátek, jenž se mi v tlačenici z kostela šťastnou náhodou na prsty přilepil? — Pak mám už také toho psení dost, a zejtra se chci teplého najíst a zase kus poctivého kabátu si pořídit. Čert vem starého alkamistu — anebo jak mu říkají!“

V tom vyvolával ponocný jedenáctou hodinu; načež oba vousáči hovor přetrhli, povstali, krčmu si otevříti dali, a neustávajícím deštěm ve tmách k Hradčanům se pustili.

Ale hned za nimi otevřely se dvéře domovní ještě jednou, a z nich vystoupil muž, jenž byl u vedlejšího stolu sedě jako spal, a ten bystře uši napínaje, odkud chvilkami kroky zlodějů slyšeti se dávaly — zmizel také za nimi.

IV.

Hle! kdo to ....
Jejž patřím v bledé ... záři?
On zdá se mluvit k sobě sám,
A zradí starost ve své tváři.
— Jemu v hlavě vězí,
Co nemá žádných mezí.
Kopeckého „Sv. Augustin“.

Druhá komnata v pověstném domku na Pohořelci bylo okrouhlé sklepení. Železem zevnitř pobité dvéře zamezovaly do něho přístup, a jediné, mříží opatřené okno bylo zakryto železnou okenicí.

Podívání na celé to sklepení bylo podivné. Po stěnách kouřem zažloutlých viselo hojně sazí. V pravo stálo zděné ohniště, nad nímžto komín široký svůj plášť roztahoval; s obou stran vedle ohniště nacházely se dubové skříně s množstvím podivných misek a hrnéčků, na podlaze pak lesklo se několik pánví a kotlíků. V levo stál veliký stůl, na němž dvě hromady kněh a rukopisů ležely; za ním stála měkce vycpaná židlice; vedlé ní ohromná, dvěma zámky uzavřená truhla. Ode stropu, na mosazném řetízku, visela cínová lampa, rozlévajíc kolkolem zažloutlé světlo. A za stolem seděl šedivec, rozloženou maje před sebou dosti velikou knihu — Králickou bibli.

Lépe dala se nyní tvářnost jeho rozeznati, nežli za večerního soumraku při dobývání pokladu pod Bílou horou. Byla to tvářnost ušlechtilá, vzbuzující na první pohled k úctě a soucitu. Byla však bledá — bledší nežli po běhu ku Břevnovským dubům, a hluboké na ní vrásky měly podobu čitelných písmen, vypravujících o mnohé strasti života.

Seděl u bible a psal na čistém, vzadu k desce přišitém listu.

„... A starý Jan lituje — i Anežka naše zdá se, jako by truchlila, že jsme cizince propustili bez díků. Ale já vím dozajista, že ho ještě jednou spatříme. Byltě to statný junák; ve smrtelném zápasu ležel jsem — a on

se nestrachoval ďábla. Je-li Čech? Aj, kdož by snadněji mohl takto zápasiti? kdo laskavěji starci neznámému za podporu sloužiti? Čech jest; musí býti Čechem! — Je-li bohatý? — K čemu tato otázka? Nebudou-liž se záhy veškeré tyto stěny zlatem lesknouti? — A nebude-liž brzo z nádob těchto zlatý proud po veškeré vlasti vytékati? Jen doufejte, doufejte, Čechové! — silou těla nemohu vám přispěti, ale divotvornou vodou sílu do vašich oudů vlíti a drahou mastí ramena vaše ozbrojiti — to dovedu. Neboj se, otče Jene — a ty jitřenko života mého, milá Anežko, nestrachuj se! cizinec náš přijde opět a vespolek se rozveselíme.“

Takto psal stařec do bible a zvolna potom všecko přečítal.

„Zas jeden pátek dokonán!“ řekl pak polohlasitě. — „V pátek narozen, v pátek jsem poznal Elišbětu, v pátek opustil vlast, v pátek umřel — ach, kdož mi poví, co jsem všecko v pátek přetrpěl? — Ale budu přec i spasení v pátek očekávati!“

Potom otevřel svaté písmo a četl kapitolu ve zjevení sv. Jana.

V tom zahučela na věži chrámu Loretanského dvanáctá hodina, i donesla se větrem také mezi stěny malého domku na Pohořelci. A stařec v okrouhlé klenbě posaváde bdící zavřel bibli, a poznamenav se křížem, zhasil visecí lampu a s rozsvíceným pak nočním kaháncem bral se ke dveřím. Ale ty se v tom jako samy od sebe pomalu otevřely, a na prahu objevila se lidská postava, hlavu s jiskřícíma očima zvědavě do vnitř prostrkujíc.

„Lehni si jen zase, otče!“ promluvil stařec postavy si hrubě nevšímnuv. „Já jdu již také na lože.“

„Prozatím tu ještě počkáš!“ zasípal nyní neznámý, a do klenby vtáhl se vousáč z Bruské krčmy. Dýka se mu leskla v ruce.

„Kdo to?“ ulekl se nyní stařec, před škaredým hostem couvaje

„Mlč — ani slova nevydávej!“ zarazil ho lupič; „sic

ti uberu krve — ješto tě nyní prosím, abys mi ze svých truhlic kapsu nacpat dovolil."

„Jsi na omylu, muži neznámý! Jsem starý, chudý muž —"

„Nezapírej! Či-li jsem slepý a nevidím tě v kouzelnické kuchyni? Honem — pospěš — otvírej skříně!"

„V nich neroste zlato pro tebe!" hořekoval stařec na těle se třesoucí.

„Neptám se, pro koho roste, ale povídám, že je máš vydat!" zaječel zlosyn sípavý, a blížil se k veliké truhlici.

„Zpátky, nepříteli!" zakřikl ho nyní stařec, a v zoufanlivé odvážlivosti napnul ruku proti lupiči; neboť truhla skrývala mnoholetý pot a mnoholeté jeho tajemství.

Avšak zlosyn popadl vetchého odporníka vztekle za prsa a pozdvihl naň dýku; ale v tom se i jemu samému ruka silná v týl zaťala a mocně jej od starce odtrhnuvši, na podlahu jím mrštila.

„Zlořečený!" zavznělo přitom rázným hlasem po klenbě, a zloději na kamenné podlaze bolestně řvoucímu klekl na prsa *cizinec.* Pak mu svazoval ruce koženým pasem, jejž si byl rychle s boků odepnul.

Třesoucí-se stařec stál posavad na jednom místě jako u vidění, nespouštěje oka s nenadálého ochránce. I poznal jej, poznal průvodčího od Bělohorských dubů, a slabostí sotva již kahánec na stůl postaviv, padl s hlasitým, radostným a vděčným pláčem cizinci k nohoum a začal je objímat.

V tom vběhli do klenby neobyčejným hlukem vyděšeni sedmdesátiletý otec Jan a dcera Anežka.

V.

Chopte se ho! chopte se ho!
Do pout s ním a do žaláře!
Vrah-tě lot —

J. Kollár.

Ty lháři! — od paty až k temenu
Jsi živá lež.

Victor Hugo.

Vítr proháněl ještě po obloze mraky. Chvílkami hleděla z nich smutná luna. Na hodinách u sv. Víta odbilo kladivo právě hodinu s půlnocí.

Před malým domkem na Pohořelci stála městská stráž, kterouž byl zatím cizinec přivolal. Na zemi leželo zkrvácené lidské tělo, a při záři dvou hořících pochodní poznali drábové, že jest od zadu mečem probodnuté a již vystydlé. Byl to druhý vousáč z Brusky, kterýž stoje tu na stráži, an se zatím soudruh do domu dobýval, od cizince přepadený rukou jeho byl zahynul.

Mezi dvěma pochopy stál svázaný lupič, a mezi dveřmi bylo viděti postavu cizincovu, oba starce a dívku domácí.

„Mne tu na místě spíše rozsekáte," ozval se nyní zloděj, „nežli bych se dal samojediný z tohoto ďábelského hnízda odvest. Všechny tři nás musíte do chladu odvléci; tuhle toho, jemuž snad právě na onom světě čert ruku podává — mne malomocného, a tohoto Jidáše, kterýž nás vlastně najal a vybídnul, a teď, když se honba zkazila, z pasti upláchnout chce." Přitom okázal na cizince.

„Nestydatý padouchu!" zahřměl tento. „Kdo tě vyzval, a jaká honba se tu zkazila? My tři silní nemohli jsme těmto starcům a této dívce odolati? — Odveďte ho, strážníci!"

„Vezměte ho také!" sápal se zlosyn. „Povídám, že nás najal, a ďas ví, proč potom zbraň svou na nás obrátil. Snad je s těmito starými černokněžníky ve spolku a stará se jim o zásobu lidské krve, kterouž ke svým čarám

potřebují. Kdo ví, kolik nevinných duší tu pod tou proklatou střechou již pošlo!“

„Spravedlivý Bože!“ bědovali starcové, jichžto se lupičova žaloba týkala.

„Pekelný lháři!“ obořil se cizinec, a již chtěl i meč na zlosyna vytasiti. Ale drábové mu bránili.

„Ticho! drž hubu, zlosyne!“ zkřikl jeden mezi nimi, a potom se obrátil k cizinci. „Kdo jste mnedle, jenž také v podezření padáte? Městský úřad nemá kdy, čas na jednom místě mařiti, an se zatím na druhém snad jiné zločinství provádí. Půjdete s námi!“

„I seberme to všecko!“ ozval se dráb jiný. „Beztoho již dávno celý ten pelech slavnému úřadu jako trní v očích leží, a dosti možná, že je pravda, co tento člověk stran čar a krve udává. Seberme to všecko — v šatlavě se to dá pak pohodlněji rozhodnout.“

„Sem tedy, sem!“ volali ostatní, neboť je byl onou řečí rotmistr povzbudil, a všickni hrnuli se ke dveřím po nové kořisti. Ale náhle nabyl ten celý výjev opět jiné podoby.

„Zpátky, chaso nevázaná! rozkřiknul se cizinec strašlivě, a mžiknutím pádný svůj meč obnaživ, smělým krokem zděšené obyvatele nepatrného domku zastoupil. — „Zpátky! — vy, jižto se bedlivou stráží Pražských měst nazýváte! Jaká jesti to mysl vaše, jaké vaše zákony? — Proto chcete ruku vztáhnouti na slabé muže a na dívku bezbrannou, že ohavník tento jedovatým jazykem čest jmena jejich uštknouti se osmělil? Takového práva naděje se tedy v Praze nevinnost! — O hanba, styďte se — vy moudří vykladači zákonů? A neznáte-li studu — bojte se! Já sám k ochraně těchto nařknutých se postavím, a kdyby se měl meč můj se všemi vašemi oštěpy setkati!“ Přitom jako blesk několikráte ostře nabroušenou ocelí tak rychle okolo sebe máchnul, že drábové leknutím vesměs uskočili. A opět mluvil cizinec dále: „Chcete-li však jistotu a rukojemství, že jsou lživá slova tohoto lupiče, na nějž mě sám Bůh v pravém čase vyslal: tedy půjdu

s vámi já, ačkoli zdejší zákony práva ke mně nemají. Meč svůj schovám — vy mě odvedete, ale zejtra opět propustíte. Vás pak“ — obrátil se k starcům a dívce — „vás vezmou nebesa pod svou další ochranu, a uznají-li za dobré, všechny nás vespolek ještě jednou svedou.“

Nato starcům hořekujícím ruce tisknuv a před pannou uzardělou se pokloniv, zmizel s městskou stráží zase tak rychle, jako se bez ní k ochraně byl vyjevil.

VI.

Maximilian.
A kdo pak jste?
Sachs.
Jsem, drahý pane, švec
A slovu Sachs . . .
Maximilian.
Jste vy Jan Sachs? . . .
Jáť o vás mnoho slýchal.
Deinhardstein.

Na druhý den stál Jan z Pohořelce v staroměstské radní světnici. Zpytujícím okem díval se radní pán na starého muže, jejžto až dosavad jenom dle pověsti znal. Stáltě tu stařec pln pokory a přece pln vážnosti, tak že se mu každé citlivé srdce nakloniti muselo.

„Vzácný pane!“ jal se nato jemně mluviti — „přišel jsem v tato mně neobyčejná místa, abych pověděl o zlé příhodě, kteráž nám tichým a chudým lidem v minulé noci záhubou hrozila.“

I vyjevil na to, co se bylo v domku jeho přihodilo, ničeho nezatajiv, co k objasnění té události sloužiti mohlo.

„Ale ochránce náš,“ doložil posléze, „nejen že se života proti zlým a nepravou pověstí snad zavedeným zlodějům odvážil, alebrž jest pro nás i do vazby uveden. A protož k důstojnému pánu přicházím, abych uctivě o propuštění jeho poprosil.“

„Tys chytrák liškou podšitý!“ odpověděl radní pán, „a rád bysi zákony nadešel, nežli tě samy k soudu

popoženou — což by již i dávno byly učinily, kdyby přirozená jejich milosrdnost větší nebyla nežli přísnost. Avšak jednou již váha tvoje dopadla, a ty vydáš teď před naší spravedlností pravdu: kdo vy jste, jižto se v rozkřičeném domku na Pohořelci skrýváte, a čím se živíte?“

„Jsme dva staří, a jakož doufáme, bohabojní mužové, kteřížto za dnů mladších něco jmění uchránili, a pak vnouče moje, dcera Jetřichova, kteráž umělým dílem rukou svých živu býti nám pomáhá.“

„Jaký obchod, jaké řemeslo vedete?“

„Veliká jsou léta naše a oudy zesláblé k provozování řemesla hmotného; Bůh ale byl mě za mladších let osvítil a otevřel oči mé, že jsem poznal tajnou moc rostlin, z nichžto nyní k vyhlazení lidských neduhů hojivé kapky i masti vařím a zcezuji.“

„Aha! tedy to pochvíli přece na lidskou pověst dojde, že tropíš věci zapovězené a černoknižnictvím se obíráš!“

„Vzácný pane! podívejte se mi dobře do očí. Větí tam něco, jež by nebeské a zemské zákony zatracovaly?“

„Tys vyučený pokrytec! Vímť, že se děláním zlata obíráš a proklatou alchemii provozuješ. Musíš tedy o svém rodu a stavu důkladnější zprávu podati!“

Na ta slova radního pána stařec se zamlčel. Sklopil oči k zemi, a pak s těžkým oddechem zvolna je opět pozdvihnuv, řekl hlasem jemným a prosebným: „*Rogo te, domine consultissime, velis me audire sine testibus.*“

Radní nevěřil svému sluchu. I nevěděl, co činiti. Málem byl by se podivného starce strachoval. Avšak sebrav se u své úřední důstojnosti a nechtěje proti svědomí svému výslech odepříti ani muži podezřelému, jenž mimo to i bez obrany proti němu se nacházel, pokynul písařům, aby odstoupili do vedlejší komnaty.

„Dovolte, vzácný pane!“ jal se na to stařec mluviti, a z tváří jeho, přívětivě se usmívajících, svítila utěšená důvěra — „dovolte, abych vám přede vším v pamět uvedl

příhodu, jež nám oběma k objasnění našeho sporu poslouží. — Je tomu víc než třicet let, kdežto v naší Praze na den svatováclavské slavnosti několik loděk s veselou společností po Vltavě se projíždělo. Zvláště na jedné ozývalo se bezstarostné dovádění študentův, a jeden mladík pokoušel tu přítele svého pošťuchováním a lehtáním tak dlouho, až tento, lecjak se uhýbaje, po hlavě do řeky se skácel. Pronikavě zkřiknuv, skočil dovádivý mladík za ním, neboť věděl, že přítel plovati neumí, a šťastně jej uchvátiv, statečně, ba zoufanlivě s vlnami se potýkal. Avšak přítel, ve strachu smrtelném křečovitě okolo těla se mu upnuv, tíží svou jej táhl a tiskl ke dnu, tak že již ostatní na loďce úzkostně pokřikovati začali, sami nevědouce, jak pomoci. V tom se přihnala loďka jiná, a odvážlivý muž skočil z ní do vody — jinochy, an se pevně jeden druhého drželi, rychle silnou rukou uchvátil a štastně až na blízký břeh je vyvlékl. Bez sebe ležel přítel, a hořekující mladík vlasy sobě trhaje, válel se podlé něho; ale nenadálý obou ochránce přivedl nešťastníka opět i k životu, a s pláčem líbal mu ruce nepozorný mladík, krev a život mu nabízeje k náhradě. A mladík tento nepovážlivý na loďce ale mnohá leta napotom vděčný a hodný ke všem přátelům byl pan Ondřej Klika, *studiosus jurisprudentiae*, nynější staroměstský radní pán; onen muž ale, kterýž jemu i příteli život zachoval a později oběma mnohých důkazů své přízně dal, byl Jan Písecký, *medicinae doctor* — nyní pověstný černokněžník na Pohořelci.“

„Písecký?“ zvolal radní, a třesoucí-se na celém těle poskočil ze své vykládané židle. „Písecký?“ zvolal ještě jednou, a jakoby se mu bylo před očima rozednilo, dávno nevídanou osobu poznav, s pláčem starci okolo krku padl.

Stařec pohledl k nebi a ovinul ramena svá okolo něho otcovsky.

„Té rozkoše jsem se nenadál,“ radoval se náhle zjinačený úředník, „že bych vás na této zemi ještě jednou obejmul, otče můj! Ale kam jste se mnedle na tak dlouhá

léta z naší Prahy poděl, otče Písecký? A jak přicházíte nyní v ten nepatrný domek?“

„Moje bláhové srdce vyvedlo mě z domova i z vlasti. Johanka moje —“

„Ach! jak pak se jí vede — té ušlechtilé?“

„Té se vede dobře! Hledí na nás nyní s výsostí nebeských. Onať si byla vyvolila — manžela cizince, já pak ji na to do vzdálené vlasti provázel. Jindy o tom promluvíme obšírněji, pane radní — jeť to dlouhá pohádka. Po smrti její vrátil jsem se i se zetěm vdovcem a jedinou dcerou jeho zase do Prahy. Ale čas byl s doktorem Píseckým velikou změnu učinil, a já uznal za prospěšné, dny své potají tu skončiti. Kde mohu, ještě svou *arte medica* pomáhám; ale to mi věřte, radní pane — černoknižnictví netropím . . . ani já, ani zeť můj.“

„Aj, ta slova úřední musíte mi prominouti, otče Písecký! Vás nemohla se týkati. Pověsti pak ústa zacpeme. Já vás co nevidět v té rozhlášené dílně navštívím. To si pak ale vyprosím, abyste ze tmy své na světlo vystoupil a nás tu veřejnou přítomností potěšil.“

„Tys dosavad milý můj Ondřej,“ zvolal stařec, radnímu ruku tiskna, „jejžto jsem jako vlastního syna miloval! Chceš-li ale starému Píseckému něco k vůli učiniti, propusť mi našeho včerejšího ochránce — jinak-li se to s úřadem srovnává. Zeť můj roznemohl se po včerejším leknutí a vzdychá po muži, jejž byla vaše stráž skrze nás zatknula.“

„Mohu-liž vám v této chvíli něčeho odepříti?“ zvolal radní, synovsky starce obejmuv. „Uvidíme, jak to s ochráncem vaším vypadne. I v ostatních věcech spolehejte se na přispění svého až dosaváde vděčného Ondřeje.“

Na to zazvonil, a do světnice vkročil posluha. Radní pán mu dal potřebných rozkazů, a za malou chvíli přivedli dva drábové cizince, však beze vší vazby, k výslechu.

VII.

„Mám prosbu jednu —“
„„Mne cizince si volíte?
\už — — — — — —
Pojďme, ať již vykonáno.““
J. K. Chmelenský.

Po Pražském mostě kráčeli ze Starého města na Malou stranu dva muži, kteří pozornost všech mimojdoucích budili. Byltě to stařec velebného pohledu, v šatě počestného měšťana, a vedle něho muž věku nejkrásnějšího v zánovním oděvu vojenském.

„Nu, neměl-li jsem pravdu?“ tázal se stařec svého průvodčího. „Podívejte se, jak po nás koukají. Zná-li mě kdo mezi nimi, diví se as, jak zlý čarodějník ve společnost tak švarného hrdiny přichází. Ještě jednou, milý pane! — moje díky za vaši laskavou ochotu. I nebudete litovati, když u nás několik dní ztrávíte.“

„Nebude-li jen *vám* jednou líto, že se mnou čas a peníze maříte,“ odpověděl průvodčí s lehkým, dobrosrdečným úsměvem. „Mně bývá doba lidské přízně vítána, neboť jest neobyčejná, jako jasný den za pošmourného podzimku; a přitom se bojím, aby nové chmury, až se nade mnou shluknou, i vaší domácnosti oblohu tichou nezakalily.“

„Aj, toť by musely býti zatrolené chmury,“ zažertoval stareček, „aby s *mou* hlavou něco svedly, která již sedmdesáte a několik let všechněm bouřím vzdoruje. Nechte chmurných myšlének. Nyní jste náš, a my bychom rádi, aby nad námi všemi jasné slunce svítilo. Uvidíte, jak se tváře mému zeti zalesknou, až vejdu s vámi do dveří.“

„Přál bych si, abych mu v skutku k veselé mysli pomohl; nahradil bych vám aspoň poněkud, co jste již na mém chatrném oděvu laskavého učinili.“

„Vida, vida! — naposledy nás ještě přemluvíte, že jste naším dlužníkem,“ prohodil opět stařec. „I vždyť jsem já měl svůj vlastní prospěch na zřeteli, když jsem

vás k novému kabátu přemlouval. Vidím to již jako v duchu, že se bude nyní luza o náš chatrný příbytek pokoušeti, a tuť doufám, že ji vaše statečná postava na uzdě udrží.“

„Na to se můžete spolehnout; a proto se rád přiznám, že jsem nebyl ostýchavým bláznem, abych nebyl přijal, co se upřímně poskytovalo!“ řekl druhý. „*Dávání* je za časů našich tak vzácná bylina, že si *braní* pospíšiti musí, aby něco dostalo.“

„To máte pravdu, milý — ale pro Bůh! jakž pak vám přece říkají? Nějakého jmena musíte míti, chcete-li mezi křtěnými bydleti.“

Na tato slova cizinec poněkud se zamlčel. Bylot, jakoby sám s sebou uvnitř bojoval.

„I nazvete mě třeba Boleslavem nebo Strastimilem,“ promluvil na to. „Jmeno mé je nepovědomý zvuk v uších lidských.“

„Aj, vždyť my nebudeme po tajemství vašem pátrati!“ omlouval se starý. „Jeť jenom o to, abychom věděli, jak na sebe volati, nejsouce podobni bezejmeným holubům. Tedy — pane Boleslave — pobudete u nás, dokavad se vám líbiti bude, a my to již navlíkneme, že si nezasteskneete. O to jediné musím vás ještě prositi, abyste měl s rozmarem zetě mého strpení. Jeť starý muž, a leta se o něj mnohými těžkostmi otřela — jeť časem dětinský, ale mírný přitom, jako dobré dítě — a protož vás to nelekej.“

„Že je starý a slabý, poznal jsem již u večer našeho setkání-se pod šírým nebem, a stav duše jeho byl také ta jediná příčina, že jsem pozvání vaše přijal.“ ...

Mezi takovou a další rozprávkou brali se oba muži zhůru ostruhovou ulicí; čím pak blíže k Pohořelci přicházeli, tím častěji zastavovali se mimojdoucí, hledíce tu za starcem, po celém okrsku dobře známým, i za statným jeho průvodčím; neboť pověst o noční příhodě byla se již po sousedstvu i v dálce roznesla; neminulo pak hodiny, aby nebyla zrůstala, mnohými směšnými přídavky od pravdy se uchylujíc.

A proto se zdála zvědavým Pražanům zvláštní pozornosti hodna býti také třetí osoba, jež oba dva muže opodál takořka krok za krokem provázela; neboť všickni poznali v ní právního posluhu.

VIII.

A já bych se do cizích
Němec nevdala,
Raději bych svobodnou
V Čechách zůstala.
F. J. Kamenický.

„Kdo to klepá na dveře? —
Vítám!“ a hned otevře.
J. V. Kamaryt.

Na měkké podušce odpočíval starý Jetřich; vedle něho stála dcera Anežka.

„O to tě ale prosím, dítě!“ promluvil k ní otec hlasem poněkud sesláblým, „abys mi ochránce našeho vlídně přivítala. Já se těším na příchod jeho, a nerad bych, aby ho tu něco potkalo, co by jej nepotěšilo.“

„Neměj pak starosti o dceru svou,“ prosila jej Anežka. „Či-li jste ji nenaučili jemným způsobům? Doveduť já statečného ochránce našeho uvítati, a naději se, že slova moje pravé ceny a váhy u něho nabudou, nechť jest jakákoli mysl jeho.“

„Šlechetná jest; na to se můžeš, milé dítě, spolehnouti! A mám-li ti pravdu pověděti,“ odpovídal otec dále, a za ruku ji chopiv, trochu ji k sobě přitáhl, „mám-li ti pravdu pověděti — měl jsem o něm pěkný sen. Okázalť se mi ve skvělé podobě, a čím dále jsem na tvář jeho hleděl, tím živěji se mi zdálo, jako bych ho byl již druhdy vídal, ano, jako bych na svoje vlastní tváře patřil. Konečně jsme se obejmuli, a tu on mne otcem, já pak jej synem nazýval. Já při tom jmenu zaplakal. Vězí v něm cosi tak sladkého, že by proň člověk na všeliké života strasti zapomněl. Já však nevím o jiné cestě, jak bych jej mohl synem nazvati, nežli —“

Přitom se zamlčel, ale v jakémsi nevinném rozmaru dětinského stáří na dívku se zasmál.

„Co myslíš milý otče?“ tázala se tato.

„Než abych mu tebe za manželku dal!“ doložil stařec radostně. „Nu, nu — netrhej sebou, jako by byl sokol holubici poděsil. Svatba je pěkná věc; ty pak — dopustí-li Pán Bůh — na dalekém světě brzo třebas osamotníš, a potom ti bude ženicha potřebí.“

„Ach, milý otče!“ vymlouvala se uzardělá panna a upřímná dcera — „jak můžeš takovými slovy Anežce svojí bolest činiti? Tebe i děda zachová mi Bůh ještě dlouhá leta, a musela-li bych nešťastná vás přečkati, pak se on sám také o mne postará. Světskou myšlénkou zabývati se panně nesluší, a budu-li museti jednou ruku svou muži podati — to víš dobře — stane se to jen Čechovi, a tím se mi náš cizinec býti nevidí.“

„Že se ti Čechem býti nevidí?“ zkřikl stařec hlasitěji, nežli snad bolest jeho dovolovala, a již již chtěl mu i proud horlivých slov se rtů plynouti: v tom ale povstal před domem pokřik, a hovor ve světnici najednou se utišil. Anežka přistoupila k oknu.

Přede dveřmi bylo se nahrnulo zvědavých zahalečů, žvatlavých bab a toulavých učeníků, a každý z nich uměl noční příhodu jinak vypravovati; každý věděl o jiném místě, kudy se lupičové byli vedrali, a každý chtěl krvavou skvrnu po zabitém jinde nalezti.

Tak vzniklo štěbetání, hádky a křik, až pak mnozí pro důkladnější přesvědčení již i dvéře u domku otvírati chtěli: an se tu všechněch pozornost náhle na jinou věc obrátila.

Vraceltě se totiž starý Jan, a s ním přicházel i cizinec Boleslav. Celý zástup zvědavých bylby starce rád obklopil, neboť se měl každý co vyptávati; ale žádný si to nedůvěřoval učiniti pro statného cizince, na němžto nyní veškeré oči žádostivě utkvěly.

A starý Jan se usmíval průvodci svému tajné znamení dávaje. I bral se zástupem, jako z úcty ustupujícím,

k domku až ke dveřím; tam pak se zastaviv očekával, až k němu právní posluha dokročí, pořád ještě za ním pozdáleči jdoucí.

„Vyřiďte vzácnému pánu radnímu uctivé mého poroučení," promluvil tu k němu hodně hlasitě, a vtisknul mu stříbrný peníz do ruky. „Při tom učiňte mu i poděkování, že mi vás k laskavým službám propůjčil. Taktéž mu o mojí prosbě povězte, že budu slovútnost jeho co nejdříve k návštěvě čekati."

Právní posluha, kterýž byl od radního pana Kliky jisté rozkazy obdržel, uctivě se před Janem pokloniv, s důležitou ouřední tváří odešel; načež i ostatní zástup, oči i ústa podivením otvíraje a pak o věcech divných mumlaje, zpovolna se roztrousil.

Jan zatím s hostem vstoupil do domku.

„Vedeš mi ho, nevedeš? zvolal Jetřich, a celá bytost jeho obživla. Překvapilať jej ušlechtilá postava, v jakéž se mu nyní cizinec objevil, a radostí jiskřily se oči jeho. Sama Anežka, libě překvapena při pohledu na statného a bujarého muže, panenským studem se zarděla. Sklopilať oči a s tlukoucím srdcem zašeptala: „Buďte nám vítán co nejsrdečněji."

„A neváže-li vás v Praze nic pevnějšího a světějšího," řekl otec dívčin, „pobuďte mezi námi jako syn."

„Dejž to dobrý Bůh!" vzdychl cizinec.

„Amen!" doložil Jan, a sepjav ruce, pohlednul k nebesům. —

IX.

To svaté slovíčko: Vlast!
Heslo mé a má je slast.
Krev, co mé pro bíhá žíly,
Duševní, tělesné síly,
Tobě dám — čela pot,
Své zdraví a svůj život.
F. J. Kamenický.

„A tebe, synu, za zástupce zvolím.“ —
Ze staré lyry.

„Jste Čech, není-li pravda — Čech tělem i duší?“ tázal se po několika dnech starý Jetřich Boleslava, s nímžto se byl do své klenuté dílny uzavřel.

„Jsem — zajisté!“ odpověděl tento, jenž byl za ten čas na takovéto otázky starého muže již uvykl.

„To je hezké!“ radoval se stařec, mna si ruce s úsměvem. „Vidíte, já se vás neptám, jste-li pod obojí nebo katolík — neboť k čemu nadarmo železného ježka do holé ruky bráti, abychom se upíchli? My jsme Čechové a víme, co činiti. Byl jste dlouhá léta v cizině — je-liž pravda?“

„Byl!“

„Vidíte,“ řekl Jetřich potichu, důležitě k Boleslavu se nakloniv, „já byl také dlouhá léta v cizině; ale mne tam vyslal anděl strážce vlasti naší, chtěje mne vyvoleného k tajnému pramenu přivesti, z něhož bych napotom prahnoucí vlast napájel.“

„To je krásné a veliké povolání; blažený člověk, jenž ho dospěje.“

„I což pak je má řeč? Krásné a veliké povolání.“

„Šlechetné jako zlato!“

„Není-liž pravda, jako zlato? — Co soudíte o zlatě?

„V rukou nerozumného je hruda plna jedovatých a hubivých výparů; v rukouch mudrce vidí se mi ale býti rosou padající s nebes na zprahlý život lidský.“

Radostně přisvědčoval Jetřich při těchto slovech hlavou kývaje, a potom Boleslava za ruce pojav, těsně

se k němu přivinul a v ucho mu pošeptal: „Já je mám! .... Hahaha! to ty koukáš!“ dal se na to do smíchu. „Není-li pravda? Ale div se, jak div — já dobývám zlata! Vidíš, já tě uvedl do dílny, kam noha cizí ještě nevkročila. Zde se rodí a uzrávají zámysly moje. Dlouhá léta pracuji a skoumám tajnosti přírody, a nešetřím potu, nedbám na outraty.“

Při tom otevřel velikou truhlu a okázal Boleslavovi, vůkol se napořád ohlížejícímu, osekané kusy olova a cínu.

„Z toho všeho musí zlato vyplynouti! pravil dále, vyndaje ze stolu veliký list popsaného pergamenu. „Zlato! — avšak bude to jen na početí větších podnikání, jimiž hodlám celé vlasti uleviti. Tuhle jsem již vypočítal co bude všeho potřebí. Máš tu summy na školy a na knihy — a nebudeť na škodu, když na ně i tinkturu vymyslím, aby se jich nikdy více oheň nechytil; máš tu sumy na města a na vsi, a zvláště vypočítáno, mnoho-li zlata vyjde na meče, jimiž utiskující nepřátely vyženem. Co o tom soudíš? — meče, celé ze zlata!“

S mírností a outrpností poslouchal Boleslav Jetřichovo žvatlání. Přišlať mu na mysl slova Janova, jimiž ho omlouval, že bývá časem dětinský. I shledalť to Boleslav také, a sotva že se přitom myšlénce na něco horšího ubránil.

„Divíš se, není-li pravda?“ jal se stařec opět vykládati. „Ach! tyť nejsi první, a jiní se ještě více divili. Ba — co bys tomu řekl? — mnozí chtěli také roztrušovati, že jsem si rozum pomátl .... rozum pomátl — já! — blázen!“

A po těch slovech umlknul. Bylot, jako by s bolestným zpomínáním zápasil. Oči se mu naplnily slzami, a teprva po chvílce začal nad míru jemným hlasem dále mluviti.

„Blázen! — ačkoli by velkých divů nebylo, kdybych se byl zbláznil! Ach milý Boleslave, já bych měl tvoje jmeno míti! Kdybych ti srdce své odkryl, a tys mohl na ty nesčíslné jizvy pohlednouti: odpustil bys mi, jestliže v skutku blázním.“

I dal se do hořkého pláče.

„Aj, kdož vám takovouto lží ublížil?“ jal se ho Boleslav těšiti. „Lež je to a patrná závist! Snad vědí někteří zlí, že se tajným zpytováním přírody obíráte, že po zlatě pátráte; a co se člověku nerozumnému marným a nemožným dílem býti vidí, to nazývá snadno bláznovstvím!“

„Haha! dobře máš, milý synu!“ usmál se stařec, a v očích lesky se mu ještě slzy. — „Dobře máš! Lež je to a závist. Ano, kdybych jim své zlato před nohy vyhodil! Ale já budu skoumati a zkoušeti. Život jsem na dobytí toho drahého kovu odvážil, i musím onen tajemný kámen nalezti; já to nečiním k svému prospěchu. Vlast potřebuje zlata i divotvorného nápoje, aby se ze všech stran opět zmáhala. I nebyloť marné zpytování moje. Jsemť na dobré cestě k tomu klíči tajemnému, a jen stran života svého vězím ve strachu, aby kratší nevypadl, než je k mému skoumání potřebí, a protož tobě, milý synu, cestu do té svatyně ukáži; v toběť jsem spřízněného ducha nalezl. Ty pokračuj dále, budu-li já muset před časem ustoupiti.“

I zotvíral napotom knihy, ležící na stole, a rozvinul před ním drahé rukopisy — rozličná to a skvostná pojednání o tajnostech alchemie. Potom přistoupil ku skřínkám, vzal z nich pánev, misky a sklenice, a posléz na ohništi uhlí v plamen rozdýmal. Boleslav musel mu při tom posluhovati.

X.

S Bohem, Minko, musím jíti.
Známá píseň.

V jaře živobytí svého
Pustil jsem se v cizinu;
— — odešel v poutnictví
Lehkým rouchem přioděn.
Slunce zašlo, slunce vzešlo,
Bez přestání jsem se hnal;
Ono ale nevzešlo,
Co jsem žádal, co hledal.
Schiller.

Tajným pudem všemocné přírody, jemuž lidské srdce od věků po věky podléhá, jemuž nadarmo se brání — tím nezpytatelným, svatým kouzlem hnání sklesli si Anežka

a Boleslav do náručí. V horoucím políbení sjednotily se duše jejich. Třesoucí-se ústa šeptala jen „Anežko“ a „Boleslave“ — „moje“ a „můj“.

Avšak najednou, jako by ho z ráje nezaslouženého anděl s plamenným mečem byl vyděsil, odtrhnul se jinoch poprvé milující od drahé dívky, a žalostně si tvář rukama zakrývaje, s hlasitým nářkem Anežce k nohoum se uvrhnul.

„Odpusť pomatenci, duše andělská! jal se žalovati, jenž by tebe málem v bezedno věčných stesků byl uvalil. Šetři obraz nešťastníka cizince z paměti své a odpusť mu vinu jeho; pokutu poneseť beztoho sám v prsou svých!“

Po těch slovech zmizel z malé zahrádky, ježto se nacházela při domku na Pohořelci, a dívka zděšená, z blahosti lásky sotva okušené opět násilně vytržená, slova nemohouc promluviti, hleděla v tom okamžiku za uprchlým jako bez citu.

Boleslav přikvapil k otci Janovi.

„Otče! kletba od početí mého na mně spočívající vyhání mě z domu vašeho — i musím prchnouti, aby chmura nademnou se vznášející také vás nezastihla, jakž jsem vám již na začátku zvěstoval.“

„Aj, což pak se vám stalo?“

„Miluji Anežku.“

„Není-li většího neštěstí! Játmyslil, že vám o hrdlo běží, milý Boleslave — a bude-li vůle Boží, brzo — milý synu!“

„Nikoli, to není a nebude vůle Boží. Já tu lásku musím v hrobě svých prsou pohřbiti.“

„Nemiluje vás Anežka?“

„Ach, to právě muky mé zvětšuje, že mě láskou oblažiti chce. I protož musím přístřeší vaše opustit, dokud sladký jed tu spanilou růži cele nezkazí.“

Člověče! jsi zlosyn, že z chrámu pozemského blaha samochtě utíkáš . . . . Co je ti? — mluv! Až dosaváde ctil a šetřil jsem tvé tajemství — neboť jsi mi práva k němu nepodal. Shledal-li jsi ale po čase svého

u nás přebývání, že by starý Jan důvěry tvé zasluhoval, tedy otevři před ním srdce své, a možno-li ti radou nebo činem přispěti, pokusím se o to dle možnosti."

„Zlosyn nejsem! — Čisti jsou dnové moji a prázdni vší nepravosti; ale nešťasten jsem, co mě matka počala. Obraz její vznáší se mi jen jako v mlhách před očima; co malému děcku mi ji pohrobili. Otrhán musil jsem o hladě toulavé a žebravé dny tráviti. Řemeslu chtěl jsem se učiti; počestní pořádkové nechtěli o mně slyšeti. Prosil jsem, aby mě do škol přijali; ale zákony mi zapovídaly cestu k hodnostem. Snažil jsem se o přátelství, o přízeň; ale hlava lidská prohlásila mě za nehodna těchto darů srdce lidského. Zoufanlivě vrhnul jsem se v bouřeplný stav vojenský; odvážlivost moje, vlastního života nešetříc, dobyla mi pochvaly a poněkud mě i se světem smířila. Avšak i *tu* mě záhy stará kletba, na věky obět svou pronásledujíc, opět postihla — nemohlť jsem déle v pluku pobyti. Tu se uzavřel mír, a já děkoval nebi, že jsem do dalekého cizího světa pustiti se mohl, kdež by se ode mne neodvraceli, že otce jmenovati neumím, kdež by mě neodstrkovali — co *pancharta!*"

XI.

Bible.

V domku na Pohořelci byla ještě třetí komnata, postranní a tiché obydlíčko starého Jana Píseckého. Zdélí dvou stěn stály tu malé dřevěné skříně, uzavírajíce výbor lékařských knih bývalého doktora, budto z věku lepšího zachovaných, anebo později semotam skoupených. I stůl a lože byly tu k potřebě postaveny. Nyní zde přebýval host Boleslav. I seděl právě u stolu a nespouštěl očí svých s jakési věci, kterouž byl před sebe na stůl položil.

Bylať to malá, kulatá, z hedbávné tkaniny ušitá schránka na hedbávné šňůře, s ostatky některéhos svatého neb některé světice, jakž je tehdejšího času katolíci skoro

vesměs na krku nosili. Schránku tu byl Boleslav otevřel a hleděl nyní truchlivým okem na věci v ní schované. Okolo zetlených krástek viděl nápis malými perličkami vyložený: *Ora pro nobis.* Na nich ležel mnoholetým otíráním, potem neb slzami setřený a sedřený list bez podpisu, a na něm částka mužské kadeře.

„Předce snad jsi ve škapulíř tento požehnání své ukryla, matko ubohá, an jsi mi jej na krk uvazovala,“ jal se Boleslav z pohnutého srdce sám k sobě mluviti. „Ženo nešťastná! — neboť vinou tě nazývati nemohu — kdož ví, zdali jsi se nadála, že by se nepožehnaný plod života tvého takových blahostí kdy dočkal, jako na mne v Čechách čekaly.“

A zabrav se na to zase do hlubokých myšlének, spatřil se v náruči starců — děda Jana a otce Jetřicha, an se radují a syna, ženicha Anežčina, objímají; četl svou blaženost v planoucích očích milující nevěsty; i zdáloť se mu, jakoby dnes byl kletbu svou přetrpěl a k životu novému se narodil. A spatřil to všecko zase v duchu, co jej bylo před několika hodinami v skutku potkalo.

V tom se otevřely dvéře, a do komnaty, jako pokradí, vklouzl Jetřich, ukrývaje cosi pod kabátem.

„Dobře že tě, milý synu, nacházím!“ začal radostně, nevšímaje si, že Boleslav hedbávnou schránku rychle za ňádra schoval — „dobře, že tě o samotě nacházím; mámeť spolu co mluviti. Tys přede mnou, co před otcem odhalil srdce své — a dobře jsi učinil; mě pak se vidí také slušnou věcí, abych s tebou upřímně pojednal. Ale otec Jan vždy se protiví, kdykoli o věci počínám — nu, musímeť starému některé vrtochy prominouti; a protož o ní, ačkoli bych rád, hovořiti nesmím. Bojímť se také, že bych to nemohl učiniti bez pláče; slze jsou pak nakažlivé — a k čemu i tobě bolení očí působiti? — Ale navlíkneme si to jinak!“ hovořil dále a vytasil se opatrně s velikou knihou, již měl pod kabátem ukrytou. „Vidíš, tuhle ti přináším bibli — hehe! Čti, milý Boleslave — ale až si všickni ulehnou — a když přečteš, dobře knihu

schovej; já si pro ni zase přijdu. Čti ale dozajista! Nesmíť mezi náma býti tajemství — a k čemu bychom se báli Janovy opatrnosti? Myť se budem vespolek milovati a pro vlast milého zlata dobývati.“

A při tom nastávajícího zetě políbiv, bibli do rukou mu vtisknul, a jak byl přišel, zase tak pokradí se odvlekl.

S podivením a usmáním hleděl Boleslav za starcem. Domýšleltˇ se, že je to zas následek jeho, jak se říkalo dětinské mysli. Bezděky otevřel bibli; avšak brzy ho nevábilo čtení svaté, alebrž listy, přišité mezi deskami. Bylyť popsány rukou mužskou, ale dobami velmi nestejnými, a na jedněch barva již bledla, ježto na jiných ještě skvěle se černala.

A Boleslav četl, jakž ho byl Jetřich požádal.

Byl jédnou jeden — —
Začátek národních pověstí.

Vám pieiu najniži piesň.
Ide z srdce ého, z srdce nainižeie
pohrúžena v hoři.
Zábej.

Psali jsme 1621, a světili svátek svaté Eližběty.

Ach! jakž bych mohl onen den z paměti své vyhladit? — Eližběto moje! s tebou jsem se obíral při ranním procitnutí; toho dne jsem doufal blaženosti ovoce okusiti. Jakž bych na onen den zapomenul? — Jakž bychom mohli na onen rok vůbec zapomenouti? Bylyť jsme vítězi, a život i statky jsme prohráli. *Te deum* jsme zpívali, a slzami rány smáčeli.

Také Eližbětu nalezl jsem v slzách. Byly to slzy hlubokých a všemožnou odhodlaností tajených bolestí.

Co je ti, duše moje? ptám se polekán.

Eližběta poukázala na otce, jenž právě do komnaty vkročil.

Musíte se rozloučiti! řekl starý Světelský. Jsemť i s rodinou z vlasti vyhostěn.

Mne projel smrtící blesk. Elišběta začala hojněji slze prolévati a svrhla se otci v náruč.

Až posud nebylo rozdílné vyznávání překážkou v lásce mojí k vaší dceři, otče Světelský! zvolal jsem. Já se vás i nyní nespustím. Nic nerozloučí srdce naše na věky!

Mladý pošetilče! odpověděl otec. — Myslíš, že si vyjdem na rozkošnou procházku? Čím bys ty se na cestu hrůzyplnou ozbrojil?

Láska mi bude ochranným štítem a věčně mládnoucí posilou! zvolal jsem, ohnivě Elišbětu obejmuv.

Láska k dívce? tázal se zasmušilý otec. V bouři chceš na třtinu se podpírati? Nás musí to, co je člověku na světě nejsvětější, na té těžké pouti provázeti — nás musí *víra*, jako věčně nad hlavou zářící a všeliké mraky pronikající hvězda, na té pouti strastiplné vésti; tvoje víra tě však váže na domov, tys tady vítězem — tady pobudiž!

Nikoli! — Musí-li vše, co dobré jest a šlechetné, z Čech se vystěhovati, půjdu s sebou; i očistím se utrpením v očích tvých, a učiním se Elišběty hodným. Láska mi dodá síly a vytrvalosti! —

Strastiplné děby! — a oni ubozí vyhostěnci zbožně se usmívají, a těší se v nehodách svých, těší se v zármutku, v bolestné touze po vlasti. Já se nemohu s nimi těšiti! Plamen lásky k Elišbětě mě sežírá, i trpím dvojnásobně, co rodinu její těžce potkává. Trpím, že nemohu pomoci . . . . .

Bez vlasti! — Hrozná myšlénko! — Bez vlasti — věčný cizinec, hynoucí květ, usychající kořen.

Bez vlasti! — V stálém protivenství — a věděti, že jsou v dálce duše krví spřízněné — o běda mému srdci!

Mne i plamen lásky k *vlasti* sežírá. A musím dlíti v lůně jejím, musím se na bok postaviti oněm, kteří

o pěstování blaha jejího se zasadí. Jáť zajdu bez vlasti! Co jsem platen v cizině? — Láska k Eližbětě! láska k vlasti! — O, jak se ohraditi proti dvojí záhubě?!

Eližběta prý nemůže otce opustit! Otec nesvolí, aby semnou do Čech se navrátila. A ona se nesmí navrátit! Či-li by proměnila víru svou? — tu neproměni!

A já ji nemohu ještě obejmout co manželku! Otec vrtí hlavou. Jsemť dosaváde poletující, prchající ptactvo pod nebem. A kdož ví, kde posléze hlavy své skloníme?

Ale vynaložím ještě prosby a slze. Játť musím do Čech na zpět! — Dobře měl Světelský: V bouři na třtinu se chceš podpírati?

Ach, kdož by mně byl dříve dokázal, že je silnější lásky na světě, nežli plamen k dívce vábící?

Běda i vítězství! — Eližběta mi s pláčem vyjevila, že je matkou! — *Matkou!* hrůzyplné slovo v srdci neposvěcených.

I musíť se mnou prchnouti! Nedůvěřujeť si hněvu a bolesti otcovské před oči vstoupiti. Půjde se mnou do Čech. Vždyť mě miluje, a *žena* nachází povolání své jenom v *lásce*.

Nesmím do Čech! — Sámť jsem se vyhostil; jmeno mé je vymazáno ze řady českého rytířstva! Odpadlíkem od svaté a jediné víry mě nazývají. Avšak musím do vlasti! Tatoť jediná myšlénka udržuje mě ještě v kotoučivém světa vlnobití. Čili mám cíl života zcela v bezedno strhnouti? — Eližběta zůstane na pomezí. Já si zatím v Praze přátel vyhledám. . . . .

Otec umřel. Mladší bratr uvázal se v držení statků. K němu jsem se utekl. Ale neznal mě již — *nechtěl* mě poznati.

Ustrň se, bratře! — zastaň se o mne u práva. Nejmenší službu mi ve vlasti opatři. Játť nechci statků

otcovských; ale ve vlasti musím chleba jísti, a musí ho se mnou jísti manželka i dítě!

Jak? tys ženatý? — I myslil jsem, že outrpnost v jeho srdci vzniká; i pověděl jsem mu, co jsem byl od vystoupení z vlasti vytrpěl.

Nuže, tedy ti radím, abysi opět za pozemí české pospíšil, kde jsi svou nevěstku zůstavil.

Nevěstku? zařval jsem jako rozdrážděný tygr a popadl nevlídného bratra za prsa. Ale sluhové mu přispěli k pomoci, a já spal toho dne na vlhké dlažbě tmavého vězení.

Vlasti! — Moji zlatí snové! ach, kam jste zaletěli?!

Kde jsem? — Dlouhá noc tížila mé zoufanlivé smysly. — Stonal jsem? . . . Či trvá snad nemoc moje dosavád?

Jakéž to bledé, vyzáblé, divné a hnusné tváře kmitající se okolo mne? — A jeden z nich staví si papírovou korunu na hlavu, a třísku v ruce drže, křičí nadutě: Já jsem král! — A jiný po zemi se váleje, dělá křidou na podlaze čáry a kola, i posmívá se králi: Tvé království nebude dlouho trvati! Slunce se bude rváti s měsícem a země tvá připadne jim konečně k svačině — to ti zvěstuje Archimedes. — A okolo nich prochází se žena; kus dřeva, chatrnými plénkami obaleno, nosí na loktech a líbá je a zpívá: Hajej děťátko, hajej! — až se vyhajáš, oba tyto muže zabiješ . . . .

Nebesa! nezbavte mne smyslů! to jsou pomatenci . . . . to jsou *blázni* . . . . a já mezi nimi uzavřen!

To byl bratrský kousek, synu otce mého! — Děkuji ti — tys bratru Jetřichu důstojné místo ve vlasti opatřil!

Hrozil jsem ti snad, že se uvrhnu k nohoum císařovým a že budu o milost prositi? — Již o tom nevím. Tys mi ale cesty ušetřil.

Na smyslech pominulý zatoulal se z vlasti; zákonové pomatenci vinu milostivě prominou, ale k držení statků je šílenec neschopen.

Tak jsi pravil, drahý bratře! a pan tchán — nejvyšší sudí zemský — aby dcerušce a zeti bohatství zachoval . . . . odsoudil bratra tvého mezi blázny! —

Mám-li ještě déle pod břemenem života vzdychati? — Jeden, jediný krok — a svoboden vznesu se na kraj věčnosti! — Ale, kam potom v té neobsáhlé, nekonečné říši? — Dojdu tam cíle? — Naleznu odlevy? — Či bude strast moje i tam trvati?

Ach, vlasti moje! Ubohá Eližběto! Pro onu umírám já; tato umřela pro mne. — Haha! jáť si veselou píseň na tu ztrátu zazpívám.

Třeste se, třeste! Neboť povstane nad vámi kníže, jehož Bůh od věčnosti až po dobu dnešní uchoval, a národ se vzchopí ze slzí svých i bude vesele poskakovati, a mezi nepřátely jeho vrazí kvílení a skřípení zubů.

Třeste se! meč jsem si dal již nabrousiti — mělť jsem poslední čtyry kopy; a nyní obouvám již střevíce.

Ach, kdo mi poví, zdali *také neblázním*? — Hlava mě bolí — srdce mě bolí!

Lékař a dohližitel v kleci naší je hodný muž. Jemuť si mohu postesknouti o ztrátě; jemuť mohu říci, jak nevýslovně vlast miluji. Onť ji miluje také. — I navštěvuji příbytek jeho, a on mě vlídně poslouchává, když mu rozumně vykládám, jak sám jediný vlast naši hodlám všech těžkostí zprostit a učiniti šťastnou. A on mi přisvědčuje a podává radu.

Kdyby nebylo vlasti, musel bych o své platnosti pochybovat a nad svým povoláním zoufati. K čemu ji-

nému na světě? — Okolo vlasti točí se moje toužení, moje snažení, moje naděje! Až pozbudu vlasti, pozbudu i rozumu.

Eliška byla dobrá i spanilá. — Lékař náš, učený Písecký, má dceru Johanu; ta jest také dobrá i spanilá. Ona mě těší, jakož i otec činívá.

Jsemť velmi — velmi šťasten. Bibli, jedinou památku dobrovolného vypovězenství mého, tu mi na radu Píseckého k útěše nechali. Blaze mi! já s ní velkou částku dnův svých ztrávím.

I budu nyní příhody života svého spisovati.

Nikdy prý odtud z domu nepřijdu. Dobrý bratr se o to mnohým nákladem postaral. — Jsemť a musím býti bláznem!

Děkuji mu za to. Já zde nalezl své nové nebe, i nevidím, zdali bych se s ním samochtě kdy rozloučil. A kdož mi poví, jak to příště vypadne?

Smí dívčí srdce blázna milovati? — Proč by nesmělo? Samu lásku nazývají bláznovstvím; proč by tedy bláznovství blázna nemilovalo?

Ale smí-liž jej za manžela pojmouti? Tuším, že nesmí. Lidé aspoň napsali: Za blázna se nesmí žena provdati.

Kdož ví, jak to vypadne? —

Otec Písecký povzdychuje smutně nad dcerou, nad svým i nad mým neštěstím; Johana běduje, a já —? ach, jakž tu bolest pojmenuji, v nížto se duše moje potápí? Není-liž dost *mého* neštěstí? Musejí-liž mnou i jiní trpěti? —

Znamenám, že se lékař stran mého propuštění ucházel. Milujeť mne, a miluje dítě své nad život i veškeré statky. — Žádal o mou svobodu, ale oni se mu vysmáli; i hrozil, oni pak hrozili také. Ubohý! s pány se neshodl.

V trudných myšlenkách je pohroužen — Johana snívá o zlých věcech . . . . . Ach, já bych raději umřel!

Umřel jsem. Mám vyhráno!!

Ležel jsem v rakvi, a bratr mi dopřál té milosti, že mě čestně do hrobky rodičů našich položil.

Studený vzduch mě ovanul; čírá tma ležela nade mnou. Sahám kolem, všude těsno; sahám nahoru, všude ouzko; — ve smrtélném leknutí sebou trhnu, a opru se — i stalo se rachocení vedlé mne; víko rakve se mne spadlo.

I vidím vůkol sebe řady rakví, a v jedné z nich měl jsem za živa práchnivět. Hrůzou se mi ježily vlasy; studený pot se mi vyrazil na čele. Dlouhou chvíli hledím jako bez života do temného klenutí. Za duši mou hořely ještě voskové svíce vedle hlavy mé.

Tu se v dálce poblesk hořící lampy zakmitnul, a z temnosti vykročil otec Písecký. Dříve ještě, nežli jsem se mohl zpamatovati, přikročil ke mně, a zakázav mi mluviti, pomohl mi z rakve. Brzoť jsme stáli na kamenných schodech, ježto vedly z hrobky.

Krásný jest daleký Boží svět, a nejkrásnější na něm lidská svoboda! — Já to nyní poznávám. Hlava mě nebolí — srdce mě nebolí!

Otec Písecký byl mě tajně připravenou šťávou v tuhé spaní uvrhnul, a zklamaný svět — či-li vlastně, pokrevní přátelé položili mě i hned podlé zesnulých předků. Ale otec Písecký počítal hodiny snu mého, a vyvedl mě, k životu opět procitlého, znovu na svět. Brzy na to byli jsme, otec a Johana se mnou, na tajném odjezdu z Čech.

Nemiluje Písecký vlast? — Ach, o tom spolu nyní nemluvíme; teď nás poutá nový život svou rozmanitostí.

Johana jest moje. Otec zachoval pěkného jmění; umění jeho otvírá mu všude dvéře i srdce. Vítán je všude doktor *Joannes Čechides*, jak se v cizině nazývá. — Já se stal učedníkem krásné, blahoplodné *artis medicae*.

Jak ty léta ubíhají! — Kdo své dny radostně tráví, tráviť je i rychle.

Drahá moje Johana darovala mi dceru. Nazvu ji Anežkou. Rozkoš dnů našich se zvětšila.

Co dělá vlast? — Zapomněl-li jsem na ni? — Otec Jan mě ji *v srdci* nositi naučil. Nyní jsem v ní napořád, a připravuji se bez ustání k službám jejím.

Samo nebe seznámilo mě s uměním lékařským; s ním jsem vypátral i jiných tajností u velikém chrámu přírody. Budu je dále stíhati!

A mám je! — Nalezenať je cesta, nalezen prostředek, jak vlasti pomoci. *Budu zlato dělati!!* —

Otec se mým starým letům směje? — Ale nejsemť stár! Závistivý čas mě jen ovanul; ale srdce zůstalo mladé.

Radost netrvá na věky! Zkusilť jsem toho, an jsme Johanu k hrobu doprovázeli. Blaze nám, že se můžeme Anežkou těšiti.

Nevím, co nás, pouhé starce, najednou do vlasti vábí! — Vrátíme se do Čech. Kdož by nás poznal? — Mezi námi a Prahou leží lidský věk; my pak nebudeme se honositi jmenem svým.

Jsem tady! — Líbám tě, země posvátná! Raduj se! — s námi přichází pomoc! —

XII.

A když oko člověka zpět se ohlíží
po dnech minulých; — co vídí? —
Young.

Pilně přebíral se Boleslav v listech Kralické bible. Podivné osudy otce Jetřicha ho bolestně dojímaly. V tom zbudilo několik dopisů, mezi listy semotam vložených, a jinou rukou — ženskou psaných, pozornost jeho, a to tím více, an se mu písmo povědomo býti zdálo.

I rozevřel jeden letitý, vetchý papír a začal čísti. Bylyť to žalostné stesky srdce ženského, plny vřelé touhy po milenci. V daleké cizině byla je *Elišběta* pa-papíru svěřila. Týkalit se Jetřicha.

A vedlé toho ležel ještě jiný list, v němžto se plna mateřského hořekování nad nešťastným plodem života svého se vzdáleným milencem a se světem loučila.

„Odpouštím protivníkům našim,“ psala; „také ty jim odpustiž. Ráda umírám, neboť jest převeliké břímě viny a bídy mé. Kéž bych ti jen dítě naše, svého *Víta* odevzdati mohla! Kdož bude oň pečovati? — Ubohé stvoření! Kdož mi poví, že někdy otce svého pozná? — Neboj se, že jsem tvoje jmeno komu svěřila. Což by to i prospělo? — Ale ty ho snad přece jednou poznáš; tajné cesty osudů lidských a otcovského srdce tě k němu dovedou. Já mu zavěsím na krček onen škapulíř, jenž mi byl s posledním listem doručen na znamení, že posel od tebe přichází. Psaní tvé a kadeř tvá, drahý Jetřichu, leží v něm na tom perlovém: *Ora pro nobis* . . . .“

„Spasiteli na výsostech!“ zkřikl Boleslav, a na celém těle trna vytrhnul z ňader hedbávnou schránku. „Spravedlivý Bože! — Můj otec! můj otec!!“

S pronikavým křikem vyběhl z komnaty a vrazil rovným krokem do Jetřichovy dílny.

Stařec stál v pilné práci u ohniště, na němž pod železnou nádobou uhlí plamenalo.

„Otče! otče!“ zvolal Boleslav již na prahu a chtěl se starci k nohoum vrhnouti; ale ten tu sám bolestně zkřiknuv, začal se potáceti a padl příchozímu do náručí.

Buď že se byl synova křiku ulekl a na ohništi něco přehlédnul, a nebo že nevčasným a prudkým otevřením síňné průvětří se stalo: věc na železném kotlíku vroucí byla náhle zasyčela, zakypěla, vzejmula se a záhubně starému alchemistovi do tváře vystříkla. V okamžení potáhla temná rouška oči jeho.

S plesáním a bědováním držel syn otce v náručí. Na pokřik seběhli se Jan i Anežka.

„Otče! otče!“ volal Boleslav bez ustání — „syn tvůj se k tobě hlásí — *mně* zavěsila tvoje Elišběta škapulíř oko krku!“

A zase bědoval, vida náhlé neštěstí otcovo, jakéž ho při nejmilejším zaměstnání bylo potkalo, i proklínal se co příčinu této nehody.

V tom padlo oko jeho i na ubledlou Ane>ku, a rázem zmizela z něho všecka mužská statečnost.

Jako zničena stála tu panna, když byla to hrozné, nikdá netušené tajemství zaslechla, ježto se tu nyní tak náhle bylo odkrylo a celému životu jejímu prajinou tvářnost dalo. Zlaté hrady milostných snů jejích ležely v černých sutinách, a sladký, čistý plamen, v němžto se byla nevědomá k nevinnému bratru tulila, šklebil se teď na ni jako černý hřích.

„Kletbo! kletbo moje!“ zkřiknul Boleslav pronikavě a skle‹l jako bez sebe na zemi.

Poraněného Jetřicha držel v třesoucích-se loktech starý Písecký, a s očima uslzenýma po tichu se modle, omazoval nešťastnému zeti opálené tváře a obvazoval mu je šátkem . . . .

Náhlá a veliká bouře byla zatřásla tichou a mírnou rodinou v domku na Pohořelci; ale brzo vzešel opět mír na obloze její domácnosti — ačkoli se skvěl vážněji, nežli za časů, dokud byl cizinec přes práh nevkročil.

Otec nalezl syna, Víta svého, to druhé dítě umořené Alžběty — ale dnové jeho, a radost, kterouž mu byle nebe po trudném dlouhém zkoušení na sklonek života jeho ušetřilo, podobala se poslednímu ohni, jenž měl duši jeho očistit, aby vešla bez poskvrny do bran věčné jasnosti.

Syn nalezl otce — dostihl cíle, o němžto myslíval, že ho dospěti nemůže. Dostal poctivého jmena; ale žalost hlodala na srdci jeho, že měl při shledání navždy opět ztratiti muže, kterýž ho nyní v počestný řád uvedl.

Sestra a bratr byli se poznali — ale ženich a nevěsta stáli teď s tichým hořem nad hrobem své milosti a bolest jejich byla tím větší, tím hlodavější, an si ani bratrskému a sesterskému pocitu svému uzdu povoliti nedůvěřovali, aby se k němu nic nepřimísilo, co by mohlo trestu hodným býti.

Jediný Jan, ten velebný kmet srdce měkkého, ta velebná, věkovitá sosna, nad kterouž byla bouře celého života bez pohromy přetáhla, ten stál mezi všemi jako smiřující a utěšující anděl, a slova jeho byla jako občerstvující rosa, padající ve zpráhlá prsa předrahých miláčků jeho.

Věrný přítel, vzácný radní pán, Ondřej Klika, zasadil se o vymožení práv dědických pro nešťastného Jetřicha a synovských pro Víta. Veškerá šlechta se v té neobyčejné věci srdečně zúčastňovala, a bratr Jetřichův děkoval nebi, že jej u soudu k ničemu více nepoháněli, nežli k navrácení statků.

„Jmena i moci jsme tobě dobyli,“ napomínal umírající Jetřich syna svého; „o vše ostatní přičiň se sám, čehokoli bude potřebí, abys dokázal, že vlast miluješ!“ ....

A když počalo příští jaro před očima Prahy svá nejkrásnější kvítka prostírat: ukryl se květ mezi nimi nejspanilejší před celým světem na věky. Slečna Anežka složila v klášteře svatojirském slib věčného panenství.

Domek na Pohořelci stál po smrti učeného Píseckého dlouhý čas opuštěn, až se i konečně pobořil.

U dubu mezi Bílou horou a opatstvím Břevnovským bývalo pak často rytíře Víta viděti, pohrouženého v jemnobolném zpomínání na večer, když byl starého alchemistu poznal.

Tataři u Holomouce.

Vyprav ování z časů starodávných.

(Psáno roku 1846.)

Na počátku jara, když se psal rok Páně 1241, byl živ na Moravě a sice v hlavním městě Holomouci zámožný měšťan a vyhlášený mečíř Protivín. Ten vedl jednoho dne se svou manželkou Kateřinou velmi horlivou rozprávku.

„Mlč, neraď a nenamlouvej!“ prohlásil se po dlouhé řeči paní Kateřiny; z toho nebude nic. Otík je pouhý písák, a moje heslo je meč. Bohunka může dostati rytíře.“ — „Nu, Otíkův otec byl panošem,“ namítala zase mírnější žena, „on sám je počestný mládenec, byl v Praze ve školách a může to svým časem k něčemu řádnému přivésti.“ — „To je pravda,“ posvědčil muž; „neboť je také z oněch, kteří sem z toho svého království pro kus chleba přicházejí a předce myslí, že jsou něco více, nežli my tu v našem markrabství.“ — „Nebuď nespravedlivý,“ řekla manželka. „Či není Čech a Moravan všecko jedno? Nemluvíme všickni jedním jazykem? nepatříme všickni jednomu pánovi —“

„A sice Václavovi, z Boží milosti králi českému a markraběti moravskému,“ doložil Protivín. „To je pravda; ostatně mi ale o Češích nemluv. Já je znám!“ — „Že tě jednou snad zlý český tovaryš oklamal,“ řekla zase paní Kateřina, „tu hned soudíš —“

„Mlč, já je znám; jsou hrdopyškové a časem i něco horšího,“ rozhorlil se Protivín. — „Toť si neměl tedy zapomenouti, že také já z české krve pocházím!“ prohodila nyní manželka patrně pohoršená. — „Ale nebuď pak bláhová, Kateřino!“ omlouval se mečíř. „Ženy jsou ženy a muži jsou muži; to je něco jiného.“

V tom se rozmluva jejich přetrhla; neboť vešel do jízby vzácný host a příznivec zámožného domu, pan Milič, komorník z královského hradu. — „Aj, vítej nám urozený pane!“ zvolal mu Protivín vstříc s úctou i radostí. „Žeť nám pak předce zas jedenkráte svou osobou potěšení činíš!“ — „Potěš vás ruka Páně vespolek,“ řekl Milič. „Hrnouť se na nás nebezpeční časové, a tuť se musí lidská opatrnost napořád proti nim zbrojiti. Nezbývá tedy chvíle k návštěvám.“ — „Což pak se děje?“ ptali se manželé jako jedněmi ústy. — „Hleď, milý mistře, aby ti za dnů příštích oheň ve výhni ani nevyhasnul,“ řekl pan Milič. „Budeš míti mnoho práce. Pravím ti to ve jmenu našeho pana kasteléna.“

„Což pak se někde něco strhlo?“ zvolal Protivín, jakoby ho ta zpráva těšila; ale paní Kateřina sepnula ruce všechna zděšená.

„Neslyšeli jste o strašlivém nepříteli, kterýž se valí na veškeré křesťanstvo? neslyšeli jste o zlých Tatařích?“ ptal se komorník. „Již se vztekají po sousedních zemích, a bude-li jim vojenské štěstí přáti, jakož jim přálo posud ve všech krajinách, kteréž přepadli; možno, že se i do naší Moravy přihrnou.“ — „I jen ať přijdou, však my je uvítáme!“ zvolal Protivín. — „Uvítáme, jakož na křesťanské bojovníky přísluší,“ dosvědčil Milič vážně. „Avšak nesmíme zapomenouti, že je nepřátel jako hladových kobylek a síla jejich veliká; protož myslí královský purkrabí velmi moudře, že je potřeba míti se na pozoru před blízkým neštěstím a činiti všeliké přípravy, aby se zahnalo.“

Od té chvíle pracovalo se u Holomouckého mečíře ještě pilněji než kdy jindy. Hlučné rozléhalo se bušení a klepání každý den po dílně i zaznívalo až do odlehlé komnaty, kdežto Bohunka, spanilá domácí dcera, u pře-

slice sedala. — Zde se jednoho dne potichu dvéře otevřely, a do komnaty vešel květoucí mládenec.

„Otíku!“ zvolala dívka radostně. „Ach, jak dlouho jsem tě neviděla!“ — „Ale doufám, že jsi na mne předce zpomínala,“ řekl jinoch a vzal ji vřele za ruku. „Musíme trpělivě snášeti, dokud se tvůj otec nerozmyslí.“

Dívka si povzdychla.

„Neměj starosti, milá Bohunko!“ těšil ji mládenec. „Já mám pevnou víru, že budeme šťastni. Tvůj otec myslí, že neumím nic nežli péro v ruce držeti, a nenávidí to pěkné umění; ale já ho bohdá přesvědčím, že jsem se v Praze i mečem vládnouti naučil.“ — „Jak to?“ ptala se Bohunka. — „V krátkém čase vyskytne se u nás bez pochyby dobrá příležitost ukázati, kdo jaké srdce a jakou ruku má,“ odpověděl jinoch. „Právě za tou příčinou posílá mě pan purkrabí k tvému otci, abych vyzvěděl, mnoho-li zbraně již přidělal; já toho použil a zaskočil jsem dříve k tobě.“ — „To jsi hodný!“ řekla dívka povděčně. „Ale co pak se zas přihodilo?“ — „Zlí Tataři porazili již opět křesťanské vojsko,“ vypravoval mladý písař, „které se ve Slezsku, nedaleko města Lehnice, proti nim do pole postavilo, a zabili v přeukrutném boji mnohonácte tisíc polských i slezských mužů jakož i samého Vratislavského vévodu Jindřicha, pána pobožného. Nyní se pohrnou bez pochyby dále do Čech, ačkoli již král Václav proti nim s velikým počtem svých udatných až do Lužice vytrhnul; anebo se poženou na Moravu, jakž se náš pan purkrabí domýšlí.“

„Nedopouštěj Bože!“ zvolala dívka, ustrašena k nebi pohlednouc. — „My stojíme všichni v rukou Páně,“ těšil ji zase Otík, „a bez jeho vůle nesejde ani vlas s hlavy naší.“ — „Ale prosím tě, Otíku! jací pak jsou to lidé, ti Tataři? a co chtějí?“ ptala se ho dívka malomyslně.

„Jsou šerední pohané z dalekých krajin, kteréž leží na východě,“ poučoval ji mládenec, pokud vlastní vědomost jeho stačila. „Ukrutný panovník jejich, kteréhož

nazývají chánem, usmyslil si podmaniti sobě celý svět a vyplemeniti svatou naši víru; protož vytáhl ze svých končin s nesčíslným vojskem a pohubil již tolik zemí, že na celé křesťanstvo hrozný strach připadá.“

Za oněch časů nacházelo se v Čechách a na Moravě mnoho královských hradů. Na každém vládnul zvláštní královský úředník, kterýž měl se svým hradním lidem v celém okolí veřejný pokoj opatřovati a při nastalém nebezpečí krajině pomoc poskytovati. Za starodávna jmenoval se takový úředník čili hlava celého kraje *župan*, protože se krajům *župy* říkalo; později ho ale nazývali kastelánem nebo purkrabím. — Podobný královský hrad nalezal se i v Holomouci, a toho roku, když divocí Tataři po sousedních zemích suřili, byl na něm kastelánem statečný pan Vítek z Hradce.

Bedlivý tento muž stál jednoho dne zamyšlen u okna své komnaty a hleděl ven přes hradby, kdežto se daleko za městským okolím, za pěknou planinou, pásmo temných hor vypínalo. Hlava jeho byla plna starostí; neboť myslil na Tatary a vyhledával již v duchu místo, kudy by mohli do Moravy vraziti, ačkoli se vůbec myslilo, že si tito nelidští vrahové českou zemi za své příští rejdiště vyberou. — V těchto těžkých myšlénkách zastihl jej písař Otík, kterýž nyní do komnaty vstoupil.

„Posel a přípis od pana Jaroslava z Divišova,“ oznamoval pánu svému, přinášeje v ruce svinutý pergamen. — „Z Čech?“ zvolal pan Vítek mile překvapený. „Čti honem, co píše přítel náš?“ Otík rozvinul pergamen a počal čísti.

„Služba moje napřed, milý příteli! Věděti dávám rychle, že dle vůle královské za několik dní se zástupy českými do Holomouce přitrhnu, kdežto se mám s tebou a s moravskými pány spojiti proti množství Tatarův, kteří dle jistých zpráv již k vašim hranicím pospíchají. Milost královská dala do mých rukou nejvyšší správu

nad lidem českým i moravským, a já se naději, že mi bude lze s pomocí boží, tvou a našich udatných učiniti, co bude prospěšno. Rač zatím, milý pane, k přátelům posly vypraviti, aby s branným lidem do Holomouce přitrhli, a nezapomeň způsobiti přípravy, aby se hrad Holomoucký i s městskými zdmi opravil, jakož o to zároveň i k přátelům a královským služebníkům do Brna, Znojma i Přerova posílám, aby na svých hradech taktéž učiniti nezameškali."

Takto Otík četl a potom utichnul.

„Tedy měli vyzvědači moji dobře a zdání moje mě neklamalo! řekl na to pan Vítek jako sám k sobě. „Do Čech se ti chlastači krve křesťanské pustiti netroufají, neboť jim král Václav se svým vojskem překáží, a pomezí české jest nepřestupným učiněno velikými zásekami a ohrazeno vysokými horami; tedy se vyhrnou pohodlnější cestou do Moravy. Nu, děj se vůle Páně! — Otíku, chystej se psáti listy k pánům, aby sebrali houfy své. Také se učiní přípis k obecním starším, aby se daly cihly páliti a kamení voziti; musíme vše nejenom na první opravu zdí, ale i do zásoby zjednati a zachovati se tou měrou, jakož učiněno na hradech v Čechách, kdežto nedávno i kněži a mniši při kvapném díle pomáhali."

Brzy na to povstal v Holomouci náramný strach a zmatek. Až posud děsili se obyvatelé jen hroznými pověstmi o zlých Tatařích a mnohý se těšil nadějí, že to při těchto pověstech zůstane; ale teď se již opravovaly hradby, ano teď přibíhali již také lidé z okolních dědin, kteří prchajíce před blízkým nepřítelem za pevnými zdmi hlavního města útočiště hledali; — teď poznával již každý, že se Holomouc brzy hrozného navštívení dočká.

Na širém prostranství před hradem panoval veliký shon. Tu se hemžil zástup rolníků se ženami i dětmi; tam se rojila tlupa zvědavých měšťáků; onde se prodíral čacký bojovník, jinde otrhaný chuďas. Všecko mluvilo

a vypravovalo; někteří plakali, jiní křičeli. — „Jak vám povídám, ti Tataři jsou poloviční zvířata, lidem zcela nepodobní; mají u sebe čarodějníky, a samo peklo jim pomáhá!“ tak se dával mezi množstvím hubený človíček slyšeti. „Tuhle o poslední bitvě ve Slezsku lítala nad nimi veliká umrlčí hlava, a z té vycházel oheň a kouř.“ — „A padl ti na mozek, že nevíš, co mluvíš!“ zasmál se mu hřmotný ramenáč, řemesla svého řezník. — „Co že?“ osopil se na něho mužíček. „Nemám na to svědka? Nemám tuhle syna vlastní sestry, kteráž je v Polsku provdána? — ten byl při tom a viděl to na své oči. Mluv, Jaroši! nemají Tataři čarodějníky? — „To věřím!“ dosvědčoval vychloubavě bývalý polský žoldnéř, kterýž nyní u moravského strýce kus chleba hledal. „Já to viděl, když náš Krakov hořel; to vám bylo zrovna, jako by ti neznabozi hořící moře po ulicích byli rozlili. A u Lehnice by nás nebyli potloukli, kdyby si nebyli pekelných strašidel vypůjčili.“ — „Anebo kdybyste se nebyli přeslechli,“ namítal veselý a světem prohnaný řezník. „Mně vypravovali tvoji vlastní krajané, kteří z té porážky šťastně vyklouzli, že jste mezi sebou: Ubíjejte! křičeli; jiní prý ale rozuměli: Ubíhejte! a vzali nohy na ramena.“

Posluchači se dali do smíchu, a Polák se chtěl zlobiti; ale tu chvíli povstal na městských hradbách takový pokřik, že se najednou všecka pozornost v tu stranu obrátila, a všecko se tam hrnouti začalo. — „Již táhnou! již táhnou! — Kdo? Tataři? — Běda nám! — I ne — Čechové! — královští vojáci!“ — Tak se ozývaly kolem pomíšené hlasy a všecko hledělo na polední stranu, kdežto se nyní ve sluneční záři vojenská zbroj leskla a dlouhá řada bojovníků černala. Byl to v skutku Jaroslav, nejvyšší vůdce v této výpravě proti hrozným nepřátelům, kterýž stáhnuv co možná se všech stran branný lid u Jihlavy hranice překročil, pak Brno opatřil a nyní k Holomouci pospíchal.

„Zdá se jich býti hodná hromada!“ prohodil řezník

po chvíli. — „Ale nevím, k čému je potřebujeme,“ zabručel vedle něho temný hlas. „Jako bychme se nemohli sami ubránit!“ Byl to Protivín, kterýžto z hradu přicházeje u zástupu diváků se zastavil. — „Ah jsi ty to, kmotře?“ obrátil se řezník po hlase. „Tenkráte nepomůže hořkost k těm pánům z království, a mně se zdá, že budeme muset vespolek za provaz táhnout, abychme kus štěstí přitáhli.“

Ještě horlivěji pracovalo se teď na hradbách a ještě hlučněji pohyboval se mezi nimi život vojenský. Jaroslav přivedl do města osm tisíc lidu českého, a moravští páni sebrali čtyry tisíce. Mimo to se ozbrojil také lid obecní a rolnický, kterýž tu hledal ochranu, i přivážela se potrava, a vůbec chystalo se všecko velmi živě ku příchodu zlých Tatarů.

Z města je nebylo sice ještě nikde viděti; ale vědělo se, že již po moravských dědinách loupeže a vraždy páchají, že v Benči stříbrné doly zasypali a že se okolo vrchu Kotouče položili, na jehožto nepřístupném vrcholi a ve skalnatých jeskyních množství okolního lidu se bylo ukrylo.

Rozličným spůsobem rozpráveli o tom na velké síni královského hradu shromáždění pánové, měšťané a obecní starší, jež byl dnes Jaroslav k sobě obeslal. — „Víte již, přátelé?“ vkročil teď mezi ně purkrabí. Sklíčenému lidu na Kotouči přišla nenadálá pomoc s nebe. V noci na vstoupení Páně strhnul se tak prudký příval, že Tatarům stany pobral, a co ušetřily vody s hůry, to uchvátil potrhaný rybník. Tataři se tedy hnuli, postoupili až k Lipníku a Přerovu — a takž je tu máme na krku, nežli se nadějem.“ — „S Pánem Bohem!“ ozvalo se mezi shromážděním několik hlasů najednou. „Vždyť snad budou ještě ruce na světě, kteréž ty tatarské housenky s krku shoditi a rozmáčknouti dovedou.“

V tom vešel do síně Jaroslav, ta veliká, statečná postava, a celý zástup shromážděných bojovníků jej hlučně uvítal. On jim učinil krátké ale srdečné poděkování a potom takto k nim promluvil:

„Pánové a přátelé! Již se blíží ono veliké okamžení, kde se okáže, byla-li důvěra pravá a našeho jmena hodna, kterouž na nás nejen domácí, ale i vůkolní země skládají. Uvažme dobře, s kým se potkati a v jaké dílo se uvázati máme. Zuřiví zástupové tatarští vytrhli ze svých dalekých vlastí na východě, pobořili tam slavná města, zavlekli jich obyvatele do otroctví, zavraždili děti v mateřském lůně, přitáhli do zemí ruských i před veliké město Kyjev, zmocnili se jich, pohubili a vyvrátili je, a jakž nejnovější zprávy znějí, zdrancovali již také Uhry a porazili polské i slezské vojsko spojené. Nyní se přivalila moc jejich do země moravské, bez pochyby se octnou brzo u Holomouce, a my — rozvažte smysl těch slov dobře — my máme proud jejich zastaviti a sílu jejich zmařiti! Veliké to dílo, rovněž tak nebezpečné jako slavné; my ale zpomeneme na rod, z něhož pocházíme, na své jmeno, na svou svatou víru, spolehneme na Boha a na své meče — a takž ochráníme otcovské kraje před zlou záhubou i oslavíme novou září jmèno dvou bratrských národů!“

„Oslavíme je, oslavíme!“ ozvali se kolem zvučné hlasy a mužné ruce udeřily na meče. „V životě i smrti budeme pevně státi při sobě a proti nepříteli křesťanstva!“

Nedlouho na to rozléhalo se žalostivé bědování již po půl Moravě a denně přicházely do Holomouce hrozné noviny.

Jednoho dne pod večer ozářila se daleká obloha. „To hoří Přerov!“ zaznělo po celé Holomouci, a všecka srdce naplnila se ouzkostí. Přerov byl silně ohrazen a předce stál nyní v jednom plamenu. Mnohý Holomoučan si myslil: „Jak se asi *nám* povede?“ Druhého dne

z rána pozorovali strážníci na hradbách malé houfy bystrých jezdců, kteří se rovinou od Rokytnice k městu blížili. Když přijeli tak blízko, co by asi dvakráte šípem dostřelil, tu se náhle zastavili; pak objížděli kolem, jakoby si město prohlíželi, až najednou kopími nad hlavou si zatočivše, do křiku se dali a na svých malých koních zase nazpátek letěli. Zatím se však bylo rozednilo, a strážníci, vidouce nyní jezdce v neobyčejných červených pláštích patrněji, učinili pokřik: „Tataři! Tataři!“ a za malou chvíli byla skoro celá posádka na hradbách. Mezi dnem okázalo se ještě více takových jízdeckých zástupů, a k večeru povídalo se již po celém městě, že leží Tataři u Rokytnice.

Ačkoli se v Holomouci tato zpráva již dávno očekávala, byla nyní předce strašlivá, a obyvatelé padli u velikou bázeň. Bojovníci byli arci mysli statečné a chystali se odhodlaně na krvavé potržky; ale tím sklíčenější byli míru milovní měšťané a jejich ženy, jsouce postrašeni hroznými pověstmi o nelidské ukrutnosti blízkých nepřátel. — U veliké starosti seděla toho dne i paní Kateřina se svou dcerou v tiché komnatě. Mistr Protivín byl na hradě, neboť měl za oněch dnů napořád se řemeslem vojenským co dělati, a hlas jeho platil mnoho mezi měšťany, jižto se byli zavázali, že budou při bránění města pilně pomáhati.

Obě ženštiny byly se vřele pomodlily a hleděly nyní pobožnou rozprávkou se těšiti. Tu k nim vešel písař Otík, a matka i dcera upřely na něho oči s nemalým podivením. Krásný mládenec měl na prsou lesknavé brnění, na hlavě pěknou přílbu s chocholem a po boku hodný meč. — „Otíku!“ zvolala dívka a blednouc kročila mu naproti. Srdce její svíralo se velikou bolestí. — „Dobrého zdraví, milá Bohunko! Pozdrav Pán Bůh, ctěná paní Kateřino!“ pozdravil jinoch svým líbezným hlasem na obě strany, a přistoupiv k mistrové políbil jí ruku jako matce vlastní syn. — „Pozdrav tě Bůh, milý hochu!“ řekla paní Kateřina. „Jak pak to vypadáš? Odložil jsi

péro a půjdeš také do boje?“ — „Půjdu,“ řekl mládenec živě. „Pokládám se za šťastného, že mohu k odvrácení nastávajícího nebezpečí pomocnou ruku podati a spolu snad štěstí života svého dobyti.“ Při tom pohledl na Bohunku, kteráž se zarděla a oči sklopila. — „Nemysli na věci světské, milý Otíku!“ řekla Bohunčina matka, „kdežto je potřebí s celou duší k nebesům se utíkati, aby odvrátila neštěstí od tolika duší křesťanských.“ — „Jáť proto nepřicházím,“ odpověděl jinoch tiše, „nýbrž abych si ke dním budoucím tvého požehnání vyžádal. Uděl mi je ve jmenu matky mé, kterouž Bůh již dávno k sobě povolal.“

Při těch slovech před ní poklekl. Ona pohledla nábožně vzhůru, sepnula ruce a položila je pak mládenci na hlavu. Přitom šeptala: „Bůh tě opatruj, milý synu!“

Bohunka tiše plakala.

„Byl bych také rád mistra o požehnání požádal,“ řekl nyní mládenec, ale paní Kateřina mu skočila do řeči. „Nech toho, nech, milý Otíku!“ prosila. „Zajedno není mistr doma a zadruhé —“ „Myslíš, matko, že by mně svého požehnání nedal?“ doložil mladík smutně. „To nevěřím. Byť mě i nemiloval jako člověka, jenž se o lásku jeho dcery uchází: dozajista by mě požehnal jako sirotka, jenžto s ním pro jednu věc bojovati zamýšlí.“

Jako černé mraky pokryli Tataři Holomoucké okolí, obklopili město a poplenili předměstí i blízké dědiny. Pak začali města dobývati. Až posud nenašli na svém tažení žádných hradeb, ježto by nebyli sbořili; protož myslili, že své bílé, červené a žluté korouhve i na Holomoucké zdi brzo povznesou, i hrnuli se k nim tedy strašlivě křičíce, jakoby šli k jistému vítězství; ale obložení je zmužile přivítali. Sami trpěli přitom arci také škodu nemalou, neboť ze zástupů nepřátelských lítalo šípů, jakoby pršelo; avšak nikdo mezi nimi neklesal proto na mysli, vida, že byl první vzteklý útok šťastně odražen.

Tataři hnali na to ke zdem ještě několikráte; ale každý den museli s potlučenými lebkami zase couvnouti. Přitom pobili arci vždy také nějaký počet obležených i porouchali hradby; ale za hradbami byla ještě dosti silná posádka, a ta opravila zdi pokaždé tak rychle a pilně, že je museli nepřátelé při novém útoku vždy znova trhati.

„To byl zase jednou parný den!" řekl mistr Protivín vcházeje do síně domu svého, kdež na něho manželka i dcera již s bolestí čekaly. Obě ho na jednou obejmuly a vedly do jizby. Manželka mu pomohla odepnouti meč, sundala mu železnou přílbici a přistrčila mu širokou židli, aby si odpočinul. Dcera přinesla zatím číši chutné medoviny.

„To byl zase parný den," začal mistr poznovu, „a poctivý křesťan by mohl v skutku mysliti, že ti proklatí pohané zrovna z pekla vylízají. *Tak* se vám jich všude hemží a *takové* jsou příšery! Tváře mají jako ze žlutého vosku, k tomu široké; mezi nima krčí se rozpleskly nos, a oči jejich — na mou víru! mně se zdá, že je jedno výš a druhé níž. Přitom se vrtí na hubených hnátech, a hned je máte zde a hned zas jinde. Člověk se nemůže mezi ně ani dostati; beztoho překážejí hradby, a náš pan Jaroslav," doložil s trpkým úsměchem, „nemá jaksi chuti podívati se jim v šírém poli na zuby."

„Za to jej chválím," řekla paní Kateřina; „proto že chce křesťanské krve a drahých životů ušetřiti." — „Ty tomu nerozumíš!" prohodil Protivín. „Na hradbách teče také ta křesťanská krev, a také tam padají drahé životy; ale kdybychme mohli jednou mezi ty neznabohy, to by to padalo na druhé straně. Ale já to povídal, že s těmi Čechy nic dobrého nepřijde." — „Já však slyším pana Jaroslava vůbec chváliti," podotkla žena, „Je prý to moudrý a statečný pán." — Že je moudrý?" opakoval mistr. „Může být, alespoň je velmi opatrný,

a jeho statečnost podobá se bázni.“ — „Ale muži, muži — neutrhej!“ prohlásila se teď paní Kateřina horlivěji. „Vůbec jde hlas jediný, že čeští bojovníci pravé divy dělají.“

„Divy! jakoby našinci také tolik neuměli! Divy! To jsi ty hned po ruce, když se tvoji Čechové vychvalují. Ale já ti povídám, že jsme tady s nimi nespokojeni a že bychme si bez nich byli snad již pomohli.“ — „Pomohli?“ vzdychla žena. „Jako si ostatní krajiny moravské pomohly! Nepřinášíš sám denně zprávy, že ti zlí neznabozi po celé zemi pořád větší a větší neřesti páchají?“ — „Tím hůře,“ horlil mistr, „že tu, jakobychme se báli, pořád za ohradou ležíme a nepřítele po zemi se rozptylovati necháváme. Jak ti povídám — o panu Jaroslavovi a o těch českých hrdinách máme hořké myšlénky.“

A v skutku rozmáhalo se v Holomouci jakési rozhořčení. Skoro celá posádka, vidouc že posud všechny útoky nepřátel šťastně zmařila, domnívala se již také, že i na širém poli hlavy tatarské porubá, i nemohla pochopiti, proč se napořád jen za zděmi držeti a nepřátele od hradeb odháněti má. Semtam počínalo se již i hlasitě reptati, a zvláště po Moravské straně dosáhla nespokojenost vysokého stupně, když Tataři, nemohouce nic před Holomoucí svésti, zuřivě na blízký klášter Hradišťský se obořili, jej po dlouhém odporu tamější posádky zapálili a tak posléz plamenem i mečem všechny řeholníky a jich posvátné obydlí i s krásným kostelem zničili.

U veliké žalosti dívali se na to Holomoučtí bojovníci s hradeb, jak tam z velikých plamenů černý dým jako hrozný sloup k nebi vystupoval. Mnohý setřel bolestnou slzu z mužného oka, a každé srdce rozpálilo se žádostí vraziti mezi ty vrahy na širé pole a pomstíti všelikou hanebnost. Ale vůle vůdcova je zdržovala za hradbami a nedovolovala vyjíti z brány.

V hlubokých myšlénkách pohřížen stál i Jaroslav na zdi městské a hleděl ku slavnému klášteru. V duši jeho

dozrával veliký úmysl, ale on ho ještě nesměl na denní světlo propustit.

„To je do nebe volající!“ zahučel nyní mezi houfem hlas. „Tady státi, civěti a nechat svaté místo hořeti!“ — „Nemoudrá bázeň je to,“ zamumlal jiný; „naše hanba, a svět se nám vysměje.“ A celí zástupové začali hlavy sestrkovati. I hučelo to kolem, jako v nepokojných oulech, až pak najednou hlasitý pokřik vypuknul: „Ven, ven z města — na ty proklaté vrahy! Otevřte brány! — my se nedáme déle zdržovati!“ — A spolu povstalo mezi zástupy velké pohybování.

Tu se protrhnul Jaroslav ze svého zamyšlení a pozvedl hlavu. S podivením hleděl na lid nepokojný. „Co se to děje?“ zvolal na to vážným hlasem. „Pozbyli jste smyslů? Není tu již hlavy, podle nížto se řídíte? Co chcete venku na širém poli? — jistou smrt? záhubu svou i města tohoto? ztrátu života a statků svých? Podívejte se na ta černá hejna pohanská, ježto co hladoví vlci okolo zdí našich běhají, a děkujte Bohu, že vás tady za pevnými hradbami až posud milostivě zachránil. Umírněte svou horlivost, neboť až posud nechci vaši žádost po boji jinak nazvati, a důvěřujíce v upřímnou i pevnou vůli svého vůdce, čekejte času příhodnějšího, nežli je nynější. To vám pravím ve jmenu krále a pána našeho!“

Po těch slovech se obrátil a odešel do hradu. Zástupové mlčeli, věšeli hlavy, a jenom zde onde proskočilo nespokojené zamumlání. — „Strýče!“ bylo na jednom místě pološeptem slyšeti, „přijď dnes pod večer ke mně. Já objednám ještě několik přátel, a poradíme se, co by slušelo učiniti. Já tomu Čechovi nevěřím!“

S mrzutou tváří vešel tenkráte mistr Protivín do své jizby a neodpovídal na manželčiny otázky. Mělť hlavu plnou divných myšlének a chtěl býti samoten. Manželka i dcera se tedy vzdálili; ale za malou chvíli na to vešel k němu Otík. Protivín se tomu nemálo podivil.

„Co jest? co chceš?“ ptal se ho kvapně a poněkud i nevlídně. — „Chci s tebou promluviti, pane!“ řekl Otík mírně, „dříve nežli budeš s jinými mluviti.“ — „Co? s kým mluviti?“ ptal se zase mečíř a do tváře mu vstoupila krev. — „Tys objednal dnes k sobě přátele — nekaboň čelo, milý mistře! a drž hněvy na uzdě! — Já to slyšel, neboť jsem stál na blízku.“ — „Ha, proklatý vyzvědači!“ rozpálil se Protivín a zaťal pěsti.

„Žádný vyzvědač!“ odpověděl mládenec vážně. „Mne přivedla náhoda s tebou do jednoho zástupu, a nebo chceš-li, hlas mého srdce.“ — „Co zde mluvíš o svém srdci? nevíš to dávno, že je v mém domě hostem nevítaným? A mimo to, co se mísíš do mých záležitostí? Co je ti do toho, koho já k sobě zvu?“ — „Do toho jest mi tuze mnoho, pane!“ řekl jinoch, „neboť jsem věrný občan a služebník královský, a pak nesmím dopustiti, aby se otec mé Bohunky nějaké zpozdilosti nebo něčeho horšího dopustil.“ — „Ha, ty nedospělé mládě!“ zkřikl Protivín. „Ty se opovažuješ moje kroky mistrovati a mě jako na posměch o dívce mluviti, ačkoli víš, že je mi to na příkoř?“ — „Tedy o ní mlčme,“ řekl Otík trpělivě, „a mluvme o tom, co s přátely svými před se vzíti zamýšlíš. Vy nejste spokojeni s Jaroslavem, zamýšlíte násilím vůli jeho se protiviti a na pole vtrhnouti, kujete potají věci nedovolené —“

„Ha ty český Jidáši!“ zasoptil nyní mistr a rozehnal se po meči. „Ještě jedno slovo takové, a utrhačná ústa tvoje umlknou na věky!“ — „Pak umlknou v povinnosti, kterou ty porušiti hodláš!“ ozval se jinoch neohroženě. „Já tě tedy prosím a varuji —“

„Mlč — mlč — a odejdi z domu mého,“ křičel Protivín, „nežli ti učiním podlé zásluhy, hade úlisný!“

V tom přiběhla paní Kateřina s Bohunkou; obě byly nemálo vyděšeni. „Co se to zde děje? ptala se první, hledíc přitom ustrašena brzo na manžela, brzo na mládence. — „Tu máš svého miláčka,“ soptil mistr, „který se novým způsobem o dceru poctivého Moravana ucházi.“ — „To

pravda!" zkřikl nyní na nejvýš uražný mládenec, hněvem i studem celý se zapýřiv. — „Nezapírej!" opřel se mu mečíř. „Nepřišel jsi, abys mi vyhrožoval? abys mě zastrašil, že budeš vyzváněti, já pak abych se lekl a holku ti dal, abysi nevyzradil, co jsi ouskočně vyzvěděl? Ale já ti pravím, že nebude má dcera tvoje — nikdy! leda bych se naučil o tobě a tvých krajanech jinak smýšleti a tomu přirozenost vaše nepřipustí. Nyní běž k svému panu Jaroslavu a pověz mu, jak Holomouc o něm smýšlí! Já se ho nebojím!"

„On tebe také ne, ani celé tvé Holomouce, jakožto poctivý český pán!" zvolal nyní mládenec, a hlas jeho se třásl šlechetným hněvem a lítostí. „Co jsi řekl ostatně, to jsem neslyšel, protože to bylo z hněvu mluveno. Já nejsem žádný zrádce ani donašeč, ale zachovalé české matky zachovalý syn, a že mě tvoje záští nechce lépe poznati, není vina má; proto předce náleží moje srdce tvému domu tak dlouho, dokud je tatarský šíp neprobodne."

Při těch slovech hodil svýma upřímnýma očima po ženských, jakoby se s nimi loučil, a odešel. Matka i dcera počaly bědovati a mistru nové otázky předkládati; ten je ale nevrle odbyl, odešel do dílny — a když k němu pod večer objednaní přátelé přišli, nenašli ho doma.

Stav lidnatého města den po dni se horšil a strachu v něm napořád přirůstalo. I nedostatek denních potřeb začínal se již tu onde vyskytovati. Bylot tedy skoro všeobecné přání vytrhnouti z bran a na šírém poli buď zvítěziti nebo padnouti. Ale Jaroslav zdál se býti posud jiného mínění a nečinil žádné přípravy, aby svedl s nepřítelem boj, kterýž by byl celý stav těchto věcí snad převrátil. I povážlivější hlavy a nejvěrnější jeho přátelé začali nad tím již nepokoj projevovati. Avšak

i v tatarském táboře nezůstalo toto váhání Jaroslavovo bez účinků. Vůdce nepřátelský, jmenem Paidar, považoval to za bázeň, i počal s menši přísností na kázeň a opatrnost zástupů svých přihlížeti, ano dovoloval jim také se rozptylovati a po loupeži vyjížděti; sám pak s pozůstalými v táboře oddával se neobyčejnému hodování, k čemuž ho zvláště víno a pivo ponoukalo, jehož po Moravě nakořistili. Doma ovšem takového nápoje neměli; tam pili nanejvýš koní mléko nebo jakousi svařeninu z rýže a medu, k tomu jedli jako pochoutku koňské maso — a nebylo-li takové, brali kočky, psy a myši.

Takto uplynul čas až k nejdelšímu dni letnímu, o kterémž pravověřící křesťané památku sv. Jana Křtitele slaví. Tento den míval od pradávných časů také u všelikých pohanů velkou důležitost, i vyváděla se o něm rozličná kouzla a tropily se přepodivné pověry, jakož se toho památky až podnes skoro na celém světě uchovaly.

Tataři strojili toho dne až pozdě do noci veliké veselí a prováděli rozličnou kratochvíl: honili se na koních, házeli kopím, přijížděli k městu a stříleli z bujnosti po hradbách, ačkoli se na nich živé duše neukazovalo.

Ale Jaroslav obeslal pod večer všechny přednější mezi branným lidem a měšťany Holomouckými na hrad královský, a když se všichni sešli, nevědouce ani, co se díti bude, učinil k nim tuto řeč:

„Pánové a přátelé! S nemalou bolestí jsem to nesl, vida času posledního, že se ode mne i mysl oněch odvracuje, v něžto jsem doufal nejvíce. Avšak nedivím se tomu; neboť nastaly časy těžké, a sklíčená mysl neví tak snadno čeho se chopiti. Skoro celá Morava utrpěla již od zuřivých nepřátel, a jenom několik pevných míst, jakož je Brno, Unčov a naše Holomouc, vzdoruje vzteku hubivého množství. Zvláště my tady byli jsme pomocí boží tak šťastni, že jsme všechny útoky nepřátel šťastně zničili; ale toto štěstí bylo by nám zas bez mála jinou stranou zkázu přineslo a sice horlivostí v čas nepravý. Předobře vím, že jste moje váhání pochopiti nemohli,

ano i o mé choulostivosti mluvili; ale příští den [illegible]e, zdali jste na omylu nebyli. Já vás nesměl v jistou [illegible]hubu vydati. Tataři porazili již četnější houfy a rovněž tak statečná vojska jako je naše posádka; já musel tedy na příznivou dobu čekati. A ta se nyní přiblížila! Zástupové tatarští se rozptýlili, v táboře panuje neopatrnost, a dnes, jakž mi vyzvědači oznámili, drží se tam veliké veselí. Nechmež je tedy se doveseliti — před smrtí, a zejtra před úsvitem, když bude celý tábor ještě v tuhém spaní ležeti, vytrhneme do pole a padneme na ty vrahy jako metla v rukou Páně!"

Shromáždění mu nedalo radostí skoro ani domluviti. I povstalo mezi ním veselé pokřikování a velebení vůle vůdcovy, a zpráva o ní roznesla se jako blesk po celé Holomouci.

S nastávající nocí počal se pak divný život mezi oblehnutými; bylo mluvení a běhání, bylo nových nadějí a nového strachu. Branný lid musel časně na lože, ale o půl noci byl již zase ve zbroji a shromažďoval se v kostelích, kdež potom k oltáři Páně přistoupil.

A ještě ležela hluboká tma po celém okolí, kdyžto se městská brána tiše otevřela, a zástupové spojeného vojska Čechů a Moravanů beze všeho hluku pozorně do pole vytrhli. První, na stráž rozestavení Tataři, jsouce po veselém dnu i noci uchváceni pevným spaním, padli pod mečem vybraných odvážlivců, kteří opatrně ku předu se berouce ostatnímu vojsku cestu do táboru klestili. A jako rozvodněný proud hrnuli se pak za nimi zástupové mezi nepřátelské stany, kdež ihned strašlivé krveprolití, divoké křičení, volání, zuření a zoufání povstalo. Na mnohých místech vyšlehly také ze stanů hltavé plameny a osvěcovaly hrozné divadlo.

Veliké množství Tatarů se z tuhého spaní již ani neprobudilo; jiní ovšem procitli, ale hned zas také do jiného a sice ještě tvrdšího spaní upadli — a ještě jiní počali se vztekle brániti. Ale rekové čeští a hrdinové moravští konali proti tomu velikému množství pravé divy

statečnosti, a nikomu neodpouštějíce hubili vrahy křesťanské napořád i bez milosrdenství. A když počalo slunce vycházeti, zaleskly se první jeho paprsky po šíré planině v proudech krve tekoucí kolem jako potoky, a svítily na tisíce posekaných těl tatarských.

V Holomouci byly mezi tím časem otevřeny všechny kostely, a zástupové lidu klečely tam na vroucích modlitbách. Jiné houfy obyvatelů stály po hradbách v bázni a naději čekajíce, k jakému konci odvážlivá bitva dopadne. Jiní zase netroufali si ani z domu vykročiti, a trvajíce na modlitbách o samotě čakali na nějaké zprávy. — Mezi těmito posledními byla také paní Kateřina s Bohunkou. Obě měly Boha oč prositi, a obě to také vroucně činily.

Mezi tím ubylo však dne, a na jednou začalo se všemi zvony zvoniti, po ulicích rozléhalo se radostné pokřikování, zněly chvalozpěvy a kolkolem roznášela se pověst o šťastném vítězství nad ukrutným nepřítelem křesťanstva.

I pod střechu mečíře Protivína vešla tato novina, a matka i dcera se zaradovaly, ačkoli ještě nevěděly, co asi manžela a otce — pak nešťastného miláčka potkalo. V tom se rozmnožil hluk po ulicích, neboť se vraceli zástupové z bojiště, i přiblížil se také k domu statečného mečíře. On sám vešel na to do jizby, a za ním přinášeli dva tovaryši raněného Otíka.

S radostným pláčem vběhla mu paní Kateřina do náruči a on ji přitisknul k srdci svému; ale Bohunka se dala žalostně do křiku, neboť poznala mládence. „Mlč, mé dítě — mlč!“ těšil ji otec velmi vlídně, „a připrav honem lože, ať hocha složíme. Bůh dá, že nebude tak zle. To proklaté tatarské kopí zavadilo mu jen o žebra a já požádal již pana kastelána, aby mi sem svého lazebníka poslal; to je muž učený, a když budou tvé ruce hocha ošetřovati, zajisté se brzy zotaví.“

Ženské si nedaly dvakrát poroučeti; lože bylo hned připraveno, a mezi tím, co se paní Kateřina o raněného jako o vlastní dítě starala, navrátila se Bohunka zase k otci. Prsa její byla sklíčena velikou bázní a nadějnou zvědavostí.

„Nevíš, co se to děje — viď, milé dítě?“ začal k ní otec laskavě mluviti a pojal ji do náruči. „Ale jen se oddej naději. Vidíš, na těchto svých rukou odnesl jsem Otíka s bojiště — ano, ano, jen se div! Tak se tvůj tatík proměnil. Ale hoch toho také zasloužil — s ním všicknì jeho krajané. Dnešní den mě s Čechy smířil. Jen poslechni! — Když jsme vytrhli na pole, pozoroval jsem arci v našem houfu štíhlého mladíka, ale v nočních tmách nemohl jsem ho dobře rozeznati, a mimo to přikrývalo hledí u přílbice jeho tvář. Když jsme ale začali na Tatary dorážeti, fičel meč jeho kolem jako ostrá kosa a vysekal mě z houfu, kterýž mě byl náhle obklopil. Zaplať Pánbůh, krajane, až na odslouženou! zvolám na mladíka a i začnu znova maso děľati; ale prudkost mě zase zanesla — zas jich bylo okolo mne hrozný chomáč, a jeden mezi nimi — ještě tu proklatou ohavu vidím! žene mi své kopí zrovna do prsou, právě an jsem musel rány několika mečů odrážet. Ale v tom se vyskytne vedle mne zas můj mladý ochránce, srazí to zlořečené kopí a počne mi svým mečem dělat průseku. Ale ta tatarská netvora mrštila sebou jako had hrozným skokem po malém rekovi, a nežli se mohl tento ubránit, vrazila mu kopí — — nu, nu, jenom nebledni! hoch se na štěstí ještě uhnul, ale začal předce hned klesati. Já ho levicí ještě zachytil a pravičkou začal jsem pak tím strašlivěji mezi těmi dravci řáditi; v tom okamžení přibylo k nám několik našinců a brzo jsem zůstal s raněným mezi hromadou posekaných neznabohů samoten. I vynesu ho tedy z toho vraždění, a když mu shodím přilbici — hledí na mne bledé tváře našeho Otíka. Já myslil, že se tu chvíli propadnu! Přišloť mi na mysl, jak jsem o hochovi a jeho krajanech soudíval a co jsem mu nyní povinen; ale tu chvíli

jsem také Bohu slíbil, že napravím, co jsem z pošetilé kyselosti provinil — a ty, milé dítě! doufám, že mi v tom „pomůžeš!“

„O můj dobrý otče!“ zvolala dívka s radostnými slzami ruce jeho líbajíc.

„Ano, dobrý jsem odjakživa,“ řekl mistr sám nemálo pohnutý, „jen že jsem musel ještě do školy a nemravům se odnaučiti. Nu, člověk je křehký a dobře ještě, když přijde k poznání. Jeliž pravda? Však já si složím teď o Češích jinou písničku; u tvého Otíka začnu a u pana Jaroslava přestanu. Dobře má tvoje matka: Čech a Moravan je všecko jedno; všickni mluvíme jedním jazykem — všickni musíme také *jedno srdce* míti.“ —

Nedlouho na to se statečný Čech Otík uzdravil a stal se šťastným manželem spanilé Moravanky.

Slavné bylo vítězství Čechů a Moravanů nad Tatary. Od prvního až do posledního muže křesťanského uhasilo všecko své toužení po mstě v krvi nepřátelské, a Jaroslav sám dostihnuv u velkém hněvu tatarského vůdce Paidara, začal s ním litý boj a šťastně ho zabil. Což Tataři vidouce s hrozným křikem na outěk se dali. Jaroslav vrátil se do města, kdež ho veškerý lid s plesáním uvítal, maje k tomu se všemi západními zeměmi věru velikou příčinu, neboť toto pobití krutých nepřátel zbavilo je všeho dalšího hubení.

Památka tohoto vítězství udrží se na věčné časy, a rod slavného vítěze Jaroslava žije až podnes v Čechách i na Moravě pod jmenem hrabat Šternberků. Za tehdejších časů panoval totiž mezi českým panstvem ten divný obyčej, že si rádo německá příjmení dávalo, dílem že se v tu dobu mnoho hradů dle německého způsobu stavělo — a tudíž povstali na př. páni Rožmberkové,

Švamberkové, Valdštýnové, Ryzmburkové, Vartmberkové a jiní, samí *čeští* pánové. I páni z Divišova a Chlumce, z nichžto Holomoucký vítěz Jaroslav pocházel, učinili dle toho zvyku a nazvali se *Šternberkové* po dvou hradech stejného jmena, kteréž brzy po tomto vítězství nad zlými Tatary v Čechách a na Moravě založili.

OBSAH.

	Stránka
Růže z keře nízkého	1
Dalimil	115
Poslední pohanka	175
Alchemista	259
Tataři u Olomouce	303

